

Nunat avannarliit suleqati-
giinneranni nunat nammi-
nersorneruffiusut inissisi-
manerat

Nunat avannarliit suleqatigiinneranni nunat namminersorneruffiusut inissisimanerat

ANP 2006:783

© Nordisk Ministerråd, København 2006

Flere publikationer på
www.norden.org/publikationer

Printed in Denmark

Nordisk Ministerråd

Store Strandstræde 18
1255 København K
Telefon (+45) 3396 0200
Fax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18
1255 København K
Telefon (+45) 3396 0400
Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Det nordiske samarbejde

Det nordiske samarbejde er en af verdens mest omfattende regionale samarbejdsformer. Samarbejdet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, samt de selvstyrende områder Færøerne, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbejde er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en vigtig medspiller i det europæiske og internationale samarbejde. Det nordiske fællesskab arbejder for et stærkt Norden i et stærkt Europa.

Det nordiske samarbejde ønsker at styrke nordiske og regionale interesser og værdier i en global omverden. Fælles værdier landene imellem er med til at styrke Nordens position som en af verdens mest innovative og konkurrencedygtige regioner.

Indholdsfortegnelse

Siulequt.....	7
1. Aallaqqaasiut	9
2. Inatsisinut tunngasut	11
2.1 Aallaqqaasiut	11
2.2 Inuiassuit inatsisaat.....	12
2.2.1 Nunat attorneqartut kiisalu inuiassuit inatsisaat	12
2.2.2 Nunap iluani pissutsit	13
2.2.3 Helsingforsimi isumaqatigiissut	14
2.3 Nunat namminneq inatsisaat.....	14
2.3.1 Nunat iluani avammullu tunngasutigut pisinnaatitaaffiit.....	14
2.3.2 Savalimmiut aammalu Kalaallit Nunaat.....	15
2.3.3 Åland.....	16
3. Nunat namminersornerusut Nordisk Rådimi aammalu Nordisk Ministerrådimi.....	19
3.1 Aallaqqaasiut	19
3.2 Nordisk Rådi	19
3.3 Nordisk Ministerrådi	21
3.4 Inassuteqaatit apeqquteqaatillu	22
3.5 Taaseqataasinnaatitaaneq	23
3.6 Siulittaasuutitaarneq aammalu avammut oqaaseqartartuuneq	23
3.7 Nunat namminersornerusut nunat avannarliit sullissiveqarfiini peqataanerat.....	24
3.8 Suliassat agguataarneri akisussaaffiillu	25
4. Peqataasut	27
4.1 Ministerrådi	27
4.2 Aningaasat sulisussallu pillugit apeqqutit ilaat.....	27
4.3 Naliliinerit ilaat	28
5. Eqikkaalluni inerniliussat	29
Ilangussaq 1. Nunat namminersorneruffiusut pillugit piginnaatitaaneq aamma nunat avannarliit suleqatigiinnerat	33
Ilangussaq 2. Nunat Avannarliit suleqatigiinneranni nunat namminersorneruffiusut inissisimanerat aamma suleqatigiinnermut peqataanissamut periarfissaat <i>Ulf Bernitz</i>	35
Ilangussaq 3. Helsingforsimi isumaqatigiissut nunallu namminersorneruffiusut <i>Fridtjof Clement</i>	43
Ilangussaq 4. Nunat Avannarliit suleqatigiinnerini Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaata inissisimanerat <i>Frederik Harhoff</i>	51
Ilangussaq 5. Ålandip inissisimanera – nunat avannarliit suleqatigiinneranni nunat namminersorneruffiusut inissisimanerannik nalunaarsuinnermut atatillugu Nordisk Ministerrådip allattoqarfianut nalunaarusiaq <i>Markku Suksi</i>	81
Atuakkat najoqqutarineqartut:	131

Siulequt

Suleqatigiinnermut ministerit ulloq 27 oktober 2005 aalajangiipput nunat avannarliit suleqatigiinneranni nunat namminersorneruffiusut inissisimanagerat sulinerminnilu atugaat siumut toqqammavissaleriigaanngitsumik nalunaarsorneqassasut.

Piginnaatitsissut naapertorlugu (ilangussaq 1) nunat namminersorneruffiusut nunat avannarliit suleqatigiinnerannut peqataasut inatsisitigut suliatigullu atugaat nalunaarsorneqassapput. Nalunaarsuinnermut tassunga ilangullugu Helsingforsimi isumaqatigiissut naapertorlugu nunat avannarliit suleqatigiinneranni nunat namminersorneruffiusut peqataasut qanoq ulluinnarni suliatigut atugassqartitaanerat misissorneqassaaq, aammattaaq periarfissarititaasut tamakkiisumik atorneqarnersut misissorneqassaaq kiisalu suut aporfiusarnersut paasinierneqassallutik.

Nalunaarsuineq allattuunermi suliamut ilisimasalinnit ikiorteqartumit isumagineqassaaq.

Nalunaarsuinnermi peqataapput Ulf Bernitz, Stockholms universiteti-meersoq; professor Ove Bring, Stockholmimi illersornissamut højskole-meersoq; Nordisk ministerrådimi allattuunerusimasoq Fridtjov Clemet; docent Frederik Harhoff, Københavns Universitet kiisalu professor Markku Suksi, Åbo akademimeersoq. Ulf Bernitz, Fridtjov Clemet, Frederik Harhoff kiisalu Markku Suksi allaaserisanik tunniussaqaqataapput (ilangussat 2 – 5). Ove Bring isummaminik saqqumiilluni peqataavoq. Johan Alling, Nordisk Ministerrådimi allattaasoq, suliamik ataqatigiissaarisuvoq.

Nalunaarsuinnermi inerniliussat maanna suliareqqinneqareersut matumuuna suliamut attuumassuteqartunut saqqummiunneqarput.

København ulloq 31 maj 2006

Per Unckel
Allattuuneq

1. Aallaqqaasiut

Nunat avannarliit suleqatigiinnerat aqqissugaasoq 1962-imi Helsingforsimi isumaqatigiissut atulermat aallarnerneqarpoq.¹ Peqataasut tassaapput nunat avannarliit tallimaasut – Danmark, Finland, Island, Norge aamma Sverige. Nunat namminersorneruffiusut pingasut – Savalimmiut, Kalaallit Nunaat kiisalu Åland – assigiinngitsunik pisinnaatitaaffiligaapput.

Nunat namminersorneruffiusut nunat avannarliit suleqatigiinneranni inissisimanagerat ukioq 1968 Kling-komitiimit² kiisalu ukioq 1982. Petri-komitiimit³ misissoqqissaarneqarpoq.

Misissueqqissaarnerni taakkunani marluusuni tamani naalagaaffiup nunat tamalaat inatsisaannik atuutsitsiviusussaanageranik aammalu nunap iluani inuiaat ikinnerussutillit imaluunniit nunat namminersorneruffiusut naalagaaffiit akornanni atuuttussanik isumaqatigiissuteqarsinnaannginneranik isummatoqqat aallaavigineqarput. Taamaammat misissuinerup naalaani Savalimmiut, Kalaallit Nunaat⁴ kiisalu Åland nunat avannarliit suleqatigiinneranni naalagaaffinnut namminersortuijusunut tallimanut tamakkiisumik naligitinneqarsinnaanagerat misissuinerneq eqqarsaatigineqarsimangilaq. Taamaattorli Kling-komiti isumaqarpoq ”... alaatsinaattut inissisimaneq Nordisk Rådip sulineranni pisunut paasisimanninnermik sunniuteqarnermillu tamakkiisumut nallersuussinnaanngilaq, soorlu nunat namminersorneruffiusut inatsisartuisa pilersinneqarneranni nunat avannarliit ataatsimut malittarisassaasa aqqissorneqarneranni pisussatut nunat namminersorneruffiusut soqutigisimagaluaaraat. Taamaammat alaatsinaattut inissisimaneq Nordisk Rådip sulineranni nunat namminersorneruffiusut tamakkiisumik peqataarusunnerannik naammassinniffiunngilaq”.

Kling-komitiip periarfissaq alla imaattoq saqqummiuppaa Nordisk Rådimi ”Savalimmiut inatsisartui kiisalu Ålandip inatsisartui danskit finskillu aallartitaanut peqataatitaqarsinnaassasut” Aammattaaq ilanngunneqarpoq ”taamattaaq Savalimmiut aammalu Ålandip naalakkersuisui danskit finskillu ministerrådimut aallartitaannut peqataatitaqarsinnaassasut.

¹ Isumaqatigiissut atsiorneqarpoq 23 mars 1962 ukiorlu taanna 1 juli atuutilerluni. Isumaqatigiissutaaqqaartoq isumaqatigiissusiornikkut allanngortinneqartarpoq ulluni ukunani: 13 februari 1971, 11 mars 1974, den 15 juni 1983, 6 maj 1985, 21 augusti 1991, 18 mars 1993 29 september 1995. Allanguut kingulleq atuutilerpoq 2 januari 1996.

² Nunat namminersorneruffiusut Nordisk Rådimi sinniisuutitaqarnerisa ilusaannik qulaajaanermi nalunaarusiaq. 18:e sess., 1970, s. 1622 ff.

³ Savalimmiut, Kalaallit Nunaata aammalu Åland Nordiska Rådimi sinniisuutitaqarnerannik qulaajaanermut ataatsimiititaliaq. NU 1982:6.

⁴ Kalaallit Nunaata namminersorerulernera pillugu inatsit 1. maj 1979 atuutilerpoq, tassa Kling-komitiip siunnersuumminik saqqumiussinerata kingorna. Kling komiit aamalu Petri komitiit tamarmik isumaqarput nunat namminersorneruffiusut ”tunnngaviatigut allanut assingusumik sinniisuutitaqartariaqartut.

Petri-komitii aammattaaq isumaqarpoq nunat namminersorneruffiusut suleqatigiinnermi sulianut paasisimasaqarsinnaatitaasariaqartut sunniuteqaqataasinnaasariaqartullu, isumaqarporlu ”... Savalimmiut, Kalaallit Nunaat kiisalu Åland annertungaatsiartumik namminersortitaanertik pissutigalugu imaaliinarlutik nunat avannarliit suleqatigiinneranni immikkut inissisimatitaalertariaqanngillat”. Komitiip inuiaat ikinnerussuteqartut inissisimanerat saqqummiuppaa aammalu ajornartorsiutaat paasillugit oqaatigalugu.

Kling aamma Petri-komitiip sulineri pissutigalugit nunat namminersorneruffiusut nukitunerusumik inissisimalerput.⁵ Tamatuma kingorna nunat avannarliit suleqatigiinneranni peqataasinnaatitaaneq eqqarsaatigalugu – aalajangeeqataaneq eqqaangikkaluaraanniluunniit – silarsuarmi nunat namminersortitaasut akornanni suleqatigiiffinni taamaattuni siuarsimanerpaaffiulerpoq.

⁵ Kling komitii siunnersuuteqarnera pissutigalugu Helsingforsimi isumaqatigiissut allanngortinnetarpoq. Taamaalilluni rādimi inatsisartut ilaasortaasut 73-iniit 78-inut amerlineqarput taamaalillunilu Savalimmiut Ålandillu inatsisartut ilaasortanik tamarmik immikkut marlunnik danskit finlandimiullu aallartitaanut peqataasussanik qinersisalerput. Aammattaaq sinniisunut ilaasalerput savalimmiormiut ålandimiullu naalakkersuisuisa sinniisui. Allannguutit 1. januar 1970 atuutilerput. Petri-komitiip sulinerata kingorna nunat avannarliit naalakkersuisui 15. juni 1983 isumaqatigiippat Helsingforsimi isumaqatigiissut allannguuteqartilarniarlugu taamaaliornikkut Savalimmiut Ålandilu Nordisk Rådimi Nordisk Ministerrådimitu annertunerusumik sinniisoqartilerniarlugit aammalu Kalaallit Nunaat ataatsimiittartogatigiinni taakkunanerpiartaaq sinniisoqalersinniarlugu.

2. Inatsisinut tunngasut

2.1 Aallaqqaasiut

Nunat tamalaat suleqatigiinneranni aallaaviusarteq tassaavoq naalagaaffiit nunarsuarmioqatigiit inatsisaannik atortitsiviusartuullutik taamaanermisullu naalagaaffiit suleqatigiiffiini nunallu tamalaat akornanni suliniaqatigiiffinni ilaasortaasarlutik. Nunat tamalaat angerfigeqatigiissutaat naalagaaffiit akornini isumaqatigiissutigineqartarput. Nunat tamalaat inatsisaanni naalagaaffiussuseq qitiutinneqarpoq, isumaliortaatsini aamalu periaatsini.

Savalimmiut, Kalaallit Nunaat aammalu Åland Danmarkip Finlandillu naalagaaffiisa iluiniipput, nalinginnaasumillu naalagaaffiit taakku nunat taakku sinnerlugit avammut attaveqartuusarput, tassalu Danmark Finlandilu naalagaaffinnut allanut nunallu tamalaat suliniaqatigiiffiinit tunngasutigut akisussaaffeqarput. Tamanna avammut oqartussaassuseqarnermik taaneqakkajuppoq. Soorlu Ulf Bernitzip allaaserisaani (ilanngussaq 2) oqaatigineqartoq nunat namminersorneruffiusut isumaat nunap sinneranit allaassuteqaraangata taava pisut ilaanni danskit finskillu naalagaaffii soqutigisanik oqimaaqatigiissaarisariaqartarput. Nunat tamalaat inatsisaanni nalinginnaasumik peruserineqartoq tassaavoq naalagaaffiit allat nunaluunniit tamalaat suliniaqatigiiffii isummat assigiinnginnerinut taamaattunut akuliuttaratik, tassa tamakku nunami namminermi pisutut isigineqartarlutik.

Ulf Bernitzip aammattaaq ilanngullugu oqaatigaa EU-p tunngaviusumik isumaa tassaasoq EU naalagaaffivinnit ilaasortaasunit pilersinneqarimasoq taakkuninngalu ilaasortaartoq. EU-p iluani nunat ilaat naalagaaffeqatigiupput (soorlu Tyskland), nunallu allat iluunngaallutik ataasiullutik. Danmark Finlandilu kingullernut taaneqartunut ilaapput, EU-mut tunngasutigut nunat namminersorneruffiusut immikkut inissisimaneerat eqqaasangikkaani. Nunat EU-mut ilaasortaasut iluini naalagaaffeeqqat, soorlu Bayern, immikkut inissisimangillat, taamaanngimmatalu naalagaaffik ilaasortaasoq ataasiusutut EU-mut attaveqartuuvoq⁶. Tunngaviusumik isummertaaseq taanna, Bernitz erseqqissaavoq, nunat tamalaat suliniaqatigiiffiini nalinginnaasumik atuuttarpoq.

⁶ EU-p iluani Nunat immikkoortuinit komiteeqarpoq. Aalajangiinarni assigiinngitsuni taanna tusaaniarneqartartussaagaluarluni taamaattoq naalakkersuinikkut pingaarutilimmik pissaaneqanngilaq.

2.2 Inuiassuit inatsisaat

2.2.1 Nunat attorneqartut kiisalu inuiassuit inatsisaat

Nalunaarsuinermit matumunnga avataanit peqataasut allagaat naapertorlugit nunat tamalaat suliniaqatigiiffiini sulinermit nunat namminersorne-rusut peqataanissaat inuiassuit inatsisaanni inerteqqutigineqanngitsoq paasinarpoq, aamma sulii annertunerusumik peqataagaluarpataluunniit. Suliniaqatigiiffinni ilaasortaasut namminneq aalajangersinnaavaat sukkut suleqatigiissallutik kikkullu ilaasortaasinnaassasut. Tassalu inuiassuit inatsisaat ammasorujussuupput, peqataasullu namminneq aalajangertas-savaat qanoq iliussallutik. Allatut oqaaigalugu, inuiassuit inatsisaat eqaat-suupput amerlasuutigullu nunat tamalaat akornanni periusiulersimasunut ersiutaanerusarlutik.

Kling aamma Petri komitiit tamarmik tikkuarpaat naalagaaffiit tassaammata inuiassuit inatsisaannik salliullutik atuutsitsiviusartut, kiisalu nunat namminersorneruffiusut tamakkiisumik nunat avannarliit suleqati-giinnerani peqataanissaat akerleraat.

Tamakku pinerisa kingorna – 1968 aamma 1982 kingorna – silarsuarmioqatigiit akornanni pissutsit sorpassuartigut allannorsimapput. Nunat namminneq naalagaaffiusut nunat tamalaat akornanni suliani ki-sermaassisuunerat annikinnerulersimavoq, kiisalu nunat tamalaat suleqati-giiffii ilaasortaqartarnermikkut kiisalu silarsuarmi siuaruarsimaffim-mikkut ineriartorsimapput. Soorlu Ulf Bernitzip tikkuaraa, nunat tamalaat inatsisaat aammattaaq ukiuni qulikkaani kingullerni ineriartorsimapput; ineriartorneq unigani ingerlaavartuq. ”Ullut Nunat imminni naalagaaffiu-sut akornanni taamaallaat nunat tamalaat inatsisaasa atuuffigisartagaat qaangiussimapput”, Bernitz tikkuavaq nunallu tamalaat suliniaqatigiif-fiini suliatigut peqataaneq aqqutigalugu ilaasortaasarneq innersuussutigalugu. Periaatsimi tassani pisut immikkut ittut isiginiarneqartarput, tama-tumanilu naalagaaffiit nammineersut nunanik nammineersuunngikkaluar-tunik suleqateqarnissaat ajornarunnaartarpoq. Ulf Bernitz isumaqarpoq ”kikkut nunat tamalaat suliniaqatigiiffiinit ilaasortaasinnaaneriniq suliat aallaavigalugit isummertaaseq kiisalu assigiinngitsuugalulluunniit sule-qatigiissinnaaneriniq isummertaaseq isummamit qangatoornerusumit 1968-imi qulaajaanermi saqqummersumit kiisalu 1982-imi kingumut qiviarnermi aamma saqqummersumit allaassuteqartuusooq. Kisiannili qulaajaanerit tamakku imaanngilaq taamaaliornikkut isornartorsiorneqar-tut. Tassaana nunat tamalaat inatsisaanni ineriartortoqarsimasooq”. Aam-mattaaq takukkit ilanngussaq 2, imm. 3 suliniaqatigiiffinnut taama ittunut tunngasooq.

Aammattaaq nunat inoqqaavi nunat tamalaat suliniaqatigiiffiini peqataasalersimapput, soorlu Issittumi Siunnersuisoqatigiinni aammalu Barentsimi Suleqatigiiffimmi.^{7 8}

Ulf Bernitzip inerniliinera naapertorlugu suliata tungaasigut nunat namminersorneruffiusut ilaasortaataaissaat Nordisk Rådimiit Nordisk Ministerrådilluunniit akuerineqarnissaa inuiassuit inatsisaatigut ajornaquteqanngilaq, tamannalu taassuma isumaa malillugu pisinnaalereerpoq. Kisiannili nunat avannarliit suleqatigiinnerat eqqarsaatigalugu taama pisoqarnissaa nunat pineqartut tallimaasut nalileeqaartinnagit pisinnaanngilaq.

Tassalu nunat avannarliit suleqatigiinnerisa iluanni nunat namminersorneruffiusut nukitunerusumik suleqatigiinnermut peqataaissaat inuiassuit inatsisaatigut aporfissaqartinneqanngilaq. Taamaakkaluarpalluunniit Danmarkip Finlandillu Savalimmiut, Kalaallit Nunaat kiisalu Åland inuiassuit inatsisaat naapertorlugit akisussaaffeqartittarpaat.⁹

2.2.2 Nunap iluani pissutsit

Nunat avannarliit suleqatigiinnerannut nunat namminersorneruffiusut peqataanerata inatsisinut tunngasortaanik naliliinermi inuiassuit inatsisaat aallaaviit ilagaat. Nunalli namminneq inatsisaat allaapput, taakkunuunami nunat namminersorneruffiusut nunat tamalaat akornanni qanoq pisinnaatitaaffeqarnissaa aalajangersarneqartarpoq.

Nunani avannarlerni nunat namminersorneruffiusut nunap iluani avammullu tunngasutigut pisinnaatitaaffii nunat inatsisaanni, ilaatigullu tunngaviummik inatsisaanni aalajangersagaapput. Aammattaaq Åland illuatungaanilu Savalimmiut Kalaallit Nunaallu eqqarsaatigalugit finlandimiut kiisalu danskit inatsisaanni assigiinngitsunik aaqqissuisoqarsimavoq. Aammattaaq takuuk immikkoortoq 2.3

⁷ Issittumi siunnersuisoqatigiinni nunat tamalaat akornanni suliniaqatigiiffiit arfinillit, issittumi nunat inuiinut qassiinut sinniisuusut, ataavartumik peqataasartutut inissisimapput (2permanent participants) aammalu oqaloqatiginnittarnikkut peqataasarlutik. Barentsimi suleqatigiinnermi nunat inoqqaavi ataavartumik suleqatigiissitaqarput. Suleqatigiinni ilaasortaapput samit, nenetsit aammalu vepsit. Suleqatigiissitatut sulisarnermi saniatigtu Barentsrådetimut (nunanut allanut ministerinut) aammalu Regionalrådetimut (nunat immikkoortuinut aqutsisuutitanut) siunnersortit atuuqput.

⁸ Norge, Sverige aammalu Finlandimi saminut tunngasutigut ministerit akisussaasut suliassinerat naapertorlugu nunani avannarlerni immikkut ilisimasallit samit pillugit nunani avannarlerni angerfigeqatigiissutissamik siunnersuusiorsimapput. Immikkut ilisimasallit siunnersuutertik ministerinut taakkununga aammalu nunani taakkunani samit prædentiinut 12 juni 2006 saqqummiuppaat. Angerfigeqatigiissutissatut siunnersuummi artikel 1 naapertorlugu saamit nunat killeqarfiinik sapinngisamik annikin-nerpaamik aporfeqarlutik oqaatsiminnik, kulturiminnik, inuussutissarsiumminnik aammalu inuiaqatigiitut inooriaatsiminnik ineriartortitsinnaanngorlugit pisinnaatitaaffiinik nukittorsaanissaq siunertarineqarpoq.

⁹ Takuuk 2.3.2 immikkoortoq siulleq Savalimmiut aammalu Kalaallit Nunaat pillugit, 2.3.3 immikkoortut aappaat Åland pillugu kiisau Crete and Samos pillugit, Eqqartuussut 8 Oktober 1937-imeersoq, PCIJ, Ser. A/B., No. 62, 1937.

2.2.3 Helsingforsimi isumaqatigiissut

Helsingforsimi isumaqatigiissut nunat namminersorneruffiusut nunat avannarliit suleqatigiinneranni inissisimanerannut malittarisassat pingajorisinnaalluarpaat.

Aallaqqaataani oqaatigineqartutut nunat avannarliit suleqatigiinnerat aaqqissugaasoq Helsingforsimi isumaqatigiissutikkut 1962-imeersukkut malittarisassaqaartitaavoq (nassuiaat 1 takuuk). Tassalu Savalimmiut, Kalaallit Nunaata aammalu Ålandip Nordisk Rådimi aammalu Nordisk Ministerrådimi inissisimani aaqqissugaanikkut allanngortinneqassappata taava Helsingforsimi isumaqatigiissut allanngortinneqartariaqassaaq. Taamaaliortoqassappallu taava naalagaaffiit ilaasortaasut massakut ilaasortaasut tamakkerlutik isumaqataasariaqassapput.

Qinnuteqartut nutaat isumaqatigiissummut peqataalersinnaanerat pilugu Helsingforsimi isumaqatigiissut aalajangersagartaqanngilaq.

Nordiskrådimi Nordisk Ministerrådimitu nunat namminersorneruffiusut pillugit immikkortoq 3-imi alleq kiisalu ilanngussaq 3, Helsingforsimi isumaqatigiissut kiisalu nunat namminersorneruffiusut takukkit.

2.3 Nunat namminneq inatsisaat

2.3.1 Nunat iluani avammullu tunngasutigut pisinnaatitaaffiit

Nunat namminersorneruffiusut naalagaaffimmut attavigisaminnut tunngatillugu assigiinngitsunik pisinnaatitaaffeqarnerat pissusissamisuuginnarpoq, tassa nunap iluani pisinnaatitaaffinnik taaneqartartunik. Tamakku kulturimut, ilinniartitaanermut peqqissusermullu tunngasuukkajupput. Taamaattorli nunanut allanut tunngasutigut, illersornissamut (ilaat taamaanngillat) kiisalu eqqartuussiveqarnermut tunngasutigut naalagaaffik imminut oqartussaatikajuttarpoq¹⁰. Savalimmiut Kalaallillu Nunaanni naalagaaffiup iluani pisinnaatitaaffiit Ålandimiit assigiinngitsutigut allaassuteqarput.

Naalagaaffiup iluani pisinnaatitaaffiit nunanut allanut tunngasutigut pisinnaatitaaffinnik tapertalerneqarsinnaapput, tassa imaappoq nuna namminersorneruffiusoq nunarsuup ilaani eqqaamiorisami akornanni namminersorluni iliuuseqarnissaminut pisinnaatitaasinnaavoq aammalu ilaatigut – assigiinngitsunik piumasaqaatitalimmik – suliat assigiinngitsut pillugit naalagaaffiup attavigisap avataatigut naalagaaffinnut allanut imaluunniit nunat tamalaat suleqatigiiffiit isumaqatigiissusiorsinnaalluni. Periaaeq taanna Savalimmiunut Kalaallit Nunaannullu¹¹ ullumikkut ator-

¹⁰ Takuuk Frederik Harhoffip allakkiaa (ilanngussaq 4), immikkoortoq 3 aammalu Markku Suksip allakkiaa (ilanngussaq 5), immikkoortoq 2.

¹¹ Inuiassuit inatsisaat naapertorlugit Kalaallit Nunaanni Savalimmiunilu Naalaakkersuisut isumaqatigiissuteqarsinnaatitaaneri pillugit Folketingip inatsisai nr. 577 og 579, 24. juni 2005-imeersut.

titaavoq, ålandimiulli¹² taamaaliorfigineqarsimanngillat. Tassalu Kalaallit Nunaata Savalimiullu assigiinngitsumik atugassaqaartitaaffiusumik naalagaaffiup attavigisamik saniatigut naalagaaffimmut allamut imaluunniit nunat tamalaat suliniaqatigiiffiannut isumaqatigiissusiorsinnaatitaanerat naalagaaffiit kisimik nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissusiorsinnaatitaanerannik kiisalu nunat tamalaat suliniaqatigiiffiini ilaasortaasinnaatitaanerannik periusitoqaasartumik sanioqquptsineruvoq, tak. imm. 2.1

2.3.2 Savalimmiut aammalu Kalaallit Nunaat

Sunut nunat namminersorneruffiusut namminneq oqartussaaffigisaattut aalajangerneqarsimasunut tunngasutigut siuliani taaneqareersutut Kalaallit Nunaat Savalimiullu naalakkersuisui inuiassuit inatsisaat naapertorlugit nunanut allanut imaluunniit nunat tamalaat suliniaqatigiiffiinut isumaqatigiissusiorsinnaatitaapput. Isumaqatigiissutit taamaattut ”naalagaaffik sinnerlugu” isumaqatigiissutigineqartarput aammalu isumaliutissiissut ”Savalimmiut/Kalaallit Nunaat eqqarsaatigalugit Kunngeqarfik Danmark” pillugu isumaliutissiissut aallaavigalugu. Allatut oqaatigalugu, isumaqatigiissut Naalagaaffimmik tamarmiusumik pituttuisunngortarpoq aammalu isumaqatigiissutinik atortitsinngitsoortoqassagaluarpas inuiassuit inatsisaat naapertorlugit Naalagaaffik tamarmi akisussaatinneqarsinnaanngortarluni.

Frederik Harhoffip tikkuarpaa Danmark kisimi inuiassuit inatsisaat naapertorlugit isumaqatigiissutit isumaqatigiinniutigineqarnerinut, isumaqatigiissutigineqarnerinut aammalu atorunnaarsinneqarnerinut inatsisit tunngaviusut malillugit akisussaammat, aamma isumaqatigiissutinut inatsisit malillugit namminersorneruffiusut naalakkersuisuisa isumaqatigiissutigisaanut. Isumaqatigiissutit taama ittut imaluunniit suliat taama ittut pinnginnerini danskit naalakkersuisui siumut ilisimatinneqartussaapput, aammalu danskit naalakkersuisui suleqatigiinnermi atugassarititaasunik erseqqinnerusunik aalajangersaasussaapput. Suliat taama ittut qanoq suliarineqarnissaat immikkut ittunik malittarisassiorneqarsimapput.

Harhoffip erseqqissarpaattaaq inatsisit taakku marluk killiliissutinik imaqaqimmata. Namminersornerusut naalakkersuisui inuiassuit inatsisaat naapertorlugit isumaqatigiissutinik illersornissamut tunngasunik imaluunniit isumaqatigiissutinik Danmarkimuttaaq atuuttusamik isumaqatigiissuteqarsinnaanngillat. Aammattaaq isumaqatigiissutinut taamaattunut ilaanngillat nunat tamalaat suleqatigiiffiinut Danmarkip ilaasortaaffigisaanut isumaqatigiinninniarnit. Isumaqatigiissutit taama ittut Danmarkimit isumaqatigiinniutigineqarlutillu isumaqatigiissutigineqassapput. Tassalu nalinginnaasumik pingaarnertut periuserineqartoq tassaavoq Savalimmiut Kalaallit Nunaallu nunanut ataasiakkaanut isumaqatigiissuteqarsinnaatitaasarlutik suliani namminneq oqartussaaffigilersimasaminni namminnerlu inatsiseqarfigilersimasaminni, suliallu taakku Danmarkip

¹² Ålandip namminersorerunera pillugu inatsit 16.8.1991/1144.

naalagaaffianut ataatsimut soqutiginaateqanngikkaangata. Frederik Harhoffittaag eqqaavaa inuiassuit inatsisaanni nalinginnaasumik atorneqarmata naalagaaffiit namminersortuusut kisimik nunat tamalaat suleqatigiiffiit ilaasortanngortarnerat, taamaammallu Savalimmiut aammalu Kalaallit Nunaat suliniaqatigiiffinnut taamaattunut ilaasortaasinnaallutik Danmarkip ilaasortaamera aqqutigalugu. Ileqqoq taanna sanioqqunneqarsinnaavoq Savalimmiut Kalaallit Nunaallu tamakkiisumik ilaasortaagatik suleqataasutut peqataagaangata. Harhoffip assersuutitut taavaa Savalimmiut Nunarsuarmioqatigiit Imaatigut Angallanneq pillugu Suleqatigiiffiannut IMO-mut (International Maritime Organization) ilaasortaamera. Kisiannili soorlu nalunaarsuinerup matuma qulaaraa Savalimmiut Kalaallit Nunaallu, Ålanditulli, Helsingforsimi isumaqatigiissutikkut nunat avannarliit suleqatigiinnerani nunat tamalaat suleqatigiinnerani peruserineqartartumit annerusumik periarfissaqartitaapput.

Aammattaq takuuk Frederik Harhoff, ilanngussaq 4, immikkoortoq 7 Namminersornerullutik Oqartussat nunanut allanut ingerlatsinikkut inissisimanagerat.

2.3.3 Åland

Namminersorneq pillugu inatsit tunngavigalugu Åland namminerisaminik inatsisiliorsinnaatitaavoq suliassa qarfinni namminersorneq pillugu inatsisimmi taaneqartuni. Aalajangiisinnaatitaaffiit takku erseqqikannivissumik suussusaat aalajangaapput killiligaallutillu.

Namminersorneq pillugu inatsimmi nunanut allanut tunngasut naalagaaffiup inatsisiliortuinut isumagisassanngortitaapput, taamaattorli nunanut allanut tunngasut ilaat immikkut isigineqartarput. Åland soorlu assersuutigalugu naalagaaffik sinnerlugu isumaqatigiissuteqarsinnaatitaanngilaq. Isumaqatigiissutit taamaattut malitaq pingaarneq naapertorlugu kunngiitsuuffiup præsidentianit taamaallaat isumaqatigiissutigineqarsinnaasut Markku Suksip tikkuarpaa. Namminersorneq pillugu inatsimmi aamma apeqqutinit Ålandimut tunngassuteqartuni nunanut allanut isumaqatigiissuteqarsinnaanermut nunap immikkoortuata taassuma peqataasinnaanera pillugu aalajangersagaqarpoq. Inatsisiliorsinnaatitaaneq kiisalu suliamik isumaginnittussaataaneq imminnut ataqatigiimmata taava naalagaaffimmi ingerlatsiviit tassaapput nunanut allanut attaveqarnermik isumaginnittussaataasut.

Finlandip inatsisai tunngaviusut naapertorlugit Finlandip nunanut allanut politikkaa kunngiitsuuffiup præsidentianit statsrådi suleqatigalugu isumagineqartussaavoq. Inatsisit tunuliaqtsiullugit kunngiitsuuffiup præsidentia statsrådimik suleqateqarluni nunanut allanut isumaqatigiissuteqassaaq. Helsingforsimi isumaqatigiissummi artikel 63¹³ Nordisk mi-

¹³ Helsingforsimi isumaqatigiissummi artikel 63 naapertorlugu ministerrådip aalajangigai nunanut ataasiakkaanut pituttuisuupput. Aalajangiinerit nunat inatsisaannut tunngaviusunut tunngassuteqartut qinikkanit akuerineqassapput, taakkunanngalu akuerineqartinnatik aalajangiinerit pituttuisuunngillat. Akuersitseqqaarnissaq piumasarineqarpat taava ministerrådi aalajangiitinnani tamatuminnaga ilisima-

nisterrådimi aalajangiinernik pituttuisuuvoq, taamaanninilu pillugu naalagaaffiit kisimik isumaqatigiissuteqartussaanerannik sanioqutsilluni, Suksi erseqqissaavoq.

Finlandip inatsisartuini nunanut allanut isumaqatigiissutit pillugit inatsisiliortarneq tunngavimmik imaluunniit namminersorneq pillugu inatsimmik allannortitsisimasoq paasineqarpoq. Nunanut allanut isumaqatigiissutit Finlandip isumaqatigiissutigisai namminersorneq pillugu inatsisimmut akerliusunik imaqarpata inatsit nunap immikkoortuanut aatsaat atuutilissaaq Ålandip inatsisartuini ikinnerpaamik pingajorarterutit marluk amerlanerussuteqarlutik akuersippata aammalu nunat tamalaat akornanni pisussaaffiup taassuma atuutsilernissaanik Finlandip inatsisartuini inatsisissatut siunnersuuteqartoqarpat taannalu akuerineqarpat. Markku Suksip erseqqissarpaa namminersorneq pillugu inatsisip aammalu inatsisit tunngaviusut imminnut ataqatigiinnerat paasiuminaatsortaqaqisoq ajornartorsiutitaqanngitsooranilu. Namminersorneq pillugu inatsit inatsimmi tunngaviusumi nalinginnaasumik atuuttartunik sanioqutsiffiusaraluarluni taassuminnga atorunnaarsitsivinngilaq – Suksi allappoq – tamatumunnga taarsiullugu inatsisit taakku marluk inatsisit tunngaviusut atuuttuusut ataatsimoorlutik Ålandip inatsisartuinit aalajangersakkat, aqutsinikkut aalajangersakkat kiisalu Ålandimi eqqartuussiviit aalajangersagaat aqutigalugit pisortani pissaanerup sumiissusianik qulaajaa-suupput. Namminersorneq pillugu inatsisip aammalu tunngaviusumik inatsisit imminnut qanoq attuumassuteqarnerat pineqartillugu immikkoortillugu maluginiariaqartut tassaapput pisinnaatitaaffiit tunngaviusut (Ålandimiut pisinnaatitaaffii immikkut ittut inatsimmi tunngaviusumi inatsisunik sanioqutsiffiusut minillugit) Ålandip oqartussaaffiata iluani atuuttuusut, ålandimiullu inatsisiliortuinit immikkut iliuseqarfigineqartariaqartutut isigineqartut. Aammattaaq Ålandip inatsisartuisa imminnut inatsisitigut tunngaviusutigut killilersuutaalersunik ileqqoqalernerat pisutigalugu inatsisit tunngaviusut Ålandip namminersornerata tunngavigisai naalackersuinikkut, allaffissornikkut ingerlatsinermi kiisalu eqqartuussiveqarnikkut aalajangiinerit aqutissarisaaSIGUT tunngavissaalertarput, taakkulu assorujussuaq paasiuminaatsuusarput.

Takuutaaq Markku Suksi, ilanngussaq 5, imm. 11.

3. Nunat namminersornerusut Nordisk Rådimi aammalu Nordisk Ministerrådimi

3.1 Aallaqqaasiut

Helsingforsimi isumaqatigiissut kiisalu Nordisk Rådip kiisalu Nordisk Ministerrådip sulinerminni tunngavii nunat namminersornerusut nunat avannarliit suleqatigiinneranni inissimanerat pillugu aalajangersakkanik pisortatigoortunik imaqarput. Fridtjov Clemetip oqaaseqaammimi tamaku erseqqinnerusumik sammivai (Ilanngussaq 3).

Helsingforsimi isumaqatigiissummi aalajangersakkatigut immikkut itutigit Savalimmiut, Kalaallit Nunaat kiisalu Åland nunat tamalaat suleqatigiinneranni pisortatigoortumik immikkut inissinneqarput, aammalu isumaqatigiissutikkut tassuuna nunat namminersornerusut taakku inuiasuit inatsisaannik atuutsitsivigineqartussaatinngikkaluarlugit akuerineqarput ilumut taakku soqutigisaat nunat tamalaat akornanni isiginiarneqartussaammata.

Ataatsimut isigalugu nunat namminersornerusut nunat avannarliit suleqatigiinneranni suliaasat tungaatigut inissisimanerat tamakkiisumik ilaasortaanermut qanilluinnarpoq.

3.2 Nordisk Rådi

Helsingforsimi isumaqatigiissummi immikkoortoq 44 naapertorlugu Nordisk Rådimi suleqatigiinneq pissaaq nunani avannarlerni kiisalu nunani namminersorneruffiusuni inuiaqatigiit sinnissaat – tassa inatsisartut – aqutigalugit kiisalu nunat naalakkersuisui aammalu namminersorneruffiusut naalakkersuisui aqutigalugit. Isumaqatigiissummi aalajangersakkat aammalu isumaqatigiissutit allat iluanni Rådi suliniuteqartartuuvoq aammalu siunnersuuteqartartuulluni.

Isumaqatigiissummi immikkoortoq 47-ikkut oqaatigineqarpoq Rådi qinikkanik, naalagaaffiit naalakkersuisuinik, kiisalu Savalimmiuni, Kalaallit Nunaanni Ålandip naalakkersuisuisa sinniisaannik 87-inik ilaasortaqassasoq. Ilaasortat akornanni Danmarkip folketingia 16-ianik, Finlandip inatsisartui 18-inik, Islandip inatsisartui 7-inik, Norgep inatsisartui kiisalu Sverige inatsisartui tamarmik 20-inik kiisalu Savalimmiut inatsisartui, Kalaallit Nunaata inatsisartui kiisalu Ålandip inatsisartui tamarmik immikkut 2-inik qinersissapput. Taamaaqataanillu sinniisussanik ilaasor-

tat amerlaqataannik rdi toqqaassaaq. Naalagaaffiit naalakkersuisui namminneq aalajangissavaat qassinik ilaasortaatitaqarumanerlutik. Nunat namminersorneruffiusut aamma taama pineqassapput.

Isumaqatigiissummi immikkoortoq 48 naapertorlugu Danmarkip naalagaaffiata aallartitai tassaasassapput ilaasortat folkengitip toqqagai aammalu naalakkersuisut sinniisaat kiisalu Savalimmiut Kalaallit Nunaatalu aallartitaat. Finlandip aallartitai aammattaq taama agguataarsimapput. Tamatuma saniatigut nunat namminersorneruffiusut nammineq aallartitaminnik inuttalersuinissaminnik 1983-imiilli pisinnaatitaalersimapput. Savalimmiut aallartitarisartagaat tassaakkajuttarput inatsisartut aallartitaat aammalu naalakkersuisut sinniisuutitaat. Kalaallit Nunaata aallartitai taamattaq ippu, tassa inatsisartut aallartitaqartarlutik kiisalu naalakkersuisut sinniisuutitaqartarlutik. Ålandip aallartitai tassaasarput inatsisartut toqqaat aammalu naalakkersuisut sinniisuutitaat.

Inuit qinigaat Nordisk Rådimi kisimik qinerssinnaatitaapput. Tamannattaq nunani namminersorneruffiusuni qinigaasunut atuuppoq. Suliani nunat assigiinngitsut akornanni isumaqatigiissutinik atortitsilernerinut tunngasuni ilaasortat ilaat nunanit taakkunanga pisut taasisinnaatitaapput.

Rådimi oqartussaataitasut Helsingforsimi isumaqatigiissut naapertorlugu tassaapput aallartitat katersorsimasut, siulittaasoqarfik kiisalu ataatsimiititaliat. Tassunga aamma ilaapput nakkutilliisuutitatut ataatsimiititaliat.¹⁴ Qinikkat katersorsimasut – tassa qinikkat tamavimmik peqataaffigisaat – siulittaasoqarfimmik qinerssissapput, tassaniissaaq siulittaasoqarfiup siulittaasua aammalu ilaasortat qassiit. Nunat tamarmik siulittaasoqarfimmi sinniisuutitaqassapput. Tamatumani nunat namminersornerusut eqqaaneqanngillat. Nunat namminersornerusut siulittaasoqarfimmut ilanngussinnaanerata taaneqarsimanngimmat imaanngilaq siulittaasoqarfimmut ilaasortanngorsinnaanngitsut, taamaassagunilli Danmarkip Finlandillu aallartitaanut ilaasutut siulittaasoqarfimmut ilaasortanngorsinnaapput. Tassalu taamaallilluni Nordisk Rådimi siulittaasoqarfik Ålandimiumik ilaasortaqaarsimavoq aammalu nakkutilliisuutitatut ataatsimiititaliaq kalaallimik ilaasortaqaarsimavoq. Siulittaasutut qinerneqartarpoq ilaasorta qunamit tulluullugu ataatsimiiffiusussamit pisoq. Isumaqatigiissummi immikkoortoq 55-ikkut naalagaaffiit naalakkersuisui kiisalu namminersornerusut naalakkersuisui rdimut siunnersuuteqarnissaminnut pisinnaatitaapput.

Rdip sulinermut najoqqutaani § 39 naapertorlugu suut nunanut namminersornerusunut tunngassuteqartut siulittaasoqarfimmit imaluunniit nakkutillisoqarfimmit suliarineqartillugit qinigaq nunamit namminersor-

¹⁴ Rdip sulinera pillugu aalajangersakkani § 58 naapertorlugu nakkutillinermut ataatsimiititaliaq sulianik nunat avannarliit aningaasalersugaannik nakkutillisarpoq kiisalu ataatsimoorluni aalajangikkat naapertorlugit nunat avannarliit sulinerannik misissuisarnermut akisussaallutik. Nakkutillisuutitat Helsingforsimi isumaqatigiissutip, nunat avannarliit sulinerat pillugu isumaqatigiissutit allat, rdip sulinera pillugu aalajangersakkat aammalu aalajangersakkat allat nassuiarneqarneri naapertorlugu oqaaseqaateqarsinnaapput. § 57 naapertorlugu nunat tamarmik nakkutillisoqatigiinni ilaasortaatitaqartussaapput.

neruffiusumit pineqartumit pisoq – ataatsimiititaliat taakku arlaanni taamaattoqanngippat – ataatsimiinnermut najuussinnaavoq, oqaaseqarsinnaalluni kiisalu siunnersuuteqarsinnaalluni. Aammattaaq ataatsimiititaliaq nunanit namminersornerusunit ilaasortaaffigineqanngitsoq sulitillugu ilaasortaq taamaattoq sulinermut peqataasinnaavoq. Ilaasortaq taama ittoq matumani § 39 naapertorlugu – danskit finskilluunniit ataatsimiititaliami ilaasortaataannut isumaqateqarnikkut ataatsimiititaliami aalajangiinernut peqataasinnaavoq. Rådimi suleriaaseq naapertorlugu suliat nunanit namminersornerusunut attuumassuteqarnersut namminersorneruffiusut namminneq aalajangertassavaat.

Sulinermut najoqqutassiami § 54 naapertorlugu naalakkersuisut, tassa naalagaaffiit aammalu namminersorneruffiusut, naalakkersuisui ilaasortaata ataatsimiititaliat sulinerannut peqataasinnaapput oqaaseqarsinnaati-taallutillu, kisiannili paarlattuanik taaseqataasinnaatitaanatik.

3.3 Nordisk Ministerrådi

Nordisk Ministerrådimi nunat avannarliit naalakkersuisui suleqatigiipput. Savalimmiut, Kalaallit Nunaata kiisalu Ålandip naalakkersuisui¹⁵ ministerrådip sulineranut peqataasarput. Ministerrådi aalajangiisinnaassuseqassappat minnerpaamik nunat pingasut naalagaaffiup naalakkersuisuinik sinniisuutitaqassapput (Helsingforsimi isumaqatigiisummi immikkoortut 60 aamma 61).

Avammut oqaaseqaateqartartuussuseq nunat avannarliit naalakkersuisuisa nikittaattarpaat¹⁶. Oqaaseqartartut nunat avannarliit suleqatigiinnerata ataqatigiissaarnissaa kiisalu suut pisariallit suliniutigineqarnissaat akisussaaffigaat.

Isumaqatigiisummi immikkoortoq 62-ikkut aalajangersarneqarpoq naalagaaffiit tamarmik – tassa nunat namminersorneruffiusut minillugit – ministerrådimi qinersisinnaatitaasut. Suleriaatsit pillugit apeqqutit eqqaasannikkaani aalajangiinerit ilaasortat tamarmik isumaqatigiinnerisigut pisassapput. Isumaqatigiisummi aalajangersagaq 63 naapertorlugu ministerrådip aalajangigai nunanit tamanit pinngitsooratik malinneqartussaapput¹⁷. Aammattaaq Savalimmiut, Kalaallit Nunaat Ålandilu atuuttarpoq namminersornerulerneq pillugu aaqqissuussineq naapertorlugu isu-

¹⁵Malugeqquneqarpoq suleqataanermi toqqarneqarmat "peqataasoqassanngilaq" (nutseruminaatsoq, nuts.).

¹⁶Nordisk Ministerrådip sulinera pillugu aalajangersakkani § 4 naapertorlugu allamik aalajangiisooqartinnagu oqaaseqartartuuneq paarlaakaaffigineqartarpoq: Danmark, Finland, Norge, Sverige, Island. Nunat avannarliit suleqatigiinnermut ministeriisa aalajangiinerat naapertorlugu Finland Norgelu ukiuni 2006 aamma 2007-imi oqaaseqartartuunermikkut paarlaassimapput Finlandip EU-p ministerrådiani oqaaseqartartuussaanera pissutigalugu, Norge 2006-imi avammut oqaaseqartartuussaaq.

¹⁷Aalajangiinerit nunat inatsisaannut tunngaviusunut tunngassuteqartut qinikkanit akuerineqassapput, taakkunanngalu akuerineqartinnatik aalajangiinerit pituttuisuunngillat. Akuersisitseqqaarnissaq piimasarineqarpat taava ministerrådi aalajangiitinnani tamatuminnaga ilisimatinneqassaaq. Tassa qinikkaat akuersissutaat tunniunneqartinnagu aammalu nuna allat aalajangiinermi pitutorneqartinnagu.

maqatigiisummut peqataaniarlutik aalajangersimatillutik isumaqatigiisutigineqartumut pituttorsimasarput.

Nordisk ministerrådip sulineranut najoqqutassiani § 2-ikkut oqaatigeqqineqarpoq ministerrådimit ilaasortaasut tassaammata nunanit tamanit naalackersuisunut ilaasortaqaq ataaseq qassiilluunniit, kiisalu nunanit namminersoreruffiusunit sinniisut sulinermut peqataasassasut. § 7-imi nunani namminersoreruffiusuni naalackersuisuusut sinniisui oqaaseqarumatillutik oqaaseqaateqarsinnaatitaanissaat periarfissinneqarpoq. § 11-imi oqaatigineqarpoq atorfilittat Savalimmiuneersut, Kalaallit Nunaaneersut kiisalu Ålandimeersut nunat avannarliit suleqatigiinnermut ataatsimiititaliaannut kiisalu atorfilittat ataatsimiititaliaannut allanut peqataasinnaasassasut.

3.4 Inassuteqaatit apeqquteqaatillu

Nordisk Rådi Helsingforsimi isumaqatigiisummi immikkoortoq 45 naapertorlugu inassuteqaatinik akuersissuteqarsinnaavoq, allanik saqqummiussisinnaalluni imaluunniit nunat avannarliit naalackersuisuinut ataatsinut arlariinnuunniit imaluunniit ministerrådimit oqaaseqaateqarsinnaalluni. Isumaqatigiisummi immikkkoortoq 65 naapertorlugu Nordisk rådip ataatsimiinnerini nalinginnaasuni tamani Nordisk Ministerrådi nalunaaruteqartassaaq rådip inassuteqaatai oqaaseqaataaluunniit suut akuersissutigineqarsimaneri pillugit.

Helsingforsimi isumaqatigiisummi § 57 naapertorlugu ilaasortat qinigaasimasut tamarmik naqqiissutissat imaluunniit nalunaarutissat rådimit tunniunneqartariaqartut imaluunniit suut allat nunat avannarliit suleqatigiinnerannut tunngassuteqartut aallaavigalugit naalagaaffiit naalackersuisuinut imaluunniit ministerrådimit apeqquteqaateqarsinnaapput.

Inassuteqaatit apeqquteqaatillu eqqarsaatigalugit naalackersuisunut ministerrådimit inassuteqaatigineqarsinnaasut apeqquteqaateqarsinnaasullu Helsingforsimi isumaqatigiisutikkut killilerneqarput. Tassalu isumaqatigiisutikkut Savalimmiut, Kalaallit Nunaata aammalu Ålandip naalackersuisui inassuteqaateqarfigineqarnissaat apeqquteqaateqarfigineqarnissaalluunniit periarfissinneqanngilaq. Tamatumalu malitsigisaanik namminersoreruffiusut naalackersuisui akisinnaatitaanngitsutut isigineqarput.

Taamaattorli Nordisk rådip sulinerani najoqqutassiani § 18-imi oqaatigineqarpoq apeqquteqaatit ilaasortamit qinikkamit naalagaaffiit naalackersuisuinut, namminersorerusut naalackersuisuinut imaluunniit ministerrådimit apeqqutigineqarsinnaasassasut. Sulinermut najoqqutassiaq taanna Helsingforsimi isumaqatigiisummut akerliusumik imaqarpassip-poq. Akissuteqartussalli tassaapput Danmarkip Finlandillu naalackersuisui. Oqaatigineqarsinnaavoq suliassani namminersoreruffiusunut tunniunneqarsimasuni inassuteqaatigineqartut apeqqutillu pillugit namminer-

sorneruffiusut akissuteqartinneqarnissaat Helsingforsimi isumaqatigiissutikkut periarfissinneqanngimmat.

3.5 Taaseqataasinnaatitaaneq

Qinikkat Nordisk Rådimit ilaasortaasut tamarmik taaseqataasinnaatitaapput, aamma qinikkat namminersorneruffiusunit pisut. Oqaatigineqareersutut Savalimmiut aammalu Kalaallit Nunaata kiisalu Ålandip ilaasortaatitai Danmarkip Finlandillu aallartitaanut peqataallutik ilaasortaapput.

Taamaattorli nunat namminersornerusut Nordisk Ministerrådimi taaseqataasinnaanngillat. Inatsisinit isigigaanni taama immikkoortitsineq pingaaruteqarpoq, taamaattorli ulluinnarni sunniutigisartagai annikilliar-tuinnarput ministerrådimi taasititseqqittarnerit qaqutigoorluinnarnerat pissutigalugu. Soorlu Fridtjov Clemetip oqaatigigaa, (ilanngussaq 3-imi) taaseqataasinnaanerup aammattaaq nassataraa taasinerigaluanik itigartit-sivissinnaatitaaneq.

3.6 Siulittaasuutitaqarneq aammalu avammut oqaaseqartartuuneq

Oqaatigineqareersutut Nordisk Rådimi siulittaasuusarneq aammalu Nordisk Ministerrådimi avammut oqaaseqartartuuneq nunat ilaasortaasut akornanni paarlakaanneqartarpoq. Siulittaasuunerup avammullu oqaaseqartartuunerup naalakkersuinikkut naleqarluartutut isigineqartarpoq, taamatullu inissisimanikkut nunani avannarlerni suut pingaarnerutillugit sammineqassanersut sunniuteqarfigilluarneqarsinnaalersarluni.

Nunat namminersornerusut paarlakaattarnermut tassunga peqataaneq ajorput, aamma rådimi ministerrådimaluunniit. Taamaattorli Danmarkip Finlandilluunniit Nordisk Ministerrådip iluani ministerit atorfilittalluunniit ataatsimiititaliaanni ataatsimiittoqartillugu nunat namminersornerusut naalakkersuisunut ilaasortaannik atorfilittaannilluunniit ukiup ilaannaanni ukiumiluunniit iluitsumi sinniisuutitaqarsinnaasarput. Tamatumanili tikkuarneqartariaqarpoq taamaaliortoqarnissaani nunami namminersorneruffiusumi naalakkersuisuusoq sulerissanersoq eqqarsaatigalugu killilersuutitik assigiinngitsunik piosoqarmat. Aammattaaq takuuk immikkoortoq 4.3, naliliinerit ilaat.

Nordisk Rådimi massakkut, atorneqanngitsutut oqaatigineqartumik, nunat namminersornerusut namminerisaminnik ullumikkut aallartitaqarsinnaanngillat Danmarkip naalagaaffiata aallartitaanut imaluunniit Finlandip aallartitaanut ilaangikkunik. Helsingforsimi isumaqatigiissummi oqaatigineqartut akornutiginagit taamaalilluni ilaasortat inuit qinigaat namminersorneruffiusuneersut siulittaasoqarfimmi imaluunniit nakkutil-liisoqarfimmi ilaasortaasinnaapput. Soorlu immikkoortoq 3.2-imi oqaati-

gineqartutut Nordisk Rådip siulittaasoqarfiani ålandimioq ilaasortaasimavoq kiisalu nakkutilliisoqarfimmi kalaaleq ilaasortaasimavoq.

3.7 Nunat namminersornerusut nunat avannarliit sullissiveqarfiini peqataanerat

Nunat avannarliit suleqatigiiffiat sullissiveqarfinnik assigiinngitsunik nunani avannarlerni sumiiffinni assigiinngitsuni inissisimasunik ingerlatsillunilu aningaasalersuisuuvuq.¹⁸ Malittarisassani nalinginnaasuni 1999-imi nunat avannarliit suleqatigiinnermut ministeriinit akuerineqartuni pissutsit ataatsimut isigalugit imaapput.

Aqutsisunut ilaasortassat nunanit ilaasortaasunit suliamut attuumassuteqalersunit toqqarneqartarput. Ilaasortat tamarmik taasisinnaatitaasarput. Avammut oqaaseqartartuuneq nunat akornanni paarlakaaneqassaaq, taamaattorli tamatumani Nordisk Ministerrådimi avammut oqaaseqartartut pillugit tunngavigisat pinngitsoornani malinneqarnissaat pisariaqann-gilaq.

Suliniaqatigiiffiit aqunneqarneranni Nunat namminersornerusut sinniisuunissaminnut pisinnaatitaapput.

Suliniaqatigiiffinni nunani namminersornerusuni ittuni nunamit tassanga pisunik sinniisoqartarpoq aqutsisutut ilaasortaasutut allatulli pisinnaatitaaffeqartunik. Aqutsivinni allani nunanit namminersornerusunut sinniisut oqaaseqarsinnaatitaallutillu siunnersuuteqarsinnaatitaapput, kisiannili aalajangiisinnaatitaanngillat aammalu allatut isumaqarunik isummatik imaqarniliamut ilanngutsissinnaallugit. Aqutsisoqatigiit allat pillugit malittarisassanisulli nunat namminersornerusut sinniisuutitassaat siumoortumik nalunaarutigineqartassapput. Sullissiveqarfiit sulinerannut nunat namminersorneruffiusut immikkut imaluunniit takussutissalimmik soqutigisaqarpata nunat taakku sinniisui aqutsisoqatigiinnut taaseqataasinnaallutik tamakkiisumik ilaasortanngorsinnaapput.

Aqutsisoqatigiit aalajangiisinnaassuseqartassapput nunat avannarliit sisamat sinniisuutitaqaraangata. Sullissiveqarfinni nunat namminersorneruffiusut tamakkiisumik ilaasortaaffigisaanni immikkut aalajangersagaqarpoq sullissiveqarfiit ataasiakkaat malittarisassaasigut aalajangersagaasunik.

Aqutsisoqatigiit ataatsimiinnermut aningaasartuutaat sullissiveqarfiup nammassavai. Aqutsisoqatigiit ataatsimiinnerini peqataanermut nunat namminersornerusut aningaasartuutaat ataatsimiinnerni allani aningasartuutaasartutulli allatulli nammagassiissutigineqassapput.

¹⁸ Nunat avannarliit sullissiviat taanna pitsaviuvoq eqqartuussiveqarnikkut nunat avannarliit isumaqatigiissutaat aallaavigalugu immi eqqartuussivitsigut atuuffeqarami; sullissiveqarfip maleruagassai ministerrådimit aalajangersagaapput aammalu nunat avannarliit sullissiveqarfii pillugit aalajangersakkat nalinginnaasut assigalugit; aammalu aqutsisui ministerrådimi toqqaagaaput kiisalu nammineq allaffisornikkut ingerlatsiveqarpoq. Nunat avannarliit sullissiveqarfii pillugit takuuk www.norden.org.

3.8 Suliassat agguataarneri akisussaaffiillu

Nunat avannarliit suleqatigiinneranni nunat namminersornerusut peqataanerata pingaassusia Kling-komitiip kiisalu Petri-komitiip erseqqissarpaat. Nordisk Råd – annermik nunat avannarliit suleqatigiinneranni suliniutis-sanik aqqissuisartuusoq siunnersuisartuosorlu – kiisalu Nordisk Ministerrådi, nunat akornini pituttorsimaffiusumik suleqatigiinnissamik aqqissuisartuusoq Helsingforsimi isumaqatigiissut tunngavigalugu tunngaviusumik immikkooruteqarnerarneqarsinnaapput.

Nordisk Rådip sulinera eqqarsaatigalugu nunat namminersornerusut ilaasortaaitamik taaseqataasinnaanerat pissutigalugu sunniutilimmik peqataanissaminnut Nordisk Ministerrådimit sulinermut sanilliullugu periarfissaqarnerupput.

Nordisk Ministerrådimi eqqarsaatigalugu Helsingforsimi isumaqatigiissutikkut ilumoortumik naatsorsuutigineqarpoq nunat namminersornerusut sunniutilimmik sulinermut peqataasassasut, taamaattorli naalagaaffiit nunallu namminersornerusut pisinnaatitaaffii erseqqivissumik killilersimallugit, soorlu taaseqataasinnaatitaaneq kiisalu isumaqatigiissutip allangortinneqarnissaanik aalajangiinerit eqqarsaatigalugit.

Nordisk Rådimi kiisalu Nordisk Ministerrådimi nunat namminersornerusut inissisimanerisa assigiinngitsunngorlugit killilerneqarsimanerat naalagaaffiit, nuna namminersorneruffiusoq pinnatik, nunat tamalaat akornanni akisussaatinneqartussaananerat pissutaavoq, tak. siuliani 2.2.1.

4. Peqataasut

4.1 Ministerráði

Soorlu Fridtjov Clement ilanngussamini oqartoq, nunat namminersornerusut nunat avannarliit suleqatigiinneranni sutigut tamatigut namminneq sinniisuutitaqarlutik peqataasinnaapput, siunnersuuteqarsinnaallutik kiisalu isummaminnik saqqummiisinnaallutik. Periarfissarlu taanna atorluarneqartarpoq. Tabelimi tulliuuttumi piffissami 2002-2004-imi ministerit peqataasut takutinneqarput.¹⁹ Aammattaaq atorfilittat ataatsimiititaliaanni nunat namminersornerusut peqataasarput.

Ukioq	Ataatsimiinneq	DK	SE	NO	FIN	ISL	GRØ	FÆR	ÅL
2002	28	13	17	30*	21	24	7	13	17
2003	30	13	31*	27	20	30	10	17	22
2004	31	20	19	26	20	32*	17	17	16
2002-2004	89	46	67	83	61	86	34	47	55

* Avammut oqaaseqartartut.

4.2 Aningaasat sulisussallu pillugit apeqqutit ilaat

2006-imut Ministerráðip missingersuutai 839,643 MDKK-iupput. Missingersuutit taakku aningaasalersorneqartarput nunat avannarliit tamar-miullutik isertitaasa (BNI) nunanut agguataarneri malillugit, agguataarnerilu Nordisk Ministerráðimit aalajangerneqartarlutik. Akileeqaataassutaa-sartut BNI-ip 1 promillea inorlugit amerlassuseqartarput.

2006-imi Danmark 22,5 %-imik, Finland 18,0 %-imik, Island 1,1 %-imik, Norge 26,0 %-imik Sverige 32,4 %-imik akileeqaataassuteqarput.

Ministerráðimi naalagaaffiit suleqatigiittusaanerit Helsingforsimi isumaqatigiissutikkut aallaavigneqarmat nunat namminersornerusut namminerisaminnik akiliuteqarneq ajorput. Nunat avannarliit missingersuutaannut agguaqatigiisitsineq naapertorlugu nunat namminersornerusut akiliuteqassagaluarunik 1 – 2 mio DKK-inik akiliisassagaluarput. Apeqqummut aamma tassunga apeqqutaavoq Danmark kiisalu Finland nunat namminersornerusut aqqutigalugit aningaasanik qanoq amerlatigisunik pissarsisarnerinik isiginnittaaseq.

¹⁹ Tabelip atuarnerani eqqaamaneqartariaqarpoq nunat namminersorneruffiusut naalakkersuisui naalagaaffiit naalakkersuisuinit ikinnerummata. 2005-imi peqataasut ukiunut siuliinut naleqqiullugit amerlanerutsiarput.

4.3 Naliliinerit ilaat

Nalinginnaasumik naliliineq aallaavigalugu oqartoqarluarsinnaavoq ul-lumikkut malittarisassat atuuttut aallaavigalugit nunat namminersorneru-sut Nordisk Rådimi kiisalu Nordisk Ministerrådimi peqataanissaminnut periarfissaminnik assut atorluaasarmata. Nunat namminersornerusut namminneq immikkut soqutigisaminnik pigiinnarumasaqartillugit apeq-qutit suleqataanermut tunngasut saqqummersarput.

Maluginiagassaq alla tassaavoq nunat namminersornerusut soorlu ata-atsimiinnerni immikkut sammineqarneq ajornerat imaluunniit nunat sin-niisuisa immikkut saqqummiunneq ajormatigit. Paarlattuanik oqartoqar-sinnaalluarpoq nunat avannarliit suleqatigiinnerat pissusiviusut naapertor-lugit nunat arfineq-pingasut suleqatigiiffigimmassuk, imaanngitsaq nunat tallimaasut pingasunik ilasat suleqatigiinnerat. Tamannalu pillugu nunat avannarliit suleqatigiinneranni nunat namminersornerusut peqataaneranni aporfissat soorpiannngitsuunerarneqarsinnaapput. Ulf Bernitzip ilanngus-saani oqaatigineqartut nunat tamalaat suleqatigiiffiini alaatsinaattuu-nermiit nunat namminersornerusut Nordisk Rådimi kiisalu Nordisk Mi-nisterrådimi suleqataanerat annertuneruvoq.

Taamaaqataanittaaq oqaatigineqarsinnaavoq nunat namminersorneru-sut suli peqataanerunissaminnut periarfissaqarmata nunat namminneq inatsisaannut imaluunniit Helsingforsimi isumaqatigiissummut aker-liunngitsumik. Tamatumunnga ilaavoq Danmarkip imaluunniit Finlandip Nordisk Ministerrådip iluani naalakkesuisoq atorfilittarlunniit nammi-nersorneruffiusumit pisoq ministerit ataatsimiititaliaanni imaluunniit ator-filittat ataatsimiititaliaanni ukiup ilaannaani ukiumiluunniit iluitsumi atuuttussamik naalagaaffimmut ataatsimiititaliami sinniisuutissinnaam-magu. Taama pisoqarsimatillugu savalimmiormioq, kalaaleq imaluunniit ålandimioq naalakkersuisoq atorfilittamut, Nordisk Rådimi suleqatigiin-nermut ataatsimiititaliamut imaluunniit ambassadorimut suliassiissutigi-neqarsimasunik suliassinneqarsinnaavoq. Taama aaqqissuussinermut pingaarnerpaatut pissutaasoq tassaavoq Helsingforsimi isumaqatigiis-summi immikkoortoq 61-imi aalajangiisinnaatitaaneq pillugu malittari-sassat akuerineqarsimanerat, tassalu taanna naapertorlugu nunat avannar-liit akornanni nunat minnerpaamik pingasut naalakkersuisunik sinniisuu-titaqartussaapput. Tamatumunngalu assersuut alla tassaavoq nunat nam-minersorneruffiusut Nordisk Rådip siulittaasoqarfiani imaluunniit nakku-tilliisoqarfiani sinniisuutitaqarsinnaanerat.²⁰

²⁰ Siuliani 3.6 takuuk.

5. Eqikkaalluni inerniliussat

Nunat avannarliit suleqatigiinneranni nunat namminersornerusut inissisimanagerat marloriarluni siusinnerusukkut misissoqqissaarneqartarsimavoq: Ukioq 1968-imi Kling-komitiimik taaneqartumit kiisalu ukioq 1982-imi Petri-komitiimit. Komitiit marluusut tamarmik oqarput naalagaaffiit tassaasut inuiassuit inatsisaannit atortitsivigineqartussat aammalu nunat avannarliit suleqatigiinneranni nunat namminersornerusut tamakkiisumik ilaasortaasinnaatitaalernissaat akerleralugu. Taamaaqataanilli isumaqartoqarpoq nunat namminersornerusut Petri-komitiip oqaasii malillugit, "...nunat avannarliit suleqatigiinneranni immikkut inissisimapput". Komitiit taakku marluusut sulinerata kingorna Helsingforsimi isumaqatigiissut iluserilikkamini silarsuarmi taamaaqatimini periarfissaqartitsinerpaanut ilaavoq.

Inuiassuit inatsisaat komitiit taakku marluk sulinerisa kingornali ineriartorsimaqaat. Ullumikkut naalagaaffiit kisimik inuiassuit inatsisaannik atortitsiviusussaanagerat siornagornit atorneqarpallaarunnaarsimasoq Ulf Bernitz allaaserisamini isumaqarpoq, nunallu tamalaat suleqatigiiffiini suliat aqqutigalugit ilaasortaasarneq tamatumani innersuussutigalugu. Suliani aalajangersimalluinnartuni taamatut ilaasortaasooqartarpoq, taamalu ilaasortaasut naalagaaffiviusunut naligitinneqangajalluinnartarlutik. Bernitz isumaqarpoq Savalimmiut, Kalaallit Nunaat aammalu Åland Nordisk Rådimi kiisalu Nordisk ministerrådimi ullumikkut taama suliat aallaavigalugit ilaasortaasutut isigisariaqartut.

Nalunaarsuinermi matumani takuneqarsinnaalerpoq inuiassuit inatsisaat nunat namminersornerusut nunat avannarliit suleqatigiinneranni nukitunerusumik inissisimalernissaannut aporfissinngitsut. Naalagaaffiit pineqartut namminneq aalajangissavaat nunanut namminersornerusunut attuumassuteqarnerminni inuiassuit inatsisaat qanoq pingaartitsigissanerlugit. Tassa inuiassuit inatsisaat amerlanerpassuartigut aalajangersimaqqissaartumik malittarisassaqaartitsinngillat, tassa imaappoq naalagaaffiit akornanni isumaqatigiissuteqartoqartillugu illuatungeriit namminneq kissaatigisaminnik iliorsinnaanagerat akuerineqarpoq.

Savalimmiut, Kalaallit Nunaat kiisau Åland Danmarkimit Finlandimilu suliassani assigiinngitsuni nammineersinnaatinnearput. Suliassat sorpiaat nunat namminersornerusut Danmarkimiit Finlandimiillu tigusimanageraat namminersornerulerneq pillugu inatsisini sumiiffinnut ataasiakkaanut atuuttuni erseqqissumik oqaatigineqarput. Suliassani apeqqutinilu aalajangersimasuni naalagaaffik apeqqutaatinnagu nunat namminersornerusut nammineersinnaatitaanagerat nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissuorsinnaatitaanermik ilaqartinneqarsinnaavoq. Periaaseq taanna – tassa nalinginnaasumik naalagaaffiit kisimik nunat tamalaat akornanni isumaqa-

tigiissusiorsinnaanerannik sanioqqutsiviusoq inatsisitigut Savalimmiunut Kalaallit Nunaannullu atuutsinneqarpoq – erseqqissumik suut isumaqatigiissutigineqarsinnaaneri killiligaallutik. Ålandimut aaqqissuussineq alla atuuppoq, takuuk immikkoortut 2.3.2 aamma 2.3.3.

Nunat namminersornerusut nunat tamalaat akornanni annerusumik pinsinnaatitaaffeqalissappata, soorlu nunat avannarliit suleqatigiinnerisa iluanni, taava Danmarkip Finlandillu inatsisaat allanngortinneqartariaqasapput. Allanguinerit taama ittut pisariusinnaapput. Aammattaaq takukkit Frederik Harhoffip Markku Suksillu oqaaseqaataat. Nunat namminersornerusut naalagaaffivinnut naligitinneqarnissaat tunngavimmigut ajornakusuussaaisoq Suksip tikkuarpaa.

Nordisk Rådimit ilaasortat tassaapput qinikkat aammalu naalakkaersuisut sinnisui kiisalu Savalimmiuni aammalu Kalaallit Nunaanni kiisalu Ålandimi namminersornerusut sinnisui. Nunat namminersornerusut Nordisk Rådip sulineranut peqataapput ilaasortaviit atugaasut qanilluinnartunik atugassaqartitaallutik. Nordisk Rådimi nunat namminersornerusut tamarmik marlunnik ilaasortaataqarput, amerlaqatiminnik sinnisooqartunik. Ilaasortat taakku Danmarkip Finlandillu aallartitaanut ilaasarput.

Nordisk Ministerrådimi pissutsit allaalaarput. Helsingforsimi isumaqatigiissummi immikkoortoq 60 naapertorlugu naalagaaffiit naalakkersuisui ministerrådimi suleqatigiipput kiisalu namminersornerusut naalakkersuisui sulinermut peqataasarlutik. Aammattaaq Helsingforsimi isumaqatigiissummi naalagaaffiit kiisalu nunat namminersorneruffiusut immikkoortinneqarput oqaatsit ”suleqatigiinneq” kiisalu ”peqataaneq” atorneqarmata, tamatumuunulu ersersinneqarpoq nunat namminersornerusut alaatsinaatuuginnaratik peqataalluarnissaat naatsorsuutigineqarmat. Nunat tamarmik, namminersorneruffiusut minillugit, taaseqataasinnaapput. Tamannali aalajangiisarnerit tamamit akuerseqataaffigineqartariaqarnerat qaqutigorsuarlu taamaallaat taaseqqittoqartariaqartarnera aallaavigalugu isigisariaqarpoq. Ataatsimiinnerni naalagaaffiit naalakkersuisui namminersornerusullu naalakkersuisui oqaaseqarnissaminnut pinsinnaatitaapput. Nordisk Ministerrådimi avammut oqaaseqartartuussuseq naalagaaffiit naalakkersuisuisa akornanni tulleriissaanneqartarpoq.

Nordisk Rådi nunani avannarlerni naalagaaffimmut ataatsimut qassii-nulluunniit imaluunniit ministerrådimit inassuteqaateqarsinnaavoq. Aammattaaq qinikkat siuliani taaneqartunut apeqquteqaateqarsinnaapput. Taakkunani marlunni Helsingforsimi isumaqatigiissut erseqqissumik killiliivoq kikut aperineqarsinnaanersut taamaalilluni Savalimmiut, Kalaallit Nunaata kiisalu Ålandip naalakkersuisuisa inassuteqaateqarfigineqarnissaat apeqquteqaateqarfigineqarnissaallunniit periarfissinnagu; tamannattaaq suliaannut namminersornerusoqarfinnut tunniunneqareersimasunut aamma atuuppoq. Tamatumalu malitsigisaanittaaq namminersornerusut naalakkersuisuisa akissuteqaateqarsinnaannginnerat naatsorsuutigineqarpoq.

Nunat namminersorneruffiusut ministerrådimi atorfilittat ataatsimiititaliaasa ataatsimiinnerini namminerisaminnik najuutsitaqarnissaat ajornanngilaq, taakku siunnersuuteqarsinnaapput isummaminnillu saqqummiussaqsinnaallutik, taamaaliullattaartarpullumi. Ministerit peqataasut amerlassusii naapertorlugit nunat namminersorneruffiusut naalagaaffiit naligalugit ministerit ataatsimiinnerinut ataatsimik aallartitaqarsinnaapput. Taamaattorli ministerrådip ataani sullissiveqarfiit aqunneqarnerini immikkut atugassaqtitaallutik nunat namminersornerusut peqataatitaqarnissaminnut pisinnaatitaapput.

Danmarkip Finlandilluunniit namminneq aalajangersinnaavaat Ministerrådimi ataatsimiititaliani atorfilittamik naalakkersuisumilluunniit nunamit namminersornerusumit pisumik naalagaaffik sinnerlugu ukiup ilaannaani ukiulluunniit ilivitsup ingerlanerani peqatatitaqartitsissanerlutik. Taamali pisoqassappat qularnanngilaq savalimmiormiu, kalaaleq imaluunniit ålandimiu naalakkersuisoq taamaallaat atorfilittamut, nunat avannarliit suleqatigiinnermut ataatsimiititaliaannut imaluunniit ambasadørimut suliassiissutigineqartunik suliaqsinnaassasoq. Tamatuma kingunerisa pingaarnersaat tassaavoq Helsingforsimi isumaqatigiissummi immikkoortoq 61 naapertorlugu aalajangiisinnaatitaanermut malittarisassat atortussaanerat, tassa taanna naapertorlugu naalagaaffiit ikinnerpaa-mik pingasut naalagaaffiup naalakkersuisuinik sinniisuutitaqartussaane-rat.

Nordisk Rådi – nunat avannarliit suleqatigiinnerannut tunngasutigut suliniuteqartartutut kiisalu siunnersuuteqartartutut annermik aaqqissugaa-soq – kiisalu Nordisk Ministerrådi, naalagaaffiit naalakkersuisuisa akor-nanni pituttorsimaffiusumik suleqatigiiffittut aaqqissugaanerusoq Hel-singforsimi isumaqatigiissut aallaavigalugu tunngaviusumik immikkoor-tinneqarsinnaapput.

Nordisk Rådip sulinera eqqarsaatigalugu nunat namminersornerusut ilaasortaatitamik taasisinnaatitaanerat il.il. aqutigalugu Nordisk mi-nisterrådimi sulinermiit peqataalluarnerunissaminnut periarfissaqarnerup-put.

Nunat avannarliit suleqatigiinneranni nunat namminersornerusut inis-sisimanerat allanngortinneqassappat Helsingforsimi isumaqatigiissut allanngortinneqartariaqassaaq. Taamaalisoqassappallu nunat tamarmik akuerseqataasariaqassapput.

Ilanngussaq 1. Nunat namminersorneruffiusut pillugit piginnaatitaaneq aamma nunat avannarliit suleqatigiinnerat.

14 december 2005

Uunga

Nuutinnera

Uannga

Pineqartoq

Nunat namminersorneruffiusut pillugit piginnaatitaaneq aamma nunat avannarliit suleqatigiinnerat

Suleqatigiinnermut ministerit oktobarip 27-anni 2005-imi aalajangiipput, piumasaqaatitaqanngitsumik nunat namminersorneruffiusut inissisimanagerat nunallu avannarliit suleqatigiinneranni peqataanissamut periarfissaat nalunaarsorneqassasut.

Nalunaarsuinikkut anguniarneqarpoq nunat namminersorneruffiusut nunani avannarlerni suleqataanerminnut atatillugu inatsisitigut pissutsinullu allanut tunngatillugu inissisimanerisa akissutissaqartinnissaat. Matumani ilaatinneqassapput nunat namminersorneruffiusut nunani avannarlerni suleqataaneranni sutigut Helsingforsimi isumaqatigiissut malinneqarnerisooq aamma peqataanissamut periarfissat atorluarneqarnerisut kiisalu suleqatigiinnermi ajornartorsiutaasinnaasut suunersut.

Taamatut nalunaarsuineq naammassereersimassaaq 15. maj 2006-imi. Nalunaarsuineq suleqatigiinnermut ministerit juunimi ataatsimiinneranni saqqummiunneqassaaq matumanilu alloriarnissaaq tulleeq oqaluuserineqassalluni.

Nalunaarsuineq generalsekretærimit ingerlanneqassaaq, immikkut ilisimasalinnit ikiorneqarluni.

Ilanngussaq 2. Nunat Avannarliit suleqatigiinneranni nunat namminersorneruffiusut inissisimanerat aamma suleqatigiinnermut peqataanissamut periarfissaat

Ulf Bernitz

Stockholmip Universitetiani Europami eqqartuussiveqarneq
pillugu professori

1. Tunuliaqutaa suliassarlu

Suleqatigiinnermut ministerit 27. oktober 2005-imi aalajangiinerat naapertorlugu Nunani Avannarlerni Ministerrådimi, nunat namminersorneruffiusut Nunani Avannarlerni suleqatigiinnermi inissisimanerat periarfissaallu nalunaarsorneqassapput. Inatsisitigut sulinermilu pissutsinut apequtit nunat namminersorneruffiusut saqqummiussaata aamma Helsingforsimi Isumaqatigiissummut atatillugu qanoq atuutsinneqarnersut nalunaarsuinermi anguniarneqassaaq, ilaatigut peqataanissamut periarfissat tamakkiisumik sutigut atorluarneqarnersut qulaajarlugi sutigullu ajornartorsiuteqartoqarnersoq ilanngullugu.

Nunat namminersorneruffiusut tassaapput Savalimmiut, Kalaallit Nunaat aamma Åland.

Nalunaarsuinissamut ilanngussassara tassaavoq apeqqutinik suliaqarneq annerusumik eqqartuussiveqarnermi ineriartortitsinnermut tunngasunik. Tamanna pillugu generalsekretæri aamma immikkut ilisimasallit isumasioqatigaakka.

Aallaqqaammut oqaatigisariaqarpoq Helsingforsimi Isumaqatigiissummi immikkut isigineqarmata Kalaallit Nunaata, Savalimmiut aamma Ålandip Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiivini immikkut inissisimanerat aamma nunat namminersorneruffiusut taakkua, malittarisassat atuuttut naapertorlugit namminneq aallartitaqarlutik suleqatigiinnermi peqataammata. Nunat Avannarliit ministerrådianni aamma taamatut inissimasoqarpoq. Tassa nunat namminersorneruffiusut namminneq aallar-

titaqarlutik peqataasarput. Atorfilittat nunani namminersorneruffiusuni taakkunanga pingasuuneersut suleqatigiinnermut kommitép aamma atorfilittanut kommitép ataatsimiinnerini aammattaaq peqataasarput. Maguniarneqarsinnaavoq Helsingforsimi Isumaqatigiissummi nunat namminersorneruffiusut peqataasutut isigineqarmata, tassa alaatsinaattutuinnaq isigineqaratik.

2. Nunat tamat akornanni aamma EU-mi nalinginnaasumik eqqartuussiveqarnermi aallaavigineqartut

Nalinginnaasumik aallaavigineqarpoq, naalagaaffiit namminersortut saliullutik, naalagaaffiit innuttaminnut pisussaaffiunik ingerlatsimmata tamannalu aqquugalugu nunat tamat naalagaaffittut ingerlatsineranni aamma nunat tamat suleqatigiiffiini ilaasortaallutik. Nunat tamat akornanni isumaqatigiissutit pingaarnerusumik naalagaaffiit akornanni isumaqatigiissutit pingaarnerusumik naalagaaffiit akornanni isumaqatigiissutaasarput, taamaattorli nunat namminersorneruffiusut, piginnaatitaaffitik naapertorlugit, peqataasinnaasarput. Nunat tamat eqqartuussiveqarneranni naalagaaffiit namminersortuunerat pingaartinneqarpoq, ukiuni kingullerni naalagaaffiit innuttaminnut pisussaaffii eqqartuussiveqarnermilu isummat tunngaviusut oqallisigineqaqaat. Pingaarnertullugu qaqugukkut naalagaaffittut isiginninnissamik ajornartorsiut isumaqatigiinngissutillu ingerlanneqartarput nunarsuarmi nunasiaateqarnerup atorunnaarsikkiaartuaarneqarneranut atatillugu, nunat nunasiaatilinnit avissaarlutik naalagaaffinngornerisa nalaanni aamma nunasiaatilinnit avissaarniartoqartillugu imaluunniit assigisaani imaluunniit naalagaaffiup ilaata oqartussaaffigilerneratigut, naalagaaffimmut oqartussaasimasut suli naalagaaffik sinnerlugu oqartussaajumallutik piumasaqaraluartut. Taamaalilluni nunarsuatsinni naalagaaffiit ajornartorsiutinik amerlasuutigut naammassiuminaatsunik naammattuugassaqartarput. Soorlu ajornartorsiutit tassaasinnaallutik Østtimorip inissisimaneranut tunngasut aamma Palæstina pillugu ajornartorsiut.

Taamaattorli nunat tamat akornanni naalagaaffiineq pillugu oqallinneq matumani naleqquttuosorinngilara. Tassami Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaat naalagaaffiit innutanut pisussaaffiitut atatillugu Danmarkip naalagaaffianut atammata aamma Åland Finlandimut atammat aamma Danmarkip Finlandillu naalagaaffittut namminersortutut, nunat namminersorneruffiusut aammattaaq sinnerlugit naalagaaffinnut allanut nunallu tamat akornanni suleqatigiiffinnut attaveqaataammata. Pisuni ataasiakkaani pisariaqarsinnaavoq qallunaat Finlandimiullu naalagaaffittut ingerlatsineranni oqimaaqatigiissaarinissaq, isummat nunat namminersorneruffiusut saqqummiussaata naalagaaffiup isummiussaaniit allaanerussuteqaraangata. Naalagaaffinnut allanut aamma nunat tamat kattuffii-

nut tunngatillugu aallaaviusariaqarpoq taamatut akerleriissuteqarnerit pinaveersimatinnissaat, naalagaaffiup iluani isumaqatigiinnissutitut isigisariaqartuni.

Taamaattorli naalagaaffiup nunap namminersorneruffiusup nunat tamat akornanni nammineerluni isumaqatigiissuteqarnissaa tapersorsorsinnaavaa. Savalimmiunut Kalaallilu Nunaannut tunngatillugu ilaatigut taama pisoqarpoq, nunat killeqarfiinut tunngatillugu. Nunat tamat naalagaaffiinit isumaqatigiissut Danmarkip akuersaaraa maluginiarneqarpoq.

Immikkut EU inissisimavoq, tassa pingaarnerusumik naalagaaffiit ilaasortaasut, massakkut 25-usut, isumaqatigiinnerisigut Europami suleqatigiiffiummat. EU-mi ilaasortat ilaasa naalagaaffeqatigiinneq atorpaat, soorlu pingaarnerusumik Tysklandi assersuutissaavoq, allalli qitiusumik naalagaaffiullutik. Danmarki aamma Finlandi kingullermut ilaapput, matumanili nunat namminersorneruffiusut immikkut inissisimanerat allaasutaalluni. Naalagaaffiit EU-mut ilaasortaasut immikkoortui, aammattaaq naalagaaffiup immikkoortui angisuut, soorlu Bayern, Eumi immikkut inissisimangillat, naalagaaffillu EU-mut ilaasortaasooq tamarmiulluni ilaasortatut saqqummertarpoq. Naalagaaffiup ilaasortaasup ilumini ajornartorsiutai, naalagaaffeqatigiiffiup naalagaaffiullu immikkoortuisa akornanni pilersut, naalagaaffiup ilumini aaqqinniaqqaartussaavai. Assersuutigalugu naalagaaffik ilaasortaasooq EU-mut attaveqarnermut akisussasuuvoq, malitassaq EU-mi akuersissutigineqartoq, nunami ilaasortaasumi eqqortumik malinneqassappat – aamma naalagaaffiup ilumini aaqqissuussineratigut malitassaq nunamut namminersorneruffiusumut atuutsinneqalissagaluarpat. Tamanna Ålandimut tunngatillugu ajornartorsiutaa sarpoq, EU-mi malitassat pillugit naalagaaffik Ålandilu isumaqatigiissuteqaraangata. Tamanna Savalimmiunut aamma Kalaallit Nunaannut allatut inissisimavoq, taakkumi EU-mut ilaasortaangimmata.

EU-p tunngaviusumik inissisimaneera tassaavoq isiginiassallugit kattuffiit aamma ilaasortani naalagaaffeqatigiinnermik ingerlatsisut imaluunniit namminersortut, nunat tamat akornanni kattuffiit ingerlatsisarnerrat naapertorlugu ingerlatsinersut, taamaattorli ataani taaneqartut pinnaqit. Maluginiartariaqarpoq EU naalagaaffiit ilaasortaasut akornanni suleqatigiinnermut ineriartortitsisimasutut taamatut ingerlatsineq aalajangiuisimammagu.

EU-mi Regionskomité-mik taaneqartartumik ataatsimiititaliaqarpoq, taanna naalagaaffiup ilaasa regionit soqutigisaat pillugit annerusumik siunnersuisartuuvoq. Regionskomité-mi peqataapput nunap immikkoortui imaluunniit nunat ilaasortaasut naalagaaffeqatigiinnermik ingerlatsisut, peqatigalugit EU-mi ilaasortat nunat immikkoortuiniittut aamma kommuunitut ingerlatsisut naalagaaffinnut qitiusunut ilaasut. Ataatsimut isigalugu Regionskomité EU-p aaqqissuussaananerani sanngiitsumik inissisimavoq. Regionskomitép assigiinningsorujussuarnik ilaasortaarluni katitigaanera aamma nunat immikkoortuisa assigiinnippallaamik inissisimaneeri tamatumunnga pissutaqaataapput. EU-mi massakkut aaqqis-

suussaaneq nunanut namminersorneruffiusunut killilimmik periarfissiisutut oqaatigisariaqarpoq, tamanna isornartorsiorneqartorujussuuvoq siunis-samilu allanngortinneqarsinnaalluni. Taamaattorli EU-p inatsisitigut aaq-qissuussaananut siunnersuut taamaattumik ilaqanngilaq.

Taamaakkaluartuq nunat tamat suleqatigiiffiini sammisanut assigiinn-gitsunut atatillugu, minnerunngitsumik suleqatigiiffinni immikkut ilisi-masalittut inissisimasuni, nunap immikkoortui imaluunniit provinsit namminersortut, ingammik naalagaaffiup nunataanit immikkoortutik inissisimasut, peqataatinneqassasut imaluunniit alaatsinaattutut peqataas-sasut tamannalu aqquutigalugu nunat tamat suleqatigiiffiini nunap immik-koortua provinsiluunniit pineqartillugu suleqataasassallutik. Tamanna uterfigeqqikkumaarpara.

Ullumikkut nunat namminersorneruffiusut Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiiffianni aamma Nunat Avannarliit ministerrádianni nammin-neq aallartitaqarlutik annertuumik suleqataapput. Taamatut sulineq Hel-singforsimi Isumaqatigiisummik tunngaveqartoq, nunat tamat suleqati-giiffiini alaatsinaattutut inissisimasarnerup nalinginnaasumik paasineqar-tarneranit annerusumik ingerlanneqarmat oqaatigineqartariaqarpoq.

3. Naalagaaffiit innuttanut pisussaaffiitut tunngatillugu nunat avannarliit suleqatigiinneranni nunat namminersorneruffiusut inissisimanerisa nukittorsarnissaannut akornutissaqarpa?

Ajornartorsiut pissusissamisoortumik takkuttartoq tassaavoq, nunat tamat eqqartuussiveqarnermik ingerlatsineranni nunat namminersorneruffiusut inissisimanerisa annertusarneqarnissaata akornutissaqarneranik saqqum-miisarneq.

Ajornartorsiut pineqartoq sammineqarpoq, isumaliutissiisummi NU 1982:6-imi, Savalimmiut, Kalaallit Nunaata Ålandillu Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiiffianni ilaasortaataitaqarnerannut tunngasumi, immik-kut ilanngussartaqarpoq qulequtaqartumik Naalagaaffiit innuttaminnut pisussaaffiitut tunngatillugu, Savalimmiut, Kalaallit Nunaata Ålandillu Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiiffianni ilaasortaataitaqarneranni ajornartorsiutinut isummat.²¹

Tassani apeqqummik pingaarnersiulluni nassuiaammi eqqaaneqar-poq, siusinnerusukkut Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiiffianni ajor-nartorsiut nassuiaatigineqareersimammat, nassuiaammi 1968-imeersumi.²² Nassuiaammi tassani oqaatigineqarpoq, tunngaviatigut naa-lagaaffiit namminersortut kisimik naalagaaffiit innuttaminnut pisussaaf-fiinik ingerlatsisinnaasut aamma nunat namminersortuunngitsut nunat

²¹ NU 1982:6 ilanng. 4 qupp.75-imiit. Nassuiaammi oqaaseqartuuvoq taamanikkut svenskit inatsi-seqarnermut ministeriat Carl Axel Petri

²² Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiiffiat, 18:e sess., 1970 qupp. 1622-imiit

tamat suleqatigiiffiini naalagaaffinnit ilaaffigineqartuni peqataanerat tapartuunneqarnikkut imaluunniit alaatsinaattutut peqataatinneqarnikkut pisartuq. Naalagaaffiit namminersortut nassuiarneqarput tassaasut naalagaaffiit, nunarsuarmi naalagaaffiit akornanni peqataasut aamma nammineerlutik politikimut apeqqutinilu allanut tunngasuni isumaqatigiinniar-sinnaallutillu aaqqiagiinnigissuteqarsinnaasut.

Apeqqummik pingaarnersiulluni nassuiaammi nutaami 1982-imeersumi inerniliussatut oqaatigineqarpoq, 1968-imi²³ nassuiaat tunngavimmigut ullumikkumut suli naleqquttuusooq. Naluneqanngilaq nunat tamat suleqatigiiffiinit nunatut namminersortutut ilaasortaaler-nissamik kissaateqarneq anguneqarsimanngitsoq. Taamaattorli nassuiaammi oqaatigineqarpoq nunat tamat akornanni annerujartuinnartumik inuiaat ikinne-russuteqartut inissisimanerat kinaassusaallu isiginiarneqarnerulersut. Naggasiullugu oqaatigineqarpoq nunatut namminersortutut isigineqarnis-samik piumasqaammut nunat namminersortut inuiannut ikinne-russuteqartunut, nunat tamat suleqatigiiffiini alaatsinaattutut inissisimanermit annerusumik tunisiumannigitsut.

Taamattaq eqqaamaneqartariaqarpoq nunat tamat eqqartuussiveqar-nerat ukiuni kingullerni qulini annertuumik ineriartorsimammat, ineriartorneq ingerlalluarpoq ineriartortinneqartuarlunilu. Nunat tamat eqqartuussiveqarneranni maleruagassat taamaallaat nunanut namminersortunut atuutsinneqarnerannik isiginnitarneq qaangiutereerpoq. Ullumikkut pineqartumut assingusorpassuarni ilaatigut aammattaq inuit ataasiakkaat, nunat tamat eqqartuussiveqarneranni maleruagassani ilaatinneqarput. Nunani namminersorneruffiusuni aamma nunani naalagaaffinnut atasuni ("dependent") pissutsini naalagaaffiit namminersortut nunat namminersorneruffiusut ataffigisaat massakkut kisimik tunngavigineqarunnaarput, tamannami aammattaq nunat tamat naalagaaffinnik ingerlatsinerannut attuumassuteqarmat, tamanna FN-ip inatsisaani allassimareerpoq.²²

Nunat tamat suleqatigiiffiini ilaasortaaneq ilaatigut Brownlie-mit allaaserineqarpoq, Principles of International Law, qularnanngitsumik nunat tamat eqqartuussiveqarneranni suliarilluagaanerpaasutut ator-neqarnerpaasooq.²⁴ Brownlie-p oqaatigaa nunat tamat suleqatigiiffii amerlasuut naleqqussartut innuttaaqataanermut tunngasumik tulluusaanermik taasamini (functional concept of membership) allallunilu:

"Whilst organisations are normally composed of states, a number of organisations have operated in effect a functional concept of membership compatible with their special purposes."

Assersuutitut ilaatigut taaneqarput nunat tamat akornanni isumaqatigiis-sutit, International Monetary Fund aamma World Meteorological Organi-zation. Brownlie nangippoq:

²³ Soorlu takuuk Akehurstip Modern Introduction to International Law, 7 ed., London 1997 s 329 ff

²⁴ Brownlie, Principles of Public International Law, 6 ed., Oxford 2003 s 660

”In this type of membership regime dependant territories have a functional equality with sovereign states.”

Ilaasortaanermut tulluarsaanerup imaraa aammattaaq ilaasortaanerup partiikkaarluni pisinnaanera. Taamatut oqaatigineqarpoq suliamit ilisima- neqartumit Schermers aamma Blokker-imit²⁵ suliarineqartumit, World Meterological Organization sumut atuuppa:

”The non-autonomous territories are given full powers only in those fields where they are self-governing. However, it scarcely seems possible to consider such membership as full membership.”

Nunat tamat suleqatigiinneranni kikkut ilaasortaasinnaanerannik tulluarsaarusunneq erseqqippoq aamma nassuerutigalugu pissutsit assingusut assigiinngitsut allaanerussuteqarmata qangaanerusoq pisarnerlu malillugit ajornartorsiummut isiginnittarnermit, soorlu 1968-imi nassuiaammi oqaatigineqartut aammattaarli 1982-imi nassuiaammi oqaatigeqqinneqartut. Matumani nassuiaatit taakkua isornartorsiornissaat pisariaqanngilaq. Tassami nunat tamat akornanni eqqartuussiveqarneq ineriartorluni ingerlaqqereersimammat.

Oqaatigineqartut naapertorlugit inerniliilluni oqartoqarsinnaavoq, naalagaaffiit innuttaminnut pisussaaffiit tunngatillugu Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiiffianni aamma Nunat Avannarliit ministerrådianni nunat namminersorneruffiusut ilaasortaanerisa tulluarsaanikkut naleqqussarnissaannut akornutissaqanngitsoq, tamannami ullumikkut periarfissaa-reermat. Tamatuma kinguneranik naalagaaffiit innuttaminnut pisussaaffiit tunngatillugu nunat namminersorneruffiusut Nunat Avannarliit suleqatigiinneranni annerusumik inissisimalernissaannut akornutissaasunik saqqummiussaqaanngilaq.

Ilanngullugu oqaatigineqassaaq nalinginnaasumik isigalugu ilaasortaanerup aaqqissuunnerata tulluarsarlugu naleqqussarnissaa ajornangitsutut isikkoqarmat aamma naleqquttumik nunanut imminnut qanittunut suleqatigiiffittut killilerlugu, soorlu Nunani Avannarlerni suleqatigiinnermi taamaattoq, tassami nunat ilaasortaataitaqartut akornanni annertuumik ataatsimoorneqarpoq

Ilaasortaasinnaasullu killeqartorujussuupput, taamaangippat nunarsuaq tamakkerlugu suleqatigiiffiussaaq, ataatsimut isigalugu pingaarutillimmik sanngiinnerusoq aamma naalagaaffiit ilaasortaasinnaasut qanoq ittuunissaat sumilu inissisimanissaat siumut eqqoriassallugu ajornaku-soonerussaaq.

²⁵ Schermers – Blokker, *International Institutional Law*, 1995 qupp. 53-imiit

4. Nunat namminersorneruffiusut inissisimanerisa annertusarnissaannut periarfissanut eqqartuussiveqarnikkut killiliussaqrpa?

Apeqquummi nunat namminersorneruffiusut inissisimanerat annertusarneqartariaqarnersoq aamma sutigut qanorlu annertutigisumik tamanna pisanersoq aallaqqaammut eqqartuussiveqarnikkut apeqquaanngilaq, pineqartut pissusissamisoortutut naleqquttutullu apeqquummi isiginninnerat qulaajarneqarsimatinnagu. Tamatumunnga soorunami Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiivisa aamma Nunat Avannarliit ministerrádiata paasisutissiinerannut attuumassuteqarluinnarpoq aamma suleriaatsit naammassisaqarfiusinnaasut pingaaruteqarput.

Eqqartuussiveqarnikkut isigalugu siullermik tikkuarneqartariaqarpoq, nunat namminersorneruffiusut Nunat Avannarliit suleqatigiinneranni inissisimanerat annertusarneqassappat, Helsingforsimi Isumaqatigiissutip allangortinneqarnissaa pisariaqarmat tamatumuunakkullu aalajangiisusutut isigineqartup isumaqatigiinniutigineqarnissaa.

Pingaarutilimmik immikkoorutilik tassaavoq sumiiffinni sulianik ingerlatsiviusuni, tassami nunat namminersorneruffiusut annerusutigut taama ingerlatsimmata, namminneq ingerlatsisuullutik aammali sumiiffinni allani taama suli ingerlatsisoqalersimasarani. Nunat namminersorneruffiusut Nunat Avannarliit suleqatigiinneranni naleqqussakkamik ilaasortaataitaqalernissaannik sakkortunerusumik kissaateqartut tassaapput nunat namminersorneruffioreersut namminneerlutik ingerlatsisut.

Tamatumunnga atatillugu ajornartorsiutaavoq nunat namminersorneruffiusut oqartussaanerminnik ingerlatsinerat assigiinngimmat, apeqquutaammat namminersorneruffiusut pingasuusut Savalimmiut, Kalaallit Nunaat Ålandilu assigiinngitsunik aaqquissuusaanersut. Matumani pineqarput inatsisiliorsinnaatitaanermut aamma nunanut allanut tunngatillugu oqartussaataitaanermut tunngasut.

Pingaarutilimmik immikkoorutilik alla iliuuserineqarsinnaasoq tassaavoq, siullermik Nunani Avannarlerni oqartussaaffiit aqutugalugit nasuiaatit allangortinniarnissaat, oqallinneq aamma illersortissarsiorneq ingerlateqqillugulu aalajangiisoqarnissaa aamma nunani pineqartuni atasiakkaani isumaqatigiissuteqartoqarnissaa anguniarlugu. Suliassaq siullem pineqalerpat, tassa suliassaq Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiiffianni ingerlanneqalerpat, nunat namminersorneruffiusut peqataanissamut periarfissaasa killeqarnerata misissornissaanut pissutissaqarsorinangilaq. Kingusinnerusukku suliassaq pineqalerpat, tassa Nunat Avannarliit ministerrádianni ingerlanneqalerpat, nunat namminersornerusut aaljangiisinnaatitaanernut tunngasut isiginiarneqassapput, nuna namminersornerusoq aalajangiisinnaatitaanersoq aalajangiisinnaatitaannginnersorluunniit isiginiarneqassallutik.

Stockholm apríilip 28-at 2006

Ilanngussaq 3. Helsingforsimi isumaqatigiissut nunallu namminersorneruffiusut.

Fridtjof Clement

1969-imi aamma 1983-imi Helsingforsimi Isumaqatigiissummut allannuutit akuersissutigineqarput tamatumalu kinguneranik nunat namminersorneruffiusut ullumikkutut aallartitaqarlutillu pisinnaatitaaffeqalerput. Matumani ilanngunneqarput isumaqatigiissummi aalajangersakkanut naatumik takussutissiat aamma nunanut namminersorneruffiusunut sule-riaasissatut aalajangersakkat.

1. Aalajangersakkat nunanut namminersorneruffiusunut qanoq periarfissiippat?

Naliliinera naapertorlugu aalajangersakkat ingerlatsinerlu nunat namminersorneruffiusut Nunani Avannarlerni suleqataanissaannut periarfissiil-luarput. Tassami Nunat Avannarliit katersuuttarnerini nunat namminersorneruffiusut namminneerlutik aallartitaqartarput, siunnersuuteqartarlutik isummaminnillu saqqummiussisarlutik. Nunat namminersorneruffiusut periarfissamik angisuumik atorluaasimapput, naak ilaat sivisuumik akisuumillu angalasariaqartaraluarlutik killilimmillu aningaasatigut atu-gassaqartitaagaluarlutik.

Taamaattorli pissutissaqarsinnaavoq tikkuassallugu Helsingforsimi Isumaqatigiissummi ullumikkullu ingerlatsinermi ilaatigut nunat namminersorneruffiusut peqataasinnaanerat aamma Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiivi imaluunniit Nunat Avannarliit Ministerrádiat sinnerlugit oqaaseqarsinnaanerit periarfissakimmat.

Amerlaqisunit ajornartorsiutitut isiginiarneqarsinnaavoq nunat namminersorneruffiusut Ministerrádimi taasisinnaatitaanninnerat. Taamaattorli ilisimasariaqarpoq, Ministerrádimi taasisitsisarneq qaqutigooortuummat. Ministerit atorfilittallu ataatsimiititaliaanni suleqataasut aaqqiagiingissutinut naapiffiusinnaasumik isumaqatigiissuteqarnissaq anguniartarpaat matumanilu nunat namminersorneruffiusut isummiussa-ut oqallinnermi tunngavissatut naligiissitaallutik ilaatinneqartarput.

Taamatut tikkuaanikkut nunat namminersorneruffiusut ullumikkut soqutigisaminnik aallussinissamat periarfissarissaarnerat Nunallu Avannarliit ataatsimut isigalugu suleqatigiinnerisa ineriartortinneqarneranut suniuteqarsinnaanerit minnerulersinngilaa. Nunat Avannarliit tamakkiisu-

mik naligiissitaalerpata, nunat namminersorneruffiusut naalagaaffiillu avannarliit tallimat akornanni periarfissat taakkua angisuumik pitsanngoriartinneqassapput.

2. Nunat namminersorneruffiusut naalagaaffiillu avannarliit tallimat naligiissinneqassappat?

Taamaattorli naligiissitaanerup tamakkiisup annikitsuinnarmik kinguneqarnissaa akuerigaanni, taava aammattaaq oqartoqarsinnaavoq nunat namminersorneruffiusut naligiissitaalernissaat annerusumik ajornartorsiu-titaqarnaviannitsoq. Taamatut naligiissitsineq namminersornerunermik aaqqissuussinerit annertusarnissaannut tikkuussisinnaavoq nunallu namminersorneruffiusut naalakkersuinikkut akuerineqassapput, oqaasissaqartitaanerulissallutik peqataanerulissallutillu.

Taamatut naligiissitsinissamut akerliliinnermut aallaavigineqartut ilagaat naalagaaffiit innuttaminnut pisussaaffii, oqaatigineqarluni Siunnersuisoqatigiit aamma Ministerrådi nunat tamat akornanni suliniaqatigiiffittut sakkukillisinneqassasut. Oqartoqarluni nunat namminersorneruffiusut naligiissitaallutik ilaasortaalernerisigut naalagaaffinnut allanut isumaqatigiinniarnerni imaluunniit isumaqatigiissuteqarnerni tamanna ajornartorsiutinik pilersitsissasooq. Apeqquut tamanna aningaasaliisartunit allanit oqaluuserineqassaaq. Tamanna ajornartorsiutaalissappat apeqquutit taamaattut oqallisigineqarneranni nunat namminersorneruffiusut peqataatin-nagit suliarineqarsinnaassapput.

Uparuarneqartoq alla tassaavoq tamakkiisumik naligiissitsinikkut nunat namminersorneruffiusut innuttaqassutsiminnut naleqqiullugu sunniuteqarpallaalernissaat. Tamannali nunat tamat akornanni suleqatigiinnermi takornartaanngilaq. Tassami annerusumik nunat tamat suliniaqatigiiffiini naalagaaffiit minnerit naalagaaffittut angisuutulli taasisinnaatitaasarmata, nalinginnaasumik isumaqatigiinneq tunngavigineqartarmat.

Naligiissitaanissamik aalajangiisoqarpat tamanna Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiivnut annikitsuinnarnik pingaarutilinnilli kinguneqassaaq. Nunat namminersorneruffiusut Siunnersuisoqatigiinni aallartitaasa amerlineqarnissaat pissutissaqarsorinannngilaq – amerlavallaanimmi aallartitaqareerput. Illuatungaatigut pissusissamisuuksaaq nunat namminersorneruffiusut siulittaasoqarfimmi ilaasortaataitaqalernissaat. Ullumikkut siulittaasoqarfik 13-inik ilaasortaarpoq, nunat ilaasortaasut tamarmik partiillu immikkuutaarlutik aallartitaqartussaammata, tamatumani aaq-qissuussineq allannguallatsinneqarsinnaassaaq, taamaalilluni nunat namminersorneruffiusut ilaasortaataitaqalersillugit.

Nunat namminersorneruffiusut ilaannut ataatsimiinnermik aaqqissuussineq isumagissallugu periarfissatigut ajornartorsiutitaqarsinnaavoq. Taamaattumik sumi katersuuttoqartarnissaanut tunngavigineqartut allanngortinneqarnissaat pisariaqarsinnaavoq – ilaatigut peqataasussat ikili-

sinnerisigut, ataatsimiinnerup minnerusumik ingerlanneqarneranik kinguneqanngikkaluartumik.

Tamakkiisumik naligiissitsinerup Ministerrådimut kingunerissavaa, ilaasortat taasisinnaasut arfineq-pingasunngornerat. Siusinnerusukkut taariikkattut Ministerrådimi taasisitsisarneq qaqutigoortuuvoq. Taamaattorli eqqumaffigisariqarpoq, taasisinnaatitaanerup ilagimmaguttaaq naaggaarsinnaatitaaneq taamalu oqartoqarsinnaalluni Nunanut Avannarlernut angusaqarniarnissaq

ajornannginnerulernavianngitsoq, naaggaarsinnaatitaasut taliimaniit arfineq-pingasunut amerligutsigik!

Apeqqut tunngavigalugu Ministerrådimi isumaqatigiittussaannermik piumasaqaat atorunnaarsinneqarsinnaanersoq tikinneqarpoq, taarsiullugu amerlanerussuteqarnikkut aalajangiisarneq eqqullugu imaluunniit naammaginartumik amerlanerussuteqartarnerup eqquneratigut. Naliliinera naapertorlugu tamanna pivusorsiortuunngilaq. Massakkut EU naalagaaffiit sinnerlugit aalajangiiffiusartut atuummat, Nunat Avannarliit Ministerrådianni amerlanerussuteqarnikkut aalajangiisalernikkut nunat aaq-qissuussinernik imminnut akerleriittunik atugassaqartinneqalersinnaapput. Nunat tamat suleqatigiiffiinut ataatsimit amerlanerusunut, naalagaaffik sinnerlugu aalajangiiffiusartunut, nuna ilaasortaaffeqarsinnaanngilaq. Aammattaaq pivusorsiortuunngilaq isumaqassalluni nunat amerlanerussuteqarnikkut aalajangiisarneq akueriumassagaat, nunat namminersoreruffiusut tamakkiisumik naligiissitaalernerannut atatillugu.

Ajornartorsiut eqqarsaatigineqartariaqartoq alla tassaavoq, nunat namminersoreruffiusut aningaasaliissutissatut piumasarineqartunut naammassinninnissaminnut piareersimangersut. Ullumikkut Nunanut Avannarlernut aningaasaliissutissatut piumasarineqartartut aallaavigigaanni tamanna ajornartorsiutaanaviannngilaq. Annerusumik ajornartorsiutaasinnaassaaq tamakkiisumik naligiissitaanerup kingunerissammagu Nunanut Avannarlernut annerusumik piumassuseqarnerusumillu suleqataanissap naatsorsuutigineqarnera.

Minnerunngitsumik siulittaasutut aamma præidentit akisussaaffiit angisuumik suliassaqarfiupput. Taamaattorli tamatumunnga atatillugu aammattaaq allatut aaqqiisoqarsinnaanera eqqarsaatigineqarsinnaavoq. Assersuutigalugu periarfissaasariaqarpoq Ministerrådimi siulittaasutut akisussaaffiup sulianut tunngatinneqarnerunissaa, siulittaasoqarfiup ministerrådini tamani sulinerup siulersorneqarnissaa isumagisariaqanngimagu.

Inerniliinera tassaavoq, nunat namminersoreruffiusut tamakkiisumik naligiissitaalernerat annikitsuinnarmik nunanut taakkununga sunniuteqassasoq, taamaattorli nunat namminersoreruffiusut naalakkersuinikkut tunngaveqarlutik taamatut naligiissitaanissaq kissaatigisinnaavaat. Tamakkiisumik naligiissitaaneq nunanut namminersoreruffiusunut nunanullu avannarlernut ilaqutariissunut ajornartorsiutinik nassataqassaaq, kisianni ajornartorsiutit aaqinneqarsinnaasariaqarput.

3. Peqataanerulerneq sunniuteqarnerulerlu, tamakkiisumik naligiissitaanngikkaluarluni?

Tamakkiisumik naligiissitsinissamik siunnersuut malersoqqinneqassanngikkaluarpat imaluunniit itigartinneqassagaluarpat, nunat namminersoreruffiusut qanoq peqataatinneqarnerusinnaaner atamma sunniuteqarnerusinnaaner at eqqarsaatigineqartariaqarput – Helsingforsimi Isumaqaatigiissutip, suleriaatsip imaluunniit ingerlatsinerup allanngortinnerisigut.

Helsingfors’imi Isumaqaatigiissummi aalajangersakkani amerlanerni, oqaatsit ator neqartut tassaapput, ”isumaqaatigiissuteqartut”, ”naalagaafiup naalakkersuisui” imaluunniit ”nunat”, arlalinnullu tunngatillugu oqaatigineqartarluni aalajangersagaq aammattaaq nunanut namminersoreruffiusunut oqartussaasuinnullu atuuttusoq. Isumaqaatigiissutip misissoqqissaarneratigut arlalitsigut allannguallatsinneqarsinnaanera takuneqarsinnaassaaq, taamaalilluni nunat namminersoreruffiusut annerusumik sunniuteqarsinnaaner at peqataanerulernerallu anguneqarsinnaaniassamat.

Tamatumunnga assersuutissaavoq naalagaaffiit naalakkersuisui, landsstyrit landsskapsstyrelsilu Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiiffiannut siunnersuuteqarsinnaammata Siunnersuisoqatigiillu suliniuteqarsinnaapput siunnersuillutillu, aammattaaq apeqqutini nunanut namminersoreruffiusunut tunngassuteqartuni (artikel 55 aamma 44). Taamaattorli Siunnersuisoqatigiit innersuussutaat naalagaaffiit naalakkersuisuinut imaluunniit Ministerrådimit ingerlatinneqartarput taakkunanngalu akissuteqarfigineqartarlutik (artikel 45 aamma 65). Isumaqarpunga ajornartorsuutitaqarnaviannngitsoq Siunnersuisoqatigiit innersuussutitik aammattaaq nunanut namminersoreruffiusunut ingerlateqqittassappatigik nammineerlutillu akissuteqarsinnaatillugit.

Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiivisa suleriaasianni aalajangersagaqarpoq, ataatsimiititaliani nunani namminersoreruffiusuneersumik qinikkatut ilaasortaqaanngitsuni, nunanit taakkunaneersoq ataatsimiititaliap sulinerani peqataasinnaasoq. Taamatut ilaasortatut suleqataasoq ataatsimiititaliami qallunaat imaluunniit Finlandimiut ilaasortaataat isumaqaatigiissuteqarfiginerisigut, taakkua sinnerlugit taaseqataasinnavoq. Taamatut aqqissuussinerup Ministerrådimi atuutinneqalernissaa isumaliutigineqartariaqarpoq.

Angisuumik pingaaruteqassaaq aalangersarneqarpat, Ministerrådip landsstyrim i maluunniit landskapsstyrelsimi ilaasortat Ministerrådi sinnerlugu peqataatissinnaagai, Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiiffianni, Siunnersuisoqatigiit ataatsimiititaliaanni, Foreningen Nordenimi allanilu Ministerrådip peqataaffigisartagaanni.

Naliliinera naapertorlugu suleqatigiinnerup nutarterneqarnissaanut piumassuseqartoqarpoq tamatumunngalu takussutissaavoq siulittaasup suliaasaanik sukumiisumik nalunaarsuisalerneq. Tamatumuuna nunat pisussaaffilerneqarput ukiut tallimakkaarlugit Nunani Avannarlerni qanoq

suleqataaniarnerminnut nalilersuinissaannut. Naatsorsuutigaara nunat namminersorneruffiusut Finlandip aamma Danmarkip suliniutissaannut atatillugu peqataatinneqartut, taamaattorli namminneerlutik akissuteqarnissaat eqqarsaatigineqarsinnaavoq.

Aammattaaq Nunani Avannarlerni aningaasatigut tapiisarnermi aaq-qissuussinerpassuit ingerlanneqartarnerat maleruagassallu misissuataarnissaat pisariaqarsinnaavoq. Amerlanertigut piumasarineqartarpoq suliniummi ataatsimi nunat marluk imaluunniit pingasut peqataanissaat, taamaattorli nunat namminersorneruffiusut nunatut isigineqassanersut aalajangersarneqanngilaq. Tapiisarnermik aaqqissuussinerit ima assigiinngitsigisunik siunertaqarlutillu aaqqissuussaapput, taamatut aalajangersaanisamat pissutissaqanngissinnaalluni, tamannali naammaginartuunersoq misissussallugu pissutissaqarluarsinnaavoq.

Isumaga naapertorlugu assersuutit saqqummiunneqartut ersersippaat, Helsingforsimi Isumaqatigiissutip, suleriaatsit ingerlatsinerullu naleqqusarnerisigut, nunat namminersorneruffiusut peqataanerunerat sunniuteqarnerunerallu anguneqarsinnaasoq, tamakkiisumik naligiissitsisoqanngikkaluartoq.

4. Inerniliineq

Inerniliillunga oqaatigissavara Helsingforsimi Isumaqatigiissut, suleriaatsit ingerlatsinerlu ullumikkut atuuttut, nunat namminersorneruffiusut taakkualu aallartitaat, soqutigisamik aallunnissaannut Nunanilu Avannarlerni suleqatigiinnerup ineriartorneranut peqataanissamat periarfissaris-saartut. Tamakkiisumik naligiissitsineq Nunani Avannarlerni suleqatigiinnermut annerusumik sunniuteqarnaviangilaq. Taamaakkaluartoq tamakkiisumik naligiissitsinissap saqqummiunneqarnera paasisinnaalluarpara isumaqarpungalu tamanna pilersinneqarsinnaasoq, Nunani Avannarlerni suleqatigiinnermi tunngavigineqartut pingaarnerit annerusumik allanngortinngikkaluarlugit. Tamakkiisumik naligiissitaanissamik siunnersuut qimanneqassagaluarpat imaluunniit itigartinneqassagaluarpat, isumaqarpunga isumaqatigiissummi, suleriaatsimi ingerlatsinermilu naleqqussaaniikkut nunat namminersorneruffiusut peqataanerulersinneqarsinnaasut

Ilanngussat

Artikel 8-mi aalajangersarneqarpoq Nunani Avannarlerni atuarfinni atuar-titsinermi ilaatinneqassasut Nunani Avannarlerni nunani oqaatsit, kulturi inuiaqatigiinnilu pissutsit nalinginnaasut, matumani ilanngullugit Sava-limmiut, Kalaallit Nunaat Ålandilu.

Artikel 44-mi pineqarput Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiivini su-leqatigiinneq, nunat aamma nunat namminersorneruffiusut akornanni inatsisartut, naalakkersuisut, landsstyrit landskapsstyrelsillu suleqatigiin-nerat. Aalajangersarneqarpoq Siunnersuisoqatigiit suliniuteqarsinnaasut siunnersuillutillu nunat tamarmik akornanni ilaannaasaluunniit akornanni suleqatigiinnermi, Savalimmiut, Kalaallit Nunaat Ålandilu ilanngullugit.

Artikel 47-mi Siunnersuisoqatigiit qanoq katitigaanissaat pineqarpoq. Nunat namminersorneruffiusut inatsisartui tamarmik immikkut Siunner-suisoqatigiinnut ilaasortassanik marlunnik sinniisussanillu marlunnik qinersissapput. Nunat naalakkersuisui assigalugit landsstyrit aamma landskapsstyrelse kissaatigisamittut amerlatigisunik Siunnersuisoqati-giinnut aallartitassaminnik ilaasortamik akornanni toqqaasinnaapput.

Artikel 48-mi aallartitat qanoq katitigaanissaat pineqarpoq. Nunat namminersorneruffiusut namminneerlutik aallartitaqassapput, taamaattor-li aammattaaq Danmarkip aamma Finlandip aallartitaanut ilaatinneqassal-lutik.

Artikel 49-mi aalajangersarneqarpoq nunat naalakkersuisuisa, lands-styrit aamma landskapsstyrelsip aallartitai Nunat Avannarliit Siunnersui-soqatigiiffianni taasisinnaatitaanngitsut.

Artikel 55-imi aalajangersarneqarpoq nunat naalakkersuisui, landssty-rit, landskapsstyrelse, Ministerrådi, siulittaasoqarfik, Siunnersuisoqatigiit ataatsimiititaliaat ilaasortallu Siunnersuisoqatigiinnut siunnersuuteqarsin-naasut.

Artikel 60-imi Ministerrådi pineqarpoq. Aalajangersarneqarpoq Nuna-ni Avannarlerni Ministerrådi, Nunani Avannarlerni nunat naalakkersui-sui, landsstyrit landskapsstyrelsilu suleqatigiissasut Ministerrådillu suli-nerani peqataassasut.

Artikel 61-imi aalajangersarneqarpoq, nunani naalakkersuisunut, landsstyrimut imaluunniit landskapsstyrelsimut ilaasortat immikkut piso-qartillugu piginnaatinnearlutik Ministerrådimi peqataatinnearsinnaasut.

Artikel 63-imi aalajangersarneqarpoq Ministerrådip aalajangigai nunat namminersorneruffiusut malittussaagaat, tamanna namminersornerulluni oqartussaannermut naapertuuttuuppat.

Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiiffiata suleriaasia naapertorlugu Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiiffiannut ilaasortaq, nunat naalak-kersuisuinut, landsstyrimut, landskapsstyrelsimut imaluunniit Ministerrå-dimut apequteqaateqarsinnaavoq.

Apequtit nunanut namminersorneruffiusunut tunngasut siulittaaso-qarfimmi imaluunniit kontrolkomitémi suliarineqartillugit, nunami nam-

minersorneruffiusumi qinigaasoq, siulittaasoqarfimmi imaluunniit kontrolkomitémi ilaasortaangikkaluarluni najuussinnaavoq, oqaaseqarsinnaatitaalluni siunnersuuteqarsinnaatitaallunilu.

Ataatsimiititaliani nunanit namminersorneruffiusunit ilaasortaqaanngitsuni, qinigaq nunamit namminersorneruffiusumeersoq ataatsimiititaliap sulinerani peqataasinnaavoq. Taamatut ilaasortatut suleqataasoq ataatsimiititaliami qallunaat imaluunniit Finlandimiut ilaasortaataat isumaqatigiissuteqarfiginerisigut taakkua sinnerlugit taaseqataasinnaavoq.

Nunat naalakkersuisuini, landsstyrimmi imaluunniit landskapsstyrelsimi ilaasortat ataatsimiititaliat sulinerini peqataasinnaapput oqaaseqarsinnaatitaallutik.

Nunat Avannarliit Ministerrádiata suleriaasiani aalajangersagaqarpoq atorfilittat nunani namminersorneruffiusuneersut suleqatigiinnermut komitémi aamma atorfilinnut komiténi allani ataatsimiinnerni peqataasassasut.

Ilanngussaq 4. Nunat Avannarliit suleqatigiinnerini Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaata inissisimanerat.

Frederik Harhoff

1. Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaat pillugit tunngaviusut piviusut

Danmarkip Naalagaaffiani atlantikumi avannarlermiittut ullumikkut tassaapput Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaat.

Savalimmiut tassaapput qeqertat 18-t Shetlandip qeqertaaraasa aamma Islandip akornanniittut katillugit 1.399 km²-mik annertussusillit aamma 1.117 km-mik sineriiallit. Qeqertat, taakkunannga taamaallaat ataaseq inoqanngitsoq, kommuninut 34-nut aggorsimapput 120-t missaannik illoqarfearlutillu nunaqarfearlut. Innuttaasut ullumikkut 49.000-t missaanniipput, taakkunannga 9.000-ngajaat qallunaajullutik aamma nunat allamiuullutik; illoqarfiit pingaarnersaat tassaavoq Tórshavn 15.000-t missaannik inoqartoq. Savalimmiormiusut oqaluttuupput, itsaq nunanit avannarlernit aallaaveqartoq islandimiut oqaasiinut assigusut. Inuussutisarsiuutini pingaarnersaapput aalisarnej aalisakkerinerlu, tassungalu ilanngutissaaq nunalerineq, ilanngullugu savaateqarnej, sanaartornej, niuernej, assartuineq aamma takornariaqarnej. Anginerusunik 14-inik umiarsualiveqarpoq ataatsimillu mittarfeqarluni (qeqertami Vággar-imi). Savalimmiut, Tuluit Nunaata aamma Irlandip akornanni savalimmiut nunap toqqaviani 1990-ikkunni uuliamik gaseqarfinnillu nassaartoqarpoq, siunissami savalimmiormiut aningaasaqarnikkut ineriartorneranut ilapituisussatut naatsorsuutigineqartumik. Namminersorerullutik oqartussaqarnej Savalimmiuni 1948-mi eqqunneqarpoq tassaallutillu qinikkat, Lagtinget, (maannakkut) 32-nik ilaasortaartoq Lagtingimillu qinerneqartumik naalakkersuisoqarluni; Naalakkersuisut, arfineq marlunnik ilaasortaartoq. Maannakkut Lagtingimi politikikkut partiit arfiniliupput, partiillu annikinnerusut sisamat kingullermik 2004-mi qinersinermi isertitsinngitsoorlutik. Savalimmiut Den Europæiske Unionimi ilaasortaannigillat, tassa nammineq qinersinertik tunngavigalugu Danmarki peqatigalugu 1973-mi De europæiske Fælleskabinut ilaasortannunginnamik.

Savalimmiut namminerisaminnik Londonimi aamma Bruxellesimi EU-mi aallartitaqarfeqarput, kiisalu Københavnimi allaffeqarlutik.

Kalaallit Nunaat Nunarsuarmi qeqertat annersaraat katillugu 2.175.600 km²-t missaaniilluni, taassumalu 81%-mik annertunerusoq sermersuarmik qallerneqarsimajuarluni; avannaani Kap Morris Jessupimiit (Nunarsuarmi nunat avannarpasinneraat) Nunap Isuanut kujataaniit-tumut 2.670 km-t missaanik isorartussuseqarluni. Qeqertaq nunap im-mikkoortuinut pingasunut 18-nik kommunilinnut aggorsimavp, taakkun-anna 15-t kujataata kitaani sineriaaniillutik (Kalaallit Nunaata Kitaa), tamaani silaannaq issaasannerulluni golfimiit sarfaq kissartoq kujataaniit Canadamut ingerlaartoq pissutigalugu; kommunit marluk Tunumiipput ataaserlu Avannersuarmiilluni, taakkulu taamaallat piffissami sikoqan- ginnerani umiarsuarfigineqarsinnaallutik. Kalaallit Nunaata kangimut avannarpasissua, inoqanngitsoq, Nunarsuarmi nunani eqqissisimatitani annersaavoq; nunami tassani qallunaat kisimik oqartussaanagerat atortin- niarneqarpoq Sakkutuut imarsiorlut "Sirius-patrujiaanit", qimusserlutik Kalaallit Nunaata avannaarsua aamma kangiata avanna 1941-mili nak- kutigilersimallugu. Inuit ullumikkut 57.000-t missaaniipput, taakkunann- ga 8.000-ngajaat qallunaajullutik imaluunniit nunat allamiuullutik. Kalaal- lisut oqaluttoqarpoq, Canadami aamma Alaskami inuit oqaasiinut assigu- sut.

Inuussutissarsiutini pingaarnersaasoq tassaavoq aalisarneq aalisakke- rinerlu, sanaartorneq, niurneq, assartuineq, takornariaqarneq, piniarneq aallaaniarnerlu, savaateqarneq annikitsumillu aatsitassarsiorneq. Angine- rusunik arfineq pingasuni umiarsuliveqartunik illoqarfeqarpoq, tamarmik Kalaallit Nunaata kujammut kitaani sikuneq ajortumiittut, kiisalu illoqar- fiit annikinnerusut nunaqarfiillu 130-t missaaniillutik. Kangerlussuarmi Narsarsuarmilu siusinnerusukkut amikamiut sakkutooqarfii ullumikkut innuttaasunit ingerlanneqarlutik mittarfeqarfiupput, nunanit tamalaanit timmisartorfigineqartartut, taakkuli saniatigut Nuummi annikinnerusumik mittarfeqarpoq ilaatigut Canadami Goose Bayimut atassuteqartoq, kiisalu Ilulissani aamma Qaanaami annikinnerusunik mittarfeqarluni, sineriam- milu illoqarfinni arlalinni nunaqarfippassuarnilu qulimiguulinnut mittar- feqarluni. Kalaallit Nunaanni illoqarfiit imaluunniit nunaqarfiit akornanni aqqusineqanngilaq, taamaattumillu assartuineq tamarmi imaatigut silaan- nakkulluunniit ingerlanneqartariaqarluni. Savalimmiut maligassaralugit Kalaallit Nunaanni Namminersornerulerneq 1979-mi eqqunneqarpoq tassaallutillu qinikkat Inatsisartut 31-nik ilaasortaqtartut Naalakkersuisullu arfinilinnik ilaasortaqtartut. Maannakkut Inatsisartuni politikikkut partiit tallimaapput. Kalaallit Nunaat 1973 De europæiske Fælleskabinut (EF) Danmark peqatigalugu ilaasortanngorpoq – Kalaallit Nunaanni qinersi- sartut 70%-ii ilaasortaanissamat akerliullutik taasigaluartut. Namminer- sornerulerneq eqqunneqarnerata kinguinnguatiq taamaattumik Ka- laallit Nunaata EF-imit aninissaa pillugu isumaqatigiinniarnit aallartin- neqarput, tamannalu pivoq 1. februar 1985-imiit atuutilersumik, taamani-

niillu Kalaallit Nunaat EF-imi (EU) franskit, hollandip tuluillu nunani allani pigisai assigalugit nunatut imarsuup akianiittutut ilaasortanngorluni ("OLT"-mik taaneqartartoq). Aamma Kalaallit Nunaat Bruxellesimi EU-mi namminerisaminik aallartitaqarfeqarpoq, EU-mi Danmarkip Aallartitaqarfia illoqatigalugu, kiisalu Københavnimi allaffeqarluni (Danmarkimi Kalaallit Nunaata Aallartitaqarfiatut taagorneqartoq).

Savalimmiuni aamma Kalaallit Nunaanni namminersornerulernerup eqqunneqarnerata ullumikkut kinguneraa Danmarki nunami naalakkersuinikkut aaqqissuussineq eqqarsaatigalugu inatsiseqarnikkut oqartussaaffik ataasiujunnaarnera, akerlianilli inatsiseqarnikkut nammineq naalakkersuisoqarluni pingasunik, tassa Danmark, Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaat, tamarmik immikkut inatsisiliortoqarlutik, inatsisinik ator-titsisoqarlutik aamma nammineq suliassaqarfiit iluanni inatsiseqarluni (inatsiseqariaannaalluni) aammalu inatsisit tunngaviit ataatsimoorussanut pituttugaallutik Naalagaaffeqatigiiffimmuut immikkoortuni ataatsimoorussamik Naalagaaffeqatigiinnikkut oqartussani assigiimmik piginnaatitsisunik. 2005-imili Savalimmiuni aamma Kalaallit Nunaanni Naalakkersuisut nunanik allanik aamma nunani tamalaani kattuffinnik nammineerlutik isumaqatigiissutinik isumaqatigiinniarsinnaalerput isumaqatigiissuteqarsinnaalerlutillu.

2. Oqaluttuarisaanikkut tunuliaqut²⁶

2.a Savalimmiut.

Ukiut tusintillit aappaasa aallartinneranni (ukioq 900-p missaaniit 1300-mut Kr. i. k.) Atlantikup Avannaani sila issaasaleramat mattuttut irlandimeersut aamma norgemi kunngeqarfimmiit qimaasut siusissukkat atlantikup avannaani qeqertanut siuarartilereersimapput, piffissallu ingerlanerani "naalagaaffittut imminut naalakkersortutut" pilersitsiortulerlutik, taakkulu akornanni oqaatsitigut kulturikkullu ataatsimoorussat pimngaaruteqartut ingerlatiinnarneqarlutik. Tamatuma malitsigisaanik Shetlandip qeqertaaraanni, Hebriderne, Orkneyøerne, Savalimmiuni aamma Islandimi inuiaqatigiinnguit aamma Tuluut Nunaanni, Irlandimi aamma Skandinaviami inuit akornanni niuernikkut aamma kristumiunit ajoqersuiartortitaqarnermi annertuumik aaqqissuullugaasumillu ineriartortoqalerpoq.

Savalimmiuni Lagtingi – imaluunniit Lagret, aallaqqaammuat taamatut taagorneqartoq – ukioq 850-p missaani aallarnerneqarsorinarpoq, hōvdindiginit kinguaariinniit angutit attaveqanngitsut – ilaatigut norgemi allilirisunit kinguaat – nunami suliassat isumaqatigiinniutiginiarlugit, inatsisiliorniarlutik nassuiarniarlugillu, suliallu tamarmik isumaqatigiinngissutaasut aalajangiiffiginiarlugit Tinganæsimi akuttunngitsumik naapittarsi-

²⁶ Tulliuttumi saqqummiussineq ilaatigut atuakkiortup inatsisilerinikkut doktorinnormiutaanit tunngaveqarpoq "Rigsfællesskabet", Klimi, 1993.

mapput. 1035-mi Savalimmiut illersorneqarnissaq, umiartorfigineqarnissaq aamma nioqqtissanik pilersorneqarnissaq eqqarsaatigalugit Norgemut atalerpoq, qeqertallu taamanikkut norgemut akileraartartutut naatsorsuutigineqalerlutik. Lagtingi tamatuminnga kalluarneqarnani ingerlatiinarneqarpoq, norgemili inatsisit malittarisassallu 1273-mi aamma Savalimmiunut atuuttussanngortinneqarmata Lagtingip oqartussaanera annexumik eqqartuussisussaasuinnartut annikillisinneqarpoq.

Danmarkimi dronningi Margrethe siulleq 1363-mi norgemi kunngimut Håkon arfernannut katimmat Danmarkip aamma Norgep katisinnissaanut tunngavissisioqarpoq, tamannalu pivoq Håkonip 1380-mi toqunerani, 1814-ili tikillugu tamanna atuulluni. Taakku ernerat, kunngi Oluf, taamaalilluni naalagaaffinnut marlunnut kingornussisussanngorpoq, taamaalillunilu Savalimmiut, Islandi aamma Kalaallit Nunaat Danmarkimi kunngip pissaaneranut ilaatinneqalerlutik. Lagtingili Savalimmiuni inatsisiliorneqarpoq, naalakkersuinikkullu ingerlatsivittut atuulluni, kunngilu kisermaassilluni naalakkersuinerata atuutilerneranut atatillugu Lagtingi suli nammineerluni kunngimut naalakkumallugu uppersaanermigut Savalimmiut sinnertarlugit, 1662-mi kunngip kisermaassilluni naalakkersuinerata kingornunneqarsinnaanera pillugu uppersaanermi aamma kingusinnerusukkat naalakkumallugu nalunaaruteqarneni. Kunngi kisermaassilluni naalakkersuinerata pillugu Norgemi Inatsit 1687-mi Savalimmiuni eqqunneqarpoq.

1709-mi Savalimmiut nunap immikkoortuanut aggorneranullu Sjællandip ataaniilerpoq, tamatumalu kingorna Savalimmiuni niuerneq Kunngimit tiguneqarluni Københavnimiillu aqunneqarlunilu aqqissuunneqalerluni, taamaalillutik qeqertat Norgemiit avissaartivinneqarlutik. 1814-imi januarip 14.-ani Kielimi eqqissivissioqatigiilluni isumaqatigiissuteqarnermi danmarkimi kunngip Norge Sverigemut tunniuttussanngormagu Savalimmiut, Islandi aamma Kalaallit Nunaat danmarkimit tigummiinarneqarput. Naalakkersuisoqatigiit 1816-mi majip 18.-ani allagarsiinermikkut Savalimmiuni Lagtingi atorunnaarsippaat tamatumalu kingorna Naalagaaffiup iluani nalinginnaasumik nutaamik aqqissuussinermut atatilugu, aamma ukiumi tassani julip arfernani kunngip peqqussutaa naapertorlugu Savalimmiuni Amtmanditut atorfik pilersinneqarpoq, taamaalillunilu qeqertat amtitut namminersortutut amtmandi qallunaaq iverinneqarluni²⁷.

1848-mi Danmarkimi inatsisinik tunngaviusunik atulersitsinermi Savalimmiut kunngimit toqqarneqartumik ilaasortamik ataatsimik sinniisoqarput, tassa siusinnerusukkat qallunaaq amtmandiat. Inatsisinut tunngaviusunut missingersuummi tunngavigineqarsimavoq Savalimmiut Folkeetingimut ataatsimik Landstingimullu ataatsimik ilaasortaataqassasut, tamannalu pillugu aalajangersakkat tamanna naapertorlugu inatsisartunik qinersisarneq pillugu inatsimmi 16. juni 1849-meersumi ilanngunneqar-

²⁷ Takuuk Jørgen Steining: "Jungleloven og valgloven for Færøerne", "Den danske Ridsdag 1849-1949", bind VI, qup. 107.

luni – taamaattorli savalimmiormiut tassunga tunngatillugu isummernis-saat utaqqeqaarnagu. Savalimmiuni qinersisarneq aatsaat aamma aalajangersarneqarpoq savalimmiuni inatsisartunut qinersineq pillugu inatsisip naggataatigut 29. december 1850-imi akuerineqarmat, tassa inatsisit tunngaviusut akuerineqarneri ukiut 1½ kingorna. Allatut oqaatigalugu savalimmiormiut Rigsdagimi nutaami siullermeertumik 1849-mi kater-suunnerani sinnisoqarsimangillat, rigsdagimilu ilaasortat savalimmiu-niit ilaasortat siulliit aatsaat 1851-imi qinerneqarlutik. Ilimagineqarporli inatsisit tunngaviusut nutaat Savalimmiuni aamma atuutsinneqarlutillu ingerlanneqassasut, tamatumalumi kingorna aamma inatsisit tunngaviusut – kingumut savalimmiormiut isummertinneqarnatik - Savalimmiuni ta-manut tusagassiaralugit. Inatsisit tunngaviusut nunami qanoq annertutigi-sumik atuunneri pillugit apeqqulli, pingaartumik Islandi aamma Slesvig pequtigalugit, 1849-mi suliassaq mianernartuullunilu ajornakusoor-tuummat, inatsisini tunngaviusuni tamanna pillugu aalajangersakkamik ikkussisoqarnissaa pillugu isumaqatigiinngitsoortoqarpoq. Niuernermi kisermaassineq 1709-meersoq, savalimmiormiut peqqissimissutaannik qeqertani aningaasarsiornikkut siuariartornissamut akornusiissimasoq, 1856-imi januarip aallaqqaataanit atuutilersumik Savalimmiunut atorun-naarsinneqarpoq.

Savalimmiuni Lagtingi pillugu inatsisartut inatsisaat 26. marts 1882-meersukkut Savalimmiuni Lagtingi kiisami pilersinneqaqqippoq. Tama-tuma kingorna Lagtingimiilerput amtmandi siulittaasusooq, provsti, kiisa-lu lagtingimi ilaasortat 18-it najugaqartunit qinerneqarsimasut, Lagtingilu Savalimmiunut immikkut pingaaruteqartunik inatsisissanut siunnersuutit allallu apeqqutit Naalakkersuisunit Tingimut saqqummiunneqartut pillu-git isumaliutissiissuteqarnissamut pisinnaatitaaffeqarluni. Tamatuma saniatigut Lagtingi nammineerluni Naalakkersuisut aqutigalugit Rigsdagimut inatsisissanut nutaanut suliniutissanillu siunnersuutinik saqqum-miussisinnaavoq, Lagtingi aamma nakkutilliinissamut arlalinnik pisis-saaffilerneqarpoq. Inatsimmi § 14 naapertorlugu amtmandi aamma Lag-tingip ataatsimiinnera kinguartissinnaavaa Lagtingimilu aalajangikkat atorunnaarsissinnallugit, taakku inatsisinik tunngavissaqanngitsutut isu-maqarfigigunigit, tamatumalu saniatigut Lagtingip atorunnaarsinnissaanut Kunngi immikkut pisinnaatitaaffeqarluni. Taamatulli aqqissuussineq savalimmiormiunit naammagineqanngilaq; 1884-imi kingumullu 1918-mi savalimmiut tungaanniit amtmandip aamma provstip Tingimi ilaasor-taasusaatitaanerisa atorunnaarsinneqarnissaat siunertaralugu Lagtingi pillugu inatsisip allangortinnissaanut siunnersuut saqqummiunneqarpoq Savalimmiunullu²⁸ tungatillugu danskit inatsisaannut savalimmiut akerli-liisinaanerat qulakkeerlugu. Siunnersuutit taakku akuerineqanngisaan-

²⁸ Takuuk Johannes Patursson, Rigsdagstidende 1919-20, Langtingip ataatsimiinnera, qupperneq 836.

narput, inatsisit tunngaviusut allangortittariaqarnissaat pisariaqartinneqarmat.²⁹

1922-mi kingumut Savalimmiuni Lagtingi pillugu inatsimmut savalimmiormiut siunnersuummik saqqummiusseqqipput, annertunertaatigut Savalimmiunut tunngasunik inatsisinik qallunaat saqqummiussisussaati-taanerat pillugu 1918-mi Lagtingip nammineq siunnersuutigisanik aamma amtmandip Lagtingimi ilaasortaasussaati-taaneranik atorunnaarsitsinissamik imaqtartut, - amtmandili Lagtingimut suli isersimatinneqarsinnaatitaassallutik oqaaseqarumasinnaallutillu siunnersuuteqarsinnaallutillu taasisinnaatitaanatilli, soorlu aamma Kunngi Lagtingip atorunnaarsinnissaanut suli pisinnaatitaaffeqassasoq. Siunnersuut taanna Savalimmiuni Lagtingi pillugu natsit nr. 124, 28. marts 1923-imeersutut Rigsdagimi inaarutaasumik akuerineqarpoq, inatsillu taanna tamatuma kingorna annertunerusumik allangortinneqanngilaq, namminersornerulernissaq pillugu inatsisip marts 1948-mi akuerineqarnissaata tungaanut.

1940-mi Danmarkip tiguarneqarnerani Savalimmiuni Lagtingi 1923-mi inatsit naapertorlugu taamaalilluni annerusumik siunnersuisinnaanermik suli pisinnaatitaaffeqarpoq. 9. aprilip kingorna ullut qulingiluat siulliit ingerlanerini kingusinnerusukkut tyskinit tiguarneqarnissaq pinngitsoortinniarlugu Savalimmiut tulunnit tiguarneqarput. Tuluit tungaanniit ilaatigut erseqqissaatigineqarpoq savalimmiormiut erfalasuannik erfalasoqanngippata savalimmiormiut umiarsuaasa isumannaatsuunissaat qulakkeersinnaanagu, tamatumalu kingorna (akerliulluni) amtmandip ulloq 25. april 1940-mi savalimmiormiut erfalasuut atulersippaa oqaaserlu "Faroer" (Savalimmiormiut) savalimmiormiut umiarsuaani tamani imar-tap oqartussaaffigisap avataani atuuttussanngortillugu.³⁰ 1940-mi majip aallartinnerani Lagtingi kingumut aggersarneqarpoq, tassanilu ulloq 7. maj 1940-mi "Savalimmiut pillugit Aqutsinermi aaqqissuussineq pillugu aalajangersaagallartut" akuerineqarlutik, tamannalu amtíp tungaanniit ulloq 8. maj 1940 ilisimatitsissutigineqarluni, taamaalillunilu Lagtingi nammineerluni – danmarkip amtmandia suleqatigalugu – ukiuni sorsunerup nalaani nunami pissutsit tamangajaasa annertuumik angusaqarluarfiulluartumillu malittarisassaliorfigalugit. Aaqqissuussinermi naatsumik oqaatigalugu anguniarneqarpoq:

- manna tikillugu inatsisit Savalimmiuni atuutiinnassasut;
- Savalimmiunut tunngatillugu inatsisitigut malitassat siunissami Lagtingimit namminermit imaluunniit Amtimiit siunnersuuteqarnikkut Lagtingimit akuerineqartassasut, tamatumalu kingorna atuuttussanngortinneqarlutik amtmandimillu ilisimatitsissutigineqartarlutik. kiisalu

²⁹ Takuuk inatsisit tunngaviusut allangortinnissaannut siunnersuummut oqaaseqaatit, ulloq 13. februar 1920-mi J. Patursson-imit saqqummiunneqartut; Rigsdagstidende 1919-20, Ilanngussaq A, sp. 5569-70; aamma Lagtingip ataatsimiinnera, sp. 833 ff.

³⁰ Takuuk departementschef Andreas Møllerip allakkiaa 7. juni 1945-meersoq.

- Naalagaaffiup aningaasaanut tunngatillugu inatsisitigut malitassat Lagtingimiit imaluunniit lagtingimit ataatsimiititaliamiit nalanaarummik pissarsereernerup kingorna amtmadimit naammassineqarlutillu ilisimatitsissutigineqartassasut.

Sorsunnersuup naanerata kingorna taamaattumik sorsunnersuaq sioqqullugu pissutsinut uteqqinnissaq Lagtingimit assut akueriuminaassimavoq; savalimmiormiut takutissimavaat nammineersinnaallutik, namminersor-sinnaanerullu taamaatiinnarnissaa pilersaarutigingu. Savalimmiuni 1946-mi najoqqutassiilluni inuit taasitinneqarnerisa kingorna – Danmarkimiit kaanngarnissamut amerlanerussuteqalaartumik inerneckartoq aamma Danmarkimut atajunnaarnissaq pillugu savalimmiormiunit nalunaaruteqarnermik kinguneqartoq – 1923-mi inatsit naapertorlugu Kunngip Lagtingi atorunnaarsippaa nutaamillu qinersisoqarnissaa nalunaarutigalugu tamannalu kinguneqarpoq Lagtingi nutaaq taamaalillunilu avissaarnissamut amerlanerussuteqarunnaarluni. Taamatut annertuumik akerleriissuteqalersimaneq illuatungeriit akornanni ajornakusoortumik isumaqatigiinniarnersigut aqqinneqarpoq, taamaalilluni Savalimmiut namminersulernerat pillugu inatsisissatut siunnersuut Lagtingimit naggataatigut akuerineqarluni tamatumalu kingorna Folketingimit akuerineqarluni 1948-mi aprilip aallaqqaataani atuutilersumik, takuuk inatsit nr. 137, 23. marts 1948-meersoq. Tamatumali akigivaa namminersorerulerneq inatsisit tunngaviusut iluaniitillugu akuerineqartariaqarnera, namminersorerulerlerlu pillugu inatsit taamaalilluni tunngaviatigut Namminersorerusuni oqartussanut inatsisiliornerup inatsisinillu atortortitsinerp ilaani piginnaartitsinermik tunniussineruginarluni, tassa Lagtingi aamma Naalakkersuisut. Taamatut aqqissuussineq kingusinnerusukkat professorinit Alf Ross aamma Poul Andersenimit Nunami naalakkersuinikkut aqqissuussineq pillugu ataatsimiititaliarsuarmut isumaliutissiisummi 1952-meersumit akuersaarneqarpoq, tassani allakkamik ”savalimmiuni namminersorerulerneq pillugu inatsit manna tunngavigalugu akuerineqartoq aqqissuussineq aalajangiunneqartoq inatsisinut tunngaviusunut kattunneqarsinnaammat, taamatullu tunngaveqarnerata taamaatinneqarnissaanut pissutissaqanngitsaq”.³¹

2.b. Kalaallit Nunaat

Kalaallit Nunaanni nunap inuui tassaapput inuit, Canadamiit nunasiartor-simasorineqartut 1200-kkunnilu qallunaatsiaanik attaveqarnissartik sioqqullugu kitaani sineriammi najugaqalersimasut. 1721-mi palasi norgemiu Hans Egede – Kunngimiit aamma bergenimi niuertunit tapersorneqarluni – Nuup eqqaani Kalaallit Nunaata kitaani niuertoqarfeeqqamik pilersitsivoq, 1700-kkullu ingerlanerini niuertoqarfeeqqat arlallit kitaani piler-

³¹ Takuuk Nunami naalakkersuinikkut aqqissuussineq pillugu ataatsimiititaliarsuup isumaliutissiis-sutaa 1953-meersoq, qupp. 86 aamma Frederik Harhoff, ”Naalagaaffeqatigiinneq” 1993, qupp 72.

siortorneqarlutik. Den kongelige handel (KGH) 1776-mi Kalaallit Nunaanni niuernermi kisermaassisuulerpoq, kisermaassinerlu 1950-i tikillugu attanneqarluni. Christian arfineq-aappaata ”Peqqussutaa 17. april 1782-meersoq” tunngavigalugu Kalaallit Nunaata aqutsinikkut immikkoortiterneqarpoq, taamaalilluni Kalaallit Nunaat naalackersuisoqarfinnut marlunnut avinneqarluni. 1814-p kingorna Kalaallit Nunaat qallunaat nunasiaattut 1953 tikillugu inissisimalerpoq, taamanikkut qallunaat inatsisit tunngaviusut nutaat akuerimmatigit. Kalaallit Nunaat nunasiatut piffissap arlaannaniluunniit Kopenhavnimi rigsdagimi sinniisoqanngilaq; tamanna aatsaat pivoq Kalaallit Nunaat 1953-mi nunasiaajunnaarmat. Tamanna tikillugu kalaallit nunaanni pissutsinik aqutsineq Kopenhavnimi Kacellimut inissinneqarsimavoq, aatsaallu ”Kalaallit Karsiannik aamma Kujataani naalackersuisoqarfimmi Paarsisut pillugit Aalajangersagaagalartut 7. maj 1862-meersut” tunngavigalugit sumiiffinni aqutsinerup ilaa Kalaallit Nunaanni inunnit qinerneqartunit Paarsisunit qallunaanit niuertunit aqunneqarlutik inissinneqarpoq.³²

Kalaallit Nunaanni Niuertoqarfinnik aqutsineq pillugu inatsit nr. 139, 27. maj 1908-meersukkut Kopenhavnimi Aqutsisoqarfik ataaseq aamma Kalaallit Nunaanni Landsrådet marluk inunnit qinerneqartartut pilersinneqarput (Avannaanut Kujataanullu) Kalaallit Nunaat pillugu qallunaat inatsisiliorneranni oqaaseqarsinnaallutik kiisalu tamanna pillugu Kopenhavnimi oqartussanut siunnersuuteqarsinnaallutik. Taamatut nutaamik aaqqissuussinermi siusinnerusukkut kalaallit nunaanni Paarsisoqarneq Kommunerådinik taarserneqarpoq. Sumiiffinni pissutsinik kalaallit oqartussaaqataalernerat inatsit nr. 134, 18. april 1925-meersukkut annertusinneqaaqqippoq, taamaalilluni nunap immikkoortuini Sysselrådet pilersinneqarlutik, kingusinnerusukkut 1950-mi nutarterinermi Kommunalbestyrelsenit nutaajusunit taarserneqartut. Kalaallit Nunaat taamatut piumanani 1972-mi EF-imut ilaasortanngorpoq Naalackersuisullu 1974-mi Davisstrædemu uuliasiorneqarsimat akuersissutinik annertuunik aningaasaliinerisa Kalaallit Nunaanni aamma namminersornerulernissap eqqunneqarnissaanut kalaallit ilungersuuteqalersillugit. Naalackersuisut taamaattumik 1975-mi Kalaallit Nunaat pillugu Namminersornerulernissamat Ataatsimiititaliarsuarmik pilersitsipput, 1978-mili isumaliutissiissutaa kalaallit nunaanni namminersornerulerneq pillugu inatsisissamat siunnersuummik imaqarluni, ukiami tassani allanngortinneqarnani Folketingimit akuerineqarluni, takuuk inatsit nr. 577, 29. november 1978-meersoq. Namminersornerulerneq pillugu inatsit 1. maj 1979-imiit atuutilernissaa sioqqullugu januarip 17.-ani 1979-mi Kalaallit Nunaanni najoqqutassiisumut inuit taasitinneqarput, qinersisartullu 70,1%-ii inatsisip atuutilernissaanut taasillutik, 25,8%-it akerliullutik taasisut.

Kalaallit Nunaanni pissutsinik malittarisassiornermi kalaallit peqataanerat naatsumik imatut allaaserineqarsinnaavoq:

³² Takuuk Frederik Harloff: ”Kalaallit Nunaanni namminersornerulerneq tunngavia killiilu”, UFR 1982, qupperneq 101-115.

- 1700-1862: Kalaallit namminersaminnik sinniisoqanngillat;
- 1862-1908: Sumiiffinni aqutsinermi kalaallit Paarsisuni sinniisoqalerput;
- 1908-1925: Sumiiffinni aqutsinermi kalaallit Kommunerådini aamma qitiusumik aqutsinermi Landsrådini sinniisoqarnerat;
- 1925-1950: Kalaallit sumiiffinni aqutsinermi Kommunerådini, nunap immikkoortuini aqutsinermi Sysselrådini aamma qitiusumik aqutsinermi Landsrådini sinniisoqarnerat;
- 1950-1979: Kalaallit sumiiffinni aqutsinermi Bygderådini, nunap immikkoortuini Kommunalbestyrelsini, qitiusumik aqutsinermi Landsrådini aamma naalagaaffimmi aqutsinermi Folketingimi sinniisoqarnerat;
- 1979 → Kalaallit sumiiffinni aqutsinermi Bygderådini, nunap immikkoortuini Kommunalbestyrelsini, naalagaaffimmi aqutsinermi Folketingimi, kiisalu Namminersornerullutik Oqartussat qitiusumik aqutsivianni kalaallit naammineq nutaamillu inatsisilorsinnaanermut aqutsinissamullu piginnaatitaanerat.

3. Namminersornerullutik Oqartussani inatsisiliornermi inatsisinillu atortitsinermi oqartussat.

Namminersornerullutik Oqartussat inatsisaat marluullutik immikkut ittumik aallarniutitaqarput aalajangerneqarluni Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaata ”inuaaassutsikkut, kultureqarnikkut nunallu sumiissuiatigut naalagaaffiup iluani immikkut ittuusoq”, oqaatigalugulu Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaata ”naalakkersugaanikkut naalagaaffimmi inissisimaneramik inatsisit makku” tunngassuteqartut. Inatsisit § 1-mi ilanngunneqarpoq Kalaallit Nunaat aamma Savalimmiut immikkut inuiaqatigiiffiusut naalagaaffeqatigiinnerup iluani inuiaqatigiit namminersortuusut.³³ Namminersornerullutik Oqartussat inatsisaanni marlunni taamatut aallarniummik ilanngussinermi erseqqilluinnartumik erseqqissarneqarpoq inatsisit taaku marluk siunertaat: Naalagaaffimmi nunani allani naalakkersuinikkut inissisimanerup malittarisassaqtinnissaat, taava tamanna immikkut iluinnartumik inatsisiliorinissamut piumassuseqarnermut takussutissaavoq.

Savalimmiuni namminersornerullutik oqartussat inatsisaanni Savalimmiuni Lagtingi ilaasortanik qinerneqartunik (amerlanerpaamik) 33-nik

³³ Taamatut ittumik danskit inatsisilioriaasianni qaqutigoortumik pisartuuvoq. 1849-mi numi inatsisit tunngaviusut sioqqullugit nalinginnaasuuvoq kisermaassilluni kunngiusup inatsisit nasuiaasumik aallaqqaasiisarneq, taamatullu periuseqarneq 1849-p kingorna kingusinnerusukkat inatsisini kunngillu peqqussutaanni ingerlatiinneqarpoq. Taakku eqqaassanngikkaani inatsisini aallaqqaasiinerit pisuni marlunni atorneqarput Kunngi – Islandip inatsisit tunngaviusut pillugit isumaqatigiinnginneq pissutigalugu – Rigsdagi aamma Altingi avaqqullugu inatsisilorsinnaanermut pinnaatillugu, takuuk islandimi nuna tamakkerlugu inatsisartunik qinersisarneq pillugu immikkut ittumik qinersisarneq pillugu inatsit 28. september 1849-meersoq, aamma Islandip immikkut suliaasai pillugit naalakkersuinermi inatsit 5. januar 1874-meersoq. Piffissami naalakkersuisuugallartitsinermi 1885-miit 1894-mut inatsisit tamarmik aamma aallaqqaasiinermik nassuiaatitallersorneqarput, taamatullu kingullermik aallaqqaasiisoqarpoq sorsunnersuup aappaata kingorna inatsisaagallartunik atortuulersitsinermi, takuuk assersuutigalugu Danmarks kommunistiske Partiip Rigsdagimi sinniisoqarnera pillugu inatsisikkut nr. 349, 22. august 1941-meersukut atorunnaarsitsimaneq pillugu inatsisaagallartoq nr. 216, 7. maj 1945-meersoq; aamma Eqqartuussinerup ingerlatinneqartamerna pillugu inatsimmi inatsit nr. 240, 30. maj 1941-meersukkat allannuinerit ilassuteqarnerillu atorunnaarsinneqarmeri pillugit inatsisaagallartoq nr. 218 u.t.

sinniisoqarpoq, kiisalu Savalimmiuni Naalakkersuisut, oqaatigineqareertutullu ilanngussani marlunni savalimmiuni immikkut suliassat erseqqinnerusumik taagorneqartut pillugit »inatsisiliornerup allaffissornikkullu oqartussaanerup« Namminersornerullutik oqartussanit tiguneqarnissaanut periarfissiilluni.³⁴ 2005-mi inatsisip allanngortinnerani aqqissuussineq taanna suliassaqrarfiit ilai pillugit ”akuersaarneqartut allattoqarsimafianiiit” tiguneqarsinnaasuniit (aammalumi tiguneqartuniit) suliassaqrarfinnut ataatsimoorussanut tiguneqarsinnaanngitsut allattorsimaffiannut allanngortinneqarpoq, ilanngullugu naalagaaffiup naalakkersuinikkut aqqissugaanera, naalagaaffimmi innuttaaneq, eqqartuussiviit qullersaat, nunanut allanut, isumannaallisaanermut aamma illersornissamut ingerlatsineq, kiisalu nunap aningaasaqarnera aningaasanillu ingerlatsineq.

Kalaallit Nunaat eqqarsaatigalugu namminersornerullutik oqartussat inatsisaanni Kalaallit Nunaanni Inatsisartuni ilaasortanik qinerneqartunik 31-nik sinniisoqarpoq kiisalu Naalakkersuisut, maannakkut Inatsisartunit qinerneqartunik arfineq-pingasunik ilaasortaqtumik.³⁵ Aamma kalaallit nunaanni namminersornerullutik oqartussat inatsisaat Kalaallit Nunaanni Namminersornerullutik Oqartussat suliassaqrarfiit tiguneqartut iluanni ”inatsisiliornerinnaatitaallunilu pisortaasussaataavoq”.³⁶

Suliassaqrarfiit eqqarsaatigalugit namminersornerullutik oqartussat inatsisaasa taakku marluk assigiinngissutaat pingaartumik namminersornerullutik oqartussat inatsisitigut inatsisiliornermiippoq, kiisalu suliassaqrarfiit tiguneqartut killilersornerini.

3.a. Suliassaqrarfiit tiguneqartut

Savalimmiuni suliassaqrarfinni immikkoortuni tamani tiguneqarsimasuni Naalakkersuisut amerlanertigut aamma aningaasaqarnikkut akisussaaffik tiguneqartarpoq, tamatumali saniatigut Savalimmiuni Namminersornerullutik Oqartussat aamma suliassaqrarfiit ataatsimoorunneqartut allat aqun-

³⁴ Savalimmiuni aqutsineq pillugu maannakkut inatsisartut inatsisaat nr. 103, 26. juli 1994-meersoq naapertorlugu. Ilanngussaq A-mi savalimmiut suliassaattut ilaatigut taaneqarput Savalimmiormiut iluminni aqutsinermik aqqissuussinerat, kommuninut tunngasut sanaartormermut qatserisartoqarnermullu tunngasut, peqqinnissaqarfik, pisortat isumaginninnerat, toqqaannartumik toqqaannanngitsumillu akileraaruteqarneq, atuarfeqarneq, toqqorsiviit katersugaasiviillu, eqqissisimatitsineq, umiarsualiviit sineriammilu isumannaallisaaneq, angallannermut tunngasut, nunalerineq, isiginnaartitsineq aliikkusersuinerlu, niuerneq pilersuineremullu tunngasut, il.il. Ilanngussaq B-mi allassimapput suliassaqrarfiit erseqqinnerusumik isumaqatigiinniarnikkut tiguneqarsinnaasut, tassani taaneqarlutik ilagiit, politiit, nunami aatsitassaqrarneq, radio, silaannakkut angallassineq, nuna pillugu aningaasaateqarfik kiisalu eqqussuinermi annissuinermillu nakkutilliineq.

³⁵ Kalaallit Nunaanni Namminersornerullutik Oqartussat pillugit inatsit nr. 577, 29. november 1978-meersoq kalaallilu nunaanni aqutsineq eqqarsaatigigaanni maanna Inatsisartunut qinersisarneq pillugu inatsisartut inatsisaat nr. 9, 31. oktober 1996-meersoq, kingusinnerusukkut inatsisartut inatsisaat nr. 10, 30. oktober 1998-meersukkut allanngortinneqartoq naapertorlugu.

³⁶ Kalaallit suliassaqrarfiisut namminersornerullutik oqartussat inatsisaannut Ilanngussami ilaatigut taaneqarput Kalaallit Nunaata iluani aqutsinermik aqqissuussineq, kommunit, akileraarutit akitsuutillu, meeqqat atuarfik, ilagiit, aalisarneq, piniarneq aallaaniarnerlu, nuna tamakkerlugu pilersaarusiorneq, inuussutissat aamma unammilleqatigiinneq pillugu inatsisiliorneq, isumaginninnermut tunngasut, suliffeqarnermut tunngasut, atuartsineq kulturilu, inuussutissarsiornermut tunngasut aamma inuussutissarsiornermik ingerlatsineq, peqqinnissaqarfik, attartorneq pillugu inatsisit, nioqutissanik pilersuineq, angallanneq kiisalu avatangisunik illersuineq.

neqarneri tigusimavai, taakkunani Danmarki suli aningaasaqarnikkut akisussaaffigisaanik, Namminersornerullutillu Oqartussat tamanna anner-tuutigut atorsimallugu. Suliassa qarfinnut tamanut, tiguneqarsimasunut aamma aqunneqartunut, Lagtingi inatsisiliortarpoq. – Kalaallit Nunaanni aaqqissuussineq malillugu Namminersornerullu Oqartussat aamma allat-tuiffimmi suliassani tiguneqartuni aningaasaqarnikkut akisussaaffik amer-lanertigut tiguneqartarpoq immikkoortullu taakku iluanni inatsisartut inatsisaannik atuutsilersinnaallutik, Namminersornerullutillu Oqartussat naalagaaffimmi oqartussanik isumaqatigiinniareernikkut allattuiffimmiit-tunik suliassa qarfinnik tiguisinnaallutik piumasarineqarluni Danmarkip suli aningaasaqarnikkut akisussaaffik tigungmissagaa, suliassa qarfinnilu taakkunani Inatsisartut inatsisartut peqqussutissaannik atuutsilersarlutik, matumani kalaallit nunaanni namminersornerullutik oqartussat inatsi-saanni najoqqutassat assigiinnigitsumik taaguusersorneqarput apeqqutaal-luni Namminersornerullutik Oqartussat aningaasaqarnikkut akisussaaffik tigungmineraat imaluunniit naamik.

3.b. Suliassa qarfiit killilersorneri

Tamatuma saniatigut aaqqissuussinerit taakku marluk aamma suliassa qarfiit tiguneqarsinnaasut killilersornerisigut assigiinnigissuseqarput, tassa pingaartumik aatsitassanut tunngasut savalimmiuni namminersornerullu-tik oqartussat inatsisaat malillugu savalimmiuni immikkut suliassa qarfit-tut tiguneqarsinnaammata – aammalumi maannakkut tiguneqarsimallutik - Kalaallilli Nunaanni tunngatillugu namminersornerullutik oqartussat inatsisaanni § 8-mi erseqqissumik tunngavigineqarluni kalaallit nunaanni aatsitassanik atuisinnaaneq Danmarkip aamma Kalaallit Nunaata akor-nanni avinneqassasut. Aatsitassanut ingerlatsivik maannakkut Kalaallit Nunaanni inissinneqarsimavoq.

Savalimmiuni Lagmandip aamma danmarkimi Statsministerip akor-nanni ”Ataatsimoorussaamik nalunaarutip” 4. april 2005-eersukkut tama-tumalu malitsigisaanik sulianik suliassa qarfinnik savalimmiuni oqartussat tiguseri pillugit folketingimi inatsit nr. 578, 24. juni 2005-meersumi soorlu oqaatigineqareersutut tunngavissiisoqarpoq savalimmiuni nammi-nersornerullutik oqartussat inatsisaannut 1948-meersumut ilanngussani aallaqqaammut allanneqarsimasunik allaanerusunik suliassa qarfinnik allanik savalimmiuni oqartussat tiguisinnaalerlutik, ilanngullugu ilaati-gut nunanut allamiunut tunngasut, pigisanut pisinnaatitaaffik, inuttut, ilaqutariittut kingornussisinaanermullu pisinnatitaaffiit, pinerluutillit suliarineqartarnerat, pinerluttunik isumaginninneq eqqartuussisarnerlu, il.il.

Suliassa qarfiit akuersaarnneqartut allattoqarsimafianniit Namminer-sornerullutik Oqartussanit tiguneqarsinnaasuniit (aammalumi tiguneqar-tuniit) suliassa qarfinnut ataatsimoorussanut tiguneqarsinnaanngitsut allat-torsimaffiannut allannagortinneqarpoq, taaneqareertutullu taakku tassaallu-

tik naalagaaffiup naalakkersuinikkut aaqqissugaanera, naalagaaffimmi innuttaaneq, eqqartuussiviit qullersaat, nunanut allanut, isumannaallisaa-nermut aamma illersornissamut ingerlatsineq, kiisalu nunap aningaasaqarnera aningaasanillu ingerlatsineq. »Savalimmiut mannakkut nunami naalakkersuinikkut aaqqissuussinermi inissisimanerat aamma naalagaaffiit innuttanut pisinnaatitaaffi naapertorlugit savalimmiormiut nammineq aalajangiisinnaatitaaneri malillugu« ataatsimoorussamik nalunaarut aallaaveqarpoq, inatsit aamma naatsumik aallarniuteqarpoq, innersuussutigineqarluni »Savalimmiuni Naalakkersuisut aamma Danmarkimi Naalakkersuisut akornanni illuatungeriit naligiittut« (uanga erseqqissaatigisara). Inatsimmi §§ 2-3-mi aalajangerneqarpoq ataasiakkaanik tigusinerit savalimmiormiut aalajangereernerisigut pisassasut ilutigisaanillu suliassaqarfiit tiguneqartut pillugit inatsisiliortutut naalakkersuisutullu ingerlatsineq kiisalu aningaasartuutit kiisalu illut tassunga atasut il.il. tiguneqassasut. (Inatsimmut siunnersuummi nassuiaatini immikkoortut aappaat naapertorlugu savalimmiuni oqartussat taamaattoq suliassaqarfiit anginerusut eqqarsaatigalugit tigusinissaq pillugu danmarkimi oqartussanik isumaqatigiinniareernerup kingorna aatsaat tigusisinnaapput).

3.c. Inatsisartoqarnikkut aaqqissuussineq

Namminersornerullutik oqartussani inatsisartoqarnikkut aaqqissuussineq Danmarkimi aamma nunani avannarlerni nunanit allanit nalinginnaasumik atornerqartunit allaaneruvoq. Savalimmiuni aamma Kalaallit Nunaanni Naalakkersuisut siulittaasuat aamma ilaasortat sinneri taamaalillutik Lagtingimit/Inatsisartunit toqqaannartumik qinerneqartarput, tamatumalu kingorna naalakkersuisut siulittaasuata Naalakkersuisuni ilaasortat ataasiakkaat akornanni ingerlatassat agguaattarlugit (taaneqartartoq ”aalajangersimasumik inatsisartoqarneq”). Piviusumik imaappoq qinersinermi ajugaasup partimi imaluunniit iligiittut siulittaasuata Naalakkersuisussanut siunnersuut tassanilu ilaasortat akornanni suliassaqarfiit agguarneqarneri saqqummiuttarpai, tamatumalu kingorna Lagtingi/Inatsisartut Naalakkersuisut immikkuutitaarlugit taasinikkut toqarneqartarlutik siullermik naalakkersuisut siulittaasuat, tulliatullu siulittaasup inassutigisaa naapertorlugu naalakkersuisut tamarmiusut.

3.d. Aalajangiisussaatitaaneq pillugu ataatsimiititaliaq

Namminersornerullutik Oqartussanit naalagaaffimmi pisortaatitanut naleqqiullugu aalajangiisussaatitaanera naalagaaffimmi pisortaatitat Namminersornerullutillu akornanni nalornissutigineqalerpat namminersornerullutik oqartussat inatsisaat marluullutik aalajangiisussanik immikkut ataatsimiititaliaqarput, tassa Aalajangiisussaatitaaneq pillugu ataatsimiiti-

taliaq.³⁷ Aalajangiisussaataaneq pillugu ataatsimiititaliamiipput ilaasortat marluk Danmarkimi Naalakkersuisut toqqagaat aamma ilaasortat marluk Namminersornerullutik Oqartussat toqqagaat, kiisalu højesteretimi siulittaasup toqqagai eqqartuussisut pingasut, taakkua ilaat ataaseq ataatsimiititaliami siulittaasut toqqarneqartussa. Ataatsimiititaliap taassuma siunertaa tassaasimavoq Naalagaaffimmi pisortaatit aamma Namminersornerullutik Oqartussat akornanni naalackersuinikkut mianernartunik killilersuinisssaq pillugu nalornissutit imaluunniit isumaqatigiinngissutit aalajangiiffiginissaannut immikkut aalajangiisarfissaq. Namminersornerullutik Oqartussalli aalajangiisussaataanerit pillugu nalornissutit piviusumik Namminersornerullutik oqartussani atorfillit aamma Danmarkimi ministeriaqarfiup pineqartup akornanni toqqaannartumik isumaqatigiinniarnersigut aaqqinneqartarput, annertunerusumik naalackersuinikkut aporaannissamut manna tikillugu pissutissartaqanngitsumik. Suliassani amerlanertigut pineqartarpoq suliassaqarfiup aalajangersimasup iluani namminersornerullutik oqartussani aaqqiissutissaqannginneq, Namminersornerullutik Oqartussat aalajangiisinnaasutut imminut isiginani, imaluunniit suliassaqarfimmi ataatsimiititaliami Namminersornerullutik Oqartussat inatsisiliorfigineqartussatut eqqarsaatigisaani Danmarkimi Naalakkersuisunit akertilerneqarluni. Maannamulli suli nalunarpoq ataatsimiititaliap pilersinneqarnissaanut kina pisinnaatitaanersoq, ilanngullugu aamma taamaattoqassaappat aalajangiisinnaatitaaneq pillugu apeqqummik ataatsimiititaliamut suliassiisinnaanersoq. Aammattaaq ataatsimiititaliap aalajangiinerata inaarutaanissaa pillugu apeqqusiisoqarsinnaavoq – pingartumik Danmarkimi Naalakkersuisut aamma Namminersornerullutik Oqartussat sinniisuisa akornanni isumaqatigiinngitsornerani højesteretimi eqqartuussisunit pingasunit ”inaarutaasumik” aalajangiisoqartillugu. Suliani naalackersuinikkut mianernartut Aalajangiisussaataaneq pillugu ataatsimiititaliamut suliassiissutigineqarsinnaasut eqqarsaatigigaanni isumaqarnarpoq ataatsimiititaliap aalajangiineri inaarutaanerussasut, taamaattumillu eqqartuussivinnut suliassanngortinneqarsinnaanatik. Suliassaqarfimmi aalajangersimasumi malittarisassaliornissamut aalajangiisussaataaneq Namminersornerullutik Oqartussanut tunniunneqarsinnaanersoq imaluunniit tunniunneqarsinnaannginnersoq pillugu apeqqut eqqartuussivimmi aalajangigassanngortikkuminaappoq, naalackersuinermilu oqartussat akornanni isumaqatigiinniarnikkut aaqqinniarneqartariaqarluni. Aalajangiisussaataaneq pillugu ataatsimiititaliap aalajangiinera aamma aalajangiisussaataanerup inissinneqarnissaa pillugu nalorninerup erseqqissarnissaanut attuumassuteqarpoq; tamatuma kingorna illuatungeriit akornanni suli isumaqatigiinngitsorparat suliarni Folketingimi kisimi aalajangiisinnaavoq. Aalajangiisussaataaneq pillugu ataatsimiititaliap

³⁷ Takuuk § 6 savalimmiut namminersornerullutik oqartussat inatsisaanni aamma kalaallit nunaannut § 18.

suli pilersinneqarnikuunngilaq, tamannali pillugu apeqqu Savaliummiuni pisuni marlussunni eqqartorneqarsimavoq.³⁸

3.e. Inatsisiliornermi suleriaaseq

Kalaallit Nunaanni inatsisartut inatsisaat aamma inatsisartut peqqussutaat pilersinneqarneri pillugit erseqqinnerusumik suleriaaseqarnissaq pillugu Namminersornerullutik Oqartussat inatsisaanni malittarisassaqangilaq, naatsorsuutigineqarlunili Inatsisartunit aalajangersarneqassasut. Kalaallit Nunaanni Namminersornerullutik Oqartussat inatsisaaniippoq taamaallaat § 2, imm. 3-mi innersuussineq Inatsisartut sulisarnissaminnut najoqqutasanik nammineq aalajangersaassasut, inatsisiliornertaali pillugu allatigut eqqaasaqarnani. Tamanna pillugu malittarisassat Kalaallit Nunaanni Inatsisartut pillugit kiisalu Inatsisartut suleriaasiat pillugu inatsisartut inatsisaanni maannakkut nassaarineqarsinnaapput.

Namminersornerullutik Oqartussat inatsisini marluusuni inatsisiliornermi suleriaaseq ullumikkut imatut aqqissuunneqarsimavoq Danmarkimi inatsisiliornermi suleriaaseq assigilersimallugu. Savaliummiuni aamma Kalaallit Nunaanni taamaalilluni Inatsisartuni inatsisissatut siunnersuutit pingasoriarlugit suliarineqartarnissaat pillugu suleriaatsimut sulisutigullu aalajangiisinnaassutsini najoqqutassat akuerineqarsimallutik taakku akunneranni ataatsimiititaliani suliarineqartarlutik; naalackersuisunut ilaasortanut apeqquteqaatit pillugit; tatiginninnginnermik taasinerit aamma nutaamik qinersinissamut nalunaaruteqarnissaq pillugit; naalackersuisunut ilaasortat akisussaaffii pillugit; naalackersuisuni aamma inatsisartuni ilaasortat unnerluutigineqarsinnaannginneri pillugit; Namminersornerullutik Oqartussat inatsisitigut uppersartaatit immikkut ittumik tamanut saqqummiunneqarsinnaaneri pillugit, il.il.

Inatsisartut inatsisissaattut aamma inatsisartut peqqussutissaattut siunnersuut Inatsisartuni suliassanngortikkusutaq tamatigut tunngavilersorneqartassaaq inatsisartullu ataatsimiinnerisa piffissami aallartinnissaat sioqqullugu kingusinnerpaamik qaammatit marluk sioqqullugit Naalackersuisunit tiguneqareersimassalluni. Siunnersuutit allat tamarmik ataatsimiinnissap aallartinnissaa kingusinnerpaamik qaammammik ataatsimik sioqqullugu Inatsisartut Siulittaasoqarfianit tigoreerneqarsimassapput. Taamaalilluni danskisut imaluunniit kalaallisut nutsertinnissaanut kiisalu inatsisitigut isumannaarniagassat imaluunniit aningaasaqarnikkut apeqqu-

³⁸ Savaliummiuni Naalackersuisut 1983-mi Savaliummiuni edb atorlugit nalunaarsuutit pillugit lagtingimi inatsisissamut siunnersuuteqarput. Siunertaasimavoq nalunaarsuutini tamani assigiisaartumik inatsiseqarnissaq, ilanngullugu danmarkimi Naalagaaffiup Savaliummiuni nalunaarsuutai, assersuutigalugu Politii aamma Eqqartuussivinni. Inatsisunik atoritsinermut ministerip siunnersuutip taassuma akuerineqarnissaanut akerriliivoq, sivisuumillu oqallereernerup kingorna Naalagaaffimmi oqartussat akornanni annertunerusumik isumaqatigiinninniarnissanut kinguartinneqarluni. – Suliaq alla tassaasimavoq Nunani tamalaani arfanniameq pillugu Isumaqatigiissut naapertorlugu Savaliummiuni Namminersornerullutik Oqartussat tikaagulliusaanik pisaqartarnermut inerteqqussuteqarnissaq pillugu inatsisiortusaatitaaneq. Tassa Namminersornerullutik Oqartussat aalajangiisussaataitanatik imminnut nalilerput Naalagaaffimmi oqartussani malittarisassiornissaq utaqqimaarlugu, tamannali pillugu aalajangiisinaangitsutut nalilerlutik. Naggataatigut lagtingip inatsimmik akuersinissamut akisussaaffik tiguaa.

tit qulaajarnissaannut piffissaqarnissaq qulakkeerneqarluni. Taamatut piffissaliineq piviusumik malinneqarnissaa akuttunngitsumik ajornartarpoq. Kalaallit Nunaanni Inatsisartut pillugit inatsisartut inatsisaanni aamma inatsisissatut siunnersuut qanoq sukkatigisumik Inatsisartuni suliarineqarsinnaaneranut piffissaliisoqarpoq. Inatsisartut inatsisissaattut peqqussutissaattullu siunnersuut Inatsisartunit pingasoriarluni suliarineqartarpoq. Aappassaaneerneqarnera siusinnerpaamik siullermeerneqarnerata kingorna ullut aappassaanni pisinnaavoq, pingajussaaneerneqarneralua tamatuma kingorna aappassaaneerneqarnerata kingorna ullut pingajussaanni siusinnerpaamik pisinnaalluni.

Inatsisartut inatsisaat peqqussutaalluunniit taamaalilluni akuerineqarnissaminut sivikinnerpaamik ullut arfinillit pisariaqartinneqarput. Immikkulli ittumik pisoqartillugu piffissaliussat taakku avaqqunneqarsinnaapput. Pisariaqarlunnartumik allatut ajornartumik massakorpiaq inatsisiliortoqartariaqartoq eqqarsaatigigaanni tunngaviatigut Inatsisartuni ualip ingerlanerani inatsisissatut siunnersuutip atuuttussanngorlugu akuerineqarnissaanut aporfissaqanngilaq. Aalajangernerit inatsisissatullu siunnersuutit tamarmik nalunanngitsumik amerlanerussuteqarnikkut akuerineqartarput amerlanerussuteqartullu tamanna piumasarissappassuk, ataatsimiititaliaanut il.il. inunnik qinersisoqartillugu amerlanerussuteqartut piumasaqarnerat naapertorlugu allakkatigut tamanna pisinnaalluni. Inatsisartut aamma Lagtingip ataatsimiinneri tamanut ammasuupput, Inatsisartulli tamanna akuerippassuk matoqqasumik ingerlanneqarsinnaalluni, nersuiniarneq akissarsititsiniarillu pillugit apeqqutit suliariniartillugit matoqqasumik suliarineqartassallutik. – Ilaasortat ikinnerpaamik affai najuutinngippata aalajangiisoqarsinnaanngilaq.

3.f. Aalajangersaaneq nalunaaruteqarnerlu

Inatsit peqqussulluunniit Inatsisartunit imaluunniit Lagtingimi pingajussaaneerneqarnermini akuerineqaaangat – atuuttussanngortinniarlugu – Naalakkersuisut siulittaasuannit aalajangersarneqassaaq inatsisartullu inatsisaanni/lagtingillu inatsisaanni aalajangersakkat malillugit nalunaarutigineqassalluni.³⁹ – Namminersornerullutik Oqartussat tamatuma kingorna piaarnerpaamik inatsisartuni/lagtingimi inatsisit aamma inatsisartut peqqussutaat akuerineqartut pillugit rigsombudsmandimut ilisimatitsissapput, kiisalu nalinginnaasumik inatsisitigut najoqqutassat Namminersornerullutik Oqartussanit atuuttussanngortinneqartut allat pillugit.

³⁹ Savalimmiuni inatsisitigut uppersaatiit "Kunngerðablaðið", kalaallillu nunaanni inatsisitigut uppersaatiit "Nalunaarutit" aqquqatigalugit tamanut saqqummiunneqartarlutik. Statsministeriaqarfimmi akuttunngitsumik inatsisinut nalunaarsuutit saqqummiunneqartarput, naalagaaffeqatigiit immikkoortuni taakkunanani marlunni inatsisitigut aqqissuussinerit atuuttut pillugit ilisimatitsisumik, ilanngullugit namminersornerullutik oqartussani pisortat immikkoortuni aalajangiisinnaatitaaffiisa iluanni nammineq inatsisaat, kiisalu immikkoortuni ataatsimoorunneqartuni danskit inatsisaat, takuuk "Kalaallit Nunaanni inatsisinik ujarliutit" 2004-meersut aamma "Savalimmiuni inatsisinik ujarliutit" 2005-meersut. Kalaallit Nunaanni inatsisit il.il. www.nanoq.gl/inatsisiliorneq, aamma Savalimmiuni inatsisinik ujarliutit Rigsombudsmandip nittartaagaani: www.rigsombudsmanden.fo-mi pissarsiarineqarsinnaapput.

*3.g. Inatsisit tunngaviusut malillugit inatsisini tunngavissamik
Namminersornerullutik Oqartussat atuinerat*

Savalimmiuni aamma Kalaallit Nunaanni Namminersornerullutik Oqartussat akileraarutit akileqqusisarpit, pinngitsaaliissummik taarsiissutitalimmik pigisanik piginnikkunnaarsitsisarlutik aamma nammineq inatsiliat toqqaannartumik naapertorlugit pillaaqarnissamut nammineq aalajangersaasarlutik, aammattaarlu nammineq ateq atorlugu suliassaqarfiit tiguneqarsimasut ilaasa iluanni nunanik allanik innuttaasut pisussaaffiit isumaqatigiissusiortarlutik. Danmarkimi inatsisit tunngaviusut naapertorlugit inatsit (Folketingimit atuuttussanngorlugu akuerineqarsimasut) naapertorlugit akileraarutit taamaallaat akileqquneqarsinnaapput, pinngitsaaliissummik taarsiissutitalimmik pigisanik piginnikkunnaarsitsisoqarsinnaavoq pillaaqarsinnaallunilu. Namminersornerullutik Oqartussani pisortat – naak inatsisit tunngaviusut taamatut oqaasertaqaraluartut – namminerisaminnik inatsisinik akuersisinnaanerit immikkoortuni taakunani namminersornerullutik oqartussani aqqissuussinerit piviusumik inatsisit tunngaviusut naleqqussarneqarneranut takussutissaavoq – qularnanngitsumik naalagaaffimmi naalakkersuinikkut ileqquusumik inatsissiliorneq tunngavigalugu.

4. Eqqartuussisut

Eqqartuussinikkut aqqissuussinermut tamakkiisumi inatsisiliorsinnaati-taanermut unioqputinneqartussaannngitsumut ilaapput pinngitsoorani eqqartuussisoqarnikkut sulineq, pisariunngitsunilu eqqartuussinikkut aqqissuussinermi ataasiusumi paasinartumik peqquteqartumik eqqartuussisutut oqartussaq ataasiinnaasinnaavoq, tamannalu inatsisini tunngaviusuni § 63-mi suli tunngavigineqarpoq; nalinginnaasunik inatsisitigut uppernarsaatissanik eqqartuussivinni misiliisinnaaneq eqqartuussivinnit taamaattumik peerneqarsinnaannngilaq. Tamanna naapertorlugu Statsministeriaqarfik oqaaseqarpoq

”naalagaaffeqatigiinneq eqqarsaatigalugu suliassat ataatsimoorussat ilai namminersornerullutik oqartussanut suliassanngortinneqarsinnaannngillat, ilanngullugu naalagaaffimmi naalakkersuinikkut aqqissuussineq, eqqartuussisoqarnermik sulineq, pinerluutillit suliarineqartarnerat paarnaarussiveqarnerlu”.⁴⁰

Taamatut isumaqarneq Naalagaaffiup atasuinnarmik naalakkisinnaanera pillugu tamatigoruinnaq tunngaveqarpoq, pisinnaatitaaffiillu taakku naapertorlugit Naalagaaffiup ataatsimoorneranut ataqatigiittutullu nukittuneranut atalluinnartutut isigineqarlutik, nunami naalakkersuinikkut aqqis-

⁴⁰ Takuuk Kalaallit Nunaanni Namminersornerulermut Ataatsimiititaliarsuarmut Statsministeriaqarfiup allagaa 23. december 1975-imeersoq.

suussineq kanngunarsaqqaarngu naalagaaffiup ilaanut ataasiakkaanut nuunneqarsinnaanatik.

Suliarli allatut isikkoqassaaq manna tunngavigineqarpat Namminersornerullutik Oqartussat malittarisassiorneri namminersortutut utertinneqarsinnaanngitsutullu isigineqarlutik Naalagaaffimmilu oqartussanit iluinnaasiorluni allannortinneqarsinnaajunnaarlutik imaluunniit atorunnaarsinneqarsinnaanatik. Taamatut isigigaanni Kalaallit Nunaat aamma Savalimmiut nammineq eqqartuussivitik ingerlassinnaassavaat kalaallit nunaanni aamma savalimmiuni inatsisit qanoq paasineqarnissaat atorneqarnissaallu pillugit apeqqutini eqqartuussisutut oqartussaallutik.

Danskilli inatsisinik atortitsinermi oqartussai (politiit eqqartuussiviillu) Namminersornerullutik oqartussat inatsisitigut najoqqutassaanut ilu-moorlutik ingerlatitsigallartillugit namminersamik eqqartuussivinnik pilersitsisariaqarneq pinngornaviannngilaq. Maannakkut aqqissuussineq – annertuutigut – naammaginartumik ingerlasimavoq, namminersamillu eqqartuussivitsigut aqqissuussinissaq taamaattumik pisariaqavissuunani. Oqartussaaffiit taakku naak sulii Naalagaaffimmi qitiusumik oqartussat ataaniikkaluartut (eqqartuussiviit eqqarsaatigalugit Højesteretti, aamma politiit eqqarsaatigalugit Rigspolitichefi) taamaattoq manna tikillugu Kalaallit Nunaanni aamma Savalimmiuni politiini eqqartuussivinnilu Namminersornerullutik Oqartussat malittarisassiat anersaavannik siunertaannillu naammassisaqarnissamat ilumoortoqarpoq; oqartussaaffiit taakku marluk ullumikkut naalakkat marluk sullitaraat. Aqqissuussinerli isasuusaaq ilumorneq qaangiuppat (Naalagaaffiup inatsisiliortui Namminersornerullutik Oqartussat malittarisassiorneranut illuinaasiorlutik akuliuppata, imaluunniit politiit eqqartuussiviillu Københavnimiit ilitser-suut malillugu Namminersornerullutik Oqartussat inatsisinik akuerisaan-nik naammassinnikkumajunnaarpata). Taamatut isumaqarneq Eqqartuussiveqarneq pillugu ataatsimiititaliarsuup Isumaliutissiissutaani miserratingeqanngilaq.⁴¹

Savalimmiunut aamma Kalaallit Nunaannut eqqartuussisoqarnermi sulisoqarnerup inissimasumut aarlerinartut kingunerisinnaasaannut assersuut tassaavoq Savalimmiuni ”Aalisakkanik nalunaaqutsersuineq pillugu suliami” Højesterettip eqqartuussutaa, tak. U 1986, qupperneq 314 H. Naatsumik oqaatigalugu suliami pineqarpoq Savalimmiuni isumaqatigiissutinik unioqqutitsinerup akuerisaanera pillugu aalajangiiniarnermi inatsisitigut aqqissuussineq sorleq tunngavigineqassanersoq. Aalisakkerivimmi sulisut sulisitsisup peqquteqarneratigut nakkutilliisoqalernissaanut akerliullutik sulinertik unitsissimavaat, tamatuma kingorna sulisut ataasiakkaat tamarmik ullup ingerlanerani bakki aalisakkanik immersukkani nammineq nalunaaqutsersuutiminik ikisiffigisussanngorlugu, taamaalilluni sulisut ataasiakkaat ullormi naammassisaqarsinnaassusiat nalunaarsorneqalersinnaalluni. Suliaq – inatsisitigut tunngavit sorliit tunngavigineqassanersut apeqqutaalluni – Danmarkimi Sulinermik pissutsinik Eqqartuussivimmi, savalimmiuni immikkut ittumik isumaqatigiissitsiniarnikkut eqqartuussivimmi, imaluunniit eqqartuussi-

⁴¹ Takuuk Eqqartuussiveqarneq pillugu Ataatsimiititaliarsuaq pillugu Isumaliutissiissut 1442/2004, atuagaq 1.

vinni nalinginnaasuni aalajangerneqartussaalluni. Suliffeqarnermut tunngasut – sulinermik pissutsit pillugit inatsisitigut apeqqutit ataffiat – qangalili Savalimmiuni Namminersornerullutik Oqartussaanut immikkut suliassatut nuunneqareersimapput, Lagtingili sulinermi akerleriinneq pillugu savalimmiuni inatsisinik akuerisaqarsimangilaq taamanikkullu danskit malittarisassaasat Savalimmiuni atuuttussanngortissimanagit. Savalimmiuni inatsisit malitsigineqarsinnaasut tunngavigalugit suliaq Østre Landsrettimi aalajangerneqarpoq, Højesterettimili taamatut aalajangersimaneq allannortinneqarpoq Højesterettillu isumaa illuatungeriillu soqutigisaat naapertorlugu isumaqatigiinngissutip ajunnginnerpaamik suliarineqarfissaanut innersuullugu, tassalu eqqartuussivinnut. Taamatut aalajangermissamut Højesteretti tunngavissaqaraluarpalluunniit avaqunneqarsinnaanngilaq Lagtingi uani pisumi peqataatinneqarunnaarpoq, kiisalu savalimmiuni immikkut suliassaqarfimmi inatsisitigut pissutsit danmarkimi oqartussanit aalajangiiffigineqarlutik. Eqqartuussummut oqaaseqarnermini højesterettimi eqqartuussisup Torben Jensenip aalajangiuppaa ”piviusumi ajornavissutut isikkoqartumiit” illuatungeriit aniguisinniarlugit eqqartuussut pisariaqarsimasoq, eqqartuussullu allanut naleqqiullugu ”allanit malinneqarsinnaassanngitsoq”.⁴²

Sulianik suliassaqarfinnillu savalimmiuni oqartussat tiguserat pillugu inatsit 2005-imeersoq (takuuk qulaaniittoq) §§ 3-4-mi siunniunneqarpoq savalimmiuni oqartussat maannakkut suliassaqarfinni tiguneqarsimasut iluanni eqqartuussisutut oqartussanik namminerisaminnik eqqartuussivinnik pilersitsinnaasut, taamaattorli Højesteretti Naalagaaffimmi eqqartuussiviit suli qullersarissagaat, savalimmiunilu eqqartuussutit tassani suliassanngortinneqarsinnaallutik. Taamatut – pisimasunik soqutiginnittumik – aaqqiinerup kingunerissavaa eqqartuussisinnaanerup Namminersornerullutik Oqartussanut ilaannakuusumik nuussineq.

Eqqartuussisinnaanerup pinngitsaaliillunilu atuutsitsiniarluni oqartussaaffimmik Namminersornerullutik Oqartussanut tamakkiisumik nuunneqarnerata kingunerissavaa savalimmiuni kalaallillu nunaanni eqqartuussiveqarnerup saniatigut Kalaallit Nunaanni aamma Savalimmiuni qallunaat inatsisaannik atuuttunik danmarkimi immikkut ittumik eqqartuussiveqarnerup ingerlatiinnartariaqarneranik. Taamatut marloqiusamik eqqartuussiveqarneq naalagaaffinni naalagaaffeqatigiittunit allanit ilisimaneqarpoq, assersuutigalugu USAmi aamma Canadami, naalagaaffiup ilaani naalagaaffeeqqani/nunap immikkoortuini ataasiakkaani immikkoortunik marlunnik eqqartuussiveqarluni: naalagaaffeqatigiinnermi oqartussat immikortuni aalajangersaaffigisinnaasa iluanni naalagaaffeqatigiit inatsisaanut, allalu naalagaaffeeqqap/nunap immikkoortuata nammineq inatsisaanut atuuttoq. Nunani allani taamatut arlariinneq atuuttunik eqqartuussiveqaraluartoq taamaattoq Kalaallit Nunaat aamma Savalimmiut eqqarsaatigalugit – manna tikillugu – akunnassallutillu pisariaqartuussanngillat aammattaarlu namminersornerullutik oqartussanut aningaasaqarnikkut allaffissornikkullu annertuumik aningaasartuuteqarnermik kinguneqassallutik.

⁴² Torben Jensen, UfR 1987 B, qupperneq 3-35

5. Namminersornerullutik Oqartussat inatsisit tunngaviusut atortinnerini inissimaneri

Nalinginnaasumik inatsisit tunngaviusut atortinneranut tunngatillugu Namminersornerullutik Oqartussat inatsisitigut aqqissuussaannermi inissimanera pillugu isumaq tassaasimavoq Namminersornerullutik Oqartussat kingunerisaannik – annertuutigut – Naalagaaffimmi oqartussat Namminersornerullutik Oqartussanut inatsisiliornikkut allaffissornikkullu aalajangiisinnaassusermik suliassiisimasut, aalajangiisinnaassusermik suliassiisulli Naalagaaffimmi oqartussanit illuinnaasiortumik allanngortinneqartariaqanngitsoq imaluunniit utertinneqartariaqanngitsoq. Tassani inatsisitigut aqqissuussinermi isumap namminersornerullutik oqartussat aqqissuussaanneranni inatsisitigut inissimanerat naammaginatut nassuiarsinnaanngilaa. Namminersornerullutik Oqartussat inasisai taamaalillutik suliassiinissamat ataatsikkut takussutaanngillat, aammattaarlu naalackersuinikkut, oqaluttuarisaanikkut kulturikkullu tunngaveqarnermikkut pisinnaatitaanerit tunniunneqartut piviusumik utertinneqarsinnaanatik. Suliassiineq pineqarsinnaavoq, taamaassappallu namminersornerullutik oqartussat inatsisaat – taakkulu naapertorlugit inatsisit atulersinneqartut – Naalagaaffimmi oqartussanit illuinnaasiortumik allanngortinneqarsinnaassapput imaluunniit atorunnaarsinneqarsinnallutik; imaluunniit namminersornerullutik oqartussat inatsisaat illuinnaasiortumik allanngortinneqarsinnaanngillat, taamaassappalli suliassiineq taava pineqarsimasanngilaq; tamannali inatsisinut tunngaviusunut akerliusutut naatsorsuutigineqassaaq, tassami folketingimi inatsit Folketingimit atorunnaarsinneqarsinnaassanngimmat imaluunniit atorunnaarsinneqarsinnaanngimmat. Nalinginnaasumik inatsisitigut aqqissuussaaneq tunngavigalugu isuma ineriartorerup pisimasup kingunerisaanik qimanneqarsimasutut oqaatigineqartariaqassaaq, ullumikkullu pissutsit taamaalilluni imatut isikkoqassallutik,

- Namminersornerullutik Oqartussat tunngavilersukkat nunakkullu killilerneqartup oqartussaaffiup iluani inatsisiliornermik inatsisinillu atortitsineramik piginnaasaqartoq;
- Namminersornerullutik Oqartussat piginnaasaat inatsisinit tunngaviusunit ersittoq, taamaattumillu illuinnaasiorluni Naalagaaffimmi oqartussanit atorunnaarsinneqarsinnaanngitsoq imaluunniit atorunnaarsinnaasoq.
- eqqartuussiviit aamma immikkoortut taakku iluani Namminersornerullutik Oqartussanut nuunneqarsinnaasut – kisiannili tunniunneqartussaananatik.
- inatsisit tunngaviusut suli – taakku aallaavigalugit allannguutitaqartut – Kalaallit Nunaanni aamma Savalimmiuni atuuttuusut.⁴³

⁴³ Ilaatigut takuuk Frederik Harhoff, "Rigsfællesskabet" (Disputati), Klim, 1993.

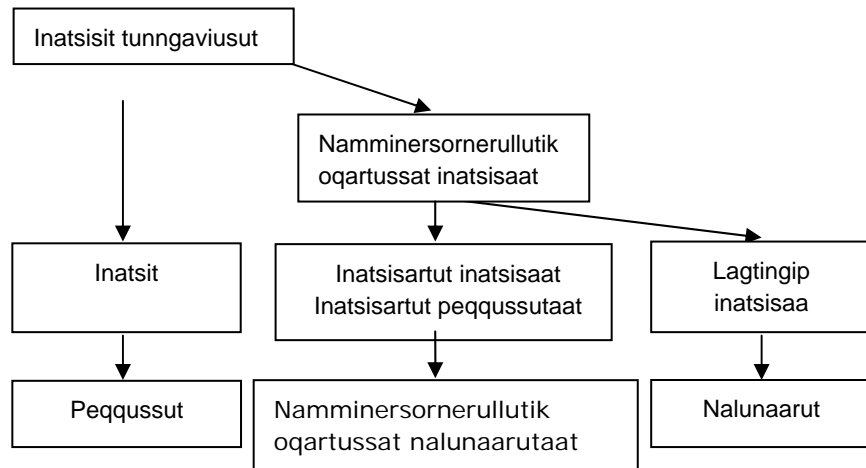
Danmarki taamaalilluni Naalagaaffeqatigiiffiuvooq inatsisitigut nammineq oqartussaaffigineqartunik pingasunik immikkoortulik tamarmik tunngavilersukkat nunakkullu killilerneqartup oqartussaaffiup iluani inatsisiliornermik inatsisinillu atortitsineramik piginnaasaqartoq – aammalu eqqartuussiveqartoq, tassa Danmarkimut ataaseq, Savalimmiunut ataaseq aamma Kalaallit Nunaannut ataaseq, danmarkimi inatsisit tunngaviusut ataanni imminnut atasut, taamaalilluni danmarkimi kunngi, naalagaaffiup aaqqissuussaanaera, naalagaaffimmi innuttaaneq danskillu aningaasaat (nunap aningaasai aningaasaqarnikkullu ingerlatsineq) suli Naalagaaffimmut tamarmiusumut ataatsimoorunneqarlutik, tamatumalu saniatigut Danmarkip isumannaallisaanikkut ingerlatsineq, nunanullu allanut ingerlatsinerup ilaa, Naalagaaffimmut tamarmiusumut ataatsimoorunneqartut isumagisaralugit. Politiit eqqartuussiviillu Naalagaaffimmi oqartussat suli ataaniipput, Namminersorerullutilli Oqartussanit tiguneqarsinnaallutik. Nammineq suliassaqarfiit iluanni Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaat aamma nunanik allanik aamma nunani tamalaani suleqatigiiffinnik ilaati-gut isumaqatigiissusiorsinnaapput, tassungali ilanngutissaq isumaqatigiissutit taakku ”Naalagaaffik sinnerlugu” isumaqatigiissutigineqartarmata taaguuserneqarlutillu ”Kunngeqarfik Danmark, Savalimmiunut/Kalaallit Nunaannut tunngatillugu”, tak. ataani imm. 7.

Namminersorerullutik Oqartussaarneq aallaqqaammut eqqarsaatigisamiit kommuninut eqqaanartumik namminersulernissamiit atajunnaarsimasutut oqaatigisariaqarpoq ullumikkullu inatsitigut nammineertut politikikkullu aaqqissuussaaturut inissisimalluni. Tamanna Namminersorerullutik Oqartussat pillugit politikikkut sianissutsikkullu eqqarsartaatsikkut erseqqissarneqarpoq, Savalimmiuni aamma Kalaallit Nunaanni oqartussaasutut inuit tatiginartutut ilimagisaqarfittullu saaffigisartagaat.⁴⁴ Tassunga aamma soorunami peqataavoq taamatut ineriartorneq Naalagaaffimmi oqartussanit piffissap ingerlanerani akuerineqalersimaneera.

Titarganngorlugu namminersorerullutik oqartussat inatsisaasa inatsisit tunngaviusut atortinnerini inissimaneerini imatut pitsaanerpaamik takutinneqarsinnaapput inatsisitigut aaqqissuussaaneermi immikkut isikkoqarlutik, inatsisit tunngaviusut aamma inatsisit nalinginnaasut Danmarkimi inatsisiliortunit (Folketingimit aamma Naalakkersuisunit peqatigiillutik) akuerineqartut akornaniillutik. Tamatuma kingunerisaanik Lagtingip lagtingimi inatsisai aamma Inatsisartut inatsisartut inatsisaat/inatsisartut peqqussutaat inatsisitigut aaqqissuussaaneermit danmarkimi folketingimi inatsisitat qaffasissuseqarlutik inissisimapput, soorlu aamma Naalakkersuisut nalunaarutaat danmarkimi allaffissornikkut nalunaarutit kunngillu peqqussutai assigalugit appasinnerusumik inissisimasut. Taamatut saqqummiineq akерleriiffiusinnaavoq taamatut inatsisit tunngaviusut aamma inatsisit akornanni inatsisitigut immikkut aaqqissuussaaneermit inatsiseqarneq inatsisini tunngaviusuni siumut takorloorneqarsimanngimmat,

⁴⁴ Takuuk Helene Brochmann, ”The Myth of the Young Greenlander??? NARF Publication nr. 1, 1992-mi, aamma Jens Dahl, Arktisk selvstyre, Akademisk Forlag, 1989.

taamaattumillu inatsisit tunngaviusut aqqissuunneqarnerat inatsisit tunngaviusut aamma Danmarkimi inatsisit peqqussutillu akornanni inatsisitigut inissimanerat maannakkut inatsisitigut aqqissuussaannermi ileqqoqarnikkut allanngortissimaneranut innersuussinikkut taamaallaat nassuiarneqarsinnaalluni. Takussutissiaq imatut titarneqarsinnaavoq:

Taamatut namminersornerullutik oqartussat inatsisaannik inatsisit tunngaviusut atortinnerini inissimanerini saqqummiinerup inatsisit tunngaviusut aamma inatsisit akornanni inatsisitigut aqqissuussaannikkut inatsisit tunngaviusut aqqissuussaannikkut qullersaqarneq allanngortippaa. Tassa danmarkimi inatsisit tunngaviusut oqaasertai naapertorlugit suli una tunngavimmassuk danmarkimi folкетингими inatsisit tamarmik inatsisinik tunngaviusunik toqqaannartumik tunngaveqarlutik aamma danmarkimi nalunaarutit inatsit toqqaannartumik naapertorlugu atuutsinneqartarlutik (soorlu takutinneqartumi saamerleq), tamatuma kinguneraa allatut saqqummiussinissaq, Savalimmiunut aamma Kalaallit Nunaannut namminersornerullutik oqartussat inatsisaat marluk inatsisit tunngaviusut aamma inatsisit akornanni nutaamik qaffasissuseqarlutik immikkut ittumik "naalakkersuinikkut aqqiissuussinermi inatsisitut" inissisimalerlutik, taamaalilluni namminersornerullutik oqartussat inatsisaat marluk danmarkimi nalinginnaasumik inatsisinut naleqqiullutik qaffasinnerularlutik, sulili inatsisit tunngaviusut ataaniillutik, takuuk saamerlertut takutinneqartut. Namminersornerullutik oqartussat inatsisaannik taamatut qaffasinnerusumik inissiinerup piviusoq takutippaa namminersornerullutik oqartussat inatsisaat Naalagaaffimmi oqartussanit illuinnaasiortumik atorunnaarsinneqarsinnaangitsut, taamaallaalli Namminersornerullutik Oqartussani oqartussat peqataaffigisaannik aatsaallu immikkut ittumik suleriaaseqarnikkut, ilaatigut naalagaaffiup ilaani pineqartumi inuit najoqqutassiisumik taasitinneqartariaqarnerannik. Namminersornerullutik

oqartussat inatsisaat allatut oqaatigalugu – soorlu inatsisit taakku marluk piareersarneranni erseqqissarneqaraluartoq – inatsisiortumiit allaffissor-nikkut oqartussamut inatsisiliornissamut oqartussaaffiup (annertuumik) suliassiissutigineratigut.

6. Aaatsitassat

Kalallit Nunaanni namminersorerullutik oqartussat eqqarsaatigalugit nunap ataani aatsitassanut tunngatillugu aqqissuussineq oqaatigineqartut tassaavoq inuit kalaallit nunaanni nunaqavissut ”Kalaallit Nunaata pinngortitami pissamaataanut tunngaviusumik oqaasissaqartitaapput”, pissamaatillu taakku iluaqutiginnissaannut pisinnaatitaaffik taakkunaniillu isertitaqarsinnaaneq Danmarkip aamma Kalaallit Nunaata akornanni avinneqassallutik, namminersorerullutik oqartussat inatsisaanni § 8 naapertorlugu. Kalaallit Nunaata ataani nunallu toqqaviani uuliamik gassimillu misissueqqaarneq misissueqqiinerlu manna tikillugu kinguneqarneq ajorsimapput, peqarfinnik niuernikkut iluaqutigineqarsinnaasunik. Akerlianilli erngup nukinga Kalaallit Nunaanni nukissamik pilersuinermi pingaaruteqartuuvoq, taassumalu iluaqutigineqarnera qallunaat kalaallillu Aatsitassanullu Ikummatissanillu ataatsimut aqutsinerannik malittarisas-saqartinneqarluni, soorlu aamma qulaani taaneqartutut annikitsumik aatsitassarsiortoqartoq, takuuk Kalaallit Nunaanni erngup nukinganik isumalluutit pillugit Inatsit nr. 1075, 22. december 1993-imeersoq. Erngup nukinga maannakkut namminersorerullutik oqartussat suliassaraat Nuumilu Inuussutissarsiornermut Pisortaqarfiup ataaniilluni.

Ulloq 11. september 1992-mi illuani statsministerip, nunanut allanut ministerip aamma nukissiornermut ministerit aappaanilu savalimmiuni lagmandip aamma lagmandip tullersortaata akornanni savalimmiuni immikkut suliassatut ”Nunap ataani aatsitassat” suliassaqaarfiup tiguneqar-nissaa pillugu isumaqatigiittoqarpoq.⁴⁵ Isumaqatigiissutip kingunerisaa-nik Namminersorerullutik Oqartussat immikkoortumi inatsisiliorneq tamaat allaffissor-nikkullu oqartussaaneq tiguaat, kiisalu aningaasaqarnik-kut akisussaaffik aamma immikkoortumi siunissami aningaasartuutit tamaasa. Siunissami aatsitassanit paaanermiit isertitaasinnaasut – taama-nikkut – Naalagaaffiup Savalimmiunut tapiissutaasa ikilisinneqarnissai pillugit isumaqatigiinniarnermik malitseqarumaarput.

⁴⁵ Statsministerip tamatumá kingorna Folketingimi Nukissiornermut ataatsimiititaliamut akissu-taanit aamma takuneqarsinnaavoq tunniussineq namminersorerullutik oqartussat inatsisaanni § 3 naapertorlugu ingerlanneqartoq, kiisalu tunniussineq danmarkimi inatsimmi allannguiner-mik pisariaqar-titsingitsaq.

7. Namminersornerullutik Oqartussat nunanut allanut ingerlatsinermi inissisimanerat

Inatsisit tunngaviusuni § 19 malillugu isumaqatigiissutitigut pisussaaffinik, Naalakkersuisunit isumaqatigiissutiginnissaat sioqqullugu, tamatuma kingorna inatsisinngornerat Folketingimit akuerineqarneri Naalakkersuisut qulakkeertussaavaat. Inatsisit tunngaviusut atortinneranut aamma naalagaaffimmi innuttaasut pisussaaffii aallaavigalugit naleqquttutut isikkoqannigilaq oqartussat naalagaaffimmi innuttaasut pisussaaffii pillugit isumaqatigiissuteqarsinnaatitaasoq aamma nunami inatsisitigut isumaqatigiissutip pisussaaffinik eqquutsitsinissaanik qulakkeerinnissamik periarfissaqanngippat. Tamannarpiaq Danmarki eqqarsaatigalugu pisimavoq, tassa danmarkimi naalakkersuisut kalaallit nunaanni imaluunniit savalimmiuni suliassat pillugit naalagaaffimmi innuttanut pisussaaffiitut tunngatillugu isumaqatigiissuteqarpata, (tamakkiisumik ilaannakuusumilluunniit) kalaallit nunaanni imaluunniit savalimmiuni inatsisinit taamaallaat eqquutsinneqarsinnaasut, Naalagaaffimmi oqartussanit oqartussaaffigineqanngitsut. Tamanna pissutigalugu Kalaallit Nunaanni aamma Savalimmiuni Naalakkersuisut suliassani Namminersornerullutik Oqartussanit tiguneqarsimasut iluanni naalagaaffimmi innuttanut pisussaaffiitut tunngatillugu isumaqatigiissuteqarsinnaanermut pisinnaatitaaffeqarnissaq kissaatigisimavaat. Soorlu oqaatigineqareersutut marluullutik nunani tamalaani suleqatigiiffinni arlalinni sinniisoqarput, ilaatigut Nordisk Rådimi, Danmarkip aallartitai marluk Inatsisartunit toqqarneqartarlutik aallartitallu marluk Lagtingimit toqqarneqartarlutik, marluullutillu Danmarkip EU-mi aallartitaani nammineq sinniisoqarlutik.

Kalaallit Nunaanni Naalakkersuisut aamma Savalimmiuni Naalakkersuisut naalagaaffimmi innuttanut pisussaaffiitut tunngatillugu isumaqatigiissuteqarneri pillugit folketingimi inatsisit nr. 577 aamma 579, 24. juni 2005-imeersuni, assigiikannersumik imaqartuni, soorlu oqaatigineqareersutut suliassaqrifiit Namminersornerullutik Oqartussat tigusimasaasa iluanni Savalimmiuni aamma Kalaallit Nunaanni Naalakkersuisut nammineerlutik nunanik allanik aamma nunani tamalaani suleqatigiiffinni isumaqatigiissuteqarsinnaanerannut tunngavissiisoqarpoq. Inatsisit taakku marluk, marluullutik inatsisit tunngavii pillugit aallarniuteqartut "Kalaallit Nunaanni/Savalimmiuni Naalakkersuisut aamma Danmarkimi Naalakkersuisut illuatungeriit naligiittut akornanni isumaqatigiissummi" (erseqqissaatiga), Savalimmiuni aamma Kalaallit Nunaanni Naalakkersuisut naalagaaffimmi innuttanut pisussaaffiitut tunngatillugu isumaqatigiissuteqarnissamut piginnaatinneqartut, ilanngullugit naalakkersuinikkut aaqqiissuussinermik isumaqatigiissutit, tamakkiisumik suliassaqarfinnut tiguneqarsimasunut tunngassuteqartut.

Piginnaatitsineq naatsorsuutigineqarpoq inatsisit tunngaviusut § 19 malillugu Naalakkersuisut salliullutik pisinnaatitaaffiisa iluanni nalunaarutigineqarsimassasoq, taamaattumillu tupaallannarpoq piginnaatitaaneq

manna Naalakkersuisut pinnatik Folketingimit nalunaarutigineqarsimammatt. Isumaqatigiissut soorlu taaneqareersutut ”Naalagaaffik sinnerlugu” isumaqatigiissutaavoq taaguuteqarlunilu ”Kunngaqarfik Danmarki Savalimmiunut/Kalaallit Nunaanut tunngatillugu”; allatut oqaatigalugu Naalagaaffik tamarmiusutut pituttorneqarpoq, isumaqatigiissutillu eqquutsinnginneranut naalagaaffimmi innuttanut pisussaaffiitut tunngatillugu akisussaasuussalluni Naalagaaffik tamarmiulluni. Inatsisini marluusuni tamatuma nanginnerani aalajangerneqarpoq, tak. § 1, imm. 5, Danmarkip naalakkersuinikkut aqqissuussinermi akisussaaffik attatiinnassaga aamma naalagaaffimmi innuttanut pisussaaffiitut tunngatillugu isumaqatigiissutinik isumaqatigiinniarnissamut, isumaqatigiissuteqarnissamut atorunnaarsitsinissamullu tunngasuni pisinnaatitaaffiit, ilanngullugit inatsisit naapertorlugit isumaqatigiissutit Naalakkersuisunit isumaqatigiissutigineqartut. Inatsisit marluullutik § 2, imm. 2-mi tunngavigivaat nunani tamalaani isumaqatigiissuteqarnerit pillugit, isumaqatigiinniarnierit aallartitsinnagit, Naalakkersuisut Danmarkimi Naalakkersuisut ilisimatissagaat, aamma isumaqatigiissutiginiissaallu imaluunniit atorunnaarsinnissaat pitinnagu, taakku isumaqatigiinniutigineqarneri pillugit Danmarkimi Naalakkersuisut ilisimatissagaat. Danmarkimi Naalakkersuisut pinngitsooratik – Naalakkersuisunik isumaqatigiinniareernikkut - suleqatigiinnissaq pillugu killiliussat erseqqinnerusut, Nunanullu allanut ministeriaqarfik ulloq 26. september 2005-imi tamanna pillugit malittarisassiorni kuulluni. Savalimmiuni aamma Kalaallit Nunaanni Naalakkersuisut akornanni ataatsimoorussamik aalajangereernerup kingorna Naalakkersuisut taakku marluk peqatigiillutik marlunnut tamanut atuuttumik naalagaaffimmi innuttanut pisussaaffiitut tunngatillugu isumaqatigiissuteqarsinnaapput.

Inatsisit aamma annertuumik killiliisumik imaqarput illersornissamut isumannaallisaanermullu ingerlatsinermut kalluaasunik naalagaaffimmi innuttanut pisussaaffiitut tunngatillugu Naalakkersuisut imaluunniit Danmarkimi atuuttussanik imaluunniit Danmarkip ilaasortaaffigisaanut nunani tamalaani suleqatigiiffigisaata iluani isumaqatigiissutigineqarsinnaasumik isumaqatigiissusiorsinnaanngitsut.

Nunani tamalaani suleqatigiiffinni nalinginnaasumik naalagaaffit namminersortut taamaallaat ilaasortanngorsinnaapput, taamaattumillu Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaat suleqatigiiffinni taamatut ittuni nalinginnaasumik peqataasinnaallutik Danmarkip ilaasortaanera tunngavigalugu. Taamaattorli Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaat pisut ilaanni suleqatigiiffinni taamaattuni (tamakkiisumik ilaasortaanatik) illuatungerisatut peqatigisatut ilanngunneqarsinnaapput, aamma Savalimmiut assersuutigalugu taamatut IMO (International Maritime Organization) peqatigisatut ilanngussimavoq. Nunani tamalaani suleqatigiiffimmi Danmarki ilaasortaanngippat Savalimmiut aamma/imaluunniit Kalaallit Nunaat – Naalakkersuisut isumaqataanerisigut – Naalagaaffik sinnerlugu ”Kunngaqarfik Danmarki Savalimmiunut/Kalaallit Nunaannut tunngatillugu”

ilaasortanngorsinnaapput, taamaattoqartillugulu tunngaviatigut Naalagaaffik tamarmiusutut ilaasortanngortarpoq, nunataatigut Savalimmiunut aamma Kalaallit Nunaannut killeqartinneqartumik.

8. Namminersornerullutik Oqartussat naalagaaffimmi innuttanut pisussaaffinut tunngatillugu inissisimanerat

Nunani tamalaani nunap inuiisa inatsisitigut pisinnaatitaaffii pillugit malittarisassat Nunarsuarmi kulturikkut assigiinngisitaarnerup allanngutsaaliornissaanik kissaateqarnermik aallaaveqarpoq – Nunarsuarmi uumasooqarnikkut uumasooqatigiillu assigiinngisitaarnerisa allanngutsaaliornissaanik kissaateqarneq assigalugu. Nunat inuii pillugit malittarisassat taamaattumik taakku kulturii atajunnaartussatut annilaagassutigineqartut eqqarsaatigalugit tunngavilersorneqarsimapput, nunani tamalaani inuiaqatigiit politikikkut aningaasaqarnikkullu nammineq aalajangersinnaaneriniq pisinnaatitaaffilinngikkunikkut, taannalu pisinnaatitaaffik nunani tamalaani inuit pisinnaatitaaffinut atatillugu ineriartorsimavoq naalagaaffeqatigiinnermi killiliussat iluanni nammineq naalackersuisinnaanermut/nammineq aqutsisinnaanermut pisinnaatitaaffeqalernikkut, ilanngullugu nammineq pisuussutit atorsinnaanerinit pisinnaatitaaffik. Nunap inuiisa nammineq aalajangersinnaanerinit pisinnaatitaaffii pillugit naalagaaffinni innuttanut pisussaaffinni malittarisassanit qularnanngitsumik paasineqarsinnaavoq ilaatigut nunat inuiisa namminersulernissamat pisinnaatitaaffeqarnissaa siuarsarnissaannut Naalagaaffiit pisussaaffeqarneri, ilaatigut pisinnaatitaaffik taanna illersussallugu imatut paasillugu atasiarluni namminersulernissamat akuersisimaneq naalagaaffimmi pissaanernerup kingusinnerusukkut annikillisissagaa imaluunniit illuinnaasiorluni atorunnaarsissagaa.

Nunap inuiisa nammineq aalangersinnaanermut pisinnaatitaaffik qularnanngitsumik naalagaaffinni innuttanut pisussaaffinni inatsisitigut aallaaviuvoq, nunani tamalaani inatsisinit arlalinnit aallaaveqartoq, naatsorsuutigisariaqarporlu kalaallit nunaanni inuit naalagaaffinni innuttanut pisussaaffiit tunngavigalugit tassaasut ”nunap inuii”.⁴⁶ Kalaallit Nunaat soorlu oqaatigineqareersutut siusinnerusukkut danskit nunasiarisimavaat tamannalu tunngavigalugu siusinnerusukkut nunasiaasimasut kiffaanngisuseqarnissaannut pisinnaatitaaffiit pillugit naalagaaffinni innuttanut pisussaaffiit malittarisassaat tunngavigalugit tamakkiisumik nammisorsinnaatitaallutik, tak. FN-mi Ataatsimeersuartut Isumaqaatigiissutaat 1514 (XV) 14. december 1960-meersoq. Tassungali tunngatillugu akerliliisoqarsimavoq Kalaallit Nunaat – 1953-mi Danmarkip Naalagaaffiata ilaata sinneranut tamakkiisumik naligiimmik ilaalernermut akuersinikkut –

⁴⁶ Takuuk ilaatigut nunap inuii naalagaaffinnilu namminersortuni naggueqatigiit pillugit ILO-mi Isumaqaatigiissut 169, 27. juni 1989-meersoq, aamma nunau nunasiaasimasut inuillu pillugit kiffaanngisuseqarnissaat pillugu FN-imi isumaqaatigiissut 1514 (XV) 14. december 1960-meersoq.

siusinnerusukkut naalagaaffimmut ataffigisaminut naleqqiullugu atassuteqarnerminik nammineq aalajangernermigut taamatut pisinnaatitaaffik atoreersimagaa, taamaalillunilu pisinnaatitaaffiup taassuma atorneqaq-qinnissaa kipisimallugu.⁴⁷ Taamatulli akerliliineq qularnangitsumik itigartinneqartariaqarpoq siusinnerusukkut nunasiaasimasup kiffaanngisuseqarnissaminut pisinnaatitaaffini annaasinnaannginnamiuk siullermik tamakkiisumik kiffaanngisuseqarnissamit aaqqiinermik annikinnerusumik toqqaaniinnanermigut; allatut oqaatigalugu tassunga pisinnaatitaaffik aatsaat annaaneqarsinnaavoq nunasiaasimasoq tamakkiisumik namminersulerpat.

Naalagaaffiit innuttanut pisussaaffii aamma "inunnut" annertunerusumik namminiilernissaannut pisussaaffimmik imaqarpoq, taaguulli taanna aamma naalagaaffiit innuttanut pisussaaffiini nassuiarneqarsimanngilaq, "nunallu inuii" aamma "inuit" akornanni immikkoortitsinissaq pillugu annertuumik ersarluttoqarluni. Taanna ersarlunneq atorunnaarsinneqarsinnaanngilaq nunap inissisimaneranut, inuiaat imaluunniit kulturikkut assigiinngisitaarnermut, imaluunniit immikkoortunut pineqartunut inuit ilai atassuteqarnerinut innersuussinikkut.⁴⁸

Savalimmiormiut kalaallilluunniit siullermut aappaanulluunniit ilaarnersut apeqqutaatinnagu, aamma naalagaaffittut tamakkiisumik kiffaanngisuseqarnissamut pisinnaatitaaffik naalagaaffiit innuttanut pisussaaffiinit erseqqissumik nassuiarneqarsinnaanera imaluunniit nassuiarneqarsinnaannginnera apeqqutaatinnagu, Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaata namminiilersinnaatitaaneritut pisussaaffik pillugu tunngavigineqartussat Danmarkimi Naalakkersuisut aamma Naalakkersuisut taakku marluk akornanni oqallisigineqartariaqarput. Isumaqatigiinniarnert taakku taamanikkut statsministeriusimasup Anker Jørgensenip 1976-mi oqaaserisimasai tusaamasat danmarkimi naalakkersuisuusimasunit nikerartunit ingerlanneqarsimapput manna erseqqissumik tunngavigalugu tassa Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaat Danmarkimiit avissaarsinnaasut, nunap ilaani pineqartumi inuit piviusumik taamaasinissamut amerlanerussuteqarpata.⁴⁹ Danmarkip akerlilersimanngisaannarpaa savalimmiormiut kalaallillu taamatut pisinnaatitaaffeqartut – tamatumunnga inatsisitigut sunaluunniit tunngavilersuutaagaluarpalluunniit. Naalagaaffimmut nunap ilaasup allap Danmarkimi Naalaaaffimmut ilaarusukkunnaartoq suut taamaasa akigalugit Danmarkip tigungmiinnarusunnginneranik politikkikkut erseqqissumik isummernerup kingunerisaaniktaamatut oqaaseqartoqarpoq. Kingunerupporlu Danmarkip Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaata

⁴⁷ Ilaatigut takuuk Ole Espersenip kalaallit nunaanni Namminersornerulernissamut ataatsimiititaliarsuarmut akissutaa, 1978, atugagaq 1.

⁴⁸ Takuuk nunap inuii, ikinnerussuteqartut inuillu pillugit taaguutit, Gudmundur Alfredsson, "Minorities, Indigenous and Tribal Peoples and Peoples: Definitions of Terms as a Matter of International Law"; Ghanes & Xanthaki: "Minorities, Peoples and Self-Determination", Brill, 2005, qupperneq 163-172.

⁴⁹ Anker Jørgensen: "Kalaallit Nunaanni pinngortitami pisuussutit pillugit tamakkiisumik nakutiginninneq tiguneqarusuppat, taava tamatuma kingunissaa tiguneqartariaqarput Danmarkimullu atassutaasut kipillugit. Tamanna taamaassaaq!" Juni 1979.

Naalagaaffeqatigiinnermiit anisinnaanerat akuersaarnikuugaa, tumatumungalugu tunngatillugu qularutigineqarsinnaanngilaq taamatut pisinnaatitaaneq Danmarkimit akuersaarneqarmat.

Ukioq 2000-mi Danmarkimi Naalackersuisut aamma Savalimmiuni Naalackersuisut Savalimmiut tamakkiisumik namminersortuuneranik kinguneqartussamik isumaqatigiissummik isumaqatigiinniarput, ataatsimullu kunngeqarfimmiinnissaq ingerlatiinnarlugu. Tassunga atatillugu tunngavilersuutigineqarpoq Savalimmiut naalagaaffimmiit aninerat inatsisit tunngaviusut § 19 naapertorlugu Danmarkimi Naalackersuisut aamma Naalackersuisut akornanni isumaqatigiissuteqarnikkut pisinnaasoq, tassanimi siumut takorloorneqarmat Naalagaaffiup annikillinera pisinnaasoq, Folketingilli tamatumunnga isumaqataanissaat pisariaqarluni. Danmarkimiilli piumasarineqarpoq isumaqatigiissut Savalimmiuni inuit taasitinnerisigut aamma akuerineqassasoq. Namminersorneq pillugu isumaqatigiissulli naammassillugu isumaqatigiinniutigineqanngisaannarpoq – annerusumik Savalimmiunut ataatsimut tapiissutit qanoq atorunnaarsineqarnissaat pillugit isumaqatigiinngitsoqarnera pissutigalugu.

Immikkoortoq illuani Danmarkip aamma aappaani Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaata akornanni suli isumaqatigiinngissutaagunartoq tassaavoq taamaattoqassappat anineq qanoq ingerlanneqassanersoq. Danmarkimi Naalackersuisut nammineq tungiminniit oqarput tamanna siulermik inatsisit tunngasiusut § 19 naapertorlugu Folketingip isumaqataanerannik pisariaqartitsissasoq; aappaatullu aninissamut piunasaqaatit pillugit illuatungeriit akornanni isumaqatigiissuteqartoqartariaqartoq; kiisalu pingajuattut Savalimmiuni inuit taasitinnerannik tunngaveqartariaqartoq, taamaalluni amerlanerussuteqarluartut aninissamut taaseqataallutik. Paarlaattuanik Savalimmiuni Naalackersuisut manna tikillugu ataasikkut isummersimapput tassa Savalimmiut tamanna pillugu illuinaatigut nalunaaruteqarnikkut Naalagaaffeqatigiinniit imaasiallaannarlutik anisinaallutik.

Apeqqut taanna pillugu illuatungeriit isumaqatigiinnginnerat isummatigit isumaqatigiinnginnermik tunngaveqarpoq. Siumoortumik piunasaqaatit isumaqatigiissutigeqqaarnagit Naalagaaffeqatigiinniit illuinaasiorlutik Savalimmiut aningaluarpataluunniit taamaattoq Naalagaaffiup immikkoortuisa marluk avissaartinnerannut atatillugu illuatungeriit aningaasaqarnikkut imminnut piunasaqaateqarnerat pillugit naatsorsuisoqassaaq. Naalagaaffiup assersuutigalugu Savalimmiuni illunik arlalinnik Namminersornerullutik Oqartussanit arlaannik akilerlugit tiguneqartussanik pigisaqarpoq, paarlattuanillu Savalimmiut Naalagaaffimmi pissamaateqarput arlaatigut naatsorsorneqartariaqartunik akilerneqartariaqartunillu. Taamaaqataanik Savalimmiunut naalagaaffiup ukiumoortumik tapiissutaanik ikilisisiaartuarnissaq pillugu aqqissuussisoqartariaqarpoq, soorlu aamma savalimmiormiut Danmarkimut atassuteqarnerminnik taamaatitserusunnigitsunik danmarkimi innuttaanermik piginniinnarusuttunut aqqissuussisoqartariaqartoq. Apeqqutit taakku assigisaalu aqqissuunnissaat

pillugit illuatungeriit akornanni isumaqatigiinniarnert aallarteqqinneqar-nissaat pillugu isumaqatigiittoqarsinnaanngippat pisoq ajornerpaamik tassaassaaq piumasaqaatit pillugit isumaqatigiissutigeqqaarnagit Naalagaaffeqatigiinnermiit Savalimmiut illuinnaarsiorlutik aninerat illuatunge-riit akerliinnermik artornarsisumik kinguneqartussaassaaq, aaqinneqar-piarsinnaanngitsumik – illuatungeriinnut marluusunut sivisoorsuarmik akornusiisumik. Taamaassappat aallaaviusussaaq tassaassaaq Danmarkip aamma Savalimmiut akornanni piumasaqaatit illuatigullu piumasaqaatit tamarmik aninermi ingerlaannartumik akiligassanngortinneqarnissaat.

9. Kalaallit Nunaata aamma Savalimmiut Nordisk Rådimi inissisimaneri

Savalimmiut aamma Ålandsøerne nunat avannarliit suleqatigiinneranni 1970-imiilli peqataasimapput Nordisk Rådimalu nammineq qinikkamin-nik ilaasortaqaarsimallutik, Kalaallili Nunaat aatsaat suleqatigiinnermi tassani 1984-mi assigusumik inissisimalerlutik – Petri-Kommiteep siun-nersuuteqarneratigut, Nordisk Ministerrådimi nunat namminersortut pin-gasut ”peqataanissaat” siunertaralugu Helsingforsimi isumaqatigiissutip allanngortinneranik kinguneqartumik. Nunat namminersortut pingasut tamarmik maannakkut Nordisk Rådimi tamarmik marlunnik immikkut ilaasortaataqarput, aammattaarlu Nordisk Rådip ataatsimiititaliaani aala-jangersimasuni arlalinni allat assigalugit Rådimi ilaasortatitaqarlutik, ilaatigut Nunat Avannarliit Killiit suleqatigiinnerisa ineriartortinnerani avatangiisimilu suliniutini arlalinni, aalisarneq pillugu, isumannaallisaa-nermik ingerlatsineq pillugu apeqqutini, nunap inui pillugit, issittumi apeqqutit pillugit, kulturi, ilinniartitaaneq ilisimatusarnerlu pillugit peqa-taasimallutik. Savalimmiuni, Ålandimi aamma Kalaallit Nunaanni naa-lakkersuisut siulittaasui aamma nunat avannarliit statsministerinut aala-jangersimasumik sassartitaasarput, taakku Nordisk Ministerrådimi (NMR) ataatsimiikkaangata.

Soorlu qulaani imm. 7-mi taaneqareersutut Savalimmiut aamma Ka-laallit Nunaat namminerisaminnik naalagaaffiit innuttanut pisinnaatitaaf-fiinut tunngasunik, inuiaat akornanni suleqatigiiffiit akornanni Danmar-kip ilaasortaaffigisaanut isumaqatigiissutigineqartartunik isumaqatigiissu-siornissamut piginnaatitaanngillat, tak. ”piginnaatitaanermut inatsisit” nr. 577 aamma 579, 24. juni 2005-meersuni § 2, imm. 4. Savalimmiut aam-ma Kalaallit Nunaat taamaalillutik – inatsisit tunngaviusut atortinneran-ant tunngatillugu – Nordisk Ministerådimi ilaasortatut namminersortutut ilanngunnissaq pillugu nunat avannarliit (allat) nammineerlutik isumati-giinniarfigisinnaanngilaat imaluunniit isumaqatigiissuteqarfigisinnaana-git. Piginnaatitaanermut inatsisini § 4 naapertorlugu Danmarkimi Naa-lakkersuisut taamaattoq – Savalimmiuni aamma Kalaallit Nunaanni Naa-lakkersuisut noqqaassuteqarnerisigut – aalajangersinnaapput NMR-mi

Savalimmiut / Kalaallit Nunaat tamakkiisumik ilaasortannornissaat qinnutigisinnaavaat imaluunniit noqqaassuteqarneq tapersorsinnaallugu, tamanna pitinnagu nunat namminersortut pingasut tamakkiisumik ilaasortannorsinnaanerit Helsingforsimi isumaqatigiissummi tunngavissinneqarsinnaappat. Tamannali manna tikillugu sulii pisimannigilaq qularnannigisumillu Helsingforsimi isumaqatigiissutip allannortinnissaa pisariagassagunarluni. NM-imi tamakkiisumik ilaasortannorneq aamma – piginnaatitaanermut inatsisini § 4 naapertorlugu – ”Savalimmiut / Kalaallit Nunaata naalackersuinikkut iluarsaanneranut kattunneqarsinnaassaaq”, tamannalu Naalackersuisunik isumaqatigiinniareernerup kingorna Danmarkimi Naalackersuisunit aalajangerneqartussaalluni.

Ilanngussaq 5. Ålandip inissisimanera – nunat avannarliit suleqatigiinneranni nunat namminersorneruffiusut inissisimanerannik nalunaarsuinermut atatillugu Nordisk Ministerrådip allattoqarfianut nalunaarusiaq⁵⁰

Markku Suksi

Professor, Åbo Akademi

1. Aallaqqaasiut

Nunap immikkoortua Åland 1527 km²-inik annertussuseqarpoq kommuninullu 16-inut agguataarsimalluni. Nunap immikkoortua 26 530-inik inoqarpoq. Illoqarfiit pingaarnersaat ateqarpoq Mariehamn. Qeqertat Finlandip Sverigellu akornanniipput 6 757-iullutik, 60-illu inoqarlutik. Suliffissuarni tunisassiorneq aningaasaqarnerup 78 %-eraa, aningaasanngorlugit 644 mio. euro. Takornariartitsineq aningaasarsiorfiulluuartuuvoq. Nunalerineq BNP-ip (nalillit nunap iluani pilersinneqartut) 2,9 %-eraa annermillu sukkusanik naatitsinerulluni. BNP inunntu agguaqatigiissillugu 34 193 eurovoq. Aningaasat nalikilliarernerata 1 % inorpaa suliffissaaleqinerlu 2,3 %-iulluni. Agguaqatigiissillugu inuunertussuseq arnani. 84,4-iuvoq angutinilu 79,2-iulluni. Svenskisut oqaatsit pisortatigoortumik

⁵⁰ Helsingforsimi isumaqatigiissut nalunaarusiami allami sammineqarsimammat aammalu qulaa-jaanermi nunat namminersorneruffiusut inissisimanerat samminneqarmat nalunaarusiami matumani Ålandip nunani avannarlerni inissisimanera eqqaaneqanngilaq. Allakkamili matumani aamma Helsingforsimi isumaqatigiissut innersuussutigineqartarpoq. Namminersorerulernermi 27 § titarneq 4 naaper-
torlugu Ålandip sakkutuulersorfijunnaarlunilu arlaanaannulluunniit illiuttussaajunnaartinneqarnera
naalagaaffiup oqartussaaffiinut tunngasuummat aammalu namminersorerulernerum tunngassuteqanng-
immat tamatumunnga tunngasut nalunaarusiami matumani mininneqarput. Tamannattaq pissutigalugu
Open Skies pillugu isumaqatigiissutip atortuulersinneqarnera pillugu apeqqut aamma mininneqarpoq.
Allakkiami tunngavigineqarput paasissutissat Suksi 2005, passim.-imi ittut, tassanilu Ålandip Finlandillu
akornanni pissutsit sammineqarput Finlandip EU-mut ilaasortaanera aallaavigalugu, taamaammallu
aamma Ålandip EU-mut attaveqarnera ilanngullugu sammineqarpoq.

oqaasiupput, Ålandimili finlandimusut oqaluttut ikinnerussutilli qeqertap inuisa 5,5 %-eraat, soorlu 1920-ip aallartinnerata siorna taamaassimasoq. Inuit 70 %-ii Ålandimi inuusimapput, 20,3 %-it Finlandimi, kiisalu 6,1 %-it Sverigemi inuusimallutik. Inuit 90 procentiisa missaat ilagiit evangelisk-lutheriusut ilagaat.

Nunap immikkoortua Åland naalagaaffiup iluani namminersornerufiuvoq immikkut ittoq, namminersorfiusutut taaneqarsinnaalluni. Finlandip inatsisai tunngaviusut naapertorlugit (FFS 731/1999; GL) Finlandimi inatsisit assigiinngitsut marlujusinnaapput, tassa naalagaaffiup inatsisai GL 72 § naapertorlugu aalajangersarneqartut kiisalu nunap immikkoortuinut inatsisit GL 75.2 § aallaavigalugu aalajangersagaasut. Nunap immikkoortuanut atuuttussamik inatsisiliorneq pisarpoq Ålandip namminersornerulernera pillugu aalajangersagaq kingulliullugu taaneqartoq naapertorlugu (FFS 1144/1991; Sjl). Ålandimiut namminneq nunaminni inatsisaat GL 120 §-imi tunuliaqutaasup akerlianik Ålandip iluani atuutisapput, Ålandillu namminersornerulernissaa pillugu inatsit naapertorlugu Åland namminersornerulersimavoq.

Paasissallugu pingaaruteqarpoq Ålandip inatsisai tunngaviusut namminersornerulerneq pillugu inatsimuinnaq killeqanngimmata, kisiannili ileqquliussanik assigiinngitsunik qassiinik ilaqarmata. Namminersornerulerneq pillugu inatsip saniatigut inatsisit tunngaviusut Finlandip inatsisaanik tunngaviusunik imaqarput, tassa namminersornerulerneq pillugu inatsisikkut inatsisit tunngaviusut sanioqqunneqartussaatinnaq, aammattaaq Ålandimi nunamik pisisarneq pillugu inatsisini atuuttarput kiisalu inatsiliorqartussaattillugu Ålandimiut namminneq inatsisiliornerannut atatillugu amerlanerussuteqavissornissamik killiuliussaq (FFS 3/1975) g eqqarsaatigalugu atuuttarlutik⁵¹. Finlandip Ålandillu Eu-mut ilaasortaaneerat aqqutigalugu EU-p inatsisai (imaluunniit suleriaatsit tunngaviillu Ålandimut attuumassuteqarsinnaasut eqqarsaatigalugit) Ålandip inatsisaanut tunngaviusunut ilaasarput. Aammattaaq Ålandip inatsisai tunngaviusut sulii annertunerusutut isigineqarsinnaapput aammalu Åland pillugu isumaqatigiisummik ilaqartutut aammalu nunap iluani oqartussaassutsip atortinneqarnera pillugu nunap immikkoortuini inatsisinik ilaqartutut oqaatigineqarsinnaallutik.

Namminersornerunerup qitiisa ilagaat namminersornerulerneq pillugu inatsit aammalu inatsisit tunngaviusut ataatsimoortuummata, taakkunanilu tamani arlamik atuunnissaat naatsorsuutigineqarluni imminnut akulerutivissimasuummata: namminersornerulerneq pillugu inatsit inatsisinik tunngaviusunik tunngaveqarpoq, aammalu oqartoqarsinnaavoq inatsisit

⁵¹ Inatsisit taamaattut nassaassapput Ålandip inatsisartui pillugit aqqissuussinermi, Åland nunap immikkoortuatut isigalugu inatsisit (ÅFS 11/1972) [nunap immikkoortuanik aqutsineq] kiisalu nunap immikkoortuani aningaasanut inatsimmi tunngavigineqartut ilaat (ÅFS 22/1983). Tamatumunngalu ilanngullugu kommunit qinerseqataasinnaanerata eqqunneqarnera pillugu, tassa EU-mi innuttaasut kommunini najugarisaminni qinerseqataasinnaanerannut tunngasuni Sjl 67 § naapertorlugu Ålandip inatsisartuisa inuit ålandimi nunaqavissutit pisinnaatitaaffeqanngitsut kommunimut qinersinermi peqatasinnaanerata qinigasannortissinnaanerallu pillugu amerlanerussuteqarluarunik aalajangiisnaapput (ÅFS 63/1997).

tungaviusut imaluunniit finlandimiut naalagaaffimmi periaasii nunat tamalaat akornanni pisussaaffiit eqqarsaatigalugit, soorlu Åland pillugu isumaqatigiissut eqqarsaatigalugu, aammattaaq namminersorerulerneq pillugu inatsisinut innersuussinernik ilaqlartutik taakkuninnga tungaveqartutut oqaatigineqarsinnaasut. Naak imminnut pinngitsoorsinnaanngin-neq atuukkaluartoq taamaattoq inatsisit marluuit immikkuullarillutik atuupput, taamaattorli inatsisit taakku aporaaffiini assigiinngitsuni qas-seerpassuarnik inatsiseqarpoq aporaaffiit taakku qanoq pineqarnissaannik aalajangersaaffiusunik. Aaqqissuussinerit tamakku ilaat akuersissutaapput ilaallu oqartussaqaqfinni marluusuni pisortat eqaatsumik suleqatigiinnis-saat pillugu isumaqatigiissutaallutik. Inatsisitigut aaqqissuussinerni taak-kunani marlunni suut suliaasat arlaasa arlaannaannilluunniit malittarisas-siorfigineqanngitsoornissaat pinngitsoorniarneqartarpoq, tassa inatsisit sumut tungasuuneri erseqqissuutinniarnearqartarput imaluunniit imminnut akerleriissinnaveersaarneqartarlutik.

Pissutsit tamakku 1920-ikkunniilli aammalu Ålandip namminersorne-runissaa pillugu inatsisinut siullerniilli atuupput (FFS 124/1920). Åland pillugu isumaqatigiissut 1921-imeersoq nunat tamalaat inatsisaat naaper-torlugit namminersornermut uppernarsaataanngikkaluartoq kiisalu nam-minersorerulernissamik aaqqissuussinermut qularnaveeqqutaasimasoq, Naalagaaffiit Kattuffiat, sorsuunnersuit aappaat pissutigalugu atorunnaar-simagaluartoq taamaattoq namminersorerulerneq aammalu aaqqissuus-sinerit assigiinngitsut assut ajunngitsumik ineriartorsimapput. Åland pil-lugu isumaqatigiissutikkut Finland immiut pisussaaterpoq ålandimiut oqaatsitik, kulturertik kiisalu svenskisut ileqqutoqqatik inatsisikkut taa-neqareersukkut 1920-imeersukkut Ålandip namminersorerulernissaanut tungasukkut qularnaveeqqutit aqputigalugit tigummiinarsinnaassagaat.

Ulluinnarni ileqqusut pillugit inatsisinut tungasuni Sverigemut atta-veqarnerup kipiartuaarnera ullumikkut ingerlasoq Ålandip namminersor-nerulernissaa pillugu inatsimmi 1920-imeersumi ilanngussat naalagaaf-fiup iluani ileqqunut tungasut (189/1922) aqputigalugit pivoq. Qularna-veeqqutinik inatsisit Åland pillugu isumaqatigiissutikkut aalajangersak-kanik inatsisinngortitsinernik imaqarput.

Pisinnaatitaaffiit immikkut ittut Åland pillugu isumaqatigiissummut toqqaanartumik tungassutillit ullumikkut Åland pillugu isumaqatigiissu-tikkut periarfissarititaasut iluannut killeqarlunnarput. Qularnaateqanngit-sumik oqaatigineqarsinnaavoq Finlandip Åland pillugu isumaqatigiissutip iluani nunat tamalaat akornanni pisussaaffini naammassisimagai.⁵² Åland pillugu isumaqatigiissut Ålandip Finlandip iluani inissisimanera pillugu aallaaviugaluartoq taamaattoq maluginianngitsoortariaqanngilaq Åland pillugu isumaqatigiissut taama innermisut, imaluunniit taassuma iluaniit-

⁵² Tikkuarneqartariaqarpoq angerfigeqatigiissutitigut aaqqissuussinerit atorlugit Ålandip arlaanna-annulluunniit illiuttussaajunnaarsinnera sakkutuulersorfiujunnaarneralu Ålandip namminersorerunera-nut tungassuteqanngimmat aammalu namminersorerulerneq pillugu inatsimmiit isigalugu Sjl 27 § titarneq 4 naapertorlugu naalagaaffiup inatsisiliorsinnaatitaaffiata iluaniimmat.

tut, nunap immikkoortuata Ålandip kiisalu naalagaaffiup akornanni pis-sutsini pingaaruteqangaarani inississimammat.

2. Inatsisiliorsinnaatitaanerup agguataarsimanera

Nunami tamarmi inatsisiliorsinnaatitaanerup, tassa illuatungaani Finlandimi inatsisartut illuatungaani Ålandip inatsisartuisa Ålandimi nunaqartutut pisinnaatitaaffeqartunit qinigaasut inatsisiliorsinnaanerata avissimanagerannik namminersornerulerneq pillugu inatsit imaqarpoq. Tassalu taamaalilluni Finlandip iluani marluinnik immikkuullarissunik tamarmik immikkut inatsisilinnik oqartussaafqalerpoq. Tamatumalu saniatigut Europamiut suleqatigiiffiata inatsisai⁵³ ilanngukkaani taama oqartoqarsinnaavoq nunap immikkoortuani Ålandimi pingasuinnik inatsiseqartoq, tassa Ålandip, naalagaaffiup kiisalu EU-p inatsisai. Tamarmik ataatsikkut imminnut sanilliullutik atuupput, taamaaqataanilli aamma immikkuullarissumik imminnut sanilliullutik atuuffeqarlutik kiisalu ileqquliussatigut assigiissumik atuullutik (tak. tulliuttumi immikkoortoq 3). Tassalu kinaluunniit Ålandimi najugaqalersoq inatsisunik pingasunik ataatsikkut atuut-tunik malinninniartussanngusaaq⁵⁴. Tassalu oqartussaassuseq Ålandimi najugaqartumut atuuttoq ileqqunik pingasuinnik assigiinngitsunik aallaveqarsinnaavoq.

Suliassani nunap immikkoortuanut Ålandimut atasuni, tassa Ålandip inatsisartuinit lagtingimit oqartussaaffiqartuni, inatsisiliorsinnaatitaaneq inatsisikkut SjL 18§-ikkut aalajangersarneqarpoq, kiisalu suliassallu naalagaaffimmut tunngassuteqartut, tassa Finlandip inatsisartuinit oqartussaaffiqartut, inatsiliorfigineqarsinnaanerata Inatsimmi SjL 27 §-ikkut kiisalu SjL 29 §-ikkut aalajangersarneqararluni. Nunap immikkoortua namminersornerulerneq pillugu inatsit aqutugalugu Ålandip inatsisartuisa kisimiillutik oqartussaaffiinnik taaneqartartoq atorlugu suliassat ilaanni oqartussaaffeqarpoq. Inatsisiliorsinnaatitaanermut oqartussaaneq taanna aqutugalugu Ålandimut tunngasutigut Ålandimi inatsisartut inatsisiliorsinnaatinneqarput soorlu Finlandip inatsisartui Finlandimut tamarmut tunngasutigut inatsisiliorsinnaatitaasut. Namminersornerulerneq pillugu inatsisit allanngortinneqarnissaanik piareersarnermi oqaaseqatigiit imaattut saqqummiunneqarput: ”Namminersornerulerneq pillugu inatsit nunap immikkoortuata taassuma oqartussaaffiini inatsisiliorsinnaanermut tunngasuummat naalagaaffik tamakkunatigut oqartussaassuseqanngilaq. Tassalu nunap immikkoortuata inatsisiliorsinnaassusia naalagaaffiup tamakkunatigut oqartussaassusianik killiliisuvoq.”⁵⁵ Taamaaq-

⁵³ Costa v. ENEL (6/64), [1964] ECR 585.

⁵⁴ Suliqaq eqquillugu Palmgren 1995-imi quppermerit 25-iani oqaatigineqarpoq: ”Oqartussanut innut-taasunullu ataasiakkaanut – qaqutiguinnaagaluarpuunniit – paasiuminaassinnaaqaaq aalajangersakkat suut nunap immikkoortuanut atortuunersut.” Kapisilittassat pillugti aalajangersagaq HD 2004:65 asser-suutigineqarsinnaavoq, tassami malittarisassat assigiinngitsut pingasut (Ålandip, Finlandip aammalu EU-p malittarisassai) atortuupput.

⁵⁵ RP 1/1998, qup. 127.

taanillu nunap immikkoortuata inatsisiliorsinnaassusia pissutigalugu eqqartuussiveqarnikkut malittarisassat ilaat nunap immikkoortuani kiisalu naalagaaffimmi tamarmi atuuttut arlaatigut assigiinngissuteqarsinnaapput.⁵⁶

Inatsiliorsinnaatitaaneq aamma suliassanik ingerlatsisinnaatitaanermik malitseqarmat aammattaaq Åland pillugu aqqissuussinermi oqartussaasuseq allaffissornikkut ingerlatsinermi avinneqarsimavoq. Nunap immikkoortuani Ålandimi suliassanik ingerlatsinermut oqartussaasut ålandimi inatsisiliornermut aamma akisussaapput, assinganillu aamma naalagaaffimmi suliassanik ingerlatsinermut oqartussaasut naalagaaffiup inatsiliorneqarnissaanut akisussaallutik. Taama immikkoortitsineq sukangasuumik atortinneqaaqqissaanngilaq, kisiannili suliassaqarfinni taakkunani marlunni suliassanik ingerlatsinermut pisinnaatitaneq inatsit Sjl 32 § naapertorlugu isumaqatigiissusiarineqartut pillugit peqqussutinik taaneqartartut atorlugit aqqinneqarsinnaavoq. Taassumalu qaavatigut ålandimi oqartussaasut namminneq oqartussaaffigisamik iluanni naalagaaffimmi oqartussaasutulli inuinaat piginnittussaanerannut tunngasuni EU-p malittarisassanik atortitsisinnaapput, tassa nammineq piginnittussaaneranut tunngasuni EU malittarisassanik atortitsisoqassanersoq pillugu aalajangiisinnaatitaapput. Ålandimiulli eqqartuussiveqarnikkut aqqissuussinerat tamatumani tamakkiivissuunngilaq nammineerluni pilersitsisinnaannginami, tassa pissutsit nunap immikkoortuata nammineq inatsisaanik aallaaveqartut naalagaaffiup eqqartuussiviinit immikkoorsillugit suliarineqartarmata. Eqqartuussiveqarneq naalagaaffiup eqqartuussiveqarfia aqqu-tigalugu ingerlanneqarpoq aammattaaq nunap immikkoortuani inatsisinit tunngassuteqartuni.

Sjl § 17 naapertorlugu Ålandip inatsisartui nunap immikkoortuanut inatsisiliortartuupput, taakkulu nunap immikkoortuanut inatsisinik taaneqartarput. Tassalu taanna inatsiliornermut pisinnaatitaaffik GL 75.2 naapertorlugu nunap immikkoortuanut inatsisiliortoqartarnissaanik siunertaqarpoq. Sjl 18 §-imi eqqartuussiveqarnikkut inatsisit nunap immikkoortuata inatsisiliorfigisinnaasai oqaatigineqarput. Tamakku tassaapput apeqqutit sumi inunngorsimanermut tunngasut Ålandip inatsisartuisa Ålandip iluani inatsisiliorfigisinnaasaanik aalajangersaanermut tunngasut. Taama iluarsinikkut siunertarineqartoq tassaavoq ålandimiut ålandip iluani inatsisiliorfigisinnaasai kiisalu sumiiffimmi tassanerpiaq Finlandip inatsisartuisa inatsisiliorfigisinnaasai immikkoortissallugit. Taamaammal-

⁵⁶ HD 1996:106: “ 18 § 21 titarnerillu 25 ukioq 1991-imi Ålandimi namminersorerulerneq pillugu inatsimmiittut naapertorlugit Åland pisinnaatitaavoq maaniinnaq aalakoortut kiffaangissusiiaanermik pillaatississallugit. Kisiannili namminersorerulerneq pillugu inatsisikkut nutaakkut pillaatissanik suli aalajangersaasoqarsimangippat taava ikaarsaariarnermi aqqissuussinerit naapertorlugit namminersorerulerneq pillugu inatsisip atuutillaqqaarnerani pillaatit atuussimasut atorneqassapput.” Tamatumunnga assingusoq HD 2005:18-imi suliarineqarpoq: “Ålandip namminersorerulerneq pillugu inatsimmi nunap immikkoortua aqquserngit pillugit inatsisiliorsinnaatitaalerpoq. Inuinaalli namminneq aqquserniaat pillugit nunap immikkoortua malittarisassiorsimangippat inuinaat aqquserngit pillugit aalajangersagaq 38 b § nunap immikkoortuani atortinneqassaaq namminersorerulerneq pillugu inatsisip atortuulertiani oqaasertaqarnermisut.”

lu tamatuma assinganik aalajangersaasoqarpoq naalagaaffiup inatsisiliorfigisinnaasai pillugit inatsisikkut Sjl 27 §-ikkut. Naalagaaffiup inatsisiliorsinnaatitaanerata iluani eqqartuussiveqarnikkut ileqqut pinngorput inatsisit tunngaviusut aallaavigalugit. Ålandip inatsisartuisa inatsisilior-sinnaassusiat Sjl 27 §-imik aallaaveqartoq killiligaavoq erseqqikannivissumillu qanoq imaqqassusia aalajangersagaalluni.⁵⁷ Aammattaaq inatsisiliorsinnaatitaaneq taanna atorreqartassaaq inatsisini tunngaviusuni pisinnaatitaaffiit pisussaaffiillu pillugit aalajangersakkat kapitali 2-miittut naapertoqqissaarlugit. Tamatumuunakkut nunap immikkooortuata inatsisiliorsinnaatitaassusia inatsisit tunngaviusut inatsisiliornermi immikkut aaqqissuussinissat pillugit aalajangersagaannit Ålandip inatsisartuisa qanoq ittunik inatsisiliorsinnaatitaanerannik siumut aalajangersaanernik imaqtartunit sunnersimaneqarpoq.⁵⁸

Nunap immikkooortuata inatsisai pituttuisuupput kiisalu atortinneqartussaallutik aammalu Ålandip iluani najugaqtartunit, inuinnarnit aammalu sunit inuttut isigineqartutik inatsisitigut pisinnaatitaaffiligaasunit pisussaaffiligaasunillu, imaaliaallaanaq pissarsiarineqarsinnaasariaqarput aammalu malinneqartariaqartutik.⁵⁹ Nunap immikkooortuata inatsisai eqqartuussivinnit oqartussaarfinnillu allanit Ålandip oqartussaaffiata iluaniittunit naalagaaffiup inatsisaatulli atortinneqassapput. Nunap immikkooortuata inatsisai imminni immikkuullarillutik inatsisaasinnaapput imaluunniit naalagaaffiup inatsisaanik, peqqussutaanik imaluunniit assigisaanik pissutsinut naleqqussagaallutik allangortitaasunik iliuseqarfignissaasunilluunniit tunngaveqarsinnaapput.

Tamanna tunngavigalugu oqartoqarsinnaavoq Åland eqqarsaatigalugu inatsisiliorarneq immikkuullarissuq atuummat. Tassa assersuusiarigaanni inatsisit tunngaviusut aalajangersagaasa amigaataasa ilarparujussui Finlandip naalagaaffiata inatsisiorsinnaatitaanerani matussusigaasimallutik kiisalu namminersornerulerneq pillugu inatsimmi pisinnaatitaaffinnit kiisalu naalagaaffiup pisinnaatitaaffii pillugit aalajangersakkanit matussusigaallutik. Taamaaqataanik nunap immikkooortuata Ålandip oqartussaaffini namminerpiaq pigai taamalu oqartussaaffiit taakku iluanni nammineq inatsisiliorsinnaatitaaneq pigalugu. Tamatumani Finlandimi inatsisi-

⁵⁷ Sjl 29 §-imi taagorneqarput suliaasaqarfiit Sjl 27 §-imi eqqartuussiveqarnikkut malittarisassatigut naalagaaffiup inatsisiliorsinnaatitaaffianut innersuunneqarsimasut, kingusinnerusukkulli tamakkii-sumik ilaanakortumilluunniit Ålandip inatsisartuinut nuunneqarsinnaasut. Tamatumunnga pissutaasut naalagaaffimmi naalakkersuisut naalagaaffiup inatsisartuinut siunnersuutaanni nr. 73/1990, qupp. 79-80 Ålandip nutaamik namminersornerulernermut inatsiseqalermisaaanik siunnersuuteqarfiusumi, nassaassaapput, tassani takuneqarsinnaavoq Ålandip sinniisuisa inatsisiliorsinnaatitaanerup anneroqisup nuunneqarmissaa siunnersuutigisimagaluaaraat, tassa inatsisit inuinnarnut aammalu isumagininnermut tunngasut nunap immikkooortuanut isumagisassannortinneqarnissaat siunnersuutigisimagaluaaramikku. Inatsisilior-sinnaatitaaffiit siunnersuutigineqartut kingunerisinnaasat nalileruminaammata aalajangerneqarpoq inatsisiliorsinnaatitaaffiit taakku toqqaanartumik nunap immikkooortuanut nuunneqassanngitsut, tamakunanili naalagaaffiup inatsisai innersuusstutigineqartassasut taavalu kingusinnerusukkut naalagaaffiup inatsisai nalinginnaasut atorlugit nunap immikkooortuata oqartussaaffiit nuunneqarsinnaasassasut. Taava nuussisoqartussanngorpat namminersornerulerneq pillugu inatsit allangortinneqartariaqarnavi-angilaq.

⁵⁸ Kiffaanngissutsit pisinnaatitaaffiillu tunngaviusut naapertorlugit inatsisiliorsinnaatitaassut ip imarisai pillugit takuuk Suksi 2002, qupp. 127-243.

⁵⁹ Takuulli HD 1987:39 SL 3:5.3 § naapertorlugu eqqartuussivikkut isumakkeerfiginninneq umiarnelrutuk eqqissisimatinneqarneri (65/1974) pillugit nunap immikkooortuani inatsimmi 2 §-imi aqgartartunit aqarfieqqusaanngitsut pillugit malittarisassat unioqutinneqarsimatillugit. Pissutsit taama ittut immikkuullarissutut isigineqarsinnaapput, aammalu sunngiffimminni aqgartartut Ålandiliartut ilisimasimangilaat naalakkersuisut akuerseqqaartinnagit aqarneq inertequtaammata.

liortut Álandimilu inatsisiliortut immikkoorlutik tamarmiullutillu aalajangerniartarpaat namminneq inatsisiliornikkut pisinnaatitaaffitik soriapiamut killeqarnersut. . Naalagaaffiup inatsisiliorsinnaatitaassusia Sjl 27 §-ikkut aalajangersagaavoq aalajangersakkanillu immikkuualuttunik 42-inik imaqarpuluni, tamatumunnga ilanngullugit inatsisinik tunngaviusunik pilersitsisinnaaneq, allanngortitsisinnaaneq atorunnaarsitsisinnaanerlu kiisalu malittarisassanik nunamut tamarmut saq-qumiussisinnaaneq, sumi najugaqarsinnaanermut tunngasut kiisalu eqqaamioriinniit eqqaamioriinnut allanut angalaarsinnaassuseq, oqaaseqarsinnaanermut, peqatigiiffiliorsinnaanermut katersuussinnaanermullu pisinnaatitaaffinnik atuineq, allakkat, allakkasuartaatit kiisalu oqarasuaatit isertuuttariaqarneri, inatsisinik atortitsineq (assigiinngitsunik minitaqarfiusut) kiisalu inuit kiffaanngissuseqarnerinut allaffissornikkut akuliunneq. Tamumunngattaq Sjl 29 § ilaavoq, tassa taanna naapertorlugu taama inatsisiliorsinnaatitaanerup naalagaaffiup oqartussaatinneqarneranut ilaatitaasup, taamaattorli inatsisit nalinginnaasut aqputigalugit (namminersornerulernerumut inatsisit allanngortinngikkaluarlugu) Álandip inatsisartuinut suliassanngortinneqarsinnaanerat. Suliassanilli taama nuussisoqarsimannigilaq.

Nunap immikkoortuata Álandip inatsisiliorsinnaatitaassusia GL 75.2 § naapertorlugu pisarpoq, soorlu namminersornerulerneq pillugu inatsimmi taama aalajangersarneqarsimasoq. Nunap immikkoortuata inatsisai namminersornerulerneq pillugu inatsimmi 17 § naapertorlugu suliarineqartarput inatsisartunit inunnit álandimiutut innuttaassuseqartunit taaneqarsimasunit qinigaasunit, tamatumani namminersornerulerneq pillugu inatsimmi suliassanut oqartussaassuseq pillugu aalajangersagaq 18 § tunngavineqartarpoq. Tamatumani inatsisiliorfigineqarsinnaasut ilagaat nunap immikkoortuata aqqissugaanera pisortaqaarnikkullu ingerlanneqarnera, Álandimi kommunitut agguataarineq kiisalu kommunitik ingerlatsineq, illuutinut pilersaarusiortarnermullu tunngasut, eqqaamioriinnut tunngasut, illuliortiterneq, peqqissuseq napparsimasunillu ikiuineq, ilinniartitaaneq, nunalerineq orpippassuallerinerlu kiisalu suliffissaqartitsiniarneq. Inatsisit kikkunnut tamanut tunngasut (soorlu pisortat ingerlatsinerannut il.il, nuts.) kiisalu inatsisit inuinnarnut tunngassuteqartut finlandimiut inatsisaanni immikkoortinneqartarnerat eqqarsaatigigaanni álandimiut inatsisiliorsinnaatitaanerata annersaa pisortat sussaqaarfiinut tunngasuvoq, inuinnarnullu tunngassuteqartut ikinnerullutik. Tassalu taamaalilluni álandimiut inatsisiliorsinnaatitaanerata oqartussat inuinaallu akornanni pissutsinut pillugit inatsisitigut malittarisassanut tunngasuuneruvoq. Tamatumunnga pisinnaatitaaffik naalagaaffiup inatsisiliortuinuit tunniunneqarpoq ilaatigut Sjl 27 § 7 aqputigalugu (aappariinnermut ilaqtariinnermullu tunngasut, meeqqat eqqartuussiveqarnikkut inissisimanerat kiisalu meeravissartaartarneq, kingornussisarneq tassanilu immikkut aqqissuussinerit 10 §-imi aalajangersakkat) aammalu Sjl 27 § 8-ikkut (peqatigiiffiit, ingerlatseqatigiiffiit aammalu inuinaat suleqatigiiffii allat, naatsorsuusiortarneq). Suliassi tassani Sjl 27 § 41-ikkut naatsorsuutigineqarpoq inuinnarnut tunngasut allat taama ittut naalagaaffiup pisinnaatitaaffigisaatut immikkut taaneqanngitsut naalagaaffiup inatsiliorsinnaatitaanerata ataaniittut, tassa Sjl 18 § naapertorlugu nunap immikkoortuata inatsisiliorsinnaatitaaffiitut toqqaanartumik attuumassuteqarsimannigippata. Pillaasarnermut inatsisit amerlanerpassuartigut naalagaaffiup inatsisiliorsinnaatitaanerata ataaniippat, kisiannili álandimiut inatsisiliorsinnaatitaaffiitut tunngasuni Álandip inatsisartui pisinnaatitaapput nunap immikkoortuata inatsisai aqputigalugit pillaatissat pillugit najoqutassiornissaminnik.

Tassalu inuinnarnut tunngasutigut inatsisit pillugit immikkut aalajangersakami inuinnarnut tunngasut naalagaaffiup inatsisiliortarnerata ataanniinnerat qi-

tiuvoq.⁶⁰ Inuinnarnut tunngasut naalagaaffimmit oqartussaaffigineqarnerunerat pissutigalugu ålandimiut inatsisiliorsinnaatitaanerata pisortat suliassaannut tunnganerunerat suli annerulersinneqarpoq. Taamaannera pissutigalugu pisortat inatsisiliornertatigit aningaasalersorneqartussat nunap immikkoortuata missingersuutaatigit akilersorneqartariaqartarput naak inatsisit tunngaviusut pinsinnaatitaaffiit tunngaviusut pillugit aalajangersagaat naapertorlugit kikkunnut tamanut isumannaallisaatit atortinneqartussaasut. Inatsisiliorsinnaatitaanermut aalajangersakkaani kingullerni immikkut aaqqissuussinerit ammasuupput eqaatsuusussaallutillu, siunissami inatsisiliortoqartariaqalissappat piareersimatinneqarlutik. Namminersorerulerneq pillugu inatsimmi 18 § punkt 27-imi aammattaaq innersuussutigineqarpoq ”pissutsit allat inatsimmi oqaaseqatigiinniittut nunap immikkoortuata inatsisiliorsinnaatitaassusianut tunngatinneqassapput “, kisiannili namminersorerulerneq pillugu inatsimmi 27 § punkt 42-imi innersuussutigineqarpoq ”pissutsit allat inatsimmi tassani oqaaseqatigiinni pingaarnerni oqaatigineqartut naalagaaffiup inatsisiliorsinnaatitaassusianut tunngatinneqassapput.”

Ålandimiulli inatsisiliorsinnaatitaanerata pituttorsimangvissortuunngilaq, tassami isiginiarneqartussat tassaapput Finlandip inatsisaata tunngaviusup killigititai, pingaartumik tunngaviusumik kiffaanngissuseqarfiit pinsinnaatitaaffiillu piumasarisaa, kiisalu EU-p inatsisaatigit piumasaaqatit killigititaat. Taamattaaq inatsisiliortilluni Ålandip Finland peqatigalugu nunat tamalaat akornanni pisussaaffii pinngitsoornagit isiginiagassaapput. Taamaattorli tassa ålandimiut inatsisiliorsinnaatitaassusiat inatsisit tunngaviusut aalajangersaaviginngisaannut tamanut atuuppoq, kiisalu inatsisartut aalajangersaaviginngisaannut aammalu suli aalajangersaavigineqanngitsunut atuutarpoq, kiisalu inunnet ataasiakkaanut tunngasunut naalagaaffiup inatsisaatigit inatsisiliorfigineqanngitsunut aammalu pisortaarfittut suliassanik ingerlatsinermi oqartussaasunit eqqartuussivinnilluunniit aalajangersaavigineqarsimangitsunut tamanut.

3. Nunap immikkoortua Åland EU-p iluani

Paasinarsisimavoq EU “Ålandip oqartussaaffigisaasa iluini amerlanerpaani annerusumik minnerusumilluunniit oqartussaaffeqartoq”,⁶¹ amerlanerpassuartigulli tamakku EU-p oqartussaaffigisai apeqqutinut oqitsuinarnut tunngasuupput. Taamaattorli aamma oqitsuinnaanneqisunik EU oqartussaaffeqarpoq. Angerfigeqatigiissut aqutigalugu EU kiffaanngis-

⁶⁰ Inatsisit assersuutigineqartut taaneqarput RP 73/1990, qupp. 78-imi, niuernikkut attaveqarfiit pillugit inatsisit aammalu niuernermut inatsisit allat tamarmik inuinnat pillugit inatsisinut atasuusut, soorlu aningaasanik aggortitsisarneq checkillu pillugit inatsisit, kiisalu ajoqusiinermut inatsisit. Nunap immikkoortuata inatsisai tunngavigalugit pisortat inatsisaannit aalajangersaavigineqartussanngortitsineq pillugu takuuk HDu 0219/31.1.2003. Inuinnat pillugit eqqartuussiveqarnikkut malittarisassat pillugit takukittaaq HDu 1441/16.7.2001, HDu 1339/22.6.2000, HDu 2038/17.6.1998, HDu 4.10.1995. Ålandimi aqquserngit pillugit malittarisassat aammalu Åbomi nunaatit pillugit eqqartuussiviit eqqarsaatigalugit naalagaaffiup naatsorsuutigaluarpaat tamakku inatsisimi inuinnarnut atortitaasuni malittarisassaqartitaassasut, kisiannili HD 2005:18-imi eqqartuussiviit qullersaanit oqaatigineqarpoq inuinnat aqqusinuutaat pillugit aqquserniorsinnaatitaaneq namminersomerulerneq pillugu inatsisikkut 1991-imeersukkut nunap immikkoortuanut tunniunneqarsimasoq, taamaallillunilu SjL 71 § ukiup 1992-ip naanerani aqqusiorneq pillugu inatsisiliornerni Ålandimi suli atuussimassalluni naalagaaffiup inatsisimasaata allannguutissaanik nunap imikkoortuani inatsisiliortoqarsimanginnera pissutigalugu. Eqqartuussiviit qullersaata nunaatit pillugit eqqartuussiviup aammalu eqqartuussiviup nalinginnaasup aalajangiineri aqquserngit pillugit inatsisinut tunngasortai atorunnaarsippai aammalu aqquserngit pillugit inatsisit misileqqitasanngorlugit nassiateqqillugit.

⁶¹ Jääskinen 2003, s. 15.

sutsit sisamaasut iperarneqannginnissaat pillugu oqartussaaffeqarpoq niueqatigiiffiup iluani tassalu (inuit, aningaasat, nioqqutissat sullissinerillu killilersugaanngitsumik nikerarsinnaassusiat pillugu)⁶² niueqatigiinnikut, unammilleqatigiinneq pillugu inatsisitigut, nunalerinermik ingerlatsinerup iluani⁶³, aalisarnermik ingerlatsinerup iluani kiisalu immap pisuusutaasa uumassusillit illersorneqarnerannut tunngasuni, angallannermik ingerlatsinerup iluani kiisalu aningaasaqarniarnermik aningaasanillu ator-tuulersitsisinnaanermik ingerlatsinerup iluani.

Taakku ilaat EU-p kisivimmi inatsiliorsinnaaffigivai, tamakkuli ilaat nunanit ilaasortaasut inatsisiliortuinit suli isumaqarfigineqarput nammineq inatsisiliorfigineqarsinnaasutut, taamaammallu oqartussaassuseq avissimasutut ippoq.⁶⁴ Tamatumalu saniatigut EU aveqatigisimasaminitaaq oqartussaaffeqarpoq, tassa imaappoq EU-p aammalu nunat ilaasortaasut malittarisassiorfigisinnaasaannik, tassa isumaginninnermik ingerlatsinerup iluani, ilinniartitaanermi, inuussutissarsiutinut ilinniartitaanermi inuusuttunullu tunngasuni, kulturimi, inuiaat peqqissuaanni, atuisartut illersugaaneranni, europa tamakkerlugu attaveqatigiinnermi, suliffisuaqarneq pillugu ingerlatsinermi, eqqaamioriit pillugit politikkimi, ilisimatusarneq tunisassianillu ineriartortitsineq pillugu ingerlatsinermi, avatangiisit pillugit ingerlatsinermi, ineriartortitsinerup suleqatigiissutigineqarnera pillugu ingerlatsinermi kiisalu akileraartarneq pillugu ingerlatsinermi. Sorpassuartigut EU-p suliai naalagaaffiit ilaasortaasut suliaannik naammassinniisutut ataqatigiissaarisutulluunniit isigineqartariaqarput (soorlu aningaasalersuinermi)⁶⁵ taakkulu tamakkerlutik maligassaliorfiusutut isigineqarsinnaanngillat. Oqartussaanerup avitap iluani nunat ilaasortaasut oqartussaassianut pulajartortilluni EU oqartussaassusia annikilliartuinnartarpoq.⁶⁶ Inatsiliorsinnaanermut oqartussaassutsip sinneri, tassa EU-p kisimiivilluni oqartussaanerata imaluunniit avitamik oqartussaaqatigiinnerup avataani, nunat ataasiakkaat kisimiillutik inatsisiliorfigisinnaalersarpaat.

Suliassaqarfinni EU-p kisimiilluni nunanilluunniit ilaasortaasunik aveqateqarluni oqartussaanerata, tassa nunat ataasiakkaat inatsiliorsinnaassusiannik aveqateqarluni, aamma Ålandip inatsisartuisa imminnut inatsisiliorfissarititaasut iluanni inatsiliorsinnaassusiat aveqatigalugu,

⁶² Takuuk Jääskinen 2003, qupp. 39, niueqatigiiffiup atatinneqarnissaa pillugu nunat ilaasortaasut inatsiliorsinnaatitaanerata ilanngunneqarnera pillugu allaaserisami oqaatigineqarpoq "oqartussaaffinnik EU-mut tunniussinikkut pisuni ataasiakkaani namminersornerulerneq pillugu inatsimmi 18 §-imi suliasaqarfiit taaneqartut tamakkingajalluinnarlugit inatsisiliorfiginqarsinnaaneri tiguneqarsinnaapput. Oqartussaaffimmu tamatumunnga tunngasut suliassamut atallugit siunertat naapertorlugit pisuunngimmata siumut isigereerneqarsinnaanngilaq artikeli taanna qanoq kinguneqassanersoq namminersorerullutik oqartussat oqartussaaffii annikilliortorneqalerpata.

⁶³ Jääskinen 2003, qupp. 38 naapertorlugu nunalerineq, aalisarnek kiisalu uumasut naappaataannut tunngasut tassaapput EU-p inatsisiliorfigisinnaasaani pingaarnerpaajusut.

⁶⁴ Takuuttaaq Jääskinen 2003, s. 17.

⁶⁵ Takuuttaaq Jääskinen 2003, s. 17.

⁶⁶ Jääskinen 2003, s. 18, makkuninnga paasisaqarpoq. "Suliassani allani EU-mi kisimiivilluni oqartussaaffingnisaani pisumiit pisumut aalajangerneqartarsinnaavoq EU imaluunniit nuna ilaasortaasoq oqartussaassanersoq imaluunniit taakku marluullutik ataasikkut oqartussaaffik tigungmissaneraat. Ataatsikkullu oqartussaataitaassappata aalajangiisarfimmi appasinnerpaami aalajangiineq pisassaaq.

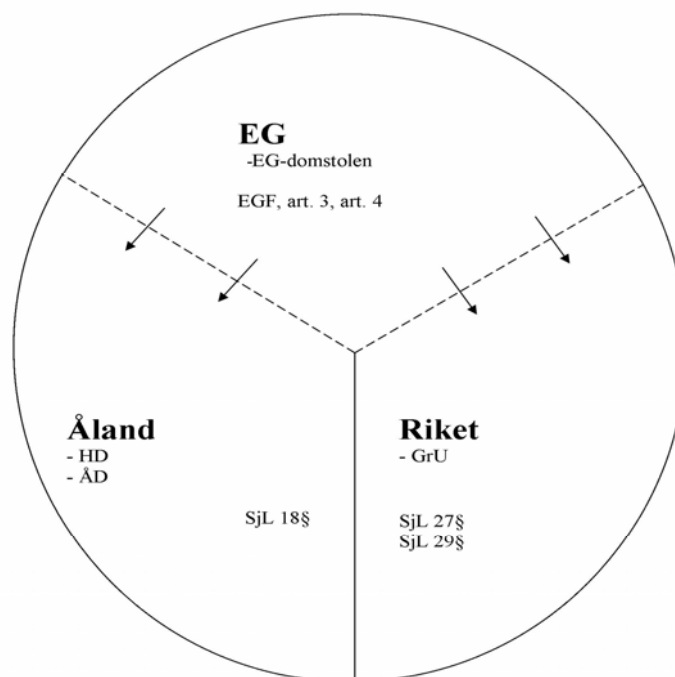
pingasuinnik pingaarnerusunik sunniuteqalersarpoq. Siulleg tassaavoq inatsisiliorsinnaajunnaarsitsisarnera, tassa nunat ataasiakkaat inatsisiliortuisa namminneq nunaminni suliassat ilaanni inatsisiliorsinnaajunnaartarnerat. Aappaa tassaavoq pisussaaffeqalersitsisarnerat, tassa EU eqqartuussiveqarnikkut malittarisassiornini pissutigalugu nunami inatsisiliortunik eqqartuussiveqarnikkut aalajangersimasunik imalinnik malitassaqaalersitsisarnera. Pingajuat tassaavoq akuersissuteqartarneq, tassa assersuutigalugu EU suna arlaat pillugu malittarisassiunngikkallarniarluni aalajangersinnaasarluni, taamaalillunilu nunat ataasiakkaat inatsisiliortui, aamma Ålandip inatsisartui, malittarisassiorsinnaangortarlutik.⁶⁷

EU-p iluani naalagaaffiup inatsisiliortui namminniivillutik inatsisiliorsinnaagaluartut (tassa tamatumani Finlandimi naalagaaffiup inatsisartui imaluunniit Ålandip inatsisartui, tassa Sjl 18 §, Sjl 27 § aammalu Sjl 29 § naapertorlugit oqartussaaffiit agguataarsimameri naapertorlugit) EU-p eqqartuussutai nunat ataasiakkaat oqartussaaffigisaanut sunniuteqarsinnaapput. Soorlu Jääskinenip paasisimagaa, namminersornerulerneq pillugu inatsimmi aammalu EU-p inatsisaani tunngaviusuni aalajangersakkat imminnut sanilliunneqarnerat tunngavigalugu EU-p nammineerpiarluni inatsisiliornissaminut imaluunniit suliassa qarfinni nunap immikkoortuata inatsisiliornermut oqartussaaffigisaani inatsisiliornissaminut pisinnaaitaanera erseqqivissumik oqaatigineqa ajornaqaaq.⁶⁸ Tamakkulu saniatigut tamakku sunniutaat kingunerilu siumut eqqoriaruminaatsuupput eqqumii-ginarsinnaasarlutillu, aammalu piffissap ingerlanerani allanngoriartorsinnaasarpur suut iperarneqarnissaannik Europami niueqatigiit piomasaqarnerat apeqqutaalluni. Tassalu EU-p malittarisassai suliassa qarfinni isumaqatigiissut naapertorlugi EU-p erseqqivissumik oqaatigisamik inatsisiliornissaminut pisinnaaffiginngisaraluinut sunniuteqarsinnaapput. Tamatum kingunerisaanik eqqartuussivitsigut malittarisassat akuerisaasut erseqqivissumik aalajangikkanut tunngassuteqartut EU-p malittarisassaanit sunnerneqatsaaliorluinnarnissaat ajornarpoq.⁶⁹ Ilusilersukkat tulliuuttut atorlugit nunap immikkoortuata, naalagaaffiup kiisalu EU-p malittarisassaani pissutsit qanoq issusii ersersinneqarsinnaapput:

⁶⁷ Takuuttaaq Jääskinen 2003, s. 17.

⁶⁸ Jääskinen 2003, s. 15.

⁶⁹ Takuuk Jääskinen 2003, s. 19: "EU oqartussaaitaanerata nalinginnaasup oqaluuserineqarnera Ålandimi eqqissiviilliuutaallunilu naammagittaalliutaavoq. Oqartussaaffinnik siumut naatsorsuutigineqariinngitsumik EU-mut tunniussineq namminersornerulerneq pillugu inatsit naapertorlugi oqartussaaffinnik nunap immikkoortuanut tunniunneqaraluartunik nungusaaneruvoq. Tamatum kingunerisaanitta-aq pissaaneq namminersorerullutik oqartussaniit naalagaaffimmut nuukkiartuaarneqarpoq, pingaartu-mik naalagaaffiup siunnersuisoqatigiivinut aammalu ministeriaqarfinnut, tamannalu inatsisitigut oqar-tussaaffiit Finlandimut tunniunneqarnerannik aammalu Ålandip oqaaseqarsinnaassusiata EU-mi aala-jangiisartunut tunniunneqarneranik kinguneqartarpoq." Tamatum oqaaseqarfigineqartoq tassaavoq EU-mut ilaasortanngomerup kingunerisaanik oqartussaassutsip nungukkiartuaarnera.

*Titartagaq 1: Inatsisitigut malittarisassat sanileriissut pingasut.
(EG=EU) EG-domstolen= EU-p eqqartuussivia, Åland, HD (eqqartuussiviit qullersaat)
ÅD, Ålandimi eqqartuussiviit, Riket, Naalagaaffik*

Tamatuma kingunerisaanik EU-p malittarisassai sukkut naalagaaffiit nunap nammineq malittarisassaanut sunniuteqarnersut oqaatigiuminaappoq, aamma ålandimiut inatsisiliorsinnaatitaanerannut sukkut sunniuteqarnersoq. Nunap immikkoortuata kiisalu naalagaaffiup oqartussaaffigisaasa, namminersorerulerneq pillugu inatsisikkut aalajangersagaasut, sukkut killeqarneri imminni aalajangeruminaatsuunngillat tassami nunap immikkoortuata aammalu naalagaaffiup oqartussaaffii naalagaaffiup inatsisiliortuisa aamma EU-p malittarisassiaasa killingasulli paasiumnaatsiginngimmata.

4. Eqqartuussivikkut malittarisassat assigiinngitsut pingasuit

Namminersorerulernerumut inatsit aallaavigalugu Ålandip namminersorerunera inatsisit tunngaviusut iluanni aaqqissuussinertut isigisariaqarpoq, aaqqissuussinermilu tassani naalagaaffimmut qanoq attuumassuteqarnissaq immikkut, eqqartuussiveqarnikkut malittarisassat Ålandimuinaq atuuttussat aammalu Ålandip iluani oqartussaaffinni assigiinngitsuni oqartussaqqatigiiffissat aalajangersarneqarsimapput. Tassalu oqartoqarsinnaavoq Montevideomi isumaqatigiisummi artikel 1 aallaavigaani nunap immikkoortua Åland naalagaaffimmut assersuunneqarsinnaassoq

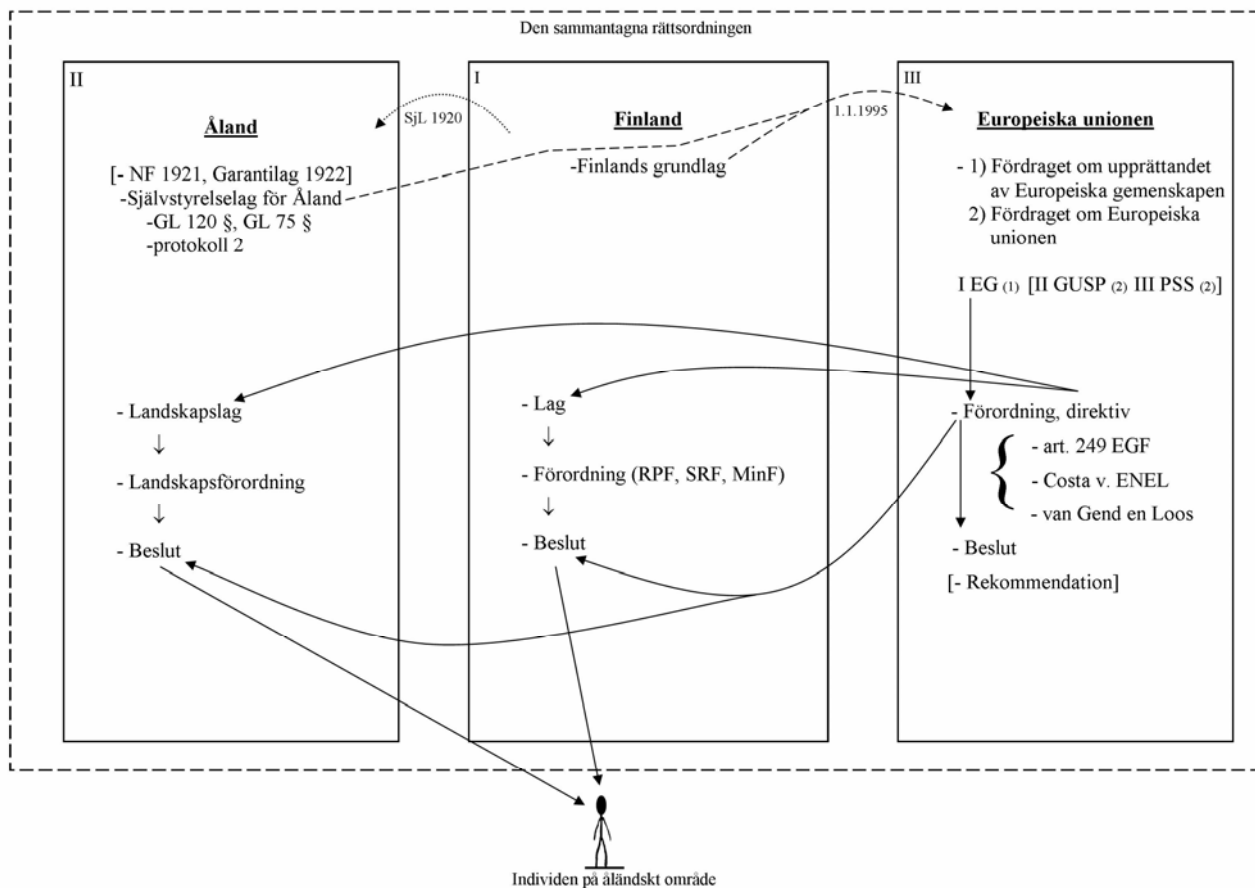
pissutsini pingasuusut pissutigalugit 1) ataavartunik inoqarami, 2) nunami erseqqissumik aalajangikkami ikkami aammalu 3) naalackersuisoqarami nunamik inuinilluunniit aqutsilluarsinnaasumik.⁷⁰ Naalagaaffivittut pissuseqassusianut pissutaasut pingajuat naammattumik Ålandimi inerisimangilaq, taamalu ålandimiut inatsisiliortuisa aqutsinerup ilaannaa tigummiarpaat, aqutsinerullu ilaa naalagaaffimmut (amma EU-mut) isumagisassanngortinneqarsimalluni. Naalagaaffittut pissuseqassusiata sisamaat, tassa naalagaaffimmut allamut attaveqalersinnaassuseq, inerisagaa-simavoq aammalu naalagaaffimmut isumagisassanngortitaasimalluni (annermilli EU-mut). Naalagaaffittut pissuseqaataasa sisamaat, tassa avammut sammisutigut nammineq oqartussaassuseq, naalagaaffimmut atatinneqarmat, ålandimi namminersornerullutik oqartussat suut pingaarutillit ilaanni nunap iluani oqartussaassuseq tigummiarpaat.

Nunap iluani oqartussaassutsip isumagineqarnera siullermik pingaarnermillu inatsisit aqutigalugit pisarpoq, nunallu immikkoortuani Ålandimi tamatuma timitalerneqarnera tassaavoq nunap immikkoortuinut atuuttussamik inatsiliortoqartarnera, aammali nunap iluani oqartussaassutsip isumagineqarneranut ilaavortaaq aalajangiinerit assigiinngitsut aqutigalugit inatsisiliorsinnaatitaassutsip atortinneqarnera. Inatsisit tunngaviusut iluanni aqqissuussineq Ålandimut atuuttoq aqutigalugu eqqartuussiveqarnikkut malittarisassat suut Ålandip iluanut atuussinnaanernut aalajangerneqartarpoq kiisalu nunap immikkoortuata pisortatut oqartussaassusia qanoq pilersarnersoq qanorlu ingerlanneqassanersoq aalajangerneqartarluni. Eqqartuussiveqarnikkut malittarisassatigut siunertarineqartoq tassaavoq inuit ataasiakkaat eqqartuussiveqarnikkullu inatsisinit allanit atortitsivigineqartut pissuserisaanik aqutsineq eqqarsaatigalugu malittarisassat ilumut atortuusussavinnngortinneqarnissaat.

Taamaattorli Finlandip EU-mi ilaasortaanera pissutigalugu aammalu Ålandip - Finlandip ilaasortaanera aqutigalugu – EU-mut ilaasortaanera pissutigalugit inatsit pisariulersinneqarpoq. Naalagaaffiit pillugit inatsisinit isigalugu EU-p eqqartuussiveqarnikkut malittarisassarititai nunat ilaasortaaq eqqartuussiveqarnikkut malittarisassaanniit allaasutut oqaatigineqarsinnaapput, imminnilu ”originaliullutik”.⁷¹ Tassalu EU-p eqqartuussiveqarnikkut malittarisassai EU-p inatsisiliorsinnaatitaassusiata atuuffiginngisaanut aammalu nunap ilaasortaaq inatsisiliortuisa inatsisiliorfiginngisaannut atuuttutut oqaatigineqarsinnaapput. Eqqartuussiveqarnikkut malittarisassat akornanni pissutsit ataatsikkut atuunnerat ima ersersinneqarsinnaavoq:

⁷⁰ Montevideomi konventioni 1933-imeersoq, naalagaaffiit pisinnaatitaaffiit pisussaaffiinullu tunngasooq, 165 League of Nations Treaty Series 19.

⁷¹ Costa v. ENEL (6/64), [1964] ECR 585.

Figur 2: Eqqartuussiveqarnikkut malittarisassat pingasui ataatsikkut atuuttut.

Taama isummernerup aallaavia tassaavoq 1917-mi Finland namminersortungormat inatsisit Finlandip taamani oqartussaaffigisaani atuutilersok kiisalu 1919-imi naalakkersuisuliortoqarmat naqissuserneqartoq. Tamatumani pineqartut tassaapput eqqartuussiveqarnikkut malittarisassat naalagaaffimmut naalagaaffiit pillugit inatsisinit isigalugit naalagaaffittut ataasiussuseqartutut isigineqarsinnaasumut tunngassuteqartut, naalagaaffilli taanna ukiut untritillit siulliit nammineersuussimavoq immikkullu inatsiseqarfiulluni.

Naalagaaffiup nunataata ataqineqarnissaa piffissami tassani pingaaruteqarnerpaajusimavoq. Åland pillugu apeqputip Finlandip namminersulernerata kinguninngua nunat tamalaat akornanni soqutigineqalerneranut qularnangitsumik innnut tunngasut pivallaarnagit sakkutooqarneq pisutaasimavoq, taamaalillunilu Åland pilertoqisumik namminiilerpoq, annermilli allaffissornikkut aaqiinerinnaaneruvoq aammalu Finlandimi oqaatsit marluiit akornanni pissutsinik aaqiinerulluni.⁷² Ukioq 1920-imi namminersornerulerneq pillugu inatsisiliortoqarneratigut Ålandip immi-

⁷² Tamanna pillugu takuuk Tiihonen 1986, passim.

niilerneranissaaq nunat allani pissutsit isumassarsivigalugit malinniarneqarsimapput sanilliussisarnerlu aallaavigalugu namminersornerulerneq pillugu inatsisip siulliup suliarineqarneranit suliaaqaartunut ilaasimalluni. Tamatumani pingaaruteqartoq tassaavoq naalagaaffiup inatsisliortui inatsisit tunngaviusut aqputigalugit imminnut killilernerimikkut inatsisiliorsinnaatititaassusertik naalagaaffiup iluani allamut tunniussinnaalersimammassuk. Inatsisiliorsinnaatitasut allat taakku, tassa ålandimi inatsisiliortut, taamaattoq sumiiffimmi killimmi aammalu killilinnik oqartussaaf-feqalerput. Naalagaaffiup inatsisiliortuiniit nunap immikkoortuani inatsisiliortunut oqartussaassusermik tunniussineq taanna kingusinnerusukkut namminersornerulerneq pillugu inatsisiliornikkut naqissuserneqarpoq aammalu kingusinnerusukkut ineriartortinneqarluni taamaalillunilu Ålandip aammalu naalagaaffiup sukut inatsisiliorsinnaaneri erseqqissumik aalajangersaganngorsimallutik. Finlandip inatsisai tunngaviusut aallaavigalugit oqaatigineqarsinnaavoq Finlandip iluani marluinnik naligiissunik inatsisiliortoqarmat, tassa Finlandip aammalu Ålandip inatsisartui, tamatumalu malitsigisaanik eqqartuussivineqarnikkut malittarisassat marluuít assigiinngitsut atuupput. Allaffissornikkut aqutsinermi isigalugu inatsisit naalagaaffimmit imaluunniit nunap immikkoortuisa oqartussaasuiniit atortinneqartarput.

Ålandimi inatsisiliaasartut inatsisartuni aallarnersarput, amerlanertigut nunap immikkoortuani naalakkersuisut inatsisissanik saqqummiisaartuullutik. Aallarniutaasumik oqallinnerup kingorna suliassat inatsisartut ataatsimiititaliaanni oqaluuserineqartarput taavalu inatsisartunit tamarmiusunit pingasoriarlutik oqaluuserineqartarlutik. Inatsisissatut siunnersuut akuerineqaraangami Ålandsdelegationimut kiisalu inatsisinik atortitsinermut ministeriaqarfimmut nassiuqqartarpoq. Ålandsdelegationi, inatsisit akuerisat oqartussaaffiit agguataarneqarnerannut namminersornerulerneq pillugu inatsisisikkut aalajangersagaasumut naapertuunnerinik ilaatigut misissuisartussiaasoq, ilaasortaqqarpoq landshøvdingip saniatigut ilaasortanik marlunnik, marluk nunap immikkoortuanit toqqagaallutik marlullu naalagaaffimmit. Ålandsdelegationip suliaq pillugu isumaa inatsisinik ministeriamut saqqummiunneqartarpoq, taassumalu suliaq præidentimut saqqummiutissavaa. Ålandsdelegationi inatsisartut aalajangigaat pillugu oqaaseqaateqanngippat, taava præidentip Sjl 19.2 § naapertorlugu itigartitsisinnaassusia atuutilersarpoq, taamaaliorinnaasarporlu ålandip inatsisartuisa pisinnaatitaaffitsik qaangersimappassuk imaluunniit ålandip inatsisartuisa aalajangigaat naalagaaffiup nunap iluani avataaniluunniit isumannaassusianut attuumassuteqarsimappat. Paarlattuanilli oqartussaassutsip unioqquatinneqarsimaneranik pasitsaassaqqartoqarpat taava præidentip eqqartuussiviit qullersaat qinnuigissavaa isummeqqullugu. Oqartussaassutsip misilinneqarnerani eqqartuussiviit qullersaata isumaa præidentip malikkajuttarparaa – aammalu eqqartuussiviit qullersaata inassutigisimappagu nunap immikkoortuanut inatsit tamakkiisumik ilaannakortumilluunniit præidentip atorunnaarsissagaa – taava tamanna nunap im-

mikkoortuani naalakkersuisunut nalunaarutigissavaa.⁷³ Præsidentip inatsisartunit inatsisissatut aalajangigaaq tamakkerlugu itigartittariaqanngilaa, taamaattorli aalajangikkap ilaa itigartitsissutigisinnaavaa, soorlu paragrafi imaluunniit inatsisissap immikkoortuisa ilaat. Præsidentip itigartitsisinnaassutsini ukiut inatsisartut inatsisiliaasa 5 %-iisa missaannut atortarpaa. Inatsisip misilinneqarnissaa qaammatit sisamat qaangiutinnagit pisariaqarpoq. Naalakkersuisut præsidentimit itigartitsisinnaanermik atuisimannerminik atuisimanninnerminilluunniit nalunaarfigineqarunik taava nunap immikkoortuata inatsisaa Ålandip inatsisartuinik katersatigut saqummiutissavaa. (ÅFS).

Inatsisiliarineqartartut Finland aammalu Ålandip EU-mut 1995-imi ilaasortanngorneratigut allanngorput. Ilaasortanngornermut isumaqatigiissut atortuulersinneqarmat Finlandip inatsisiliorsinnaassusia EU-mut tunniunneqarpoq. Oqartussaassusermik tunniussineq naalagaaffiup Ålandillu inatsisiliortuisa inatsisiliorsinnaassusiannut atuuppoq. EU-mut oqartussaassusermik tunniussineq tunngavigalugu naalagaaffik Ålandilu inatsisiliorsinnaalerput imminorluinnaq taamaallaat tunngasunik. EU-p pequssutai nunat qulaallugit inatsisiliorsinnaasut inatsisiliarisartagaat tassaapput inatsisitut allatulli pisussaaffinnik pituttuisuusut kiisalu nunap immikkoortuata naalagaaffiullu inatsisiliaatut allatulli atuuffeqarlutik, aammalu atuuffimmini ålandimiut naalagaaffiullu inatsisaannit pingaaruteqarnerullutik. EU-p malittarisassaasa ingjarsinnaanngisai tassaapput Ålandsprotokollimik taaneqartartutigit qularnaveequtit, tassa. Åland pillugu Protokoll 2 (sumi najugaqarnissamut pisinnaatitaaffik aammalu inuussutisarsiorsinnaanermut pisinnaatitaaffik, taamaaqataanillu Åland toqqaanangitsumik akileraarutit naligiissaarneqartarnerannut ilaatinneqanngilaq, taamaalillunilu nunat ilaasortaasut avataaniittutut isigineqalerpoq, aamma naalagaaffiup avataaniittutut) taakkulu ålandimiut inatsisiliorsinnaassusiannut annikitsuinnarmik attuumassuteqarput.⁷⁴

⁷³ Aningaasanut inatsisit SjL 20.3 § naapertorlugu inatsisiliormermik nakkutilliinermi taama ittumi minineqartarput taamalu atuutilersinnaasarlutik præsidenti itigartitsisinnaanermik atueriartinnagu, kisiannili taama apeqqutaalissaq præsidentip itigartitsisinnaanini kinguoorumik atussaneraa, taamaattoqarpallu nunap immikkoortuata inatsisaa atorunnaassaaq.

⁷⁴ Europap inatsisissai tunngaviusut pillugit naalagaaffiit isumaqatigiissutaat matuma allanneqarnerani nunanut ilaasortaasunut akuerisassanngorlugu ingerlatinneqarsimavoq, atuutileraluarpallu Ålandip EU-p iluani inatsisineqarnikkut inissisimaneramik annerusumik taasarialimmik allanngortitsinaviannigilaq. Naalakkersuisut katersuunnerat isumaqatigiissutissap oqaasertaanik inaarsaaffiusoq assigiinngitsunik avammut nalunaaruteqarfiuvoq, taakku ilaat nr. 31, Åland pillugu avammut nalunaarut, Ålandip inuiassuit inatsisaat aallaavigalugit inissisimaneranut tunngasuvoq, malunnarporlu isumaqatigiinniarnermi assut isiginiarneqarsimasoq. Åland pillugu avammut nalunaarummi oqaatigineqarpoq "Katersuunnermi nassuerutigineqarpoq artikel IV-440.5 naapertorlugu aqqissuussineq Ålandimut atuuttoq attatiinnameqartariaqartoq qeqertat nunat tamalaat malittarisassaata naapertorlugit immikkuullarissumik inissisimanerat attatiinnarniarlugu. Taamaammat ataatsimeersuarnermi erseqqissarneqarpoq Finlandip EU-mut ilanngunnissaa pillugu isumaqatigiissummut ilanngussami ilanngunneralu pillugu aalajangersakkani V immikkoortoq 5-imi aalajangersakkanik immikkut itunuk ilanngussisoqassasoq(...)." Artikel IV-440(5)-imi oqaatigineqarpoq malittarissani pingaarnerni isumaqatigiissut "Ålandimi atortuulersinneqassasoq immikkut aqqissuussinerit isumaqatigiissummi artikel IV-437.2-imi nassaasaaqaarsimasut immikkut atuutsillugit, taakkulu aamma naammattuugassaapput Kunneqarfiup Danmarkip, Irlandip, kiisalu Kunneqarfiup Tuluit Nunaata Irlandillu Avannarliup, Kunngiitsuuffiup Grækenlandip, Kunneqarfiup Spaniap aammalu Kunngiitsuuffiup Portugalip kiisalu Kunngiitsuuffiup Østrigep, Kunngiitsuuffiup Finlandip kiisalu Kunneqarfiup EU-mut ilanngunnerat pillugu isumaqatigiissutini aammalu

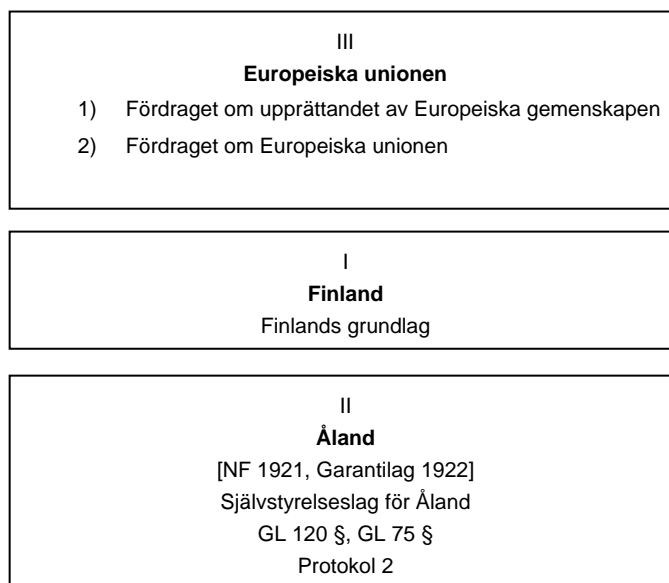
EU-p malittarisassaasa toqqaanartumik atortinneqarsinnaasut immikkuullarissutigaat EU-p nammineq ingerlatsivianit amerlanertigut atortinneqarsinnaaneq ajoramik. Tassa EU nunani ataasiakkaani malittarisassanik atortitsivissaminik suleriaaseqanngilaq, taamaallaalli isumalluutigisarlugu inunnut ataasiakkaanut suliffeqarfinnullu EU-p peqqussutai toqqaanartumik atortinneqarsinnaasut nunat ilaasortaasut pisortaqarfittut ingerlatsiviinit eqqartuussiviinillu atortinneqartassasut. Tassa naalagaaffik aammalu Ålandip pisortatut ingerlatsivii pisussaaffeqarput nammineq suliamik nalinginnaasut iluanni EU-p malittarisassanik atortitsinisallutik.

Immikkuullarissutaat alla tassaavoq peqqussutit EU-p akuersissutai nunanut ilaasortaasunut tamanut pisussaaffeqalersitsisarmata peqqussutitigtut maleruqqusanik eqqortumik inatsisitigtut malitsitsinissaannut. Finlandip nunataani marluinnik eqqartuussiveqarnikkut malittarisassaqarmat, tassa naalagaaffimmi nunallu immikkoortuani, EU-p eqqartuussiveqarnikkut piumasaaqataa taanna pissutigalugu iliuuserineqartut naalagaaffiup Ålandillu oqartussaaffiisa iluanni akuerineqartariaqalersarput. Tamatuma kingunerikkajuppaa malittarisassiarineqartut inatsisiliortunit akuerineqartarlutik, tasa imaapput naalagaaffiup inatsisartuinit imaluunniit nunap immikkoortuata inatsisartuinit, tamarmik oqartussaaffimmik iluanni akuersissuteqartarlutik. Taama atortussaalersitsinerup iluani inatsisiliortuusoq naalackersuinikkut arlaannik iliuuseqarnissaminut periarfissaqartitaavallaarneq ajorpoq naalagaaffiit ataasiakkaat qulaallugit aalajangersakkatigtut siunniussaasut innersuussutigisimangikkunigit.

EU-p malittarisassiornerani nunat ilaasortaasut malittarisassat piareersarneqarneranni peqataanissaat isumalluutigineqartaqimmat EU-p nunanik ilaasortaasunik isiginninniarnerrujussua pissutigalugu naalagaaffiup iluani namminersorfiusut EU-p malittarisassatigtut ileqqoreqqusaliaanut sunniuteqarnissaat killilersimaneqartaqaaq. Inatsisiliorsinnaatitaanerup EU-mut tunniunneqarsimanera pissutigalugu ileqqussiat imarisaannik aqutsisinnaassuseq annikillisinneqarsimaqaaq. Ålandimiut oqarniartarput oqartussaaffik neriorneqartoq, tassa annermik tamanna isumaqartillugu

ilanngunneq pillugu aalajangersakkani immikkoortoq V-mi titarnertaat 5-ianni". Naggasiullugu EU-mut ilanngunneq pillugu isumaqatigiissummi ilanngunnerlu pillugu aalajangersakkani allani immikkoortut 5-ianni artikel 56-58-imi Åland pillugu aalajangersakkat inatsisit tunngaviusut pillugit naalagaaffiit isumaqatigiisutaata oqaasertaani uteqqinneqarput ima erseqqissaasoqarmat "EU-p inatsisaani tunngaviusuni aalajangersakkatigtut Åland pillugu aalajangersakkat 1. januar 1994 atuutilersut aporfissalerneqassanngillat, taakkulu makkununga atuupput a) killiliinerit (...)". Isumaqatigiissummut tapiliussami artikel 59-imi aammattaq aalajangersarneqarpoq "Immikkoortumi matumani aalajangersakkat Åland pillugu avammut nalunaarummi tunuliaqutaasunut naleqqussarneqassapput, taassumalu imarai isumaqatigiissummut tapiliussaq 2-imi Kunngiitsuuffimmut Østrigimut, Kunngiitsuuffimmut Finlandimut kiisalu Kunngearfimmu Sverigemut ilanngunnermi atugassarititaasut uteqqinneqassapput eqqartuussiveqarnikkut malittarisassat allanngortinngikkaluarlugit. Oqaatigineqartariaqarportaaq EU-mut ilanngunneq pillugu Isumaqatigiissummut tapiliussami aammalu ilanngunnermut aalajangersakkami teknikkikkut aalajangersakkani immikkoortoq V-mi, artikel 46-imi ima aalajangersaasoqarsimammat "akilerarutinit nammineerluni isertitat kaaviiartitanit isertitat pillugit nunat ilaasortaasut inatsisaasa assigiissaarneqarnissaat pillugu rådip aalajangersagaa 77/388/EEG, 17 maj 1977-imeersoq naapertorlugu Åland ilanngusimasatut naatsorsuullugu naatsorsorneqarlutillu nakkutigineqassapput – akilerarutit nalinginnaasut: naatsorsuineri tunngaviit naapertorlugit" Takuuk EU-p pisortatigoortumik nalunaarutai, C 130, 16 december 2004 (2004/C 310/01).

nunap immikkoortuata pissaanera piaariitsoornikkut naalagaaffiup oqartussaassuinut nuukkiartuaarneratut. EU-mut ilaasortaaneq aqqutigalugu naalagaaffimmiit qulliunerusumik inatsisiliortoqartalenera pissutigalugu inatsisitigut malittarisassat sanileriissunngorsimanerarlugit siuliani oqaatigineqartoq, tassa inatsisiliorfigisinnaasatik tamarmik immikkut inatsisiliorfigisarlugit, allannngorsimavoq inatsisit sanileriissutut pissuseqarunnaarsillugit quleriissaartutulli pissuseqalersillugit, tassa EU-p malittarisassai qullerpaajullutik, nunat ilaasortaasut malittarisassaat qiterliullutik taavalu Ålandip malittarisassia allerpaajullutik.

Titartagaq 3: Inatsisit pingasuiit imminnut sanilliullutik qulerinneri.

Namminersornerulerneq pillugu inatsisit allannngortinneqarnerat aqqutigalugu EU-p malittarisassiorneranut Ålandip peqataanissaminut periarfissagissaarnerulerneqarigut paasinninneq siuliani taaneqartoq allannngortinneqarpoq, taamaattoarli EU-p iluani 1995 sioqqullugu inatsisit aallaavigneqartut nalaanni inatsisiliorinnaatitaanerup sumiippiarsimanagera nakkutigissallugu imaluunniit nunat ilaasortaasut EU-mi malittarisassat inatsisinit tunngasortaanut sunniuteqarnissaat ajornaasavippoq.⁷⁵ Tamatuma saniatigut nunap immikkoortuata Ålandip EU-p malittarisassaanik atuutsilernissaanut aammalu inatsisitassaanik piareersaanermut peqataanissaanut periarfissat killeqangaatsiarput. Qasseerpassuartigut inatsisip atuutsisissutigiligassap imarisaa nunap immikkoortuata inatsisiliorinnaassusiata misilinneqarnissaa aqqutigeqqaarnagu EU-p peqqussutai inatsisissanik atuutsitiinalernikkut atuutsilerneqartarput. Naak tamakku pissutigalugit Åland kingusinaarluni EU-ip malittarisassaatigut pisussaaffinnik

⁷⁵ Ålandimiut Europaparlamentimi sinnisuutitaqarnissaat pillugu naalagaaffiup inatsisartuinut nunap immikkoortuani naalakkersuisut saqqummiussineranni eqqarsaatigineqarportaaq namminersornerulerneq pillugu inatsisip allannngortinneqarneratigut Åland imminut tunngasuni EU-p eqqartuussiviani oqaaseqarsinnaatitaassasoq. Takuuk LR framst. 15/2005-2006.

naamassinninniartarnera kingusinaartuaannartutut isikkoqaraluartoq, aammalu kingusinaartarnerit tamakku pisussaaffinnik naamassinninnig-itsoornertut EU-miit isigineqartaraluartut, taamalu nuna ilaasortasoq kommissionimiit pineqaatissinniarneqarsinnaagaluartoq, taamaattoq ålandimiut EU-p malittarisassaanik atuutsilersitsisarnerat aammattaq naalagaaffiup tamarmi susassaraa.⁷⁶

Ålandip inatsisiliornernut peqataatinneqarnerani apequt alla tassavoq EU-p malittarisassiornerani svenskisuumut piareersaanermi tamakkiisumik peqataasinnaassusia. Naalagaaffiup nunallu immikkoortuata oqartussaasuisa attaveqatigiinneranni oqaatsit svenskisuut atorneqar-nissaat namminersorerulerneq pillugu inatsisikkut neriorsuutigineqaraluartoq paasinarsisimavoq taamaaliorniarneq ajornakusoortuusoq. Soorunani naalagaaffiup tungaaniit utoqqatsissutigineqarsinnaavoq namminersorerulerneq pillugu inatsisip 1999-imeersup piareersarneqarnerani pis-sutsit allanngorsimmamata aammalu 1995-imi Finlandaip EU-mut ilasortanngornera siumut isigereerneqarsinnaasimannngimmat, aammalu ilasortaa-sagaanni piareersartarnerujussuit innersuussutigineqarsinnaagaluarput. Taamaattorli piareersarneq naalagaaffiup nammineq suliasaraa, minnerpaamilu namminersorerulerneq pillugu inatsisikkut oqaatsit pil-lugit piumasarineqartut sapinngisamik naamassiniartussaallugit.⁷⁷

Åland Europaparlamentimi sinniisuutitalerusunnermi kiisalu Europamiut eqqartuussivianni namminerluni oqaaseqarsinnaatitaalerusunnermi saniatigut toqqaanartumik EU-mut annerusumik atassuseqanngilaq. Attavik toqqaanartoq tassaavoq nunat eqqaamioriit pillugit ataatsimiititalia-mut ilaasortaassuseq. Sjl 59e § naapertorlugu Finlandip Europamiut eqqaamioriinnut ataatsimiititaliaanut ilaasortaatitassaq nunap immikkoortuanit toqqagaasoq siunnersuutigissavaa.⁷⁸ Eqqaamioriinnut ataatsimiititaliap sulinera EU pillugu angerfigeqatigiissummi artikel 263 ingerlasarpoq, ataatsimiititaliaq siunnersuisartuuvoq. Ilaasortai tassaapput eqqaamioriit nunalluunniit iluani suliniaqatigiiffiit sinniisaat qinikkatut naalakkersuineri eqqaamioriinni nunalluunniit iluani sumiiffimmi aalajanger-

⁷⁶ Ukioq 2002 naalagaaffiup inatsisartui namminersorerulerneq pillugu inatsisip allannguutai akue-rineqarmata oqaaseqaateqarpoq (RSv 246/2002), tamatumani naalagaaffiup inatsisartuisa ajornartorsi-ut taana oqaaseqarfigaa naatsorsuutigaa naalagaaffiup naalakkersuisui nunap immikkoortua Åland peqatigalugu namminersorerulerneq pillugu inatsimmi aalajangersakkat inaarusernissaannut periarfis-sat misissugaat taamaalillunilu nunap immikkoortuani inatsisit aammalu nunat tamalaat isumaqatigiissu-taat kiisalu EU-p malittarisassai ataatsimoortillugit tamakkiisunngortissalugit. Qulaajaanermi tamatuma-ni siunnersuutigineqarpoq nutaamik aalajangersagaliortoqassasoq, Sjl 59 f, namminersorerulerneq pillugu inatsimmut ilanngussasamik, taamaalilluni naalagaaffiup inatsisai Ålandimut atuuttut nammi-nersorerulerneq pillugu inatsimmut ilanngunneqarsinnaanngorlugit ålandimiut inatsisiliorsinnaassusiat tunngavigalugu, tamatumani najoqqutarineqassalluni EU-p eqqartuussiviata Finland pillugu aalajangi-neriniit ålandimiut inatsisiliorsinnaassusiat tunngavigalugu inatsisiliortoqarnissaata tungaanut, tassa nunat tamalaat akornanni pisussaaffiit EU-milu malittarisassat naapertorlugit pisussaaffiit naapertorlugit. Takuuk Jääskinen 2006, qupp. 31-32.

⁷⁷ Aammattaq takuuk Åland-imi svenskit oqaasiisa inissisimanerat pillugu apersuisarneq aallaavi-galugu nalunaarusiaasimasooq, 2003, passim.

⁷⁸ Matuma allanneqarnerata nalaani nunap immikkoortuani naalakkersuisunut ilaasortaasoq Britt Lundberg sinniisuvoq.

simasumi akisussaaffeqartut.⁷⁹ Taakku saniatigut Brüsselimi Finlandip sinniisoqarfiani Ålandimiut naalackersuisuinut immikkut siunnersuisar-toqarpoq.⁸⁰ Ataatsimuulersitsiniarneq nunanut allanut politikkitut isigisariaarussimammat, nunalli iluani politikkitut isigisariaqarnerummat tamakkununga tunngasut inatsimmi Sjl 27 § 4-imi nunani allanut tunngasut pillugit aalajangersakkat avataaniipput. Tamanna pissutigisimagunar-lugu Finlandip EU-mi ataatsimiittartoqatigiit ilaanni inissani nunap immikkoortuata naalackersuisuinut atugassanngortissimavaa, tassa nunalereineq pillugu siunnersuisoqatigiinni inissani, tamannalu sinniisoqartitsinikkut ajornartorsiummik silatusaarluni qanoq iliuseqarfiginnertut taasariaqarpoq.

5. Ålandimiut immikkut pisinnaatitaaffii

Ålandimiut immikkut pisinnaatitaaffii Ålandip namminersorerulernissaa pillugu inatsimmi 6 § - 12 §-imi aalajangersagaapput, taavalu nunaqarnermut tunngasunik, qinersisinnaanermut qinigaasinnaatitaanermullu, nunamik piginnissinnaanermut, inuussutissarsiornermut kiisalu sakkutuujusussaatitaanermik naammassinninnissamut tunngasunik aalajangersagaqartarpoq. Namminersorerulerneq pillugu inatsit Åland pillugu isumaqatigiissutikkut Finlandimut pisussaaffiliunneqartunik naammassininneruvoq:⁸¹

“1. Finland, Ålandip qeqertarmiuisa svenskisut oqaatsiminnik, kulturiminnik aammalu ileqqutoqqaminnik tammatsaaliinissaannut kinguarsaanertaqanngitsumik pisussaaffilerpoq Ålandip qeqertaasa namminersorerulernissaat pillugu inatsimmi 7 maj 1920-imeersumi qularnaveeqqusiussat tulliuuttut pituttorfinginerisigut.

2. Ålandimi Landstingi kommunillu atuarfinnik svenskisut oqaluffiusunik ingerlatsinissaminnut tapersuinissaminnulluunniit pisussaaffeqanngillat. Naalagaaffiup ilinniarsiutaanni ilinniartitsineq aammattaq svenskisut oqaatsit atorlugit ingerlanneqassaaq. Kommunit eqqortumik akuersisimatinnagit meeqqat atuarfiini taama ittuni, naalagaaffimmit kommuninilluunniit tapersorsorneqartuni finskit oqaasiit atorlugit ilinniartitsisoqarsinnaanngilaq.

3. Ålandimi pigisaq aalaakaasoq (nuna/illu) nunap immikkoortuani tassani najugaqanngitsumut tuniniarneqarpat kinaluunniit landstingimi kommunimilu pigisap aalaakaasup iffigisaani najugaqartoq taassuminnga pisinnaatitaavoq, akialu isumaqatigiissutigineqarsinnaanngippat taava kommunip eqqartuussiviani akia akiusut nalinginnaasut isiginiarlugit aalajangerneqassaaq.

⁷⁹ Nunap immikkoortuanut komitii kommissionimut tunngasutigut oqaaseqarpoq (aamma Europa-parlamentimut tunngasut pillugit), oqaaseqarfigineqartut tassaapput siunnersuutit sumiiffinnut ataasiakkaanut nunallu immikkoortuinut sunniuteqartussat, soorlu aningaasarsiomikkut inooqatigiinnikkullu nammaqatigiinneq, europa napillugu attaveqaatit, inuiaat peqqissusiat, ilinniartitaaneq kulturilu, suliffeqarneq, isumaginninnermut apeqqutit, avatangiisit, inuussutissarsiutinut ilinniartitsineq kiisalu angallanneq. Takuuk www.cor.eu.int/sv/presentation/Role.htm.

⁸⁰ Matuma allanneqarnerani Andreas Backfolk immikkut siunnersortit utuuppoq.

⁸¹ Ålandip inatsisai katersat 1984. Mariehamn: Ålandip naalackersuisui, 1984, s. 731. Ålandimiut pinngitsoomani sakkutuujussaaneermut 1920-imi namminersorerulerneq pillugu inatsisit atuutillermalli ilaatitaaajunnaarput.

Pigisat aalaakaasut utertillugit pisiarinqarnissaat kiisalu arlariinnik neqeroruteqartoqartillugu kikkut siulliusussaani pillugit suleriaasissat immikkut inatsisiliuunneqassapput.

Inatsisit taamaaftut namminersorerulerneq pillugu inatsisip avataatigut allangortinneqassanngillat, nassuiarneqassanatik imaluunniit atorunnaarsinneqassanatik.

4. Inuit Ålandip qeqertaanut nuuttut, finlandimiutullu innuttaassuseqartut, ukiut tallimat qeqertaneereersimatinnatik kommunitun tunngasuni imaluunniit nunap immikkoortuanut tassunga tunngasuni taasisinnaalersinneqassanngillat. Inuit siusinnerusukkut ukiut tallimat Ålandip qeqertaaneereersimasut nuunnertut taama ittutut isigineqassanngillat.

5. Ålandip qeqertaasa landshøvdingiat kunngiitsuuffiup Finlandip præsidentiatia Ålandip Landstingia isumasioatigalugu toqqassavaa. Taakku toqqagassaminik isumaqatigiissuteqarsinnaanngippata kunngiitsuuffiup præsidentiatia landshøvding inuit tallimat landstingip siunnersuutigisaasa ilaat, qeqertat eqqortumik aqunneqarnissaannut naalagaaffiullu isumannaatsuutinneqarnissaanut naammattumik piginnaasalik, toqqassavaa.

6. Nunap immikkoortua Ålandip pisariaqartitani pisinnaassavai akileraarutit tunngaviusut 50 %-iinit, tassa isertitat namminersorerulerneq illugu inatsimmi § 21-mi aalajangersarneqartut saniatigut.

7. Qularnaveeqqutit tunniunneqartut ingerlateqqinneqarnissaat Naalagaaffiit Siunnersuisoqatigiiffiata nakkutigissavaa. Finland Siunnersuisoqatigiiffimmut nammineerluni oqaaeqarnermigut qularnaveeqqutit taaneqartut pillugit Ålandip landstingia naammagittaalliutai saqqummiussaaluunniit ingerlateqqissavai, tamakkulu inatsisnut tunngassuteqassappata taava inuiassuit eqqartuussivianni tamakku aalajangiiffigineqassapput”

Oqaatigineqartariaqarpoq sakkujuusussaatitaanermut peqataasussaannigineq 1920-imili namminersorerulerneq pillugu inatsimmut ilanngunneqareersimammat, taamaattorli nunaqartussaataitaanermut kiisalu inuusutissarsiummik ingerlataqarsinnaanermut pisinnaatitaaffiit namminersorerulerneq pillugu inatsimmi 1951-imeersumi aatsaat pilersinneqarmata. Tassalu ålandimiut ullumikkut pisinnaatitaaffigisaat Åland pillugu isumaqatigiissutikkut aalajangersagaanngillat. Tassalu namminersorerulernerum inatsisit ilaatigut pisinnaatitaaffinnik taama ittunik aaqiissutinillu immikkut ittunik naammaassigaapput Åland pillugu isumaqatigiissutikkut naammassineqarsimanngitsunik⁸², taamaaqataanillu namminersorerullutik oqartussaasut, tassa ålandimiut namminneq akuersineraatigut Åland pillugu isumaqatigiissutip sukutsitaasa ilaat allangortinneqangaatsiarsimapput⁸³.

Nunap immikkoortua Åland immikkut pisinnaatitaaffeqarmat aammalu nunaqavissut nunaqavissuunngitsullu tunngaviatigut immikkoortinne-

⁸² Namminersorerulerneq pillugu inatsit 1951-imeersukkut nunaqavissutit pisinnaatitaaffiit pilersinneqarnerat pisinnaatitaaffiit immikkut ittut atortinneqalernissaanni tunngaviusoq kiisalu 1951-imi namminersorerulerneq pillugu inatsisikkut ålandimiut namminneq inuusutissarsiornerum inatsiseqalernerat.

⁸³ Ålandimiut inatsisiliortuisa 1920-ikkunili akileraarutininik tunngaviusunik aammalu nunap immikkoortuani akileraarutininik atorunnaarsitsinerat, 1995-imi EU-mut ilaasortanngorerup kingorna kommunimut qinersinermi taaseqataasinnaanerup killilerneqarneranik atorunnaarsitsineq kiisalu 1975-imi nunamik pisiarneq pillugu periaatsip allangortinneqarnera, tassa nunaatip pisiareqqinneqartarneraniit nunamik pisinissamik siumut neriorsuuteqartarnermut.

qarsinnaammata imaanngilaq inuiaqatigiit ålandimiut iluanni tamani nu-
navissuunngitsut immikkoortinneqarsinnaasut. Inuiaqatigiit iluanni inuit
attarmoortut assigiinngitsut ålandimiutut immikkut pisinnaatitaaffilittut
paasineqartartut immikkut isigisariallit tassaapput inuiassuit inatsisaat
naapertorlugit aammalu naalagaaffiit tunngaviusumik inatsisaat naaper-
torlugit pilersinneqarsimasutut aammalu Åland pillugu isumaqatigiissut
naapertorlugu toqqaanartumik pisinnaatitaaffillit ilaattut tunngavissalim-
mik isigisariaqarlutik, naak immikkoortitseqqusinngineq nukitugaluqi-
soq.⁸⁴ Tamannarpiarlu pissutigalugu nunaqavissutut pisinnaatitaaneq
pisinnaatitaaffiillu immikkut ittut tassunga atatinneqartartut akuttunngit-
sumik isiginiarneqalersaqaat. Nunaqavissutut pisinnaatitaaffiit innuttaasut
pisinnaatitaaffiisut immikkut ittutut isigigaanni taava inatsisit tunngaviu-
sut aqutigalugit pisinnaatitaaffiit imaluunniit nunat tamalaat inunnut
pisinnaatitaaffigititaat aqutigalugit pisinnaatitaaffiit atuuffissaat aalajan-
gersarneqalerpata taava oqallisigineqalersinnaavoq innuttaasutut pisin-
naatitaaffiit naalagaaffiit inatsisaani pisinnaatitaaffittut isigineqarsinnaa-
junnaalissapput.

Åland namminersornerunerani siunertat pingaernerit ilaat tassaavoq
inuaat ålandimiut peqataanissaminnut periarfissaqarnissaat. Tamanna
nunaqavissut inatsisartunut qinersinermi taaseqataasinnaanerannut killi-
liinerinnakkut pisinnaanngilaq oqanngikkaani peqataanissamut pisinnaa-
titaaffik namminersornerunerup sukutsitaanut tamanut atuuttusoq.
Namminersornerulerneq pillugu inatsisit 1920-imeersoq atuutiinalermalli
tamanna pilersinneqarsimavoq, kisiannili Åland pillugu isumaqatigiissut
aqutigalugu taaseqataasinnaasut killilerneqarmata aammalu qularna-
veequtinik inatsisit atuutERMATA ålandimiut namminersornerat naqissu-
serneqarmat ålandimiut namminersornerat namminersornerfiusunut alla-
nut naleqqiullugu immikkuullarissunngorpoq. Ålandip inatsisartuinut
ilaasortat aammalu taakkua sinniisuuffigisaasa, ålandimiut, amerlanngit-
sunnguullutik imminnut qanitsunnguunerat kiisalu EU-mi sinniisuutita-
qarnerat eqqarsaatigigaanni aammalu nunap immikkoortuata iluani inatsi-
siliorsinnaanerat eqqarsaatigigaanni sinniisuutitaqarnissaminnut pitsavim-
mik periarfissaqarput.⁸⁵ Taamaattorli Åland pillugu isumaqatigiissut aal-
laavigalugu naalakkersuinikkut peqataasinnaaneq ålandimiut inatsisartui-
nut killeqaanngilaq, aammali ålandip kommuniinut qinersisinnaaner-

⁸⁴ Tamatumunnga atatillugu taangitsoortariaaqanngillat RP 142/1995, qupp. 2 f-imi naalakkersuisut
allaaserisaat, nunat avannarliit suleqatigiinnissaminnik isumaqatigiissutaata allanngortinneqarnissaanik
isumaqatigiissummi aalajangersakkanik akuersissuteqarnermut tunngasut, tassa nunat avannarlermiut
nunani avannarlerni tamani assigiimmik pineqarnissaat pillugu aalajangersakkat atortuulersinneqarnissa-
annik isumaqatigiissut: "Namminersornerulerneq pillugu inatsit (7 § imm. 2)naapertorlugu finlandimiut
kisimik ålandimi nunaqavissutut pisinnaatitaaffilerneqarsinnaapput. Pisinnaatitaaffik taanna pigineqarta-
riaqarpoq ilaatigut Ålandimi pigisamik aalaakaasumik pigisaqarsinnaanngussagaanni aammalu Ålandi-
mi inatsisartunut peqataasinnaassagaanni. Helsingforsimi isumaqatigiissutut allanngortinneqarnissaanik
siunnersuuteqarnikkut ålandimi nunaqavissutut pisinnaatitaaffilittulli nunat avannarlermiut allat pisinna-
atitaaffeqalernissaannik nassataqanngilaq."

⁸⁵ Ålandimi sinniisuutitaqartarnerup kisitsisitali tassaapput (tassa taasisinnaatitaasut amerlassusii na-
apertorlugit ilaasortaaitaqartarneq) Ålandimi najugaqartutut pisinnaatitaasut taasisinnaasut 1/797-ii,
Finlandimilu 1/25600 kiisalu EU-mi 1/540000 missaat.

mik ilaqarpoq, taamaalillunilu namminersornermut nunanit tamalaanit akuerineqartumut ilaalerluni, soorlu inatsisitigut tunngaviusutigut kommunit namminneq aqutsisinnaaneranikk qularnaarutit aqquqigalugit ersersinneqartoq.

Ålandip inatsisartui ålandimiut namminersornerunneranni qitiupput. Inatsisartut taakku Ålandip inuinit nunaqavissunut sinniisuvoq nunallu immikkoortuanut Ålandimut inatsisiliortuulluni. Aammattaaq inatsisartut lagtingit taakku aningaasanut inatsisiliorsinnaatitaanermikkut inuiaqatigiit aningaasaqarnerannik aqqqissuisuusarput. Namminersornerulerneq pillugu inatsisit aalajangersaanerat naapertorlugu naalagaaffimmiit aningaasaliissutit nunap immikkoortuata naatsorsuutaata aningaasaataani amerlanerummata aammalu aningaasanut inatsisiliorsinnaatitaaneq aningaasanik atuinissamut namminersornermut ersiutaammata kisiannili aningaasaqarnermik aqutsivinnermut ersiutaanngimmata, taamaattoq nammineq aningaasaliissutissanik aalajangersaasinnaatitaaneq aammalu tapissaanik aningaasaliisnaatitaanermut periarfissaqarmat taava tamakku namminersornerusut aningaasatigut tunngavissaanik qularnaarisuulluurtuupput.⁸⁶ Aammattaaq namminersornerullutik oqartussat aningaasaqarneranni isiginiagassaq tassaavoq inatsisartut kommunini akileraarusiisnaanermut periarfissaqarnerat.⁸⁷

Pingaarateqarluartoq alla tassaavoq Ålandimi suliassanik ingerlatsinnermut pissaaneq inatsisartuniit nakkutigineqarmat inatsisartoqarnikkut suleriaatsit inatsisartut nunallu immikkoortuani naalackersuisut akornanni pissusissanik aalajangersaavissut aqquqigalugit. Ålandimi inatsisiliorsinnaatitaanermut oqartussaassuseq annerpaaq inatsisartuniippoq tassami namminersornerulerneq pillugu inatsit naapertorlugu inatsisartut imminut pillutik suliatiillu pillugit malittarisassiornissaminnut periarfissaqarluuqimmata. Ålandimi inatsisiliorsinnaatitaasutut inissisimanertik atorlugu inatsisartut Ålandip tunngaviusumik inatsisaanik aalajangersaanermut ineriartormullu sunniuteqarnissaminnut periarfissaqarluarput nammineq aalajangersaasarnit aqquqigalugit Ålandip iluani suleriaatsini inatsiseqarnikkut killiisinaassuseqaramik.

⁸⁶ Namminersornerulerneq pillugu inatsisikkut aningaasatigut naatsorsuisarneq naapertorlugu Ålandimi akileraarutaasartut pensionisiasanullu akiliutaasartut agguateqqinneqarnerat pillugu qulaajaanermi takuneqarsinnaavoq (naalagaaffiup aningaaseriviata aningaasaataasa inernerisa 0,45 %-ii naalagaaffimmiit taarsigassarsianik ikilisinneqassapput) Åland naalagaaffiup karsianut "akilisarnermiit" annerutsiartumik naalagaaffimmiit pissarsisarpoq. Takuuk Suksi 2005, qupp. 153.

⁸⁷ Akunnattumik isertitalit akissarsianit pissarsiaat ukiumi akileraarfiusumi ataatsimoortillugit naatsorsuutigaanni takuneqarsinnaavoq Ålandip inatsisartui kommuninut akileraarutit (nunap immikkoortuanut akileraarutit aammalu nunap immikkoortuanut immikkut akileraarutit suli eqqunneqarsimangillat) inatsisiliorsinnaatitaanertik naapertorlugu inuit ataasiakkaat akileraartarnerannut sunniuteqarsinnaaqaat, tassa akileraarutit tamarmiisut 60 %-ii tikillugit. Tassalu kommunimut akileraartarnikkut ålandimiut oqartussaassusiat annikigisassaangilluinnarpoq.

6. Ålandimiut Finlandip inatsisartuini sinniisuutitaqarnerat (Europaparlamentimi sinniisuutitaqalernissaannik siunnersuutit pillugit paasisutissartalik.)

Finlandip inatsisartuinit ilaasortassat ukiuni sisamani qinigaaffeqarlutik qinigaasarput, qinersinermilu Finlandimi qinerseriaatsimi siunertarineqartut marluk naammassiniarneqartarput, tassalu naalackersuinikkut isummanut agguataarsimassuseq aammalu nunap agguataarsimanera malillugu inatsisartut agguataarsimassasut. Nunap immikkoortuinit agguataarsimassuseq GL 25.2 § naapertorlugu pisarpoq aammalu nunap immikkoortuisa assigiinngisut inatsisartuini sinniisuutitaqarnissaat qularnaartussaallugu, agguataarsimanerli taanna inuit agguataarsimanerisa allanngorneri malillugit allanngorsinnaasarpoq. Nunap immikkoortuinit agguataarinnermi qinersiviit aallaavigineqartarput, taakkulu ikinnerpaamik 12-inik amerlanerpaamillu 18-inik ilaasortaataitaqassapput. Tamatumalu qaagut Ålandimi qinersiveqartuaanarpoq. Tassalu Ålandip Finlandip inatsisartuini sinniisuutitaqarnera nunap immikkoortuinit agguataarisimanermik naammassinninniarfiuvoq. Taama immikkut aaqqissuussinikkut Ålandimiit ilaasortaataitangortartoq inunnut 25000-it missaanniittunut sinniisuuvoq, tamannalu Finlandimi inatsisartunut ilaasortaasut inunnut 25600-it missaanniittunut sinniisuusaarnerannut sanilliukkaanni allaassuteqangaangilaq. Akerlianilli ålandimiut Finlandimi inatsisartunut pinngitsooratik ilaasortaataitaqartussaaneratigut Åland inatsisartuini sinniisuutitaqartuaanarpoq, Ålandillu qinersivinnut annernut ilaanera tamatumani apequtaangilaq.

GL 120 § naapertorlugu Ålandip nunap immikkoortuatut imminut aquttutut inissisimalerneratigut naalagaaffiup qinersisarnermut inatsisaani 6.1 § (FFS 714/1998) naapertorlugu Åland tassaalerpoq qinersivik ataatsimik sinniisuutitaqartitsisartoq. Finlandip inatsisartuinit qinersinermi qinersiviit 5 §-imi aalajangersarneqarput, kommunillu nunap immikkoortuanut sumut ilaanertik naapertorlugu agguataarneqartarput, aammali qinersivimmi ataatsimi nunap immikkkoortui qassiusinnapput. Massakorpiaq qinersiviit 15-iupput, tassa Åland ilanngullugu. Ålandimi qinersivik qinersiivit sinnerisut 14-isut, qinersinermut inatsisikkut aalajangersarneqartartut, naalagaaffiullu iluani ittuusut ittuuneruvoq. Ålandip qinersivia SjL 68 § naapertorlugu Finlandip inatsisartuinit qinersisoqartillugu aammalu kunngiitsuuffiup præsidentianut qinersisoqartillugu qinersivik ataasiusarpoq, tassa imaappoq finlandimiutut innuttaasusillit Ålandimiittut Finlandip inatsisartuinit sinniisuutitaqarsinnaajuuanarput.⁸⁸

⁸⁸ Naalagaaffiup inatsisartuisa ilaasortaaniq qinersisarneq pillugu inatsisip (FFS 898/1947) allanngortinneqarneratigut qinersiviit inummik ataatsimik qinersivisuartut pilersinneqarput (FFS 66/1935) pernaammillu 1948-imi naalagaaffiup inatsisartuinit qinersinermi atornerarlutik. Tamatumunnga malitarsassat namminersomerulerneq pillugu inatsimmi aatsaat 1951-imi ilanngunneqarput 1. januari 1952-imi atortuulerlutik.

Ålandimiut qinerseriaasiat ålandimiuinarmik Finlandimut ilaasortannngortitsiviusartog aamma naalagaaffiup sinnerani qinerseriaatsimit allaassuteqarpoq. Siullinnngortoq, tassalu amerlanerussuteqalersog, soorunami qinersivimmi qinigaasarpog. Taamaattorli inatsisit tunngaviusut naapertorlugit Finlandip inatsisartuinut qinersisoqartillugu naalakkersuinikkut isummanut agguataarsimaneq malillugu qinikkat agguataarsimanissaat piviusunnngortinneqartussaavoq. Taamaammatt ålandimiut Finlandip inatsisartuinut qinersisarnerat naalagaaffimmi tamarmi qinersinermut, tassa nunap immikkoortuinut agguaqatigiisaaraluni qinersinermut, sapinngisamik assingutinniarneqarsimavoq. Taamaammatt Taamaammatt naalagaaffimmi qinersinermut inatsimmi 110.1 § tunngaviliullugu qinerseriaatsimik tamakkiisuunngitsumik agguaqatigiissaariffiusumik taaneqarsinnaasumik pilersitsisoqarsimavoq, tassami qinigaasut qinigassannngortitsisoqatigiit akornanni agguaqatigiisitsinikkut annerpaamik pissarsisut d'Hondtip agguataareriaasia malillugu qinigaatinneqartarmata. Tassa ilaannakortumik amerlanerussutillit tunngavigineqartarput. Tassa qinigassannngortitseqatigiit ataatsimik qinigassannngortitsisinnaapput, aammali qinigassannngortitseqatigiisitsisinnaapput, taamaattorli kattuseqatigiit amerlanerpaamik sisamaasassapput. Kattuseqatigiit amerlanerpaamik taaneqartut akornanni qinigaasog tassaassaaq ataasiakkaanik taasisoqarnerpaaq, taamaalillunilu agguaqatigiisitsinikkut pissarsinerpaajusimasog, taavalu agguaqatigiisitsinermi qinigaanerpaap tullia siullertut sinniussannngortarluni. Aammattaaq Ålandimi qinerseriaaseq Finlandip sinnerani inatsisartuinut qinersisoqarnerani qinerseriaatsimit allaassuteqarpoq, naalagaaffiummi qinerseriaasia atoraluarpaa kisiannili tassanissaaq inummik ataasiinarmik qinersivissami naalakkersuinikkut isumaqatigiit amerlassusii naapertorlugit agguataarineq aamma atorniarneqartarpoq. Finlandimi parteeqarneq Ålandimi qinigassannngortitsisarnermut sunniuteqanngilaq, taamaattorli naalagaaffiup qinersisarnermut inatsisaani qinigassannngortitseqatigiit pillugit aalajangersakkat tunngavigalugit tamaani qinigassannngortitseqatigiiliorqartarpoq.

Oqaatigineqartariaqarpoq ålandimiut naalagaaffiup inatsisartuinut ilaasortaasut innuttaasunut Ålandimi nunaqavissutut pisinnaatitaaffe-qanngitsunut imaluunnit Ålandimi inuiaqatigiisusunut ilaannngitsunut sinniisuusarmata. Tamannalu pissutigalugu ålandimiup naalagaaffiup inatsisartuinut ilaasortaasup aappaa naalagaaffiup inatsisaanik, inatsisinut Sjl 18 § naapertorlugu nunap immikkoortuata inatsisiliorfigisinnaasaralunik, aalajangeeqataanissaminut aporfissaqartinneqanngilaq. Aammattaaq ålandimiut naalagaaffiup inatsisartuinut ilaasortaataat naalagaaffiup inatsisartuisa inatsisiliorneranut peqataasarpog, taamaaliornerminilu namminersoreruffiup Ålandip oqartussaaffigineqarnerata agguataarsimaneranit, tassa Ålandip inatsisartuisa naalagaaffiullu inatsisartuisa Ålandimut marluullutik inatsisiliorfussaanerannit, sunnerneqarsimasanngilaq. Ålandimiullumi naalagaaffiup inatsisartuinut ilaasortaataat nunap immikkkoortuani atorfeqarneq ajorpoq. Tamatumunnga atatillugu ilann-

guttariaqanngitsuunngilaq GL 29 §-ikkut inerteqqutigineqartoq, tassalu naalagaaffiup inatsisartuinut ilaasortaasut avataaniit naalakkerneqaqqusaannginnerat, taamaalillunilu ålandimiut naalagaaffiup inatsisartuinut ilaasortaasut aammalu ålandimi nunap immikkkoortuani oqartussaasut akunnerminni qanoq pissusilersornissaannut sunniuteqarluni.

Præsidentimut imaluunniit Europaparlamentimut qinersisoqarnerani, imaluunniit inuiaqatigiit taasitinneqarneranni Finland qinersiviusarpoq ataasiinaq, Ålandilu pitsaanerusumik inissisimatinneqarneq ajorpoq. Taamaattorli Europaparlamentimut qinersineq Åland eqqarsaatigalugu soqutigintortaqarpoq. Ålandip naalackersuisui Europaparlamentimi sinniisuutitaqalernissaq pillugu inatsisartutigoorlugu inatsisissamik siunnersuuteqaramik (Lr. framst. 15/2005/2006) paasivaat naalagaaffiit ilaasortanngoraangamik oqartussaataaffimmik ilarujussui EU-mut tunniutaraat. ”Pissaanermik nuussinermut tamatumunnga iluarsiiisutitut naalagaaffiit ilaasortaasut ataatsimiittartoqatigiinnut assigiinngitsunut sinniisuutitaqalersarput EU-p ineriartornera sunniuteqarfigisinnaajumallugu aammalu naalagaaffiup soqutigisai isumagisinnaajumallugit. EU naalagaaffinnit katitigaavoq aammalu sumiiffiit namminneq inatsisiliorfiusinnaasut soqutgiisaannik isumaginninnissaminut naleqqussarsimanani. Ilaasortanngornerulli aamma kingunerisaanik nunap immikkooortui namminneq inatsisiliorsinnaasut pissaanerat nuunneqartarpoq, ilaatigut EU-muinnaanngitsoq aammali naalagaaffimmu attavigisamut pissaanermik tunniussisoqartarluni. Taamaakkaluartoq nunat immikkooortui pissaanermik tunniussinermut iluarsiiisutitut EU-p iluani ataatsimiittartuutitanut assigiinngitsunut ilaasortaataitaqanngillat, inissisimaneralli naalagaaffiup iluani namminermi aaqinneqartussaalluni. Åland eqqarsaatigalugu EU-mut ilaasortanngornerup kingunerisaanik pissaanermik nuussiinnartoqarsimanngilaq, aammali naalagaaffiuttaaq iluani oqartussaaffiit nikissimallutik. Oqartussaaffiijagaasimanermut taartissatut Ålandip qasseeriarluni piumasarisarsimavaa EU-mi sullissivinnut toqqaanarnerusumik attaveqalerumalluni. Piumasallu annersaat tassaavoq Europaparlamentimi sinniisuutitaqalernissaq (...)”⁸⁹. ”Finlandip inissamik allamik peqqinnissaa isumaqatigiinniutiginiaraani ajornakusoorunaqimmat Finlandip inissaasa ilaat Ålandimut pisassanngortinneqartariaqarpoq. Namminersorerulernermut inatsimmi 68 §-imi oqaatigineqarpoq nunap immikkortua naalagaaffiup inatsisartuinut qinersisoqartillugu aammalu kunngiitsuuffiup præsidentianut qinersisoqartillugu qinersivik ataasiusassasoq. Aammattaaq qinersinernut taakkununga malittarisassat naalagaaffiup qinersinermut malittarisassaaniipputtaa (FFS 714/1998). Siullermik naalagaaffiup qinersisarnermut inatsisai allannngortinneqartariaqarput Åland Europaparlamentimut qinersisoqartillugu immikkut qinersiviusussanngorlugu kiisalu Ålandimilu Europaparlamentimut qinersisoqartartussanngor-

⁸⁹ Saqqummiussinikkut siunnersuutigineqarpoq EU-p eq3qartuussiviani oqaaseqarsinnaaneq eqqunneqassasoq aammalu eqqartuussivinnik allermik nakkutilliisut siunissami EU-p tunngaviusumik inatsisai atuutileripata atortinneqalernissaat siunnersuutigineqarpoq.

lugu. Aammattaaq namminersornerulernermit inatsimmi 68 §-imi qinersinernut, Ålandip immikkut qinersiviffiusussaaffiunut tunngasunut, Europaparlamentimut qinersineq ilanngunneqartariaqarpoq.” EU-mut ilaasortanngorneq pissutigalugu Ålandip inatsisiliorsinnaanerminik annaasaqarnera attuumassuteqarpoq, kisiannili Europaparlamentimi Finlandip inissaani 14-iusuni Ålandip immikkut inissaqartitaalernissaa naalakkersuinnikkut ajornakusoortuuvoq.⁹⁰ Siunnersuutigineqartorli tassaavoq naalagaaffiup iluani aalajangiinnikkut ajornarsiut malittarisassiorfigineqassasoq.

7. Finlandip nunat tamalaat akornanni pisussaaffii kiisau Åland

SjL 27 § immikkoortoq 3 naapertorlugu nunanut allanut tunngasut naalagaaffiup inatsisiliorsinnaatitaaffianut tunngasuupput, taamaattorli namminersornerulerneq pillugu inatsimmi kapitali 9 nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissuteqartarnermut tunngasoq. Malittarisassat taakku naapertorlugu nunap immikkoortua Åland soorlu nunanut allanut isumaqatigiissuteqarnissaminut pisinnaatitaanngilaq, kisiannili naalagaaffinnut allanut isumaqatigiissutit allat kunngiitsuuffiup præsidentianit atsiorneqartarput aammalu naalagaaffiup inatsisartui amerlanerpassuartigut aqqutigalugit inatsisitigut atortinneqalersarlutik.⁹¹ Namminersornerulerneq pillugu inatsimmi kapitali 9 naalagaaffiup nunanik allanik isumaqatigiissuteqarnerani Ålandip peqataasinnaanera pillugu aalajangersakkanik assigiinn-

⁹⁰ Nunap immikkoortuani naalakkersuisut saqqummiussinerattulli massakkut qangaanerusorlu takussutissaqarpoq nunap immikkoortuisa imaluunniit inuiaat ikinnerussutillit Europaparlamentimi ilaasortaataitaqarnissaanik qularnaarisooqartarneranik: ” Belgiami tyskisut oqaasillit suleqatigiiffiat, killilimimik inatsisiliorsinnaatitaasortaap, nunap Europaparlamentimi inissaanik ataatsimik pissarsisarpoq. Belgiami tyskisut oqaluttut suleqatigiiffiat inuttussuseq naapertorlugu Ålandimmit annikinneruvoq (inuit 0,6 %-ii 2000-mi suleqatigiiffimmi tassani najugaqarput). Assersuutissaq alla tassaavoq Danmark, taassuma nuna namminersorerusooq Kalaallit Nunaat Europaparlamentimi inissaminik ataatsimik tunisimavaa, Kalaallili Nunaat kingorna EU-mit anivoq.”

⁹¹ Takuuttaaq Interpretation of the Statute of the Memel Territory, the Permanent Court of International Justice of 11 August 1932, Series A/B; Judgments, Orders and Advisory Opinions, No. 50, ss. 294 aamma 313. Tamatumani pineqartoq tassaavoq nunap immikkoortuata namminersortup Memelip præsidentia taassumalu tyskit naalagaaffiani sullissivimmu toqqaanartumik attaveqarnera Litauenip sinnerani tunisassianut sanilliullugu Memelimit nunalerinermit tunisassiat Tysklandip niuerfinni pitsaanerusumik inisissimatinneqarnissaat anguniarlugu. Nunanut allanut toqqaanartumik attaveqarsimanera pissutigalugu nunap immikkoortuata namminersortuusup præsidentia Memelip guvernørianiit peersitaavoq naak Memelip namminersortitaalermeranik aqqissuussinerup iluani nunap immikkoortuata namminersortitaasup naalakkersuisuisa sinniisaanik peersitsinissamut periarfissaqanngikkaluatoq. Nunat tamalaat akornanni eqqartuussiviup ataavartup isumaqarpoq nunanut allanut tunngasut naalagaaffiup kisimiilluni isumagissarimmagut, tassa Litauenip, nunap immikkoortuata namminersortuusup naalakkersuisuisa præsidentiat namminersortitaaneramik aqqissuussinermik unioqutitsisimasooq taamalu naalagaaffiup sinniisuata, tassalu guvernørip naalakkersuisut præsidentiat soraarsissinnaaleraa. Eqqartuussivik naapertorlugu Memelip nunat tamalaat akornanni inissimatitaalermera pilersineqarsimavoq suliassanik qitiusumit siammarterinikkut inatsisiliortoqarsinnaanngorlugu, eqqartuussisinnanngorlugu, kiisalu allaffissorinikkut aningaasarsiornikkullu ingerlatsisinnanngorlugu, kisiannili taamaaliorneq Litauenip naalagaaffittut ataasiususianik navianartorsioritsissanngilaq aammalu Litauenip killeqarfiata iluinnaani atuutisalluni. Pisumi tassani erseqqissarneqarpoq naalagaaffiup avammut tunngasutigut immiut oqartussaaffigivinneranik illersuerusuttoqarmat, taamaaqataanilli aamma nunap iluani oqartussaanssamut periarfissaqartitsisoqassalluni naalagaaffiup naleqquttutut isiginninnera naapertorlugu imaluunniit nunat tamalaat isumaqatigiinnerat naapertorlugu

gitsunik imaqarpoq. Åland Sjl 58 § naapertorlugu nunap allap isumaqatigiissuteqarfigineqarnissaa pillugu isumaqatiginiarfigineqalenissaanik oqartussa qarfirmmut naleqquttumut saqqummiussa qarfinnaavoq. Aammattaaq nunanut allanut isumaqatigiissutigineqartut pillugit Ålandip naalakkersuisui ilisimatinneqartussaapput. Aammattaaq pissutsit allat Ålandimut sunniuteqarsinnaasut isumaqatigiinniutigineqarpata Ålandip naalakkersuisui ilisimatinneqartussaapput.

GL 93 § naapertorlugu Finlandip nunanut allanut politikkaa kunngiitsuuffiup præsidentiata naalagaaffimmi siunnersuisoqatigiit peqatigalugit isumagisussaavaa. Inatsisit assigiinngitsut tunngavigalugit kunngiitsuuffiup præsidentia, naalagaaffiup siunnersuisoqatigiiviniq peqarteqartoq, nunanut allanut isumaqatigiissusiortussaavoq. Helsingforsimi isumaqatigiissutikkut aaqqiissuussinerit artikel 63 naapertorlugu Nordisk Rådimi pituttuisuusunik aalajangiiffiusarnerit naalagaaffiup inatsisaani tunngaviusuni aallaaviusumik sanioqqutsilaartuupput.⁹²

GL 94 § naapertorlugu naalagaaffinnut allanut isumaqatigiissutit aamalu nunat tamalaat akornanni pisussaaffiit allat inatsisiliornermut allannuunniit pingaarutilinnut tunngasut naalagaaffiup inatsisartuinit akuerineqarnissaat piumasarineqarpoq. Helsingforsimi isumaqatigiissut taasumalu allannguutai 1962-imi, 1971, 1975, 1984 kiisalu 1995-imi naalagaaffiup inatsisartuinit akuersissutigineqartarput (ukioq 1984 allannguutit taamani naalagaaffiup inatsisartuisa aaqqiissuussineranni piunasaqaatit 69 §-iat naapertorlugu akuerineqarsimalluni),⁹³ taavalu allannguutit 1986 aamma 1992-imi pisut naalagaaffiup inatsiseqarneranit isigalugit pingaaruteqarpallaanngitsutut isigisariaqartut kunngiitsuuffiup præsidentiani akuerineqarsimallutik aamalu naalagaaffiup inatsisartuinit saqqummiunneqartariaqaratik. Aammattaaq pisussaaffiit taama ittut atorunnaar-

⁹² Takuuttaaq RP 188/1983, tassani oqaatigineqarpoq nunat namminersorneruffiusut Helsingforsimi i isumaqatigiissummi artikel 63-mut ilannguneratigut "ministerrådip aalajangeratigut imaluunniit nalinginnaasumik atsiuinikkut, imaluunniit Ålandip namminersorerulernera pillugu inatsit naapertorlugu akuersissuteqmikkut naalagaaffiit isumaqatigiissutaat inatsisitigut pituttuilerannik" nassataqarnavianngitsoq (670/51) (allattup kipungasunngortitai).

⁹³ Naalagaaffiup akuerseqqaartariaqarnera aamalu pitsaasumillu aaqqiissuussisoqartariaqarnera pillugu naalagaaffiup naalakkersuisuisa pissutaaneragaat tassaavoq: "Helsingforsimi isumaqatigiissutit allannortinneqarnissaanik isumaqatigiissut Savalimmiut Ålandillu Nordisk Rådimi kiisalu Nordisk Ministerrådimi sulineri inissisimanerannik nukittunerulersitsivoq taamaalillunilu aamma Kalaallit Nunaata siunissami tamatumani peqataanissaa ajornarunnaarluni. Allannuineq nunat avannarliit suleqatigiinnerannut naalakkersuisut ima pingaaruteqartigisoraat isumaqatigiissutit naalagaaffiup inatsisartuinit akuerineqaaqarnissaa pisariaqarsoralugu. Tassa taaneqareersut aamalu naalagaaffiup inatsisartuinit pillugit aaqqiissuussineri 69 § immikkoortoq 2 naapertorlugit siunnersuutigineqarpoq (...) "Isumaqatigiissut naalagaaffiup inatsisartuinit akuersissutigineqassaaq periaasissat akuerineqarsimasut naapertorlugit. Kisiannili inatsisartut ataatsimiissutaatigut nalominarpoq allannguut nalinginnaasumik amerlanerussuteqarnikkut, imaluunniit amerlanerussuteqarluinnarnikkut, tassa 2/3-imik, akuersissutigineqassaner-soq. Nordisk Rådimit Finlandip aallartitai pillugit inatsimmi §§ 1 aamma 2-ip allannortinneqarnerat tunngaviusunik inatsisiliorarneq pillugu aaqqiissuussineq (RO 67 § och RO 69.1 §) naapertorlugu akuerineqartussaammat aamalu nukinginnartutut isigalugu akuerineqartussaammat kiisalu inatsisip akuerineqarnissaa nunallu tamalaat akornanni pisussaaffiliussat akuerineqarnissaat suliasartamikkut assigiingajavimmata, Helsingforsimi isumaqatigiissutit allannguutasa amerlanerussuteqarluinnarnikkut akuersissutigineqarnissaat periarfissaqarpoq. Piareersaatit aamalu naalagaaffiup inatsisartuisa ataatsimiissutaat tamatumuunakkut erserlerlupput.

sinneqarnissaat naalagaaffiup inatsisartuinit akuerineqarnissaat piumasarineqarpoq.⁹⁴

Helsingforsimi isumaqatigiissut taassumalu allannguutai finlandimiut inatsisaannut peqqussutit aqcutigalugit assigiinngitsutigut ilanngunneqartarput (FFS 451/1962, 476/1971, 687/1975, 36/1984, 93/1986, 36/1992, 905/1993), allannguulli 1995-imeersoq inatsit nalinginnaasoq (FFS 1763/1995) atorlugu kiisalu peqqussut (FFS 1764/1995) finlandimiut inatsisaannut ilanngunneqarluni. Tamatumunngalu ilanngullugu Helsingforsimi isumaqatigiissutip malittarisassai Finlandip Nordisk Rådip aallartitai pillugit inatsisikkut atortinneqalerput, suliassarlu taanna tunngaviusunik inatsisiliornikkut aaqqissuussinnermut ilaatinneqarpoq, tassalu tamanna pissutigalugu naalagaaffiup inatsisartui ilaasortanik toqqaassappata (FFS 170/1960) taava ilaasortortat aggornerisa pingajorarterutaat marluk amerlanerussuteqartariaqassapputa.⁹⁵ Oqaatigineqartariaqarpoq Sjl 59 §-imi⁹⁶, ålandimiut inatsisartuisa akuersinissaanik piumasaqaatitaqartumi, erseqqissumik oqarmat nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissutit nunap immikkoortuanut atuuttussanngortussat naalagaaffiup iluani atuuti-

⁹⁴ Nunat tamalaat akornanni pisussaaffiit akuersissutigineqarnissaat atorunnaarsinneqarnissaalluunniit naalagaaffiup inatsisartuini nalinginnaasumik amerlanerussuteqarnikkut aalajangerneqartarput. Pisussaaffiulli akuersissutigineqarnissaanik siunnersuut inatsisinut tunngaviusunut imaluunniit naalagaaffiup nunataata allanngortinneqarnissaanun tunngasuuppat taava taasissut pingajorarterutaat marluk amerlanerussuteqaatigineqartariaqarput.

⁹⁵ Finlandip Nordisk Rådimit aallartitai pillugit inatsit takuuk (FFS 170/1960), aallaqqaasiut naapertorlugu aaqqissuussinnermi tunngavineqartoq tassaavoq, soorlu taassuma siulerisaatigut naalagaaffiup inatsisartuisa suleriaasianni 67 §-imi peqqussutigineqartoq, tassa tunngaviusumik inatsisit suliarineqartarnerannut tunngasumi. Inatsimmi tassani naalagaaffiup inatsisartuisa Finlandip aallartitassaanic qinersisarnermut tunngasut nalunaarutigineqarput, taakku Ålandip aallartitai peqatigalugit Finlandip Nordisk Rådimit aallartitarai, taakkunanilu aamma nalunaarutigineqarpoq nunap immikkoortuata naalagaaffiulli naalakkersuisui aallartitat akornanni taaseqataasinnaanngitsut, kiisalu aallartitat suleqatigiissitaanik qinersisarneq, aallartitat naalagaaffiup allattoqarfiani allattoqartitaanerannut aningaasartuutit suliarineqartarneri kiisalu Nordisk Rådip sulinera pillugu aallartitat ukiumut nalunaarutigisartagassaat aamma nalunaarutigineqarput. Takuuttaaq RP 129/1959, ataatsimiititaliarsuup isumaliutissiisutaa 2/1960 aammalu nunanut allanut ataatsimiititaliap isumaliutissiisutaa 11/1983 kiisalu Saraviita 1973, qupp. 222, nassuiaateeraq 155. Helsingforsimi isumaqatigiissutip finlandimiut inatsisaannut tunngaviusunut qanoq attuumassuteqarnera inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliamit sulii misilinneqarsimannngilaq.

⁹⁶ Inatsisinik nunanut allanut isumaqatigiissutit nunap immikkoortuani atortuulissutigisassaanic Ålandimi Landstingip/inatsisartut tapersiillutik akuersisarnissaanic aalajangersagaq 1951-imi namminersornerulerneq pillugu inatsisikkut atortuulerpoq. Tunngavilersuutaasoq tassaavoq namminersornerulerneq pillugu inatsimmi 1920-imeersumi 36 § immikkoortoq, tassa namminersornerulerneq pillugu inatsit landsting akuersitinnagu allanngortinneqarsinnaanngimmat, nassuiarneqarsinnaanani atorunnaarsinneqarsinnaanaluunniit, imaluunniit unioqutinneqarsinnaanani, taava assinganic illuatungaatigut ålandimiut namminersornerulerat illersorneqartariaqarpoq nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissuteqarnerup kingunerisaanic; takuuk RP 100/1946 och RP 38/1948. Takuuttaaq GrUB 36/1950. Naalagaaffiup naalakkersuisuisa siunnersuutaani 1948-meersumi oqaasertaliussat naapertorlugit landstingi "nunanut allanut isumaqatigiissutit akueriqqaartariaqarpai", tassa aalajangersakkat namminersornerulerneq pillugu inatsimmi aalajangersakkanik atorunnaarsitsisussat imaluunniit allanngortitsisussat pineqartillugit. Naalakkersuisut siunnersuutaasa aappaanni 1948-imeersumi oqaasertaliussat allanngortinneqarput. Landstingi tamatumuuna siullermik tunngavigisimasami assinginik tunngaveqarluni "inatsimmut tapersiilluni akuersissuteqartassaaq taamaalillunilu nunanut allanut isumaqatigiissut nunap immikkoortuanut atortuulertassaaq". Inatsisissat siunnersuutit allanngortitap tunngavilersorneqarnerani malittarisassiap siunertaa erseqqinnerulerpoq tassaasoq "nunap immikkoortuata peqataanera malittarisassiussallugu, isumaqatigiissutit atorunnaarneraniunngitsoq, kisiannili taassuma nunap iluani inatsisitigut sunniutai nunap immikkoortuani atuutilissanersut, tassa nunanut allanut isumaqatigiissut aalajangersagartaqarpat namminersornerulerneq pillugu inatsimmi aalajangersakkanik atorunnaarsitsisusunik allanngortitsisunilluunniit". Takuuk RP 38/1948, qupp. 3.

lernissaat ålandimiut inatsisartuinit tapersersorneqartassasut, tassa piumasarineqanngilaq nunat tamalaat akornanni pisussaaffiit akuerineqarnerat imaluunnit atorunnaarsinneqarnerat akuerseqataaffigineqartassasut kiisalu nunanut allanut isumaqatigiissutit nunap immikkoortuata peqataaffigissasai pillugit aalajangersakkat Sjl § 58-imiillutik (siulianiittoq takuuk). Helsingforsimi isumaqatigiissutit taassumaluunniit allannguutaasa Finlandip inatsisaanut ilanngutsinneqarnissaat pillugu ålandimiut tapersiiteqqaarneqartanninnerat amerlanertigut taakku Ålandimut tunngassuteqartanninnerannik pissuteqarunarpoq,⁹⁷ Helsingforsimi isumaqatigiissutilli allannguutai 1983-imi pisut sumiiffiit namminersoreruffiusut nukitunerusumik inissimalernissaannut tunngasut Finlandip 1984-imi akuersisutigisai tapersiinerinnaanngitsumik akuersissutigineqarsimasariaqarluarput.

Inatsisit nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissutit atortinneqaatigiligassaannut Ålandip inatsisartuisa tapersiinnissaat kunngiitsuuffiup præsidentianit qinnutigineqartarpoq. Qinnut Ålandip landshøvdingianut ingerlanneqartarpoq taassumalu Ålandip inatsisartuinit tunniuttarpaa. Naalagaaffiup naalakkersuisuisa siunnersuutaat qinnummut ilanngunneqartarpoq, tassanilu oqaatigineqakkajunnerusarpoq sooq taama qinnuteqartogarnersaq. Suliassat taanna naalagaaffimmi inatsisinik atortitsinermut ministerimit suliarineqartarpoq ministeriaqarfik suliarnut attuumassuteqartoq ilisimatinneqareeraangat. Inatsisinik atortitsinermut ministeriaqarfimmi atorfilittaqarpoq nunap immikkoortuanut tunngasunik suliaqartuusumik. Inatsisinik atortitsinermut ministeriaqarfik tassaavoq suliassap nunap immikkoortuanit taperserneqartariaqassusianik inaarutaasumik naliliisartoq. Ukiumut qulit missaannik Ålandip inatsisartuinit taperseeqqussutit saqqummiussisoqartarpoq. Tapersiinerit amerlanersaat marloriaammik akileraartitaanissap pinngitsoortinniarneqarneranut aammalu isumaginninnermi isumannaallisaatinut tunngasuupput. Tamakkunani tapersiinerit ileqquliutiinagaanerusarput. Ålandip inatsisartuini taperseeqqussutit inatsisissatut siunnersuutitulli suliarineqartarput. Inatsisartut tapersiinerat pisarpoq nunanut allanut isumaqatigiissummi aalajangersakkat Ålandip oqartussaaffigisaanut tunngasortaasa akuersissutigineqarnissaat pillugit inatsisissamut tapersiinnikkut. Aalajangiineq Ålandimi inatsisinik saqqummersittakkat aqutigalugit tamanut saqqummiunneqartarpoq. Ålandip inatsisartuisa akuersinerat pillugu nalunaarut peqqussutikut naalagaaffiup isumaqatigiissutaasa atuutilersinneqarfigisaatigut saqqummersinneqartarpoq Finlandip isumaqatigiissutigisimasaaanut ilanngullugu aammalu inatsisinik katersanik saqqummersitanut ilanngunneqartarluni.⁹⁸

⁹⁷ Inatsisinut ilanngutsitsereernerup kingorna taama tapersiilluni atortuulersitsinermut akuersissuteqarnissaq ajornarsimassagunangilaq (tulliuuttoq takuuk).

⁹⁸ Takuuk assersuutigalugu inatsit (FFS 849(1979) aammalu peqqussut (FFS 850/1979 Finlandip Sverigillu akornanni ilaasortaatit angallaviini nalinginnaasuni aningaasanoorutit pillugit Sverigemut isumaqatigiissutit atortuulersinneqarneranut tunngasoq (Födr.S. 59/1979), taanna Ålandip landstingianut ingerlateqqinneqarsimavoq atortuulersinneqarnissaa taperseeqqullugu. Takuuttaaq Finlandip Sverigillu akornanni ilaasortaatit angallaviini nalinginnaasuni aningaasanoorutit pillugit Sverigemut isumaqati-

Helsingforsimi isumaqatigiissummi artikel 63 naapertorlugu Nordisk Ministerrådip aalajangigai nunanut ataasiakkaanut pituttuisuusarput, kisiannili isumaqatigiisutigineqartut qinikkanit akuerineqartassapput soorlu nunat inatsisaannit tamanna piumasarineqartoq,⁹⁹ nunallu avannarliit isumaqatigiisutaat eqqarsaatigalugit nunat avannarliit akornanni pissaaffiit pineqartillugit Finlandimi inatsit GL 94 § tunngavigalugu isumaqatigiisutit naliliivigineqartarput kiisalu naalagaaffiup iluani atortusannngortinneqarnissaat eqqarsaatigalugu GL 95 § naapertorlugu isumaqatigiisutit naliliivigineqartarlutik.¹⁰⁰ Isumaqatigiisutigineqarsimasuttaaq aappaat naapertorlugit Nordisk Ministerrådip aalajangigai Ålandimut pituttuisunngussapput namminersornerulernermik aaqqissussineq naapertorlugu nunap immikkoortua aalajangerpat isumaqatigiisutit atortusaalersinniarlugit, Ålandilumi taamaaliortarpoq. Kisiannili Helsingforsimi isumaqatigiissummi "inatsisit tunngaviusut" aammalu "namminersornerulernermik aaqqissussineq" eqqaaneqaraangata Finlandimi Ålandimilu pissutsit pineqartut assigiinngitsut akulersuussimasut amerlaaloqisut pineqartarput. Oqaaserli "akuerseqataaneq" naalagaaffiup iluaniunerusoq pissutsit pineqaraangata taava inatsisiliortoqartariaqartillugu Ålandimiut SjL 59 § naapertorlugu tapersiinnissaminnut akuersilersaarlutik neriorsuutaattut isigineqartarpoq¹⁰¹

Tapersiinniarluni aalajangernerit SjL 59.1 § aamma SjL 59.2 §-im pineqartut tunngaviatigut isigalugit inatsisiliornissamik aalajangernerunngillat, tassa ålandimiut ingerlatsinikkut ileqquinut ilanngutsitsinerit pissaaffiulersut pineqanngikkaluartut taamaattoq tapersiinerit pissusiviusuni taama kinguneqartarput. Amerlanertigut pineqartut tassaasarput naalagaaffiup inatsisaanik tapersiinnissat, tassa nunanut allanut isumaqatigiissummi oqaasertaasut innersuussutigalugit naalagaaffiup inatsisartuini inatsisiliornikkut isumaqatigiisutit inatsisinut ilanngutsinneqarneri, kingornalu isumaqatigiisutit aqcutit allat aqcutigalugit tamanut saqqummiunneqartarlutik. Inatsisit siullermik tassaatinneqartarput GL 95.2 § naapertorlugu inatsisit tunngaviusut naapertorlugit atuutilersinneqartartut, inatsisiliali inatsisiliornivimmuut tunngatinneqanngikkaluartut, tassa inat-

giisutit allannngortinneqarnera pillugu isumaqatigiisut (FFS 1555/2001, Fördr.S. 93/2001). Nunat tamalaat akornanni isumaqatigiisutit ilaannut tunngasuni ilaatigut atortuulersitsinissamut tapersiittisnissat isumaqatigiisutit atortuulinnginnerini pisariaqaraluartut pissarsiariniarneqartarsimannngillat. Taama pisoqartillugu Ålandip inatsisartui kingumoortumik atortuulersitsinissamut tapersiinnaapput. Taamaaliortoqarsimavorlu ilaasortaati aningaasanoorutit pillugit isumaqatigiissummi kingulliullugu taaneqartumi. Takuuk Finlandip Sverigillu akornanni ilaasortaati angallaviini nalinginnaasuni aningaasanoorutit pillugit Sverigemut isumaqatigiisutit allannngortinneqarnera pillugu isumaqatigiisut (ÅFS 30/2002).

⁹⁹ Soorlu nunanut allanut ataasimiititaliap isumaliutissiisutaani oqaatigineqartoq 9/1971, qupp. 1, nunat ilaanni inatsisit tunngaviusut naapertorlugit inuiaqatigiinni sinniisut qinikkat akuerseqaartariaqartillugit "isumaqatigiisut taanna pituttuisunngornaviannngilaq inuiaqatigiit sinniisui qinikkat akuerseqaartinnagit". .

¹⁰⁰ Pissutsit taama ittut naalagaaffiup inatsisai tunngaviusut tunngavigalugit inatsiliortarnermi aammalu namminersornerulerneq pillugu inatsiliornermi RP 188/1983, qupp 4 ersersinneqarput.

¹⁰¹ Pissutsit RP 188/1983, qupp. 4-imi oqaaseqarfigineqarput ima: "isumaqatigiisutilli taama ittut Ålandimi atortuulersinneqarnissaa pillugu apeqcut paasiuminamerulissaaq ministerip aalajangernera nunap immikkoortuata akuerissappagu"

sisit tunngaviusut eqqaaneqaratik. Aalajangersakkat soorunami inatsisaanngikkaluarlutik allatut aalajangersagaallutik ileqquliussassanngortinneqarsinnaapput, nunanullu allanut isumaqatigiissutit aalajangersagartaa sa atortuulersinneqarnissaat akuerineqartussaagaangat taava kunngiitsuuffiup præidentiata GL 95.1 § naapertorlugu peqqussutai apeqquataalersarput. Tassalu nunanut allanut isumaqatigiissut taparserneqareeraangami Ålandimi atuutilersarpoq inatsisit assigiinngissitaartunik atuuffillit quleriaarnerat naapertorlugu inatsisitigut ileqquliussanut ilanngunneqartarluni, tassa inatsisivittut imaluunniit peqqussutit, tamatumalu kingorna inuinnarnut imaluunniit sunut inuunngikkaluarlutik inatsisitigut inuttut akisussaaffiligaasunut atuutilersarluni (suliffeqarfiit, pisortaqarfiit allallu, nuts.). Tamatumani isiginiarneqartariaqarpoq nunanut allanut isumaqatigiissut Ålandip inatsisartuisa oqartussaaffiannut tunngasuusinnaammat taamaammallu Ålandimi immikkut inatsisiliornissaq pisariaqarsinnaasarluni.

Nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissut namminersornerulerneq pillugu inatsimmit aalajangersakkanit nikingassuteqaruni imaluunniit nunap immikkoortuata inatsisiliorsinnaaffiata ataniikkuni taparserneqaruni nunap immikkoortuani atortuulersinnaanngimmat taava imaaliortoqakkajuttarpoq naalagaaffinnut allanut isumaqatiginninniarnermi isumaqatigiissut aalajangersagartalerarlugu Ålandimi atortuulersinneqassanngitsoq, Finlandilli naalackersuisui nalunaaruteqarsinnaasarlutik isumaqatigiissut aammattaaq Ålandimut atortuulersinneqarumaartoq. Taamaaliornikkut Finlandip isumaqatigiissut atsiorsinnaasarpaa suliallu nunap immikkoortuani suliarineqareernissaanut nalunaarutigineqarnissaa utaqqisuttarlugu.¹⁰² Isumaqatiginninniarnermilu periaaseq tamanna annerusumik minnerusumilluunniit Finlandip EU-mut ilanngunniarnermi atorpa, annermilli atorlugu immikkut isumaqatigiissutit tapiissutiliorneqarnerani. Oqaaseq ”Akuerseqataaneq” Helsingforsimi isumaqatigiissummiittoq atorlugu Ålandip inatsisartuisa tapersiinnaasat isumaqatigiinninniarnermi siumut neriorsuutigitinneqartariaqarsimagaluarpoq inatsisiliornit pisariaqalissappata, taamaaliornikkummi nunani avannarlerni nunap iluani sumiiffiit assigiinngitsut immikkut aqqiussussivigineqartarnissaat pinngitsoortinneqarsimassagaluarimat¹⁰³

Soorlu siuliani takutinneqareersoq nunat tamalaat isumaqatigiissutaat namminersornerulernermut inatsimmik imaluunniit nunamik piginnittusaanermut inatsimmut allanngortitsisuusut pillugit naalagaaffiup inatsisartuini inatsisiliortarneq Sjl 59.1 § naapertorlugu pisartuq nalilersorumiinaatsuuvoq.¹⁰⁴ Namminersornerulernermut inatsimmut akerliusumik

¹⁰² Palmgren 1995, qupp. 28.

¹⁰³ Pissutit RP 188/1983, qupp. 4-imi oqaaseqarfigineqarput ima: ”isumaqatigiissutilli taama ittup Ålandimi atortuulersinneqarnissaa pillugu apeqqut paasiuminarnerulissaaq ministerip aalajangernera nunap immikkoortuata akuerissappagu”

¹⁰⁴ RP 188/1983, s. 2, naapertorlugu 1983-imi Helsingforsimi isumaqatigiissut allanngortinneqarpoq taamalu ”Danmarkip Finlandillu inatsisaat tunngaviusut imaluunniit inatsisit allat Savalimmiunut, Kalaallit Nunaannut imaluunniit Ålandimut tunngassuteqartut allanngortittariaqanngillat”. Tamanna aallaavigalugu oqartoqarsinnaalerpoq nunat namminersorneruffiusut inisissimarni pitsaanerulersinniar-

aalajangersagartalmik nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissumik Finland atsiugaqarpat taava aalajngersagaq nunap immikkoortuanut atuutilissaaq aatsaat GL 95.2 § naapertorlugu naalagaaffimmi inatsisissatut siunnersuusiortoqarpat nunat tamalaat akornanni pisussaaffiup atortuulissutigisassaanik aammalu aatsaat Ålandip inatsisartui minnerpaamik pingajorarterutunik marlunnik amerlanerussuteqarlutik inatsissaq taper-serpassuk.¹⁰⁵

Aalajangersagaq nunap immikkoortuata oqartussaaffigisaasa iluaniit-tunik imaqarpat, aalajangersagarlu nunap immikkoortuani atuutilissappat taava Ålandip inatsisartui inatsimmut.¹⁰⁶ aalajangersakkap atortuulissutigisassaanut tapersiillutik akuersisariaqarput.¹⁰⁷ Nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissummut Ålandip inatsisartui tapersiigunik imaangilaq suliassaqarfimmi tamatumani inatsisiliortuusinnaajunnaassasut imaluunniit pisortatut suliassanik ingerlatsisinnaajunnaassasut. Aalajangersagaq SJL 59.2 §-imiittoq pissutigalugu inatsisiliorsinnaatitaaneq Ålandip inatsisartuiniit allanut nuunneqarnaviannngilaq, imaaginnarlunili naalagaaffik inatsisiliorsinnaasoq nunanut allanut isumaqatigiissummik Ålandip inatsisar-

lugi Helsingforsimi isumaqatigiissut annertuumik allangortinneqassappat taava Finlandip inatsisai tunggaviusut kiisalu namminersomerulerneq pillugu inatsisaasut allangortinngitsortariaqassanngitsut.

¹⁰⁵ Ålandip namminersorerunera pillugu inatsisip allangortinneqarmissaanik inatsit (FFS 75/2000), 59 §. Åland pillugu suleqatigiit isumaliutissiissumminni siunnersuuteqarput nunap immikkoortuani oqartussaasut nunat allamiut oqartussaasuinut oqaatsit svenskit oqaasiniit allaasut atorlugit attaveqartariaqarneri pissutigalugu nunanut allanut isumaqatigiissutisaaq namminersomerulerneq pillugu inatsimmut akertiullugu naalagaaffiup inatsisartuini amerlanerussuteqarlunnaarmissaaq pisariaqartussaajunnaarlugu namminersomerulerneq pillugu inatsit allangortinneqassasoq. Inatsit tunggaviusuni GL 95.2 §-imi peqqussutigineqarpoq nunat tamalaat akornanni pisussaaffiup atortuulissutigisassaanik inatsissatut siunnersuut inatsimmut tunggaviusumut tunggassuteqanngikkuni taava nalinginnaasumik inatsisioertut suliarineqartassasoq. Åland pillugu suleqatigiit isumaqarput nunap immikkoortuani oqartussaasut nuna allamiunik imaluunniit nunani allani oqartussaassunik oqaatsit svenskiuunngitsut atorlugit attaveqartariaqartillugit taava namminersomerulerneq pillugu inatsisikkut nunap immikkoortuani oqaatsit illersorneqartussaaneq navianartorsiortinneqarnaviannngitsooq taamalu nunanut allanut isumaqatigiissutip aalajangersagartai naalagaaffiup inatsisartuini pisariitsumik suliarineqarsinnaassasut inatsisip tunggaviusut allamik oqanngippata. Ålandilli inatsisartuini taama ittut suliarineqartillugit sulii amerlanerussuteqarlunnaarmissaaq piumasaqaataassaaq tassami tamatumani pineqartoq tassaammat nunap immikkoortuata soqutigisai illersorniarlugit aalajangerneqarsimasut atortussajunnaarlugit sanioqqunneqarmissaat. Takuuk Namminersorerunermut inatsisip misissoqqissaamera pillugu nalunaarusiami qupp. 46.

¹⁰⁶ Nunanut allanut isumaqatigiissutip inatsisikkut atortuulersinneqarnerani naalagaaffimmi naalakkersuisut siunnersuummik tunniussiinartulli inatsisissap taperserlugu atortussaalersinneqarmissaa qinnutigineqartarpoq. Taamaaliornikkut Ålandip inatsisartui suliarinninnissaminnut piffissaqarnerulersarput. Namminersorerulernermut inatsisip naapertorlugit tapersiilluni atortussaalersitsineq nunanut allanut isumaqatigiissutip atortussaallissutigisassaanik oqaasertat akuersissutigineqartarmata taava inatsisissatut siunnersuut naalagaaffiup inatsisartuini suliarineqarnermini allannuuteqarsimappat taava inatsisissatp taperserqarmissaanik nutaamik qinnuteqarmissaaq pisariaqarsinnaasarpoq. Åland pillugu suleqatigiissit siunnersuutigaat namminersomerulerneq pillugu inatsimmi aalajangersakkat allangortinneqassasut taamalu Ålandip inatsisartuisa nunanut allanut isumaqatigiissutip aalajangersagartai akuerisartussanngorlugit, massakkut isumaqatigiissutip taama ittup atortuulersinneqarmissaanik inatsisissaq imaluunniit peqqussutisaaq akuerisarnagu. Inatsit atortuulersitsisussaaq aqutigalugu nunanut allanut isumaqatigiissutip naalagaaffimmi atortuulersinneqarmissaa kisiat pinnagu kisiannili inatsit peqqussulluunniit naalagaaffiup iluani atuuttussaaq ilanngullugu akuerineqartassappat taava nunap immikkoortuani inatsisartut atortuulersitsinermut akuersitinneqarneranni aalajangersakkat taakku suussusiisa erseqqissumik taaneqartarmissaat pisariaqarsinnaavoq. Takuuk Namminersorerunermut inatsisip misissoqqissaamera pillugu nalunaarusiami qupp. 45–46.

¹⁰⁷ Nunanut allanut isumaqatigiissut namminersomerulerneq pillugu inatsimmut akertiugaangat amerlanertigut inatsisip oqaatsit pillugit aalajangersagartai atuuttarput.

tuisa oqartussaaffigisaannut tunngasumik imalimmik atortuulersitsisumik.¹⁰⁸ Tamannalumi namminersornerulernissamik inatsimmik piareersaanermi oqaatigineqarpoq, tassalu ”Nunap immikkoortua inatsimmut nunanut allanut isumaqatigiissutip nunap immikkoortuanut atortuulersisutigisassaanut tapersiilluni akuersissuteqassaaq. Tamatuma inatsisit taperseqqusatut kisimik pineqartut, tassa nunap immikkoortuanut akuereqqullugit saqqummiunneqanngitsut tamatumani pineqanngillat. Inatsissamik tapersiilluni akuersissuteqartoqarneratigut imaanngilaq inatsisikkut tassuuna namminersorneruleneq pillugu inatsit sanioqqunneqassasoq, tamannalu immikkoortoq 1-imi erseqqissumik oqaatigineqarpoq. Akerlianilli Ålandip inatsisartuisa tapersiillutik akuersineratigut oqartussaaffik nunap immikkoortuata kisimiilluni tigummisaa killilerneqassappat, taava isumaqatigiissutip atuuffiata nalaani Ålandip inatsisartui isumaqatigiissummi aalajangersakkanut akerliusumik iliuuseqarsinnaanaviangillat”.¹⁰⁹

Paasissaalluarpoq SjL 59.2 § aqqutigalugu nunat tamalaat akornanni pisussaaffiit Ålandimuttaaq atuuttussanngorlugit ajornanngitsumik teknikkikkut aqqissuussisoqarsimammatt – periaasermi taanna Ålandip pinnerit tamaasa atortussaalersitsinermik aqqissuussinerit tamakkerlugit inatsisinik atuuttunik sanioqqutsinertut suliarisassappat pisariussagaluaqaaq. Kisiannili pissutsit sukangasuumik isigigaanni SjL 69.1 §-imi oqartussaalluinnarnissamik piunasaq Finlandip inatsisartuini sulinerup oqilisarneqarneratigut namminersornerulernermut inatsisip allanngortinneqarneratarneratut imaluunniit sanioqqunneqartarneratut isigisariaqarpoq. Nunap immikkoortuata nunanut allanut isumaqatigiissutip atortussaalersinneqarnissaanut tapersiinermigut akuersisarnissaanik piunasaqaat namminersornerulernermut inatsisit illersorniarlugit nikisinneqarsimangilaq, tamannalu inatsisint immikkut aqqissuussinikkut atuutereersunik sanioqqutsiviusut atornaveersaarneranit pingaaruteqarneruvoq.

Atortussaalersitsinermut akuersinikkut Ålandimi ileqquliussanngortit-sisoqartarmat (naalagaaffimmi atortussaalersitsinermut inatsisit peqqusutilluunniit aqqutigalugit isumaqatigiissutit oqaasertaat Finlandimi atuutilersarput, aammalu tapersiinikkut atortussaalersitsisoqarnerata kingorna Ålandimi inatsisinut ilannguttarlutik), nunap immikkoortuani inatsisissatulli suliarineartarnissaat pingaaruteqarpoq. Taamaammatt LAO 42 § aalajangersagaqartarpoq tapersiinikkut atortussaalersitsisarnerit taama ittut inatsisinngortussatut naatsorsuullugit imaluunniit naalagaaffiup inatsisartuinit inatsisinngortinneqassaut namminersornerulernermut inatsimmi

¹⁰⁸ RP 73/1990, qupp. 96.

¹⁰⁹ RP 73/1990, upp. 96. Nunat tamalaat akornanni pisussaaffimmi nunap immikkoortuata tapersineratigut atortuulersimasumik atorunnaarsitsineq nunap immikkoortuanut pisariitsuusariaqaraluarpoq: Nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissutip atsiorneqanngikkallarnerani Ålandip inatsisartuisa inatsisiliorfigisinnaasimasaannik utertitsinissaq akuerteqqaarneqartariaqanngikkaluarpoq. Taamali (qaqutiguu-galuartoq) pisoqarnerani iluassagaluarpoq nunat tamalaat akornanni pisussaaffiup atorunnaarsinneqannginnerani naalagaaffiup Ålandip inatsisartui tusarniaavigisartuuppagit kiisalu atorunnaarsitsinerup qaqugu atuutlernissaanik ilisimatittartuuppagit. Takuuttaaq Jyränki 2000, s. 33, misissueqqissaarnikkut isummerfiusimasoq.

naatsorsuutigineqartutulli kunngitsuuffiup præsidentiata saqqummiusserata kingorna Ålandip inatsisartuini pingasoriarlutik suliarineqareer- nermik kingorna. Tassalu isumaqatigiissutit atortussaalersinneqarnissaan- nik tapersiilluni akuersineq nunap immikkoortuani atuutilersussanik inat- sisiliornerutulli suliarineqartarpoq.¹¹⁰ Isumaqatigiissutit tamakkerlutik taamaaliorneqarnissaat pisariaqanngikkaluarpoq, tassa LAO 42 § atorne- qanngitsoorsinnaavoq taamalu nunanut allanut isumaqatigiissutit naala- gaaffiup inatsisartuiniit inatsisitalerneqarnissaat pisariaqassanani. Tassalu nunanut allanut isumaqatigiissutit allat, tassa kunngitsuuffiup præsiden- tiata peqqussusiorneratigut atuutilersartut, pingasoriarlutik inatsisartunit tamarmiusunit oqaluuserineqarnissaat pisariaqassanani. Pissusiviusuni Ålandip inatsisartuisa nunanut allanut isumaqatigiissutit kunngitsuuffiup præsidentiata peqqussusiaa atorlugu atuutilersissinnaavaat imaluunniit ataasiarlutik aalajangiinermikkut isumaqatigiissutit atortuulersinneqar- nissaa tapersersinnaavaat imaluunniit Sjl 59.3 § naapertorlugu Ålandip naalakkersuisui pisinnaatissinnaallugit isumaqatigiissutit Ålandimut atortuulersinneqarnissaanut taperseeqqullugit pisinnaatissinnaallugit.¹¹¹ Pissusiviusulli eqqarsaatigalugit nunanut allanut isumaqatigiissutit ta- makkerlutik Ålandip inatsisartuini pingasoriarlutik suliarineqartarput, inatsisartunillu apequtaatinneqarneq ajorpoq isumaqatigiissutit Finlandip inatsisartuiniit naalagaaffiup inatsisai atorlugit atortuulersinniarneqarner- soq imaluunniit peqqussut aqutigalugu kunngitsuuffiup præsidentianit atortuulersinniarneqarnersoq. Aammattaaq Ålandip inatsisartuisa nunap immikkoortuini naalakkersuisunik pisinnaatissimangillat isumaqatigiis- sutit atortuulersinneqarnerannut taperseeqqullugit, kisiannili inatsisartuti- goortumik atortuulersitsisinnissaq atornerusimallugu. Taamaalillunilu tassa Ålandip inatsisartuisa isumaqatigiissusiorsinnaanermut oqartussaaffitsik namminneq pigisartik illersorsimavaat.

Soorlu siuliatigut takunneqartoq, nunanut allanut isumaqatigiissutit atortuulersinneqarnissaannik Ålandip inatsisartuiniit taperseeqqussutit ukiumut qulit missaat præsidentip saqqummiuttarpei.¹¹² Isumaqatigiissu- tit ulloq manna tikillugu tassaakkajunnerusimapput marloriaammik akile- raarnissamik pinngitsoortitsiniutit aammalu isumaginninnikkut isuman- naallisaanerit pillugit isumaqatigiissutit.

¹¹⁰ Nassuerutigineqartariaqarpoq LAO § 74 tunngavigalugu suliarinneriaaseq taama ittoq Ålandip inatsisartuisa sanioqqussinnaavaat, aalajangersagaq taanna naapertorlugu pisuni ataasiakkaani Ålandip inatsisartuini tamakkiisumik isumaqatigiinnikkut suleriaatsimut aalajangersakkat sanioqqunneqarsinna- apput.

¹¹¹ Nunap immikkoortuani naalakkersuisut piginnaatinneqarnerat taama ittoq qularnanngitsumik nunap immikkoortuani inatsisutit aqqinneqarsimassaaq kiisalu suliasaqarfiiit ataasiakkaat naapertorlu- git suussusissaa aalajangerneqarsimassalluni, soorlu Finlandip nunallu allap akornanni marloriaammik akileraartitsisarnissaq pinngitsoortinniarlugu isumaqatigiissutit.

¹¹² Takuuk Ålandip inatsisartuisa nittartagaat Åland aammalu nunat tamalaat akornanni isumaqatigi- issutit pillugit, <http://www.lagtinget.aland.fi/eusv.html>.

8. Åland nunallu tamalaat akornanni pissutsit

Åland siuliani taagorneqartutut Sjl 27 § titarneq 4 naapertorlugu nunanut allanut tunngasutigut oqartussaassusqarsinnaavoq.¹¹³ Ukioq 1983-imi Helsingforsimi isumaqatigiissutip allangortinneqarnissaa pillugu isumaqatigiissutissap Finlandip inatsisartuinut akuereqqullugu Finlandip naalakkersuisui siunnersuuteqarnermikkut uppersarparaat Ålandip namminersortitaanera ”nunanut allanut tunngasunik suliaqarsinnaatitaanermik ilaqanngitsoq kiisalu taamaalilluni Helsingforsimi isumaqatigiissutikkut piumasarineqaraluartutulli nunanut allanut imaluunniit nunat tamalaat suliniaqatigiiffiit attaveqarsinnaanani”.¹¹⁴ Åland nammineerluni nunanut allanut isumaqatigiissuteqarsinnaanngilaq aammalu inuiassuit inatsisaat naapertorlugit imminut pisussaaffilersinnaanani, oqartussaaffilli tamanna naalagaaffiup tigumiarpa, aammalu Sjl 30 § naapertorlugu inatsisiliorsinnaatitaanerup oqartussatut ingerlatsineq malitsigimmagu taava nunanut allanut attaveqarnerit tamarmik nalinginnaasumik naalagaaffimmit isumagineqartussaapput. Taamaakkaluartoq ileqquliussuunneqarsimasut aammalu attaveqarnerit aqutugalugit Åland nunanut allanut attaveqalersinnaasimavoq nunanut allanut attaveqarsinnaanerminut Ålandip periarfissaanik ersersitsisuusunik.

Helsingforsimi isumaqatigiissut imaluunniit Danmarkip, Finlandip, Islandip, Norgep kiisalu Sverigep suleqatigiinnissaminik isumaqatigiissutaat Ålandip nunat tamalaat akornanni suleqataasinnaaneranut aalajangersakkanik imaqarpoq naak Åland inuiassuit inatsisaasigut naalagaaffittut isigineqalersinngikkaluarlugu nunat tamalaat akornanni sinniisuutitaqarsinnaanngortillugu. Helsingforsimi isumaqatigiissummi artikel 44 naapertorlugu Ålandip inuisa sinniisui, tassalu inatsisartui aammalu naalakkersuisui, isumaqatigiissutikkut suleqatigiiffissanngortinneqartunut peqataasinnaanngortinneqarput. Isumaqatigiissummi artikel 47 naapertorlugu Ålandip inatsisartui Nordisk Rådimi ilaasortassanik¹¹⁵ marlunnik sinniisussanillu marlunnik qinersisarput, taakkulu qaavisigut nunap immikkoortuata naalakkersuisui akunnerminnit naammattunik ilaasortassanik toqqaasarlutik.¹¹⁶ Tassalu inatsisiliortuusut oqartussatullu suliaassanik

¹¹³ Nunap immikkoortuata Ålandip nunat tamalaat akornanni eqqartuussivinni aammalu suliniaqatigiiffinni allani oqaaseqarsinnaassusia (oqaaseqarsinnaanngissusialuunniit) pillugit takuuk. Spiliopoulou Åkermark 1998, qupp. 257-279 aamma qupp. 275., tassani allattup oqaatigaa Åland (“eqaatsumik” taaneqarluni) tassaasoq inuiassuit inatsisaat tunngavigalugit nunat tamalaat akornanni iliuuseqarsinnaatitaasoq naak naalagaaffiunngikkaluarluni namminersortoq, taamaammallu nunat tamalaat akornanni suleqatigiinnermut peqataanissaminut pisinnaatitaaffeqarlunilu periarfissaqartariaqaraluartoq

¹¹⁴ RP 188/1983, s. 3. Naalagaaffimmi naalakkersuisut aamma paasivaat ”nunat tamalaat suleqatigiiffiannut ilaasortaassuseq naalagaaffimmut attuumatinneqartuaannarpoq, tassa namminersortuusumut imaluunniit immikkuk naalagaaffiusumut. Tamatumani mininneqarput suliniaqatigiiffiit immikkut itut ilaasortaat killiligaasut aammalu suliniaqatigiiffiit siunnersuisartuusut. Tamakku pissutigalugu nunat namminersomeruffiusut naalagaaffivittulli Nordisk Rådimi inissinneqarsinnaanngillat.”

¹¹⁵ 2006-imi Ålandip Nordisk Rådimit aallartitai tassaapput Ragnar Erlandsson sinniisussaralugu Dennis Jansson kiisalu Raija-Liisa Eklöw sinniisussaralugu Anders Eriksson.

¹¹⁶ Suliami tassani naalakkersuisut aallartitai tassaapput naalakkersuisut tamarmiusut, tassalu naalakkersuisut siulittaasuat Roger Nordlund naalakkersuisullu siulittaasuat tullia Lasse Wiklöf aammalu

ingerlatsisut taamaalillutik Nordisk Rådimi sinniisuutitaqartitaapput. Sinniisuutitaqarneq Ålandimiut namminneq aallartitaqarnerisigut pisarpoq, ålandimiullu sinniisuutitaat taaneqareersut ("ålandimiut aallartitaanik" taaneqartartut) artikel 48 naapertorlugu Finlandip aallartitaanut ilaasarput.¹¹⁷ Ålandip naalackersuisuisa sinniisui Nordisk Rådimi siunner-suuteqarsinnaatitaagaluarlutik taaseqataasinnaatitaanngillat. Taassumalu qaavatigut Helsingforsimi isumaqatigiissummi artikel 60 naapertorlugu Ålandip naalackersuisui Nordisk Ministerrådip sulineranut peqataasinnaapput.

Nunat avannarliittaaq eqqarsaatigalugit Ålandip Sverigemut ministerit tikeraartarneri aqutigalugit attaveqartarnera tupinnartortaqaanngilaq.¹¹⁸ Oqartoqarsinnaavoq nunanut allanut attaveqarnernut SjL 27 § titarneq 4-imi taaneqartunut assingusumik pisoqartartoq, tassa oqartussatut ingerlatsinikkut naalagaaffimmut isumagisassanngortitaasimagaluartutut ittunik iliuseqartoqartartoq, kisiannili finlandimiut naalackersuisui taama Sverigemi naalackersuisunut ilaasortanut attaveqartarnernut paasiniaaffiusunillu ataatsimeeqateqartarnermut akerliuneq ajorpoq naapittarnerit tamakku SjL kapiteli 9 naapertorlugu Ålandimut Finlandimullu nunat tamakku nunat tamalaat akornanni pisussaaffiliineq. Aammattaaq nunap immikkoortuata naalackersuisui Sverige Stockholmimi pisortatigoortumik paasissutissiisarfirmik allaffeqarput, Ålandimiut allaffiannik taaneqartartumik, taanna Ålandip namminersornerunera pillugu Sverigemi paasissutissiisarpoq kiisalu Åland aammalu EU pillugu paasissutissiisarluni kiisalu ålandimiunik qinikkanik atorfilittanillu ikiuisarluni.¹¹⁹ Finlandip naalackersuisui tamatumunnga aamma akerliuneq ajorput, kisiannili finlandimi oqartussaasut Sverigemi Ålandip allaffianik suleqateqartarput, soorlu Stockholmimi isumasioqatigiissitsisarlutik.

Siuliani Ålandip EU-p iluani inissisimaneranut tunngasut eqqaaneqarmata oqaatigineqarpoq SjL 59e § naapertorlugu ålandip sinniisuutitai EU-p nunap immikkoortuinut ataatsimiititaliaanut peqataassasut. Tamatumali akerlianik Åland Finlandip CLRAE-mut (Europarådip *illoqarfinni nunallu immikkoortuini oqartussaasuinut katersortitsisarfia*) aallartitaanut peqataatitaqaanngilaq, tassa Europarådip aalajangersaanageratigut europami illoqarfinni nunallu immikkoortuinut oqartussaasunut oqallitsitsisarfianut.¹²⁰ Tassalu nunap immikkoortua Åland Europami nunat tamalaat suliniaqatigiiffinnut pingaarutilinnut allanut peqataatitaqaanngilaq.

naalackersuisunut ilaasortat Camilla Gunell, Runar Karlsson, Harriet Lindeman, Britt Lundberg kiisalu Jörgen Strand.

¹¹⁷ RP 188/1983 naapertorlugu Helsingforsimi isumaqatigiissutip allannngortinneqarnera naapertorlugu taamaattoq nunani namminersorneruffiusuni qinikkat naalackersuisullu sinniisaat ilaasortaasut "sumiiffinnit ataasiakkaanit pisut immikkut imminni aallartitaapput nunallu pineqartup aallartitaanut ilaallutik".

¹¹⁸ Ilaatigut Sverigep nunanut allanut ministeria, aningaasaqarnermut ministeria kiisalu isorliunerusunut ministeria Ålandimut tikeraarsimapput nunap immikkoortuani naalackersuisut oqaloqatigiarlorlugit.

¹¹⁹ Aamma paasissutissiisarfik taama ittoq nunap immikkoortuani naalackersuisut Helsingforsimiit-sippaat.

¹²⁰ Takuuk www.coe.int/T/Congress/default_en.asp.

Åland nunat avannarliit suleqatigiinneranut peqataanermi saniatigut aammalu nunapi immikkoortuinut EU komitiiliaanut peqataanermi saniatigut ”nunanut allanut” pisortatigoortuunnginnerusumik attaveqartarpoq. Ålandip peqataaffigisarpaa CALRE (*Conférence des assemblées législatives régionales d'Europe*), tassa EU-p iluani naalagaaffiup immikkoortortaasa nunallu immikkoortuisa inatsiliorsinnaatitaasut oqaaseqartartuisa ataatsimiittarfia.¹²¹ CALRE nunat tamalaat suleqatigiiffingilaat aammalu inuiassuit inatsisaat naapertorlugit suliniuteqarsinnaanngilaq, taamaalillunilu naalagaaffinnut allanut attaveqarnermut Sjl 27 § titarneq 4-imi taaneqartunut ilaatinneqarsinnaanngilaq, taamaammallu aamma CALRE-mi suleqatigiinneq nunat tamalaat akornanni pisussaaffeqalissutaaneq ajorpoq namminersornerulerneq pillugu inatsimmi 9 kapitelimi taaneqartutut ittunik. Tamatumunngalu ilanngullugu oqaatigineqartariaqarpoq. CALRE EU-p iluani suleqatigiiffiunngimmat, taamalu CALRE namminersornerulerneq pillugu inatsimmi 9a kapitelimi EU-mut tunngasumut attuumassuteqanngilaq. Oqartoqarsinnaavoq CALRE EU-mut sunniiniartarfusoq. Åland aammattaaq Østersømi inatsisartut suleqatigiiffiannut peqataasarpog, taannalu Nordisk Rådimit ataqatigiissaarneqartarpoq Østersømilu inatsisartut akornanni oqaloqatigiinnermik pitsannorsaaaniartuuvog Østersømilu suleqatigiinnerup ineriartortinneqarnerani naalakkersuisunut sunniuteqarniartartuulluni.¹²² Østersømi inatsisartut katersuuttarfia nunat tamalaat akornanni suleqatigiiffiunngilaq aammalu inuiassuit inatsisaat naapertorlugit suliniuteqarsinnaanani, taamaalillunilu naalagaaffinnut allanut attaveqarnermut Sjl 27 § titarneq 4-imi taaneqartunut ilaatinneqarsinnaanani. Østersømi inatsisartut katersuuttarfianni

¹²¹ CALRE-mut ilaasortaapput Spaniami nunap immikkoortui namminersortut; Italiami nunap immikkortuini sunnersuisoqatigut; Belgiami nunap immikkortuini ataatsimiittartoqatigut; Østrigemi Tysklandimilu nunap immikkoortuisa inatsisartut; Ålandip inatsisartut namminersornerusut (Finland); Azorini Madeiramilu nunap immikkoortuini ataatsimiittartoqatigut (Portugal); kiisalu Skotlandimi, Walesimi kiisalu Irlandimi avannarlermi ataatsimiittartoqatigut (Tuluit kunneqarfiat). Inatsiliorsinnaatitaanertik pissutigalugu nunat immikkoortui taakku europamiut malittarisassiaannik nunagisaminni atorfitsilernissamut akisussaapput. Taamaakkaluarlutik naalagaaffiup iluani inatsiliorsinnaatitaasut taakku europami ataatsimuulersitsiniarluni sulineri nukituumik inissisimangillat, soqutigisaqatigiiffiullu CALRE-p nunat immikkoortuisa taakku EU-imi inissisimanerat pitsannorsarusuppaa. CALRE-imut ilasortaapput nunat immikkoortui 74-it kiisalu nunat 8-t. Nunat immikkoortui taakku ataatsimut inuit 200 mio. sinnillit sinniisuuffigaat. Suliniaqatigiiffik CALRE aqqissugaavoq ataatsimut ataatsimiittartoqarluni, tassaniitarpullu inatsisartut katersuunnermut peqataatitaqartut tamarmik oqaaseqartartui, kiisalu illuatungaani ataatsimiittaliat ataavartut nunat immikkortuini inatsisartunit arfineq pingasunik oqaaseqartartullit: tassa nunamit tamanit ataatsimik CALRE-mi nunap immikkortuineersunik ataatsimik arlalinnilluunnit ilaasortaatitaqartunit. CALRE-imi oqaaseqartartuuneg (ataatsimoorluni katersuuttarfimmiit aammalu ataatsimiittaliat ataavartumit) ukiut tamaat nunanit peqataasunit tulleriaallugu paarlakaanqartarpoq. CALRE pillugu sukumiinerusumik paasisaqarusukkuut takuuk www.calre.be/index.html.

¹²² Østersømi inatsisartut ukiumut ataasiarlutik ataatsimeersuartarput. Ataatsimeersuarnermut qaaq-qusaasarput nunat inatsisartui 11-it, nunat immikkoortuisa inatsisartui 11-it, taakkununga Åland ilaalluni, kiisalu nunat tamalaat akornanni suliniaqatigiiffiit tallimat. Taakku saniatigut namminq piumas-sutsimik suliniaqatigiiffiit amerlaqisut qaaquneqartarput. Ataatsimeersuarnermi Østersømi ajornartorsu-utit pingaarutillit oqallisigineqartarput, soorlu avatangiisit imaanilu isumannaallisaaneq, ataatsimeersu-arnertu nunani østersømiittuni paasisutissiisarnertu annerulernissaanut iluaqutaasarpog. Suleqatigiin-nerataq Ruslandip qaninnerusumik suleqatigiinarneqarneranut pingaaruteqarpoq. Østersømi ataatsimeer-suartarneq annerusumik paasisaqarfiginiarlugu takuuk www.riksdagen.se/debatt/200405/forslag/NR1/NR100010.ASP.

suleqatigiinneq aamma nunat tamalaat akornanni pisussaaffeqalersitsineq ajorpoq, tassa pisussaaffinnut namminersorerulerneq pillugu inatsimmi kapitalimi 9-imi taaneqartunut.

Ålandip nunanut allanut tunngasutigut pissusiinik misissuinermi matumani paasinarsivoq Åland nunanut allanut tunngasutigut inatsisiliorsinnaatitaanngikkaluarluni (taamalu pisortatut suliassanik ingerlatsisinnaatitaanngikkaluarluni) taamaattoq nunanu allanut tunngasutigut malunniuteqalersimasoq, tamannalu pisimavoq Ålandip Nordisk Rådimut peqataaneratigut kiisalu Nordisk Ministerrådimut peqataaneratigut, naalagaffiup Helsingforsimi isumaqatigiisummi aalajangersakkanik aalajangersimasunik akuersineratigut pisimasukkut. Tamakku saniatigut immikkoortoq 4-mi taaneqartutut Åland nunat tamalaat suliniaqatigiiffiini paasiissutissiiffiusumik ataatsimeeqatiginnittarnermigut aammalu akerleriinnermik qaangiiniarfiusumik isumasioqatigiisitsisarnermigut. Inuiaqatigiit nunallu immikkoortuisa assigiinngitsut akerleriinnerini Ålandimi aaqqissuussinerup periarfissaasinnaanera tamakku erseqqissartarpaat.

9. Ålandimiut pisortatut suliassanik ingerlatsisinnaatitaanerat

Pisortatut suliassanik ingerlatsisinnaatitaaneq inatsisiliorsinnaatitaanerup malitsigimmagu nunap immikkoortuata inatsisiliorsinnaatitaassusiata nunap immikkoortuani pisortatut suliassanik ingerlatsisinnaatitaaneq malitsigaa, siullermik taakku tassaallutik suliassanik ingerlatsinermut oqartussaasut.¹²³ Nunap immikkoortuata naalakkersuisui tamatuma pingaaruteqarnerpaajullutik inissisimapput, pingaartumik taamaapput ingerlatsinermi nalinginnaasumi, aammali nunap immikkoortuata pisortatut suliassanik ingerlatsineranut ilaapputtaaq oqartussa qarfiit immikkuullarissut qassiit paasissutissanik pingaarutilinnik isumaginnittuusut, soorlu politiit peqqinnissaqarfillu. Ålandimi kommuninik ingerlatsineq naalagaaffiup kommuniisa sullissinerisut pingaaruteqartigisunik sullissiviunnigilaq, taamaattorli ålandimiut kommuni ingerlatsinermi paasissutissiisarnikkut pingaarutilinnik qassiinik akisussaaffeqarput. Ålandimi pisortatut suliassanik ingerlatsinermut oqartussaasut nunap immikkoortuata inatsisai tunngavigalugit inuit ataasiakkaat iluaqutissaannut, pisinnaatitaaffiinnut pisussaaffinullu tunngasunik aalajangersaasarput, tassa inuinnarnut tunngasutigut pisortatut oqartussaaffeqarput. Nunap immikkoortuani pisortatut suliassanik ingerlatsisut aammalu kommunit suliassanik ingerlatsineri assigiinngitsorpassuarnik suliassa qarfiupput, tamakkununngalu ilaapput politeeqarneq peqqinnissaqarfillu kiisalu ålandimiut immikkut pisinnaatitaaffii pillugit aalajangersaasarnerit. Ålandimiut atorfilittaat

¹²³ Nunanut allanut attaveqarneq Sjl 27 § immikkoortoq 4 naapertorlugu naalagaaffiup isumagissasarmimmagu nunap immikkoortuani oqartussaasut namminneerlutik nunanut attaveqarnissaminut periarfissaqanngitsutut oqaatigineqarsinnaapput.

aalajangersaasartutut suliasanillu ingerlatsisutut assigiinngitsorpassuar-nik inatsisitigut akisussaaffeqarput aalajangersaanerit peqataaffigisartak-katik pissutigalugit. Tamatumani nunap immikkoortuani naalackersuisut pisortatut ingerlatsiviugaluarlutik, tassa suliasanik ingerlatsisutut aala-jangersaasartuunertik naapertorlugu taamalu inatsisitigut akisussaaffeqa-raluarlutik, taamaattoq inatsisartunut atasuunertik pissutigalugu aamma-taaq naalackersuinikkut aalajangiisarfittut inissisimapput.¹²⁴

Nunap immikkoortuani kommuninilu pisortatut suliasanik ingerlatsi-neq inunnut ataasiakkaanut tunngasutigut ingerlatsinikkut aalajangiiner-nik aalajangersimavissunik imaqarmat inatsisitigut isumannaatsumik illersuisoqarnissaa pisariaqarpoq. Naak nunap immikkoortuani inatsisi-liornermi inunnik ataasiakkaanik illersuiniutaasunik aalajangersagaqara-luortoq taamaattoq malittarisassat tamakkiivissuunngillat, pingaartumillu inatsisitigut illersuiniutit tamakku inatsisit tunngaviusutigut inatsisitigut illersorneqarnissamut pisinnaatitaaffiit tunngaviusut pillugit aalajanger-sakkat aallaavigalugit kiisalu Ålandip inatsisai aallaavigalugit isigisaria-qarput, tassa naalagaaffiup pisortatut suliasanik ingerlatsineranut sanil-liullugit.¹²⁵ Pisortatut suliasanik ingerlatsinermi tunngaviit nalinginnaa-sut inatsitigut illersuiniutit atorlugit pitsanngorsarneqarsinnaapput. Inatsi-sit inuinnarnik illersuiniutaasut aamma naalagaaffiup inatsisaatigut aala-jangersakkaniipput. Inatsisitigut illersuiniutit amerlanersaat naalagaaffiup inatsisaatigut aalajangersakkanik aallaaveqarput, tamakkununngalu ilaap-put eqqartuussiveqarnek pillugu aalajangersakkat, aammali pinaveersaar-titsiniutit inatsisitigut illersuutit immikkoortillugit nunap immikkoor-tuata inatsisaatigut aalajangersaavigineqarsinnaapput. Nunap immikkoor-tuani naalackersuisut aalajangiineri allanngortinniarlugit ingerlatitseqqit-tarfiit tassaapput ingerlatsinermit eqqartuussiviit qullerpaat, nunallu im-mikkoortuani oqartussaqaarfiit immikkuullarissut aalajangiineri kiisalu kommunit aalajangiineri inatsisinut naapertuuttuussusermut siunertamul-lu naapertuuttuussusermut tunngasut Ålandip ingerlatsinermit eqqartuuss-ivianut ingerlateqqinneqartarput, taannalu tassaavoq naalagaaffiup eq-qartuussiveqarfiani ingerlatsinermit eqqartuussivik nalinginnaasoq kiisa-lu allaffissornermit isigalugu Ålandimi illoqarfiit eqqartuussiviinut asser-sunneqarsinnaasoq.

¹²⁴ Nunap immikkoortuani naalackersuisut taamaakkamik suliaminnut akisussaaitaasinnaapput inatsisartunillu peersinneqarsinnaallutik. Naalackersuinikkut akisussaaneq aammattaaq oqartussaqaarfin-nut immikkoortunut nunap immikkoortuani naalackersuisunit nakkutigisassaasunit aalajangiikkanut atortinneqarsinnaavoq, tassa nakkutilliisuunissartik sumiginnarsimappassuk.

¹²⁵ Inuinnarnut pillaasarnermullu tunngasut Ålandimi illoqarfiit eqqartuussiviini aalajangiiffigine-qartarput, taakku tassaapput naalagaaffiup eqqartuussiveqarfiani eqqartuussiviit nalinginnaasut. Illoqarfi-it eqqartuussiviisa eqqartuussutaat Åbomi eqqartuussivimmut ingerlatitseqqittarfirmut naammagittaal-liutigineqartarput pisariaqaraangallu eqqartuussiviit qullersaannut.

10. Inatsisiliortarnermik nakkutillineq

Namminersornerulerneq pillugu inatsisikkut oqartussaaffinnik agguataarisimaneq tamakkiisuunanilu assigiissuunngilaq SjL 18 §-ip Ålandsdelegationimi, eqqartuussiviit qullersaanni kiisalu kunngiitsuuffiup præsidentianit misilinneqarsinnaaneratulli SjL 27 §-ip misilinneqarsinnaannginnera pissutigalugu. Ålandimiut isaannit isigalugu naalagaaffiup inatsisiliorsinnaatitaanerata, aamma inatsisit sinnerussat eqqarsaatigalugit, Ålandimiut inatsisiliorsinnaanerannik nassuiaasumittaaq nassuiarneqarnissaa pingaaruteqarpoq, aamma inatsisit sinnerussat eqqarsaatigalugit. Finlandip inatsisitigut tunngaviusutigut oqaluttuarisaanerani kunngiitsuuffiup præsidentiaa naalagaaffiup inatsisartuisa inatsisiliaanik itigartitsivissinnaanerata nalaani namminersornerulerneq pillugu inatsisikkut oqartussaaffinnik agguassisimanerup naligiisitsiviusumik nassuiarneqarnissaa tunngavilersorneqarsimasinnaagalarpoq. 1987-ip kingornali præsidentip inatsisartut inatsiliortarnerannik itigartitsivissinnaanera inatsisartunut suliaassanngortinneqarsimavoq aammalu GL 77 § naapertorlugu allaat kinguariartortinneqalersimalluni. Præsidentip SjL 19.2 § naapertorlugu nunap immikkoortuani inatsimmik Ålandip inatsisartuisa atuutilersittaanik ilaannakuusumik tamakkiisumilluunniit atorunnaarsitsisinnaanera tamakkiisumik itigartitsivissinnaanertut isigisariaqalerpoq. Naligiinngisuseq tamanna Ålandip naalagaaffiup inatsisartuisa akornanni pissutsinik apeqquusinissamut pissutissaqalersitsisinnaavoq.

Allakkerinikkut sullissinerit pillugit inatsisissamik naalagaaffiup siunnersuuteqarneranut atatillugu naalagaaffiup inatsisartuisa inatsiseqarnermut ataatsimiititaliaata oqartussaaffiit erseqqinnerusumik agguataarneqarnissaat kissaatigaat (RP 74/2000). Ataatsimiititaliap paasivaa (GrUU 28/2000) aalajangersagassatut siunnersuummi (inatsisip atuuffissaa Ålandimi allakkerinermut attuumassuteqanngimmat pisariaqanngitsoq. Ålandip namminersornerulernera pillugu inatsimmi 18 § titarneq 20-imi erseqqissumik oqaatigineqarpoq allakkerinermut inatsisiliorsinnaatitaaneq nunap immikkoortuata tiggummisarigaa. Tamatumalu saniatigut aalajangersagaq inatsimmik nassuiaarniarnikkut pisariaqanngitsumik ajornartorsiortitsisilersinnaavoq, tassami nunat tamalaat akornanni allakkerinermut tunngasut naalagaaffiup aammalu naalagaaffimmi siunnersuisoqatigiit oqartussaaffigimmatigit, taamaaliornikkullu aamma ålandimiut allakkerinermik suliallit frimærkinik nunat tamalaat akornanni akuerisaasunik saqqummiisinnaalersissallugit.” Inatsisineqarnermut ataatsimiititaliaq GL 74 § naapertorlugu inatsisissatut siunnersuutigineqartut inatsisunik tunngaviusunik uniuinnginnerannik siumoortumik nakkutilliusussaa-titaammata allaanngilaq naalagaaffiup inatsisiliorsinnaatitaanerani inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliaq SjL 27 § naapertorlugu qullerpaajulluni nassuiaasinnaatitaasoq.

Oqartussaassutsit taakku marluk pillugit aalajangersakkat namminersornerulerneq pillugu inatsimmiittut aqutigalugit inatsisiliorsinnaatitasut taakku oqartussaaffii suusut aalajangerniarneqarpoq, minnerpaamillu immikkoortinniarsarineqarlutik. Kisiannili inatsisiliorsinnaatitaasut taakku akunnerminni qanoq issusissaannik kikkut nassuiaasuunissaat ajornar-

torsiutaasutut isikkoqarsinnaavoq assigiinngisitsisoq namminersornerulernerq pillugu inatsit tunngavigalugu pilersaq pissutigalugu. Qularnanngilaq Ålandip inatsisartuisa oqartussaaffimminnik qaangiinninnissaat naalagaaffiup soqutigissagaa, aammali akerlia atuuttariaqaraluarpoq, tassa Ålandimiut inatsisartuisa soqutigissagaat pissutsini Sjl 18 §-imut tunngasuni naalagaaffiup oqartussaaffimminnik qaangiinninnissaa.

Kisitsinik eqquiniarneq ilaatigut pillugu inatsisissamik naalagaaffimmi naalakkersuisut siunnersuuteqarmata (RP 197/1999) inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliap naatsorsuutigaa kisitsinik eqquiniartitsineq killilersugaangitsumik inuussutissarsiummik ingerlataqarsinnaatitaanerup illersorneqarnissaanut tunngasuusooq taamalu GL 18.1 §-ikkut aalajangersaaffigineqarluni (GrUU 22/2001). Inatsisiliorsinnaatitaanerulli agguataarsimanera eqqarsaatigalugu inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliap paasivaa Sjl 18 § titarneq 22 naapertorlugu Ålandimi inuussutissarsiornermut inatsisiliorsinnaatitaasooq tassaasooq nunap immikkoortua Åland.¹²⁶ Kisitsinik eqquiniartitsineq inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliamit isumaqarfigineqarpoq tassaasooq inuussutissarsiorneq namminersornerulernerq pillugu inatsisikkut aalajangersaavigineqartoq. Naalagaaffiup inatsisartuisa pisortatut suliaassanik ingerlatsinerumut ataatsimiititaliaata aalajangersagassatut siunnersuutai (inatsisissarlu unioqqutinneqarpat eqqartuussivilersuussinikkut pillagaassaatinneqalissutaasinnaasut) Ålandip namminersornerulernerq pillugu inatsisimmi 18 § titarneq 22 –mut akerliummat inatsisinut tunngaviusunut ataatsimiititaliaq ukiumut saqqummersitamini allappoq ”siunnersuut akuersissutigineqassaguni Ålandip namminersornerulernerq pillugu inatsisimmi § 69 § immikkoortoq 1 naapertorlugu suliarineqartariaqarpoq. Namminersornerulernerq pillugu inatsimmut naapertuutinnigippat allatut iliortoqarsinnaanngilaq kisianni naalagaaffiup Ålandillu inatsisartui isumaqatigiillutik aalajangiillutik. Naalagaaffiup inatsisartuini aalajangiineq inatsisinik tunngaviusunik allannortitsinerut imaluunniit atorunnaarsitsinerut ilillugu suliarineqartariaqarpoq. ”Inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliap paasisaa tassaavoq pisortatut ingerlatsinerumut ataatsimiititaliap inatsisissatut siunnersuutaa GL 73 § naapertorlugu tunngaviusumik inatsisit suliarineqarnerattut ilillugu pilersinneqartariaqaraluarpoq, taamalu inatsisinik atuutereersunik atortitsinninnissamik inatsisiliornertut suliarineqartariaqaraluarluni. Taamaattorli ataatsimiititaliaq inatsisissatut siunnersuutip oqaasertalersorneqarne-

¹²⁶ Tamanna eqqartuussiviit qullersaata Sjl 60.2 § naapertorlugu aalajangiineratigut erserpoq, HD 2001:38, taannalu pisortatut suliaassanik ingerlatsinerumut tunngasunik kikkut oqartussaaneeri pillugit aalajangiineruvoq. Akuersissummi aningaasanoormermut tunngasut pineqarput oqaatigineqarporlu ”nunap immikkoortuani aningaasanoormermik aqqissuinerumut atuuppoq”. Akuersissut Ålandimi aningaasanoorsinnaatitaanerumik inaarutaasumik akuersinerut isigisariaqarpoq. Aammattaq tamanna Internetsikkut Ålandimit aallaaveqartumik aningaasanoortitsisarnermik akuersinerut isigisariaqarpoq, kisiannili allatigut malittarisasaqartinneqanngilaq kisiannili arlaannik pissuteqartumik malittarisassanut atuuttunut akerliunani, tassa qinersisarnerumut inatsit naapertorlugu aningaasanoortitsisarnermut atortinneqartussaagaluartunut. Eqqartuussiviit qullersaanni aalajangiiffiginiarneqartoq tassaavoq nunap immikkoortuani naalakkersuisut peqatigiiffimmut akuersissuteqarsinnaatitaanersut internetsikkut naalagaaffimmi tamarmi, Ålandip pisortatut ingerlatsivigisaata avataani, aningaasanoortitsinissamut. Nunap immikkoortuani naalakkersuisut aalajangiinerat allaaserineqartutulli killeqarmat, akuersissut sulianut malittarisassanik naalagaaffimmi atoruuksunik uniortitsiffiusunut atuussinnaanngilaq.” Eqqartuussiviit qullersaat aalajangiivoq nunap immikkoortuani naalakkersuisut ”piumasaqaatit taaneqartut tunngavigalugit Internetsikkut misiliggummik aningaasanoortitsinerumut akuersissallutik aalajangiinnermimi 13.6.1997-imeersumi oqartussaaffimminnik qaangiisimannigitsut”. Kingusinnerusukktut ålandimiut aningaasanoortitaannik naalagaaffimmi pilersaarineq pillugu inatsisit unioqqutinneqarmata Ålandimi Aningaasanoortitseqatigiiffiup atorfilittai pingasut eqqartuunneqarnerisigut malunnarsivoq nunap immikkoortuata naalagaaffiullu oqartussaaffiisa sukktut killeqarnerinik aalajangiisarneq pisuni ataasiakkaani eqqartuussinikkut aalajangerneqartartussaasimasooq. Takuuk HD 2005:27.

rani peqataavoq aammalu allaffissornikkut aaqqiissutissamik paragraffissanik siunnersuuteqarluni, ataatsimiititaliamilu amerlanerussuteqartut isumaqarput inatsisit nalinginnaasut taamaalilluni suliarineqarsinnaasasoq.

Kunngiitsuuffiup præsidentia GL 77.1 § naapertorlugu eqqartuussiviit qullersaat oqaaseqartereermagu, tamatumani lu eqqartuussiviit qullersaata aningaasanoornerup kisitsinillu eqquiniarnerup nunap immikkoortuata oqartussaaffianniinernerat¹²⁷ pissutigalugu inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliap aalajangersagassatut aaqqiissugai namminersornerulerneq pillugu inatsimmut akerliunerarlugit oqarseqarfigereerai, præsidenti aalajangerpoq kisitsisinik eqquiniarneq pillugu inatsit atortuulersinniarlugu. Inatsisissaq aammaarluni naalagaaffiup inatsisartuinit oqaluuserineqarpoq (ISL 5/2001). Inatsisinut tunngaviusunut ataatsimiititaliap inatsisit atortuulersinneqaaqqunngilaa (GrUU 36/2001) tamatumunngalu atatillugu oqaatigalugu ”malittarisassaq eqqartuussivilersuunneqataasinnaasooq – atortuulersinneqarfimminut atasooq – pissutigalugu nunap immikkoortuani Ålandimi internetsikkut eqquiniarnerneq unittussaavoq. Pissutsit taamaattut ataatsimiititaliap isumaa naapertorlugu imarisamikkut Ålandip namminersornerulerneq pillugu inatsisinut akerliupput.” Taamaammatt inatsisinut tunngaviusunut ataatsimiititaliap isumaqarpoq pisortatut ingerlatsinikkut malittarisassiorneq eqqartuussivitsigut malersorneqataasinnaasunik pineqaatissiisutaasinnaassunillu malittarisassiornermiit pitsaanerussasoq. ”Ålandip namminersorneruneranut pingaaruteqarpoq naalagaaffiup iluani naalagaaffiup iliuusai pissutigaiarlugit nunap immikkoortuata iluani internetsikkut pinnguaatersorsinnaaneq unissanngitsoq, kisiannili nunap immikkoortuata iluani internetsikkut pinnguaatersorsinnaaneq pillugu aalajangii-sinnaassuseq nunap immikkoortuata tigummiinnassagaa.” Tamanna tunngavigalugu ataatsimiititaliami amerlanerussutillit isumaqarput kisitsinik eqquiniarneq pillugu naalagaaffiup inatsisaani aalajangersakkat namminersornerulerneq pillugu inatsimmut akerliunngitsut. Kisitsinik eqquiniarneq pillugu inatsisip atortuulersinneqarnerata inatsisitigut tunngaviusutigut kingunerisai, inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliap aammalu eqqartuussiviit qullersaata akuliunnerata pingaarniunnerannik nassataqartoq, kisitsinik eqquiniarneq pillugu inatsisip allangortinneqarani GL 78 § naapertorlugu nutaamik akuersissutigineqarneranik naggateqarpoq, taamaaqataani naalagaaffiup inatsisartuisa kisitsinik eqquiniarnermut inatsisip atortuulersinneqarneranut peqatigittillugu inatsisissatut siunnersuut kisitsinik eqquiniarneq pillugu inatsisiliareqqaarneqartumik atorunnaarsitsisoq akuersissutigaa atortuulersillugulu.

Taaneqareersut tunngavigalugit apeqqut saqqummiunneqartoq ima oqaatigineqarsinnaavoq: Sjl 18 § aamma Sjl 27 § akornanni pissutsit kia nassuiassavai, taamaalilluni naalagaaffiup inatsisartuisa aamma, Ålandip inatsisartuisa kisimik pinnatik, inatsisiliorsinnaatitaassusiat namminersornerulerneq pillugu inatsit naapertorlugu misilinneqartussanngorlugu? Akissut erngerluni saqqummersoq tassaavoq: nassuiaasussaqaanngilaq. Akissut sukumiinerusoq tassaasaaq ålandimiut inatsisiliorsinnaatitaassusiannik naliliisinnaasut tassaasut Ålandsdelegationen, eqqartuussiviit qullersaat kiisalu kunngiitsuuffiup præsidentia aalajangikkani itigitartisilluinnarsinnaatitaasooq, aammalu naalagaaffimmut tunngatillugu inatsisiliorsinnaatitaassusermik naliliisinnaasut tassaallutik inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliap, eqqartuussiviit qullersaat kiisalu kunngiitsuuffiup præsidentia atortuulersinneqareeraluartunik atorunnaarsitsinissami-

¹²⁷ HDu 29.8.2001/1625 (HD 2001:79).

nut pisinnaatitaasoq. Akissut sukumiinerusoq misissuataaraani takuneqarsinnaavoq namminersornerulerneq pillugu inatsisip iluani oqartussaaffinik agguataarisimaneq equngassuteqarmat (inatsisiliorsinnaatitaanerup agguataarisimaneq pillugu titartagaq takuuk matuma kingulianiittoq). Tamatumani ajornartorsiutitut isigineqarsinnaasoq tassaavoq naalagaaffiup inatsisartuisa inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliaata Sjl 27 §-imik oqartussaavilluni nassuiaasinnaatitaasutut inissisimaneq, naalagaaffiullu inatsisiliorsinnaatitaanera pillugu ålandip inatsisartuinut pituttuisuusumik oqaaseqaateqarsinnaatitaanera.

Inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliap paasinninnera naapertorlugu tunngaviusunik inatsisiliorsinnaatitaanermik nakkutilliineq GL 74 § naapertorlugu pilersinneqarsimasooq aammattaq Ålandip namminersornerunera pillugu inatsimmut atuuppoq. Kisitsinik eqquiniarnermut inatsimmut taaneqareersumut tunngatilugu (ISL 5/2001) apeqqutaasut ilagaat kunngiitsuuffiup præsideñtiata eqqartuussiviit qullersaannut oqaaseqaataa inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliamit pingaarnerulluni naalagaaffiup inatsisartuinik pituttuisuussanersoq. Inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliap oqaatigaa (GrUU 36/2001) ileqqusoq malillugu "inatsisissatut siunnersuut naliliiffigisimavarput aammalu Ålandip namminersornerulernissaa pillugu inatsimmiit isigalugu kiisalu nalinginnaasumik inatsisiliortarnertut imaluunniit Ålandip namminersornerulernissaa pillugu inatsimmi 69 § (och 59 §) naapertorlugu naliliiffigisimallugu. Ataatsimiititaliap pingaartumik isiginiarpaa "Ålandip namminersornerulernera pillugu inatsit inatsimmut tunngaviusumut sanilliinneqarsinnaammat aamma paasissutissat inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliap inatsimmi tunngaviusumi 74 § naapertorlugu pigisai aallaavigalugit". Tamatumunnga pissutaasoq tassaasinnaavoq "naalagaaffiup inatsisai tunngaviusut aallaavigalugit ileqqulersumik inatsisissat inatsimmut tunngaviusumut naapertuunnerinik siumoortumik misissuisooqartarmat aammalu tamanna inatsisit tunngaviusut iluarsaqqinneqarmata allannortinneqanngimmat, taamaalillunilu inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliap isumaa tusaaniarneqartassamat aammattaq inatsisissatut siunnersuutit Ålandip namminersornerulernissaa pillugu inatsimmut naapertuunnerinik naliliinermi". Inatsit tunngavigisaq GL 74 §-imi pineqartoq ataatsimiititaliap naapertorlugu kisimi tunngavigineqartassanngilaq namminersornerulerneq pillugu inatsimmut tunngatitassanngorlunissaaq anertusineqarsimannikkuni, taamaalillunilu inatsimmut tunngaviusumut naligitinneqarsimannikkuni. Ataatsimiititaliap inerniliuppaa "erseqqissuusoq inatsisip atortussanngortinneqarnerani eqqartuussiviit qullersaata kunngiitsuuffiup præsideñtianut oqaaseqaataa naalagaaffiup inatsisartuinik pituttuisuunngimmat, aammalu inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliap inatsisartut sulineranni nammineerluni aalajangissagaa kisitsisinik eqquiniarneq pillugu inatsit inatsisartunut uterteqqissanerlugu Ålandip namminersornerulernera pillugu inatsimmut naapertuunersoq naliliiffigeqqullugu".¹²⁸

Naalagaaffiup inatsisartuisa inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliaatattaq aalajangiusimavaa inatsisissatut siunnersuutit naalagaaffiup

¹²⁸ Takuutaaq akileraarutit sippuutaat pillugit oqartussaaffiit aalajangersorneqarsimaneri aammalu oqartussaaffiit misilinneqarneri pillugit naalagaaffiup inatsisartuinut ilaasortap Gunnar Jannsonip ikinne-russuteqarluni oqaaseqaataa. "Tsumaqaarpunga eqqartuussiviit qullersaata aammalu Kunngiitsuuffiup Præsideñtiata isumaa 1974-imeersoq inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliap ataqisariaqarsimaga-luaraa kiisalu naalagaaffiit inatsisaat pillugit immikkut ilisimasallit isumaqatigiilluinnangajattut isumaat isiginiarnerusimasariaqaraluarlugit."

inatsisartuisa suliarisaat namminersornerulerneq pillugu inatsimmut sanilliullugit GL 74 § naapertorlugu qanoq paasisariaqarneri nassuiarsinnaasallugit.¹²⁹ Taama nassuiaaneq pingaartumik nunat tamalaat akornanni pisussaaffinnik atortuulersitsinermut tunngasuvoq, tassa atortuulersitsinerup inatsisiliornissaq nassatarissappagu. Paarlattuanilli Ålandip inatsisartui SjL 18 §-ip qanoq paasisariaqarneranik nassuiaanissaminnut periarfissaqanngillat, aammattaarli naalagaaffimmi oqartussat iluanni soorlu inatsisartuni, naalagaaffiup siunnersuisoqatigiivini, ministeriaqarfinni aammalu pisortatut suliaassanik ingerlatsivinni appasinnerusuni SjL 18 § aamma SjL 18 §-ip akornanni oqartussaaffiit agguataarneqarsimaneranni aporaaffiit namminersornerulernerumut inatsisip iluani oqartussaqaarfimmit ataasiinarmi aqqinneqarsinnaasariaqaralarput. Inatsisit atuuttut naapertorlugit oqartussaaffiit sumut atasuunersut qulaajarneqarfissaat siullertut pingaarnertullu tassaapput eqqartuussiviit qullersaat aammalu kunngiitsuuffiup præsentia. Kisiannili naalagaaffiup inatsisaanik atortuulersitsisarneq aammalu nunap immikkoortuata inatsisaanik atortuulersitsisarneq eqqarsaatigalugu suliaassat oqartussaaffiillu naligiinnginnerat pissutigalugu aqqissuussineq taanna tamakkiisorpasinngilaq aammalu atortuulersitsisarnerit inatsisillu qanoq paasisariaqarnerinik nassuiaasernerit erserlullutik..

Taamaattorli naalagaaffiup inatsisaanik atortuulersitsinermi namminersornerulerneq pillugu inatsit aallaavigalugu naalagaaffiup inatsisartuisa inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliaata nassuiaanerani allasumik eqqartuussiviit qullersaanit nassuiaasoqarsinnaavoq. Eqqartuussiviit qullersaat kunngiitsuuffiup præsentianik peqateqarluni SjL 18 § tunngavigalugu oqartussaaffiit agguataarsimanerannik nakkutilliisussaammat aammalu eqqartuussiviit qullersaat pingaartumik SjL 27 § aamma SjL 29 § tunngavigalugit naalagaaffiup inatsisiliorsinnaatitaassusianik misiliisussaammat, Ålandip inatsisartuisa oqartussaassusiannik misiliisussaammat naalagaaffiup inatsisai taama ittut Ålandip inatsisartuisa inatsisiliorsinnaassusiannik ingiaasut eqqartuussiviit qullersaanit sukumiinerusumik misissorneqartariaqaralarput kunngiitsuuffiup præsentianit atortussaalersinneqartinnagit. Præsidentip pisariaqartillugu atortussaalersitsinissaq itigartissinnaavaa naalagaaffiup inatsisissaatut siunnersuut naalagaaffiup inatsisartuinut suliareqqitassanngortissinnaallugu. Naalagaaffiup inatsisai taama ittut naalagaaffiup inatsisartuini suliarineqartillugit eqqartuussiviit qullersaata præsentimut oqaaseqaatai pingaartilluinnarlugit isiginiarneqartariaqaralarput. Namminersornerulerneq pillugu inatsit aallaavigalugu inatsisit aqqissugaaneranni eqqartuussiviit

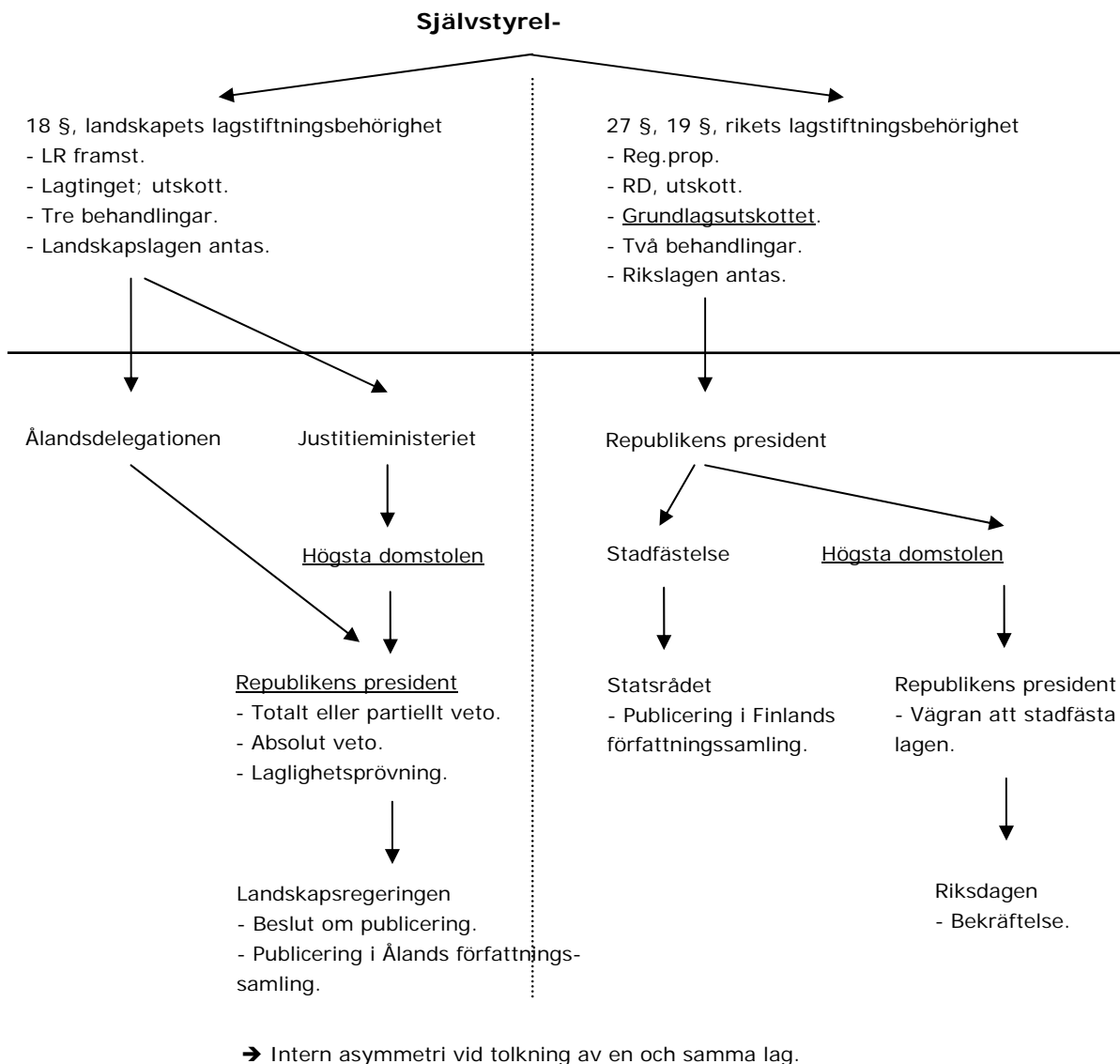
¹²⁹ Naalagaaffiup inatsisartuini inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliap kiisalu eqqartuussiviit qullersaata assortuunnerat RP 18/2002 pissutigalugu RSv 246/2002-ikkut ingerlaqqippoq namminersornerulerlerlu pillugu inatsisit allanngortinneqarnerannik kinguneqarluni, allannguullugu 1.6.2004 atuutillerpoq. Oqaaseqaatit marluk naalagaaffiup inatsisartuisa akissutaanut ilanngunneqartut naapertorlugit "Namminersornerulerneq pillugu inatsimmi 19 §-imi piumasarineqartoq eqqartuussiviit qullersaanit eqqartuussisarnikkut ataatsimiitartunut attuumassuteqanngitsunut allanut immikkut ilisimatissusaa-nermi pisariaqartit periarfissallu naalakkersuisunit qulaajarneqassapput". Inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliap oqaaseqaatissat siunnersuutaat GrUB 7/2002 oqaaseqaammi tassani aallaaviupput.

qullersaata kunngiitsuuffiup præidentianut SjL 27 § aammalu SjL 29 §-ip nassuiarneqarneri pillugit oqaaseqaatai naalagaaffiup inatsisartuinut annertuumik sunniuteqartariaqaraluarput. Naalagaaffiup inatsisartuisa sulineranni isummat taama ittut inatsisinut tunngaviusunut ataatsimiititaliap sutut naalattarialittut isigisariaqaraluarpai, allaat pituttuisuusutut, tassa Ålandip namminersornerulernera pillugu inatsimmut naapertuunnersoq naapertuutinninnorsorluunniit apeqqutaatillugu naalagaaffup inatsisaa naalagaaffiup inatsisartuinut suliareqqitassanngorlugu utertittasallugit.

Naalagaaffiup inatsisaasa namminersornerulerneq pillugu inatsisikkut oqartussaaffinnik agguataarisimanermet akerliusinananerat tupaallannaqaaq, aammalu pingaartumik SjL 27 § aallaavigalugu qaqutigut naammattuugassaasarlutik. Inatsisiliorsinnaatitaaffinni taakkunani marlunni inatsisinik qinersisariaqalersarnerit aamma ajornanngitsumik aalajangiiffigineqarsinnaasarpup atortussaalersitsinerit Ålandip ingerlatsinermet eqqartuussiviani aammalu Ålandip tingsrettiani misilinneqaraangata. Qanorluunniit ikkaluarpat tupiginngitsuugassaangilaq inatsisiliorsinnaatitaasut, soorunami naalakkersuinikkut aalajangiisarfiusut, marluk oqartussaaffii pillugit isumaqatigiinnginnerit taakkunanga aalajangiivigineqartussaaneeri (naalagaaffiup inatsisartuinit) imaluunniit suliassatigut oqartussaasumit qaffasinnerpaamit (kunngiitsuuffiup præidentianit, tassa eqqartuussivimmit arlaannaannulluunniit atanngitsumit pinnani).¹³⁰

Namminersornerulerneq pillugu inatsit Finlandip naalagaaffittut inatsisaani inatsisaavoq immikkuullarissorujussuaq. Ileqquliussat pingaarnersiorneqarneranni inatsisitut tunngaviusut isigisariaqanngilaq, tassaanerullunili inatsit immikkut ittoq inatsisit tunngaviusut ataa-tungaaniittoq aammalu inatsisit tunngaviusut aalajangersagaannik immikkut aqqissuussinikkut atortuutitsineq ajortoq. Namminersornerulerneq pillugu inatsit Finlandip naalagaaffittut aqqissugaanerani assigiinngitsumik inatsisimalersitsivoq nammineq eqqartuussiveqarnikkut inatsiseqarfiugami, nammineq immikkut naalakkersuinikkut aqutsiviugami naalagaaffittut immikkoortut assersuunneqarsinnaalluni. Namminersornerulerleri pillugu inatsit aamma immiini naligiinngiffiusunik imaqarpoq, pingaartumik nunap immikkoortuata naalagaaffiullu oqartussaaffiiniit isigalugit inatsisiliorsinnaatitaanermet tunngasutigut equngasoqarfiulluni (takuuk matuma kinguliani titartagaq 4).

¹³⁰ Namminersornerulerneq pillugu inatsisip allanngortinneqarneranut, 2002-imi naalagaaffiup inatsisartuinit akuerineqartumut, ataitillugu naalagaaffiup inatsisartuisa akissutaanni (RSv 246/2002) Namminersornerulerneq pillugu inatsimmi 19 §-imi piumasarineqartoq eqqartuussiviit qullersaanniit eqqartuussisarnikkut ataatsimiittartunut attuumassuteqanngitsunut allanut immikkut ilisimatitsisussaaneermi pisariaqartitat periarfissallu naalakkersuisunit qulaajarneqarmissaat ilanngunneqarpoq. Apeqqummilli qulaajaasussanngortitaasup qulaajaanissaraluani unitsippaa inasutugalugu eqqortumik eqqartuussivinni sulinissaq pillugu ajornartorsiorfiusinnaasut pissutiginnarlugit suleriaaseq ajornartorsiutaqarfiunngitsaq allanngortinneqassanngitsaq, kisiannili naalagaaffiup inatsisartuisa periaatsimik atuuttumik allanngortitsinissaa mattutinnigilaa. Takuuk Jääskinen 2006, s. 56.

Figur 4: Inatsisiliorsinnaatitaaffiusuni oqartussaassusermik agguataarineq pillugu namminersorerulerneq pillugu inatsimmi aalajangersakkat.

Nunap immikkoortuani inatsisiliortarnermi suleriaaseq naalagaaffiup inatsisissaanik piareersaasarnermut allaassuteqarpoq. Pingaartumik inatsisiliorsinnaatitaanerup nakkutigineqarnerani ajornartorsiuteqarpoq namminersorerulernermut inatsisip inatsisillu tunngaviusut nassuiarneqarneri naapertorlugit imaaliinarlugit aaqqinneqarsinnaanngitsunik. Namminersorerulerneq pillugu inatsimmi oqartussaaffiit agguataarnerinut apeqqutit nunap immikkoortuata naalagaaffiullu inatsisiliorsinnaatitaaffiit tunngasut nassuiarnarnerinnaaniluunniit namminersornersumik aaqqissuussinermit assigiinngisitsinerit erseqqissarneqarput.

11. Naggasiut

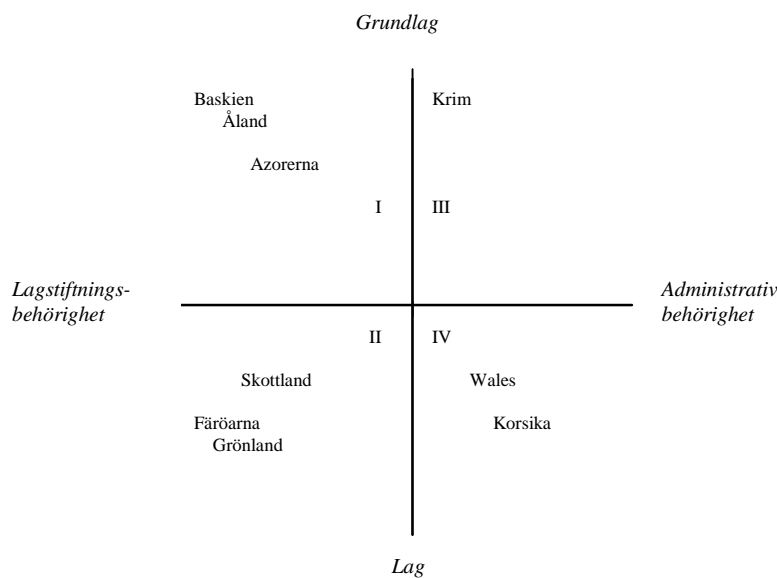
Namminersornerulernermut inatsit aammalu Finlandimi inatsisit tunngaviusut akunnerini pissutsit immikkuualuttortarpassuaqarlutik ilarussimasutut ipput ajornartorsiutitaqanngitsooratillu. Namminersornerulernerq pillugu inatsisikkut inatsimmi tunngaviusumi aalajangersakkat atortinnitsoorneqartarput, kisiannili inatsisit tunngaviusut atorunnaarsivinneqanngillat. Inatsisit taakku marluit ataatsimoorlutik inatsisitut aallaavittut pissuseqarput ataatsimoorlutillu Ålandimi inatsisiliortarnikkut, pisortatut suliassanik ingerlatsinikkut aammalu eqqartuussiveqarnikkut aalajangersaasarnerni pisortat oqartussaaffiinik ingerlatsinermut aalajangiisuullutik. Namminersornerulernermut inatsisit aammalu inatsisit tunngaviusut akunnerini pissutsit eqqarsaatigalugit immikkoortillugu oqaatigineqartariaqarpoq pisinnaatitaaffiit tunngaviusut (Ålandimiut immikkut pisinnaatitaaffii inatsimmi tunngaviusuni pisinnaatitaaffinnik ingiaasut minillugit) Ålandip inatsiseqarfiani atuummata aammalu Ålandimiut inatsisiliortuisa aalajangersaaffigisassarimmatigit. Ålandip inatsisartuisa ileqqussanik akuersissuteqarnerisigut inatsisitigut aallaaviit aqutigalugit inatsisiliorinnaassutsikkut imminut killilersortoqartarmat inatsisit aallaaviusut Ålandip namminersornerunerani tunngaviusut naalakkersuinikkut, allaffissornermi aqutsinikkut aammalu eqqartuussiveqarnikkut assigiinngit-sorpassuarnik pisariusunik malittarissassaqaartitsipput.

Inatsisit taakku aallaavigalugit suut tamakkerlugit malittarisassiorneqarsinnaanngillat, kisiannili massakkut suut nalorninaatillit assersuutigalugu namminersornerulernermut inatsisit allanngortinneqarneri aqutigalugit aaqqinneqarsinnaapput. Kisiannili namminersornerulernerq pillugu inatsisit inatsisit taakku marluit, nunap immikkoortuata aammalu naalagaaffiup, ataatsikkut atortitaaneranni ajornartorsiutit pilersartut isumaqatigiinniarnikkut aaqqinneqartarnissaat soqutiginavissumik maleruagasiorsimavaa. Inuiaqatigiinni aaqqissuussinerit assigiinngitsut, soorlu isumaqatigiissaaniarluni aaqqiinerit, inatsisissanik tapersiinikkut atortusannngortitsinerit, isumaqataanerit, aammalu isummanik saqqummiinerit tassaapput inatsisit assigiinngitsut marluit ataatsikkut atortitaaneranni ulluinnarni ajornartorsiutaalersartunik oqilisaataasussat, taamaattorli inatsisit taakku arlaat pissutsini aalajangersimasuinni arlaat ataasiinnaq atortinneqartarluni. Naalagaaffimmi oqartussaasunut attaveqartarnerit taaneqareersut ulluinnarni pineq ajoraluarput, namminersornerulernerli pillugu inatsit naaperlugu taamaattussaagaluarlutik. Tassalu nunap immikkoortua naalagaaffillu suliassani nalinginnaasuni imminnut mattutivillutik immikkuullarillutik inissisimannngillat, assigiinngitsutigulli imminnut akuleruttarput. Aammali erseqqissarneqartariaqarpoq Ålandip namminersornerunerata iluani aalajangersaasarnerni naalagaaffik annikitsuinnarmik suniuteqartarmat.

1920-imi Ålandimiut namminersornerulerneranni siunertaqqaartoq tassaavoq”nunap immikkoortuani naalagaaffinngortitsinngikkaluarluni

sapinngisamik nammineersinnaatitaaneq tamaat atorlugu ålandimiut namminneq inuunerminnik aqqissuussinissaminnut periarfississallugit.”¹³¹ Naalagaaffiup iluani pissutsit eqqarsaatigigaanni namminersorne-
 roneq pileqqaarnermini innermisut iinnartinneqanngilaq, namminersorne-
 runerli ineriartuaartinneqartuarsimavoq pitsanngorsarneqartuarsimalluni-
 lu. Eqqartuussiveqarnikkut aqqissuussinernik imalinnik namminersorne-
 rulernermut inatsisit pingasunngorlugit ilassuserneqarnerisigut aammalu
 namminersorerulernermut inatsit ilaartorlugu allanngortinneqartarnera-
 tigut namminersorerulerneq pillugu inatsisip siulliup naalakkersuisunit
 siunnersuutigineqartup sularineqarnerani aqqissuussinerup niqueqqittus-
 saajunnaartussaannnginneranik neriorsuutaasimasoq eqqortinneqartutut
 oqaatigisariaqarpoq. Åland nunatut naalagaaffiunngikkaluarluni nammi-
 nersorfiusut nunarsuarmi pisoqaanerpaatut isigineqartarpoq, taamaattorli
 aamma piffissap sivisuup taassuma ingerlanerani nunat namminersorfius-
 sut allat ineriartortinneqarsimapput Ålandimiullu namminersorerune-
 rannit annerusumik namminersorfiullutik. Nunanik allanik assersuutissa-
 qarnera pissutigalugu namminersoreroneq suli ineriartoqqinneqarsinaar-
 pasippoq.

Europami sumiiffiit immikkut inississimasut marluinnut sanilliullugit,
 tassa malittarisassiortarnikkut ileqqut eqqarsaatigalugit aammalu inatsisi-
 liorsinnaatitasutut oqartussaassuseqarneq eqqarsaatigalugu ima eqikkar-
 neqrsinnaapput (tulliuttoq takuuk, titartagaq 1):

Figur 5: Olika autonomipositioner.

¹³¹ RP 73/1919, s. 2. Siunnersuut ullulernerqarsimavoq Helsingfors ulloq 30 januari 1920.

Sanilliusineq taanna tunngavigalugu¹³² paasineqarsinnaavoq inatsisilior-sinnaatitaaneq aammalu allaffissornikkut aqutsisinnaaneq europami nunarpassuarni naalagaaffiup ataani oqartussaqaqarfinnut tunniussuunneqarsimasut. Minnerpaamillu oqartoqarsinnaavoq taakku amerlanersaat namminersorlutik ingerlatsisutut isigisariaqartut. Taamaattoq oqartussaaffiit taakkununga ingerlatsivinnut tunniunneqartut assigiissuinnaanngillat aammalu qularnanngitsumik oqartussaaffiit assigiigatik. Oqartussaaffiit pisariaqartitsineq naapertorlugu allanngorartuupput. Namminersorfiit ataasiakkaat pilersior torsiorneqarneri assigiinngissitaarput, aammalu taakkunani tamani inuiaat ikinnerussutillit aalajangersimasumik illersorneqarnissaat siunertaralugu namminersoreruffimmik pilersitsisoqarsimarpasinnigilaq. Oqaatiginngitsoortariaqanngilarli spaniamiut kisimik inatsimmi tunngaviusumi aalajangersaasimammata nunap immikkoortui namminersorsinnaassasut. Ilisimaneqartariaqarportaaq tuluit nunaanni naalagaaffiup iluani oqartussaaitat matumani sanilliuutissallugit ajornakusooqimmat. Allassimasumik tunngaviusumik inatsiseqannginnera pissutigalugu oqartussaqaqarfiit taakku titartakkami aalajangersimanerusumik sumut inissinnissaat nalorninarpoq.

Ålandip namminersorerunerata ilisarnaatigisai Finlandip 1921-imi Naalagaaffiit Siunnersuisoqatigiiffiannut nunat tamalaat akornanni pissusaaffissamisut neriorsuutigisimasaanik pissuteqarput, tassa namminersorerulerneq pillugu inatsisip siulliup pilersinneqarnera ukiumik ataatsimik sioqqullugu neriorsuisimagami ålandimiut immikkut pisinnaatitaaffinnik pissarsinissaat qularnaassagini. Taamanilumi aamma nunat tamalaat taama aaqquissuussisoqarnissaa pisariaqartissimavaat ilaatigut ålandimiut atugarissaarnissaat qularnaarneqaqqullugu. Åland pillugu isumaqatigiisummi siunertaasut tamakku anguneqarsimasutut oqaatigisariaqarput tassami Åland EU-p iluani atugarissaarfiunerpaanut ilaammat. Aammattaaq naalagaaffimmut sanilliullugu Ålandip inuisa peqqinnerujussuat ålandimiut namminersorerunerannik pissuteqartinneqartarpoq.

¹³² Nunat namminersoreruffiusut inissisimaffii assigiinngitsut titartakkamiittut taggiinerinnaapput aammalu periarfissat marluuit aallaavigalugit imminnut sanilliullutik qanoq inissisimanerinek ersersitsiniutaannaallutik.

Atuakkat najoqqutarineqartut:

- Jyränki, Antero, *Om Ålands statsrättsliga ställning*. Justitieministeriet/Lagberedningsavdelningens publikation 1/2000. Helsingfors: Justitieministeriet, 2000.
- Jääskinen, Niilo, *EU:s behörighet och Åland – utredningsman Niilo Jääskinen's utredning*. Statsrådets kanslis publikationsserie 7/2003. Helsingfors: Statsrådets kansli, 2003.
- Jääskinen, Niilo, *Utredning om vissa specialfrågor som gäller kontrollen av åländska landskapslagar*. Justitieministeriet, publikation 2006:2. Helsingfors, Justitieministeriet, 2006.
- Palmgren, Stig, 'Landskapet Ålands lagstiftning', ss. 22-32 i *Nordisk Administrativ Tidsskrift*, 1/1995.
- Rapport efter intervjuundersökning om det svenska språkets ställning på Åland. Vitbok skriven av Gunilla Sanders den 30 augusti 2003 (<http://www.ls.aland.fi/publikationer.pbs>), upplagd 11.11.2004, senast besökt 2.5.2005).
- Saraviita, Ilkka, *Kansainvälisen järjestön perussäännön hyväksyminen ja voimaansaattaminen Suomessa*. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys, 1973.
- Spiliopoulou Åkermark, Athanasia, 'The Åland Islands in International Law and Cooperation: The Legal Capacity of an Autonomous Region', pp. 257-279 in Lauri Hannikainen & Frank Horn, *Autonomy and Demilitarisation in International Law: The Åland Islands in a Changing Europe*. The Hague: Kluwer Law International, 1998.
- Suksi, Markku, *Finlands statsrätt – en sammanställning av material och tolkningar med utgångspunkt i Finlands grundlag*. Åbo: Institutet för mänskliga rättigheter, 2002.
- Suksi, Markku, *Ålands konstitution – en sammanställning av material och tolkningar med utgångspunkt i självstyrelselag för Åland*. Åbo: Åbo Akademis förlag, 2005.
- Tiihonen, Paula, *Kansalaisten itsehallinnon laajentaminen*. Acta Universitatis Tamperensis, Ser. A, vol. 208. Tampere: Tampereen yliopisto, 1986.
- Översyn av självstyrelselagen för Åland*. Betänkande av Ålandsgruppen 1998/1999. Justitieministeriet/Lagberedningsavdelningens publikationer 3/1999. Helsingfors: Justitieministeriet, 1999.